

วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออก

The Chinese Culture at Shrine in Eastern Area



รองศาสตราจารย์บุญเต็ม พันรอบ

คณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

โดยได้รับทุนสนับสนุนการผลิตผลงานสร้างสรรค์ ประจำปีงบประมาณ

พ.ศ.2556 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คำนำ

วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นสิ่งที่มีความโดดเด่นในชุมชนภาคตะวันออก โดยเฉพาะชุมชนชลบุรี ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2532 ได้นำเสนอผลงานวิจัยเรื่อง คนจีนและชุมชนจีนในชลบุรี เป็นจุดเริ่มการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมจีนในภาคตะวันออกให้กับภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เมื่อได้มีโอกาสทำงานให้กับคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้มีโอกาสเขียนบทความเรื่อง วัฒนธรรมจีนที่ศาลหลักเมืองในภาคตะวันออก ในปี พ.ศ.2555 จนนำมาสู่โครงการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกนี้

เอกลักษณ์วัฒนธรรมจีนของคนไทยเชื้อสายจีนที่โดดเด่นคือ รูปทรงสถาปัตยกรรมที่เป็นแบบจีน แม้ว่าศาลเจ้าบางแห่งจะมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทยอยู่บ้างแต่ก็ยังคงลักษณะวัฒนธรรมจีนอย่างเด่นชัด องค์ประกอบประติมากรรมภายในศาลเจ้ามีรายละเอียดและเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาเต๋า ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ตำนาน เรื่องเล่ามากมาย ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยอย่างลงตัว องค์ประกอบด้านจิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรม แสดงให้เห็นความพยายามจะประนีประนอมวัฒนธรรมไทยจีนเข้าด้วยกัน เพื่อสามารถดำรงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนให้เป็นที่ปรากฏสำหรับการศึกษาอย่างมีนัยยะสำคัญ

รองศาสตราจารย์บุญเดิม พันรอบ

ประกาศคุณูปการ

ศาลเจ้าเป็นสถานที่ร่วมกันทำกิจกรรมของคนในชุมชน สำหรับนักเดินทางท่องเที่ยว
สัญจรไปมาจะคุ้นเคยกับศาลเจ้าเป็นสถานที่ที่มีเสน่ห์ดึงดูดให้เข้าไปศึกษาค้นคว้ารูปแบบโดยรวม
ของศาลเจ้าว่ามีจุดกำเนิด ความเป็นมาอย่างไร ทำให้เป็นที่มาของการศึกษาวัฒนธรรมที่ศาลเจ้า
จีนในภาคตะวันออก โครงการนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษาศิลปวัฒนธรรมภาค
ตะวันออกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจของคณาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ บางแสนที่เป็นต้นเค้าของมหาวิทยาลัยบูรพาปัจจุบัน

ศิลปวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าเป็นสิ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวไทยเชื้อสายจีนใน
ประเทศไทย ถ้ายทอดออกมาเป็นศิลปวัฒนธรรมเชิงวัตถุอันมีค่าประมาณไม่ได้ จึงเป็นหน้าที่
ของชาวไทยทุกคนต้องร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาเหล่านั้น ขอขอบคุณคณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาที่สนับสนุนให้ทุนสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ขอขอบคุณทุก
ท่านที่มีส่วนทำให้เกิดงานวิจัยเรื่องนี้ขึ้นมาจำนวนมากจนไม่สามารถจะกล่าวนามได้ครบถ้วน
ทุกคน ด้วยความสำนึกในบุญคุณอันประมาณไม่ได้

รองศาสตราจารย์บุญเดิม พันรอบ

บทคัดย่อ

การวิจัยเพื่อศึกษาวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกคือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรีและสระแก้ว เพื่อศึกษาแนวความคิด ความสำคัญของ วัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนประเภทสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและ วรรณกรรมที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกสำหรับเป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวในภาค ตะวันออก ศาลเจ้าจำนวน 51 แห่งเป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสำรวจและสัมภาษณ์แล้วนำมา วิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนาธิบายตามแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นชุมชน เมืองท่าชายทะเลภาคตะวันออกซึ่งเป็นชุมชนเก่าของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สำคัญ 5 แห่งที่ชลบุรี- บางปลาสร้อย ฉะเชิงเทรา-แปดริ้ว ระยอง จันทบุรีและตราด ชาวจีนจากแผ่นดินแม่ได้ถ่ายทอด ภูมิปัญญาวัฒนธรรมด้านจิตใจที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาเต๋า ลัทธิ ขงจื้อ กำหนดการออกแบบภูมิปัญญาวัฒนธรรมด้านวัตถุให้กับชาวจีนผู้อพยพอย่างเป็นรูปธรรม ตัวอย่างอาคารสถาปัตยกรรมศาลเจ้าจำนวน 10 ศาลเจ้าจากหลักฐานด้านประวัติการก่อตั้งศาล เจ้า ประติมากรรมจำนวน 8 ประเภทแสดงให้เห็นความเชื่อตามแนวศาสนาพุทธมหายาน ศาสนา เต๋า และลัทธิขงจื้อ รวมทั้งความเชื่อตามตำนานเรื่องเล่าและตำนานประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งมี อิทธิพลต่อแนวความคิดของชาวไทยเชื้อสายจีนที่นำคิดตัวอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย วรรณกรรมจำนวน 11 วรรณกรรมแสดงให้เห็นวรรณกรรมเกี่ยวกับความเชื่อตามแนวศาสนา พุทธมหายาน ศาสนาเต๋า ความเชื่อตามตำนานเรื่องเล่าแบบพื้นบ้านและตำนานประวัติศาสตร์ ของจีน ภาษาและวรรณกรรมที่ศาลเจ้าจารึกและเขียนไว้ที่ระฆังบอกถึงคัมภีร์ในศาสนาพุทธ นิกายมหายาน ผู้อุทิศ ปีที่สร้างระฆัง โคลงจารึกที่เสา ป้ายทองเหลือง ป้ายเทพเจ้า ป้ายบอกชื่อ ศาลและอธิบายเรื่องราววรรณกรรม เป็นต้น การวิจัยได้นำเสนอแนวความคิดเพื่อการอนุรักษ์ อาคารสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และวรรณกรรม รวมทั้งนำเสนอแนวทางการบริหารงาน ศาลเจ้าแบบใหม่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ การจัดการแบบกวางซีหรือเครือข่ายทางสังคม การให้ ชุมชนมีส่วนร่วม การปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการท่องเที่ยวเป็น ต้น

The study of The Chinese Culture at Shrine in Eastern Area aims to study the Chinese –Thais ' Ideology influence to art at shrine such as , architecture, sculpture ,painting Prachin Buri literature and language for the tourism learning source. The 51 purposive shrines are the sample by survey and deep interview in Chon Buri, Chachoengsao, Rayong, Chanthaburi, Trat, Nakhon Nayok Prachin Buri and Sa Kaeo. The qualitative study analyze and present with descriptive technique. The study results are the following: The 5 old main coastal ports of Chinese-Thais communities are Chon Buri-Bangplasaoui, Chachoengsao-Padrew, Rayong, Chanthaburi, and Trat, the mainland Chinese ' ideology in Mahayana-Buddhism ,Taoism, and Confuciusm influence to Chinese –Thais ' ideology about the art at shrine in Eastern Area of Thailand . The 10 shrine samples architectures discover the written history and the foundations of the shrine in the eastern areas. The 8 sculpture samples reveal the beliefs about Mahayana-Buddhism , Taoism, Confuciusm , the Chinese legend ,and the Chinese in historical god. The 11 painting samples are about Mahayana-Buddhism , Taoism, the Chinese legend ,and the Chinese in historical god. The literature and language reveal Mahayana-Buddhism scriptures , the donators and the foundation on the bell, the Chinese poem language on the column ,the label of the shrine name , the god' name, and the literature stories. The research presents the ideas support the conservation about the architectures , the sculpture and literature and also present the new shrines' administration in the pattern of museum, the quanxi-social network, the community participation ,and the landscape architecture for learning resource in tourism.

วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออก

The Chinese Culture at Shrine in Eastern Area

	หน้า
ประกาศคุณูปการ	
บทคัดย่อ	
บทที่ 1 บทนำ	1
-ความสำคัญของศาลเจ้า	1
-วัตถุประสงค์ของการศึกษา	14
-กรอบแนวคิดการวิจัย	14
-สมมุติฐานการวิจัย	15
-ขอบเขตการวิจัยและคำสำคัญ	15
-ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	15
-ขั้นตอนการดำเนินงาน	16
-เชิงอรรถ	19
บทที่ 2 ชุมชนจีนในภาคตะวันออก	22
-ชุมชนบางปลาสร้อย	26
-ชุมชนแปดริ้ว	31

-ชุมชนจันทบุรีและระยอง	38
-ชุมชนจันทราด	44
-ศาสนาและความเชื่อ	50
-ภาษาและวรรณกรรม	52
-เชิงอรรถ	58
บทที่ 3 วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้า	67
-สถาปัตยกรรม	68
-ประติมากรรม	88
-จิตรกรรม	107
-ภาษาและวรรณกรรม	118
-เชิงอรรถ	126
บทที่ 4 เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนและการเปลี่ยนแปลง	133
-เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีน	133
-การเปลี่ยนแปลง	147
-เชิงอรรถ	159
บทที่ 5 บทสรุป	161
-ประเด็นพิจารณา	168
-เชิงอรรถ	170

บรรณานุกรม	171
ภาคผนวก	177
ภาคผนวก 2	185

บทที่ 1

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมจีนของคนไทยเชื้อสายจีนที่ศาลเจ้าคือศิลปวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีผู้เข้าสักการบูชาด้วยความศรัทธาเป็นความตั้งใจโดยตรง รวมทั้งเข้าเยี่ยมชมในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ศาลเจ้าจีนในภาคตะวันออกมีจำนวนมากกระจายตัวอยู่ทุกจังหวัดตามแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและชุมชนที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายจีน ทำให้มีความจำเป็นต้องศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมจีนที่ปรากฏเห็นอยู่ในศาลเจ้าสำหรับเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการท่องเที่ยวและการศึกษาเพื่อเข้าใจศิลปวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าให้มากขึ้นชาวจีนสร้างศาลเจ้าด้วยสาเหตุหลายประการดังนี้¹

1. สร้างเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เนื่องจากการเดินทางออกจากบ้านเกิดไปต่างประเทศของชาวจีนโพ้นทะเลในสมัยก่อนเป็นไปด้วยความยากลำบาก โดยเฉพาะการเดินทางทางน้ำด้วยเรือสำเภาหรือเรือกลไฟ ก่อนจะลงเรือผู้เดินทางมักอัญเชิญองค์เทพที่กราบไหว้ที่บ้าน หรือห่อเอาจิฐูปจากกระถางรูปหน้าแท่นบูชาเทพที่บ้านของตนติดตัวมาด้วย เพื่อเป็นเครื่องรางป้องกันอันตราย จึงมักมีเรื่องราวของชาวจีนผู้อพยพบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องรางเหล่านี้ตลอดเวลาเมื่อผ่านการเดินทางมาสู่จุดมุ่งหมายอย่างปลอดภัย จึงระลึกถึงเทพเจ้าที่อัญเชิญมาด้วยว่าได้ปกป้องให้พ้นภัย ด้วยความสำนึกในพระคุณของเทพเจ้าจึงสร้างศาลเจ้าขึ้นเพื่อประดิษฐานรูปเคารพขึ้น

2. สร้างตามความเชื่อและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ศาลเจ้าจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวจีนอย่างมาก ศาลเจ้ามักจะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อหรือเป็นที่รวมของคนจีนในงานประจำปี

3. สร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล เพื่อใช้เป็นที่กราบไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นประเพณีที่ปรากฏในราชสำนักโดยมีศาลเจ้าประจำราชวงศ์เหมือนกัน

4. สร้างตามความนิยม เช่นศาลเจ้าประจำตลาดตามเมืองใหญ่ ๆ นิยมสร้างศาลเจ้าเพราะทำให้กิจการของเจ้าของตลาดเจริญรุ่งเรือง จึงทำให้ตลาดอื่น ๆ สร้างตามแบบกัน นิยมสร้างศาลเจ้าประจำตลาดตามเมืองต่าง ๆ

5. สร้างเพื่อแก้บน ผู้ที่ได้บนบานขอพรจากเทพเจ้าหากได้ตามสมประสงค์แล้วจะสร้างศาลเจ้าถวายเทพเจ้านั้น ๆ

6. สร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้าเกิดจากความศักดิ์สิทธิ์ของเทพ ทำให้ผู้ศรัทธาบริจาคที่ดินและทรัพย์สินก่อสร้างศาลเจ้าขึ้นมา

ศาลเจ้าเก่าที่สุดคือศาลเจ้าวัดพญางิ้วหว้าวิหารที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1867 ก่อนปี พ.ศ.2160 วัดพญางิ้วหว้าวิหารใช้ชื่อว่าชานเป่างงเมี้ยว ตามหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือตงซีหยางเช่าหรือการสำรวจทะเลตะวันออกและตะวันตก ในสมัยราชวงศ์หมิงในปี พ.ศ.2160 ได้บันทึกไว้ว่า “ชานเป่าเมี้ยวอยู่ในด่านที่ 2 เพื่อรักษาขันที้เจ็งเหอ” ในปี พ.ศ.1950 ขันที้เจ็งเหอหรือแต่ฮั่วแห่งราชวงศ์หมิง² ได้เคยเดินเรือมาถึงบริเวณนี้คราวเดินทางเยือนฝั่งทะเลฝั่งตะวันตกครั้งที่ 2 และต่อมาในปี พ.ศ.1952 ได้เดินทางมาเยือนกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้เรือเล็กมาค้าขายอยู่แถบนี้ การเยือนกรุงศรีอยุธยามีส่วนส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยและจีน รวมทั้งทำให้คนไทยมีความประทับใจวัฒนธรรมจีนมากขึ้น ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยบริเวณนี้ได้ขนานนามวัดพญางิ้วหว้าวิหารว่าชานเป่างงเมี้ยว เพื่อระลึกถึงขันที้เจ็งเหอหรือเงินเหอ หรืออีกชื่อหนึ่งคือ ขันที้ชานเป่า วัดพญางิ้วหว้าวิหารปัจจุบันเป็นวัดไทยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระไตรรัตนนายกที่คนจีนและชาวไทยนับถือมากรู้จักกันในนามช่าปอกง ภายในอุโบสถเหนือช่องประตูทางเข้าเป็นแผ่นป้ายไม้จำหลักอักษรจีนอ่านว่าชานเป่าฝูกงหรือช่าปอกงหมายถึงพระไตรรัตนนายกหรือหลวงพ่อดโตวัดพญางิ้ว³

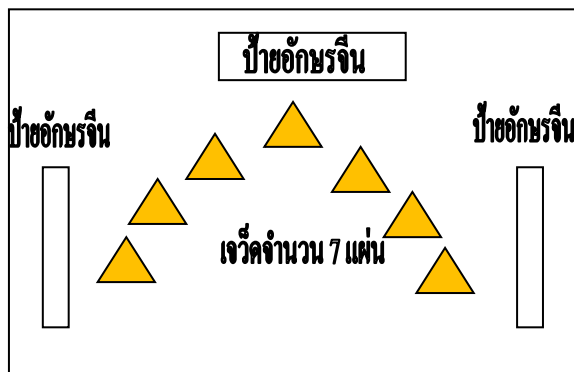
ศาลเจ้าจินเดิมน่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับศาลเจ้าแบบไทยดังจะเห็นได้จาก ศาลหลักเมืองชลบุรีเดิมเข้าใจว่าเป็นศาลเทพารักษ์⁴ ความคิดเห็นนี้พิจารณาจากเจี๊วดแผ่นไม้ กระดานมีรูปแกะสลักภาพเทพารักษ์จำนวน 7 แผ่น ขนาดสูงสุดราวเมตรเศษและมีระบุคำว่า "ทรงเมือง" ด้านล่างของเจี๊วด โดยเฉพาะเจี๊วดแผ่นกลางเป็นศิลปะแบบอยุธยา มีคำอธิบายว่าเป็นพ่อเมือง อีกสองอันอธิบายว่าเป็นพระเสื้อเมืองและพระทรงเมืองเชื่อว่าศาลหลักเมืองหรือศาลเทพารักษ์เดิมน่าจะสร้างร่วมสมัยกับวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี อาคารศาลหลักเมืองชลบุรีเป็นอาคารทรงไทยพื้นบ้านแบบเรียบง่ายไม่มีเสาหลักเมืองภายในอาคารมีอักษรจีนเขียนไว้ว่า เปา โย่ว ชื่อ หมิน- ปกป้องคุ้มครองประชาชน และมีคำกลอนคู่ต้อยเคียงสลักที่เสาในศาลหลักเมือง ศาลหลักเมืองสุพรรณบุรีก็น่าจะเคยเป็นศาลแบบไทยมาก่อน(ดูภาพในภาคผนวก 2 หน้า 185 ประกอบ)

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสมุทรสาครหรือเจ้าพ่อวิเชียร โชติเดิมน่าจะเป็นศาลเทพารักษ์มาก่อนเช่นเดียวกันเพราะมีเจี๊วดไม้แกะสลักด้วยไม้โพธิ์มีลักษณะคล้ายองค์พระสยามเทวาธิราช⁵ อยู่ในท่าประทับยืนบนเกี้ยวซึ่งแกะสลักวางดงามวิจิตร แล้วปิดทองคำเปลวบริสุทธ์ทับไปอีกชั้นหนึ่งมีความสูงประมาณ 1 ศอกเศษ ประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นที่เคารพสักการะของชาวสมุทรสาครและจังหวัดใกล้เคียงเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยเฉพาะชาวประมงและคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะมีความเชื่อถือศรัทธามาก่อนออกเรือหาปลาทุกครั้งจะต้องมีการจุดประทัดเป็นการเซ่นไหว้สักการะทุกครั้งเล่ากันว่าในสมัยนั้นได้พบแผ่นไม้แกะสลักคล้ายเทพารักษ์ลอยน้ำมาขึ้นที่คลองลัดป้อมใกล้กับป้อมวิเชียรโชติภูมิไม่ไกลจากที่ตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสมุทรสาครในปัจจุบันมากนัก ชาวบ้านจึงอัญเชิญไปประดิษฐานไว้บนตลิ่งและนำไปบูชาในที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง⁶ ศาลเจ้าจินจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับศาลเทพารักษ์ของไทย ตัวอย่างที่น่าสังเกตและเห็นเด่นชัดที่สุดก็คือคนจีนบูชาหลักเมืองหรือหลักแห่งรัฐ ความเชื่อเรื่องหลักเมืองไทยมาจากศิวลึงค์ของอินเดียผ่านทางกัมพูชา จากวัฒนธรรมเขมรโบราณหินศิวลึงค์สัญลักษณ์อำนาจอธิปไตยของกษัตริย์นำมาตั้งบูชาในเมืองหลวงและหัวเมือง เมื่อนครวัดเสื่อมอำนาจลงยังคงมีลึงค์หรือหลักเมืองเป็นศูนย์กลางของสัญลักษณ์เมืองต่อมาภายหลังหลักเมืองส่วนใหญ่จะสลักจากท่อนซุงและทำตามแบบที่กำหนดไว้แต่ลักษณะหลักรูปลึงค์ยังคงปรากฏชัดอยู่ ความเชื่อของคนไทยนั้นหลักเมืองเสมือนหนึ่งผี

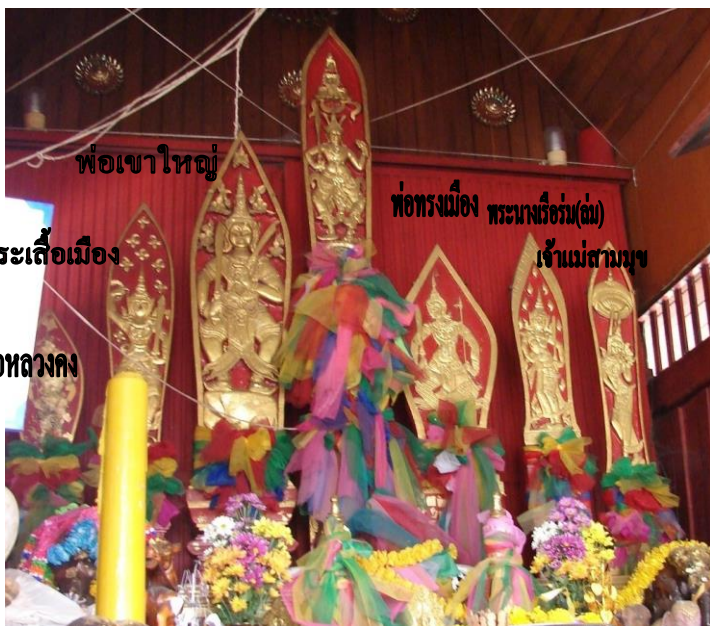
อาคารศาลหลักเมืองชลบุรีศิลปะไทยพื้นบ้านมีวัฒนธรรมจีนปรากฏให้เห็น



พ่อเมือง



บ้านไค แทนบูชา บ้านไค
 ↑ ● ↑
 ที่เผาบูชา
 ●



พ่อเขาใหญ่ พ่อทรงเมือง พระนางเรือล่ม(ถ่ม)
 พระเสี้ยวเมือง เจ้าแม่สามบุษ
 พ่อหลวงคง

เจว็ดพ่อเมืองแผ่นกลางศิลปะสมัยอยุธยา และแผ่นอื่นระบุชื่อเจว็ดชื่อเทพตามความเชื่อ



เป่า โยว ชื่อ หมิน -ขอ ปกป้องคุ้มครองประชาชน



ศาลกตอนจู๋ ด้ายเลี้ยง แกะสลักตัวอักษรจีนลงบนไม้เนื้อแข็งตัวอักษรปิดทองที่มีความหมายในทางศาสนาธรรม

หรือวิญญานตามลัทธิการถือผีและสิ่งสถิตอยู่ในฐานะผีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเมืองหรือรัฐ ชาวจีนที่มาตั้งรกรากอยู่ในเมืองยอมรับถึงความมีอำนาจของเทวดาแห่งสถานที่นั้น จึงได้เริ่มกราบไหว้บูชาหลักเมืองและในที่สุดรับสืบทอดการบูชาลี้ลับเข้าไปในความเชื่อทางศาสนาของตนเอง ชาวจีนนับถือหลักเมืองเท่ากับเจิ้งหวงซึ่งเป็นเทวดาประจำกำแพงและครอบล้อมปราการของคนจีนพบเห็นตามเมืองต่าง ๆ ที่มีกำแพงล้อมในประเทศจีน คนจีนหาที่ให้หลักเมืองหลายแห่งอยู่ใหม่ในศาลที่สร้างขึ้นใหม่และคนจีนคนไทยร่วมกันสักการะบูชาเทวดาองค์เดียวกันในวัดหรือศาลเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง⁷ ภาคตะวันออกจะมีเสาศิวลิ่งค์ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราดและมีวัฒนธรรมจีนร่วมกับวัฒนธรรมไทยทุกศาลหลักเมืองในภาคตะวันออก นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมเจิ้งหวงกงประดิษฐานที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจันทบุรีและศาลหลักเมืองขลุ้งจันทบุรีเป็นตัวอย่างการนับถือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองของคนจีน⁸

ชาวจีนแต่จิ่วสร้างศาลเจ้าแม่เบ็กไฟรจังหวัดราชบุรีทับศาลเดิมในปี พ.ศ. 2468 เจ้าแม่เบ็กไฟร⁹ เจ้าแม่เทียนโหวเซี่ยบ้อและเจ้าแม่ทับทิมน่าจะเป็นองค์เดียวกันและมีความเกี่ยวข้องกับทางน้ำ การประมงและการเดินเรือ เจ้าแม่องค์นี้มีปรากฏมาก่อนตั้งที่ว่าการอำเภอและตลาดบ้านโป่งตั้งอยู่ริมน้ำและตรงท้องคุ้งตลิ่งพังจึงได้ย้ายหนีน้ำประมาณ 2 ครั้งเดิมศาลมีลักษณะเป็นเรือนฝากระดาน 2 หลังแฝด หลังคามุงสังกะสีพื้นกระดานขนาดกว้างยาว 4 วา 2 ศอก สีเหลี่ยม ภายในศาลเจ้าแม่เบ็กไฟรปัจจุบันนี้เป็นรูปพระจินทรงเครื่องปิดทองนั่งอยู่บนฐานสูงประมาณ 1 ฟุตและมีรูปสาวกอีก 2 องค์ เจ้าแม่ควรจะเป็นเทพารักษ์อย่างไทยแต่ที่กลายเป็นในปัจจุบันกลับเป็นแบบอย่างจีนและศาลเปลี่ยนเป็นศาลเจ้า เพราะเหตุด้วยคนจีนเป็นผู้ปกครองดูแลศาลและความนิยมนับถือก็อยู่ในหมู่ชาวจีนเป็นส่วนมากด้วย¹⁰ ศาลเจ้าพ่อเทียนดกอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรีจากหลักฐานรูปถ่ายก่อนบูรณะเป็นเรือนฝากระดาน 3 หลังแฝดเรือนหลังนอกมุงสังกะสี สองหลังแฝดถัดไปหลังคามุงกระเบื้องเป็นลักษณะของศาลเจ้าจีนในปัจจุบันซึ่งแบ่งอาคารเป็น 3 ช่วงตามประโยชน์ใช้สอยก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นแบบศาลเจ้าแบบจีนในปัจจุบันที่ศาลเจ้าเทียนดกปัจจุบันเขียนชื่อศาลเจ้าเป็นภาษาจีนว่า เต้า ปิ่ง เหมียว ด้วยเหตุผลเนื่องจากชาวจีนเป็นผู้ดูแลศาลเจ้าแห่งนี้¹¹

ศาลเจ้าหลักเมืองขลุ้ง จังหวัดจันทบุรีเดิมเป็นศาลเจ้าเล็ก ๆ ตั้งอยู่ระหว่างต้นตะเคียนใหญ่สองต้น ในสมัยนั้นสถานที่แห่งนี้เป็นค่ายทหารมาก่อน ต่อมาปี พ.ศ.2448 ราชการได้สร้าง

เป็นที่ทำการอำเภอเมืองขลุงอยู่ด้านหน้าศาลเจ้าเป็นอาคารไม้ ปัจจุบันคืออาคารสำนักงานเทศบาลเมืองขลุงหลังใหม่ ศาลเจ้าแห่งนี้ชาวไทยและจีนมากราบไหว้ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวเป็นประจำ ในสมัยนั้นไม่มีผู้ใดทราบว่าเป็นศาลหลักเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ขลุงมูลนิธิพงไถ่ยี่เซียวเกาะ ได้ทำพิธีขุดศพไร้ญาติในพื้นที่โรงเรียนเทศบาลขลุงในสมัยนั้นเป็นป่าช้า เพื่อนำพื้นที่มาสร้างเป็นโรงเรียนจึงดำเนินการประกอบพิธีโดยคณะกรรมการจากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี การทำพิธีจะต้องไปอัญเชิญเทพเจ้าจากศาลเจ้าต่าง ๆ มาร่วมพิธี และเมื่อคณะกรรมการเทพสุตโง้วไปยัจญ์เซี่ยสุดประทับทรงได้แจ้งแก่คณะกรรมการว่ายังไม่ได้เชิญเจ้าหลักเมืองขลุงมายังปะรำพิธี คณะกรรมการไม่ทราบว่าเจ้าหลักเมืองขลุงอยู่ที่ใด ท่านสุตโง้วจึงนำคณะกรรมการไปยังหลังสำนักงานเทศบาลตำบลขลุงและแจ้งว่าศาลเจ้าหลังดังกล่าวคือศาลหลักเมืองขลุง ชาวขลุงโดยทั่วไปจึงทราบว่าศาลหลักเมืองอยู่ในเขตอำเภอขลุง ต่อมาปี พ.ศ. 2507 มีมติไปอัญเชิญท่านสุตโง้วจากขลุงมูลนิธิมาประทับทรงเพื่อหาพื้นที่ ๆ เป็นมงคลสร้างศาลหลักเมืองขึ้นในพื้นที่ปัจจุบัน โดยสร้างเป็นอาคารไม้ 1 หลัง¹² ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 คณะกรรมการในสมัยนั้นเห็นว่าศาลเจ้าทรุดโทรมมากจึงได้รื้อถอนแล้วสร้างหลังใหม่เป็นอาคารคอนกรีตหลังปัจจุบัน ศาลหลักเมืองเดิมใช้ชื่อว่าศาลเจ้าหลักเมือง มีลายเทพพนมและลายไทยประดับที่จั่ว มีอักษรจีนเชิง หวง กู่ เหมือนกากับ ปัจจุบันดูได้จากศาลเจ้าหลักเมืองที่ค่ายเนินวง จังหวัดจันทบุรี¹³

ศาลหลักเมืองนครนายกภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมีเสาหลักเมืองสองต้น เป็นเสาหลักเมืองรูปดอกบัวหลักเดิมสร้างในปี พ.ศ.2453 เสาหลักเมืองสร้างใหม่ประดิษฐานเคียงคู่กันภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมีประติมากรรมจีนมีอักษรจีนกำกับ ภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมีเจี๊วต์ไม้สลักภาษาจีน “ผิงอัน” หมายถึงปลอดภัย ด้านบนสลักเป็นเทพารักษ์วางพิงกำแพงตรงบริเวณประติมากรรมจีน¹⁴ ศาลหลักเมืองระยองสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2438 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเดิมเป็นศาลไม้ มีลักษณะอาคารเป็นศาลเจ้าจีนต่อมาในปี พ.ศ. 2486 เสาหลักเมืองได้หักพังลงมาชาวบ้านจึงร่วมกันบูรณะปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคงแข็งแรงขึ้นและสร้างมณฑปทรงจัตุรมุขรอบไว้ เพื่อให้เสาหลักเมืองได้ประดิษฐานอยู่ในอาคารที่เหมาะสมและเมื่อวันเสาร์ที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกได้เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในการวางศิลาฤกษ์มณฑปหลักเมืองแห่งนี้ สำหรับยอดเสาหลักเมืองนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ มาทรงพระสุหร่ายและทรงเจิมแผ่นยันต์ใหม่พร้อมกับได้อัญเชิญยอดเสาเข้าสวมไว้ มีการจัดพิธีสมโภชเมื่อวันที่ 1 กันยายน

พ.ศ. 2536¹⁵ภายในอาคารศาลหลักเมืองศาลเจ้าจีนมีเจี๊วดจำนวน 4 แผ่นวางไว้ด้านข้างซ้ายของเจ้าพ่อหลักเมืองเจ้าพ่อปึงเถ่ากงจำนวน 2 แผ่นวางไว้ด้านข้างขวาจำนวน 2 แผ่น ศาลเจ้าน่าจะมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะศาลเทพารักษ์ เมื่อมีการซ่อมแซมศาลเดิมซึ่งเป็นศาลไม้ ซึ่งมักไม่มีการบันทึกรูปทรงอาคารไว้แน่ชัด อาจเปรียบเทียบได้กับศาลเจ้าแม่เบ็กไพร จังหวัดราชบุรีและศาลเจ้าพ่อเทียนคก สัตหีบ จังหวัดชลบุรี คงมีแต่เพียงเจี๊วดไม้เหมือนกับที่ศาลหลักเมืองชลบุรี ศาลหลักเมืองชลบุรีเป็นรูปแบบศาลเทพารักษ์แบบหนึ่งที่เป็นอาคารทรงไทยพื้นบ้านแบบเรียบง่าย มีเจี๊วดไม้ประดิษฐานไว้ มีอักษรจีนกำกับไว้บริเวณต่าง ๆ ที่ศาลเจ้าแม่บูชา ปานทอง ชลบุรีมีเจี๊วดไม้จำนวนสามอันประดิษฐานภายในศาลเจ้า ส่วนวัดพนัญเชิงวรวิหารซึ่งมีหลักฐานว่าเคยเป็นศาลเจ้ามาก่อนแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีนเป็นเอกลักษณ์ให้สำหรับศึกษาอย่างละเอียดต่อไป

วัฒนธรรมไทยที่ศาลเจ้าแบบต่าง ๆ



ศาลหลักเมืองของ อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี



ศาลเจ้าพ่อเทียนคก สัตหีบ ชลบุรี

วัฒนธรรมไทยที่ศาลเจ้าแบบต่าง ๆ



เจว็ดจำนวน 4 แผ่นที่ศาลหลักเมืองระยอง



เจว็ดจำนวน 3 แผ่นที่ศาลเจ้าแม่บูชบา พานทอง ชลบุรี



เจว็ดศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนครนายกมีลายสลักรูปเทพารักษ์ด้านล่างสลักอักษรจีน"ผิงอัน"แปลว่าปลอดภัย

ศาลเจ้าของคนจีนมักจะมี ความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับกลุ่มภาษา จุดมุ่งหมายสำหรับการสร้างและอื่น ๆ ประกอบกันมักเป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งแยกมากกว่าความสามัคคี แต่ละกลุ่มภาษาเลือกนับถือเจ้าองค์หนึ่งหรือมากกว่านั้นตามที่พวกตนพอใจ¹⁶ ศาลเจ้าเก่าที่สุดของคนจีนแต่ละกลุ่มภาษา เช่น ศาลเจ้าฮักเกี้ยนที่เก่าแก่ที่สุดคือศาลเจ้าจีหนันเมี่ยวสร้างเมื่อ พ.ศ.2229 อยู่ในกรุงเทพฯ ฯ เพราะชาวจีนส่วนใหญ่อพยพเข้าไปอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ ก่อนจะแยกย้ายกันไปอยู่ในหัวเมืองอื่น จึงถือว่าศาลเจ้าที่สร้างในกรุงเทพฯ ฯ เป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นในยุคแรกที่เดินทางเข้ามา ศาลนี้สร้างมาเกือบ 300 ปี ศาลเจ้าที่มีอายุเก่าแก่รองลงมาก็คือ ศาลเจ้าโจซือก้ง พ.ศ.2349 เป็นศาลเจ้าชาวจีนฮักเกี้ยน แสดงถึงความมั่งคั่งของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมปลายสมัยราชวงศ์ชิง พ.ศ.2126-2454 อย่างเด่นชัด เดิมศาลเจ้าโจซือก้งมีชื่อว่าวัดซุ่นเจียงมาก่อนนิยมใช้สีเหลืองเป็นใหญ่ ศาลเจ้าเก่าแก่ที่สุดของชาวแคะคือศาลเจ้าซาในสร้างเมื่อ พ.ศ.2390 ศาลเจ้าเก่าแก่ที่สุดของชาวจีนแต้จิ๋วคือศาลเจ้าบ้านหม้อสร้างเมื่อ พ.ศ.2395 ศาลเจ้าเก่าที่สุดของชาวจีนไหหลำคือศาลเจ้าแม่ทับทิม สามเสน สร้างเมื่อ พ.ศ.2384 ศาลเจ้าเก่าที่สุดของชาวจีนกวางตุ้ง คือ ศาลเจ้าสมาคมกวางตุ้ง หรือกงจิ้งก้ง สร้างเมื่อ พ.ศ.2423¹⁷

ศาลเจ้าที่เป็นวัดทางพระพุทธศาสนานิกายมหายานในประเทศไทยแบบจีนเกิดขึ้น โดยเฉพาะแบบหนึ่ง เกิดขึ้นโดยบังเอิญมีชื่อเหมือนกับเป็นสถานที่สำคัญในการสักการะบูชาสำหรับคนจีนในประเทศไทย ตามชื่อของผู้นำคณะสำรวจทางทะเลของราชวงศ์หมิงที่รุ่งเรืองคือเจิ้งเหอ ชันเป่าเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าชันเป่าไทเซียน ในพุทธศาสนามีความคิดขั้นพื้นฐานเรื่องพระรัตนตรัยนับถือหลักศาสนาที่สำคัญ 3 ประการ คือองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ความคิดเรื่องพระรัตนตรัยนี้ได้แปลตามตัวอักษรเป็นภาษาจีนทั้งประเทศจีนและในประเทศไทยคือชันเป่า แม้ว่าเป่าในชื่อตัวเล็กของเจิ้งเหอนำมาเขียนในลักษณะอื่นและมีความหมายต่างไป เช่น แปลว่า การคุ้มครองปกป้องรักษา แตกต่างกับคำเป่าตามความคิดชาวพุทธ คำสองคำนี้ออกเสียงอย่างเดียวกัน จึงไม่น่าประหลาดใจเลยว่าคนจีนในไทยไม่รู้หนังสือส่วนใหญ่จะสับสนกับชื่อที่ออกเสียงเหมือนกันสองชื่อในตำนานความเชื่อถือชาวจีนในไทย เจิ้งเหอได้รับการบูชาอย่างเทพเจ้าในไทยในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ชื่อของชันเป่ากงเจียนบ่อยครั้งเป็นพระรัตนตรัยแทนที่จะเป็นการคุ้มครองปกป้องรักษา 3 ประการ ในประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง กล่าวถึงวัดพระรัตนตรัยในประเทศไทยสร้างโดยเจิ้งเหอ การผสมเรื่องที่เกิดพลาดนี้ชี้ให้เห็นว่าในสมัยอยุธยาที่มีความสับสนเกิดขึ้นระหว่างชันเป่ากงที่ได้รับยกย่องว่าเป็นเทพเจ้าและตามความคิดของชาวพุทธ วัดพุทธชันเป่า-พระรัตนตรัย- ที่มีชื่อเสียงที่สุดอยู่ที่จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา วัดชันเป่าเดิมน่าจะถูกพม่าทำลายในปี พ.ศ.2310 และสร้างใหม่ขึ้นมาแทนที่วัดเดิม ตำนานของคนจีนทุกวันนี้เล่าว่า ชันเป่ากง คือ เจิ้งเหอ สร้างวัดนี้ขึ้นในราชวงศ์หมิง มีวัดชันเป่าอย่างน้อยที่สุด 3 วัดที่คนจีนนับถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่วัดกัลยาณมิตรรวมหาววิหาร ธนบุรี วัดพนัญเชิงวรวิหาร พระนครศรีอยุธยาทั้งสองวัดเป็นแบบไทย และวัดอภัยภูฏาภิการาม ละเชิงเทราเป็นศาลเจ้าจีนมาก่อนจะเปลี่ยนเป็นวัดญวนในศาสนาพุทธนิกายมหายาน มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายในเป็นที่นับถือทั้งคนไทยและคนจีนตามแบบไทย ชันเป่ากงเป็นเทวดองค์หนึ่งในบรรดาเทวดาที่เป็นใหญ่ทั้งหลายของชาวจีนในท้องถิ่น การเคารพชันเป่ากงที่อยู่ในรูปแบบพระไทยทำให้ลูกจีนในไทยเปลี่ยนไปเป็นพุทธศาสนาแบบไทย¹⁸



หลวงพ่อชาป่าอง วัดพนัญเชิงวรวิหาร



หลวงพ่อชาป่าอง วัดกัลยาณมิตรรวมหาววิหาร



วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา



ประติมากรรมชันเป่ากง ที่สุสานมณฑลนานกิง ประเทศจีน

ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยองมีประวัติการก่อสร้างอายุมากแห่งหนึ่งคือเริ่มสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2421 เพื่อประดิษฐานองค์เจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกหลายองค์อันเป็นที่เคารพนับถือและกราบไหว้ของชาวระยอง ทั้งชาวไทยและชาวจีนเริ่มแรกได้สร้างเป็นอาคารไม้หลังคาเตี้ย ต่อมาในปี พ.ศ.2448 ได้ซ่อมแซมเปลี่ยนเป็นอาคารคอนกรีตมีชื่อเป็นทางการว่าศาลเจ้าอัยนุ้ยเหนียวตั้งอยู่ที่ถนนยมจินดาตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง¹⁹ ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมมีระฆังผลิตในปี พ.ศ.2441 จักรพรรดิชิงกวงซวี(GuangXu) ราชวงศ์ชิงมอบให้ศาลเจ้านับเป็นศาลเจ้าที่มีหลักฐานว่ามีอายุเก่าแก่แห่งหนึ่งในภาคตะวันออก โรงเจเป้าฮกตั้วมีหลักฐานที่โรงเจระบิว่าสร้างในปี พ.ศ.2446 โรงเจเป้าฮกตั้วมีนายจิตติ พงศ์ไพโรจน์ เจ้าของโรงน้ำปลาทั้งซังชะหรือน้ำปลาทิพรสเป็นประธาน²⁰ ศาลเจ้าทั้งสองมีประวัติการซ่อมแซมตัวอาคารหลายครั้ง

ศาลเจ้าในภาคตะวันออกที่สำคัญคือ วัดจีนประชาสโมสร จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดจีนประชาสโมสร เล่งฮกยี่ (龍福寺) ขยายมาจากวัดมังกรกมลาวาสในกรุงเทพมหานคร เริ่มสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพ.ศ. 2449 เป็นวัดจีนเก่าแก่แห่งศาสนาพุทธนิกายมหายาน ภายในวัดมีพระพุทธรูปที่หล่อด้วยกระดาษ เทพเจ้าแห่งโชค ลาภ ไล่เซ่งเอี้ย เจ้าแม่กวนอิม และเทพอื่น ๆ ภายในวัด เป็นวัดจีนเพียงแห่งเดียวในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีระฆังใบใหญ่ของชาวจีนแต่จิวี่ที่ได้สร้างขึ้น มีน้ำหนักกว่า 1 ตัน วัดจีนประชาสโมสรตั้งอยู่ที่ถนนสุขกิจ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา²¹ นายเทียนอิง แซ่ลิ้ ต้นตระกูล วงศ์เชียรทอง และศรีเกียรติอินทร์พร้อมภรรยาชื่อ เปี่ยมบริจาตที่ดินสร้างวัดนี้ครั้งแรก 5 ไร่ 3 งาน 80 ตารางวา โดยนมัสการพระคุณเจ้าสกลเห็งไ้เป็นผู้อำนวยการสร้างภายหลังวัดมังกรกมลาวาสหรือวัดเล่งเน่ยยี่ที่กรุงเทพฯ ²²

วัดอุภัยภาติการามหรือวัดชำปอกงเดิมเป็นวัดจีน ปัจจุบันเป็นวัดญวนในลัทธิมหายาน ภายในวัดมีวิหารลักษณะเหมือนศาลเจ้าเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่โตหรือพระไต่รรัตนนายกที่ชาวจีนเรียกว่า เจ้าพ่อชำปอกง-ต้าหลง เป้า เตียน วัดอุภัยภาติการามสร้างโดยขุนพิพิธพานิชกรรมเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ

พระราชดำเนิรทอดพระเนตรวัดนี้ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวัด 200 บาทและพระราชทานนามวันนี้ว่า วัดอุภัยภาติการาม พระราชทานนามพระพุทธรูปจำลองแบบหลวงพ่โตวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่า พระพุทธไตรรัตนนายก²³ ตามประวัติเล่าไว้ว่ามีเศรษฐี 2 พ่อลูกเป็นชาวตลาดบ้านใหม่มีใจศรัทธาหลวงพ่โตวัดพนัญเชิงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2449 จึงได้สละทรัพย์สร้างซำปอกงโดยจำลองมาจากที่วัดพนัญเชิงวรวิหารและสละที่ดินใกล้ตลาดบ้านใหม่เพื่อสร้างเป็นที่ประดิษฐาน ซำปอกงที่สร้างมีขนาดหน้าตัดกว้าง 6.50 เมตร สูงประมาณ 12 เมตร²⁴

ศาลเจ้าที่สำคัญในภาคตะวันออก



ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยองสร้างในปี พ.ศ.2421

ศาลเจ้าที่สำคัญในภาคตะวันออก



โรงเจเป้าฮกต้วจังหวัดชลบุรี สร้างเมื่อ พ.ศ.2446



วัดจีนประชาสโมสรจังหวัดฉะเชิงเทราสร้างเมื่อ พ.ศ.2449



วัดอู๋ยกัณฑ์การาม จังหวัดฉะเชิงเทราสร้าง พ.ศ.2449

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยพื้นที่ 8 จังหวัดคือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี นครนายกและสระแก้ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 500 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของเมืองท่าชายฝั่งทะเลเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว ชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานชายฝั่งทะเลในชุมชนต่าง ๆ ปะปนกับชาวไทยและชนพื้นเมืองอื่น ๆ เช่น มอญ กระเหรี่ยง กูลา ไทยมุสลิม ลาว และชอง ชาวจีนได้หล่อหลอมวัฒนธรรมเข้ากับชาวไทยและชนพื้นเมืองอย่างสมานฉันท์ไม่มีความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศาลเจ้าเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลาต่าง ๆ การสร้างศาลเจ้าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์การตั้งชุมชนอย่างหนึ่ง ศิลปวัฒนธรรมจีนมักจะปรากฏในศาลเจ้าเนื่องจากชาวไทยเชื้อสายจีนชอบทำกิจกรรมในศาลเจ้าในชนบทที่เป็นที่สิงสถิตของวิญญาณและผี เช่นเดียวกับศาลเจ้าในเมือง การศึกษาเรื่องศาลเจ้าจึงเป็นเรื่องศึกษาหลักฐานประวัติศาสตร์ชุมชนอย่างหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวความคิด ความสำคัญของวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนประเภท สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสำหรับเป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กรอบแนวคิดการวิจัย



สมมุติฐานการวิจัย

ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ ภูมิปัญญาจีนมีอิทธิพลกำหนด วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนในภาคตะวันออก

ขอบเขตการวิจัย

-ขอบเขตด้านการศึกษา เนื้อหาข้อมูล ศึกษาวัฒนธรรมจีนประเภทสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมที่ปรากฏในศาลเจ้าภาคตะวันออก

-ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาศาลเจ้าในภาคตะวันออกคือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดระยอง จังหวัดนครนายก จังหวัดสระแก้ว และจังหวัด ปราจีนบุรี

-ขอบเขตด้านช่วงเวลา วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2555- วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ.2556

-ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาศาลเจ้าในจังหวัดชลบุรีจำนวน 19 แห่ง ฉะเชิงเทรา 6 แห่ง จันทบุรี 6 แห่ง ตราด 5 แห่ง ระยอง 6 แห่ง นครนายก 3 แห่ง สระแก้ว 3 แห่ง ปราจีนบุรี 3 แห่ง รวม 51 ศาลเจ้า จากศาลเจ้าทั้งหมดในภาคตะวันออกจำนวน 146 ศาลเจ้า (ดูรายละเอียดใน ภาคผนวกที่ 1ประกอบ)

คำสำคัญ

ศาลเจ้าหมายถึงศาลหลักเมือง ศาลเจ้า โรงเจ มูลนิธิ วัดจีนและศาสนสถานที่มี ศิลปวัฒนธรรมจีนเป็นอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนไป สักการะบูชาเป็นศูนย์กลางทำกิจกรรมของชุมชนและเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อจัดระบบสารสนเทศแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายจีนประเภท สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมที่ศาลเจ้าสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการท่องเที่ยว และเพื่อให้ผู้ที่ไปสักการบูชารูปเคารพได้เข้าใจ ความหมายของศิลปวัฒนธรรมดังกล่าว อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมจีน ที่ศาลเจ้าอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.ศึกษาข้อมูลเอกสาร กรณีที่มีภาษาจีนมีผู้ทำหน้าที่ล่ามแปลภาษาจีนประกอบด้วยผู้อ่าน อักษรจีน Mr. Ai Hongpei –อ้าย หงเหย และ Mr. Sun Fiehan –ซุ่น เฟียหาน ผศ. ดร.กนกพร ศรี ญาณลักษณ์ นิสิตผู้ประสานงาน นางสาวสุภารัตน์ แพรรังกุล และ นางสาวสิริรัตน์ วงศ์ศิริ รัตนกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ Mrs. Ni Yu นิสิตปริญญาโทบริหาร ศิลปวัฒนธรรม และ Mr.Pan Ziyao นิสิตปริญญาเอกบริหารศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2.เก็บข้อมูลภาคสนาม

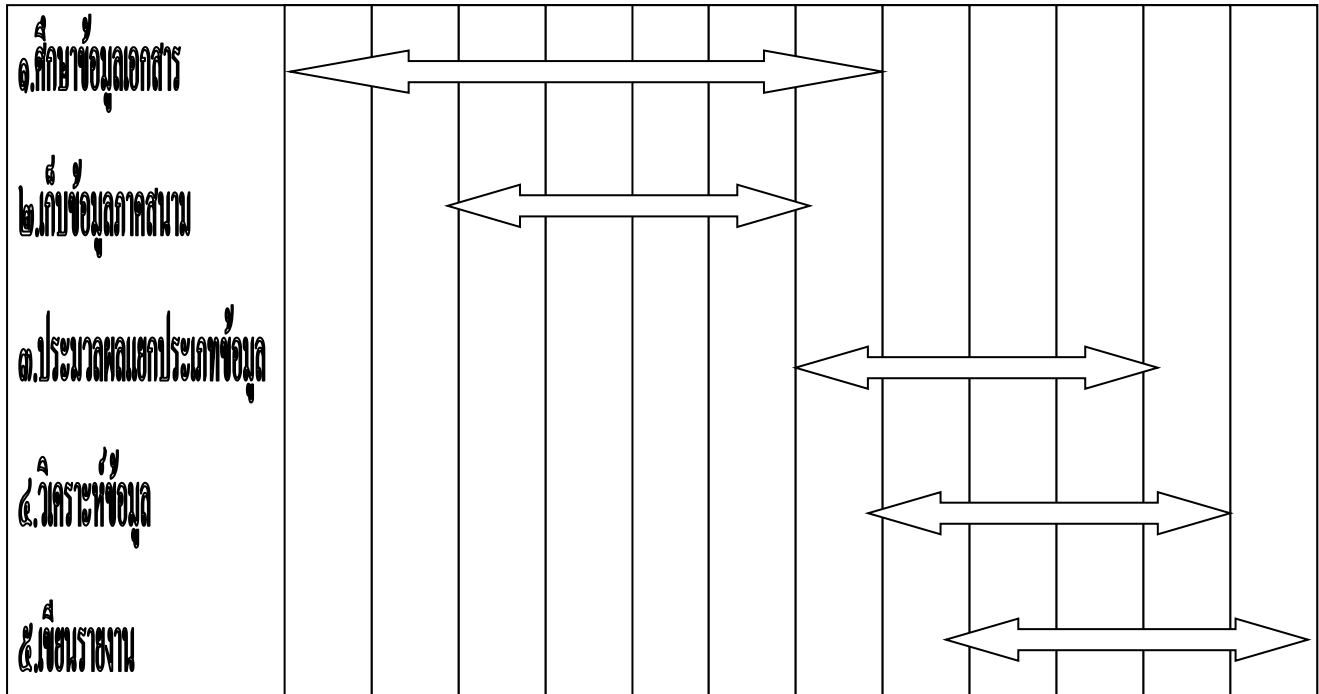
3.ประมวลผลแยกประเภทข้อมูล

4.วิเคราะห์ข้อมูล

5.เขียนรายงาน

แผนการดำเนินงาน

ชค มค กพ มีค เมย พค มิย กค สค กย ตค พย



รายละเอียดงบประมาณ

- 1.ค่าเดินทาง ค่าถ่ายเอกสาร สำหรับการค้นเอกสาร 20,000 บาท
- 2.ค่าเดินทาง ค่าสมนาคุณวิทยากรภาคสนาม ค่าจ้างผู้ช่วยวิจัยภาคสนาม 30,000 บาท
- 3.ค่าจ้างผู้ช่วยวิจัย และวิทยากรผู้ให้ความรู้ศิลปวัฒนธรรมจีน 20,000 บาท
- 4.ค่าจัดพิมพ์รายงานวิจัย 30,000 บาท

เชิงอรรถ

¹ กุลศิริ อรุณภักย์, ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ ฯ กรุงเทพฯ ฯ : มิวเซียมเพรส, 2553 หน้า 16-17

² เจิ้งเหอมีชื่อว่า "ซานเป่า-ซันเป่า" แซ่หม่า เกิดที่มณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นเขตแดนของมองโกลทางตอนใต้ของประเทศจีน เกิดปี พ.ศ.1914 (ค.ศ.1371) มีชื่อมุสลิมเป็นภาษาอาหรับว่า มูฮัมมัด อับดุลญับบาร์ เกิดในตระกูลขุนนางมุสลิม เซมูร์ เป็นลูกหลานชนชั้นที่หกของซัยยิดอัญญาลซัมสุตดินอุมร์ ผู้ปกครองมณฑลยูนนานผู้ลี้หนีจากบุงคอรอในอุซเบกิสถาน แซ่หม่า มาจากมาสุสุ (มาสีหุ) บุคคลคนที่ 5 ของซัยยิดอัญญาลซัมสุตดินอุมร์ บิดาของเจิ้งเหอมีนามว่ามีระตะกิน ปู่มีนามว่ากระรอมุคตินได้ไปทำพิธีฮัจญ์ในมักกะหุ จึงได้พบเห็นผู้คนจากทุกสารทิศ ก่อนหน้านั้นแซ่หม่าเรียกว่าหม่าเหอเจิ้งเหอมีพี่น้อง 5 คนเป็นชาย 1 คน หญิง 4 คน เมื่อหม่าเหออายุได้ 12 ปี ตรงกับช่วงที่กองทัพของจักรพรรดิหงหวู่หรือจูหยวนจาง ปฐมราชวงศ์หมิงนำกำลังทัพเข้ามาขับไล่พวกมองโกลที่มาตั้งราชวงศ์หยวนออกจากประเทศจีน เข้ายึดครองยูนนานเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรหมิงได้สำเร็จ ในเวลานั้นหม่าเหอถูกจับต้อนเป็นขันทีมีหน้าที่รับใช้เจ้าชายจูตี้จนได้รับความไว้วางใจอย่างสูง ช่วงสงครามแย่งชิงบัลลังก์ระหว่างเอียนหวังจูตี้กับหมิงฮู่ตี้ กษัตริย์ที่สืบราชบัลลังก์ต่อจากหมิงไท่จู เจิ้งเหอมีส่วนสำคัญช่วยให้จูตี้ได้รับชัยชนะขึ้นสู่บัลลังก์เป็นจักรพรรดิหมิงเจิงจูมีชื่อรัชกาลว่า "หย่งเล่อ" และได้รับการสนับสนุนเป็นหัวหน้าขันที ต่อมาได้รับพระราชทานแซ่เจิ้งจึงเรียกขานว่า "เจิ้งเหอ" แต่ชื่อที่รู้จักกันดีก็คือ "ซันเป่ากง" หรือ "ซำปอกง" (三寶公/三宝公)

³ ด่วน ลี เชิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขศิริ, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท ส่องสยาม จำกัด 2543 หน้า 222-223

⁴ ศาสตราจารย์สุชาติ เถาทองสัมภาษณ์นายประมวล ชำนาญชานันท์ อายุ 83 ปี เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2552 นายประมวล ชำนาญชานันท์ให้ข้อมูลว่าบริเวณนี้เดิมเป็นสะพานยาวน้ำขึ้นถึงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง มีป่าโกงกาง ป่าแสมถึงหน้าแก่งมีการซ่อมเป็นระยะ ๆ ศาลหันหน้าลงทะเล ข้างศาลมีต้นโพธิ์ใหญ่ 1 ต้น หลังศาลมีบ่อน้ำ 1 บ่อ ชาวบ้านเรียกว่าบ่อศาลเจ้า หน้าศาลมีสะพานยาวพุ่งตรงไปทะเล สะพานนี้มีชื่อว่าสะพานยาวคือยาวกว่าทุกสะพานในสมัยนั้น จึง

เป็นทำนองส่งสินค้าติดต่อกันไปมากับต่างจังหวัดอีกด้วย ต่อมาเมื่อเรือสะพานกลายเป็นชอยมีชื่อใหม่ว่าชอยที่ฆามารคซึ่งแปลว่าทางยาวความหมายเหมือนเดิม เดิมศาลมิงงานประจำปีคือประเพณีกองข้าวเข้าทรงในวันขึ้น 6 ค่ำเดือน 6 เป็นเวลาติดต่อกัน 3 วัน ตอนเช้ามีการเข้าทรงทำพิธีกองข้าวที่ข้างคลองบางปลาสร้อย ประเพณีกองข้าวก็เริ่มจากศาลหลักเมืองนี้เป็นแห่งแรกของจังหวัดชลบุรี ศาลนี้บูรณะครั้งที่ 1 พ.ศ.2492 ด้วยงบประมาณเทศบาลเมืองชลบุรี ครั้งที่ 2 บูรณะ พ.ศ.2534-2542 ด้วยงบประมาณของประชาชน

⁵รูปภาพในภาคผนวก 2 ประกอบ

⁶<http://www.phuketvegetarian.com/borad/data/6/0091-1.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2556

จี.วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโตโยต้า, 2548, หน้า 132

⁸ บุญเดิม พันรอบ , "วัฒนธรรมจีนที่ศาลหลักเมืองในภาคตะวันออก" วารสารศิลปกรรมบูรพา มิถุนายน-พฤศจิกายน 2555 หน้า 58-74

⁹รูปภาพในภาคผนวกที่ 2 ประกอบ

¹⁰<http://rb-history.blogspot.com/2011/02/blog-post.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2556

¹¹ภาพถ่ายจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในภาคผนวกที่ 2 ประกอบ

¹²http://khlungthailand.blogspot.com/2012/12/blog-post_17.html เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556

¹³รูปภาพในภาคผนวก 2 ประกอบ

¹⁴http://www.tourinthetai.com/sitetravel/travel-detail.php?travel_id=181 เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2556

¹⁵<http://www.thaigoodview.com/node/88043> เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2556

¹⁶จี.วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ, แหล่งเดียวกัน หน้า 139

¹⁷ด้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไธสุขสิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 254-256

¹⁸จี.วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ, แหล่งเดียวกัน หน้า 131-132

¹⁹ <http://www.rayong-culture.org/vdn/index.php?c=showitem&item=497> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2556

²⁰ จากการสัมภาษณ์คุณครูแววมณี ทิพย์ประยูร อายุ 70 ปีคนดูแลโรงเจ บุญเค็ม
พันรอบ ผู้สัมภาษณ์

²¹ th.wikipedia.org/wiki/ เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2556

²² อังคณา แสงสว่าง บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่าง
พ.ศ.2398-2475 กรุงเทพฯ ฯ :ปริญญาณีพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ การศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ พ.ศ.2550 หน้า 138

²³ อังคณา แสงสว่าง แหล่งเดียวกัน หน้า 138-139

²⁴www.thaipackagetour.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2556

บทที่ 2

ชุมชนจีนในภาคตะวันออก

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไทยและจีนในรูปแบบต่าง ๆ มีตั้งแต่ พ.ศ.650¹ พงสาวดารจีนราชวงศ์ซันตะวันออกกล่าวถึงรัฐล้านหรือเสียนว่าเป็นชื่อของชนชาติมองโกลเผ่าหนึ่งซึ่งเรียกตัวเองว่าไท แปลว่าผู้สูงส่งหรือผู้เป็นอิสระ เป็นคำที่ใช้เรียกชนชาติใดทั้งชนชาติโดยสมบูรณ์ คนจีนกับคนไทยจึงมีความใกล้ชิดทั้งทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมมาเป็นเวลายาวนาน นอกจากนี้ยังมีการจดบันทึกว่ามีคนจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6² ในพระราชพงสาวดารราชวงศ์ซัน บรรพ 83 มีบันทึกการเดินทางของราชทูตในสมัยราชวงศ์ซันใน พ.ศ. 544-548 ราชทูตของจีนได้ออกเดินทางโดยทางเรือผ่านเวียตนาม กัมพูชา อ่าวไทย มาขึ้นบกที่คอโคดกระแล้วโดยสารเรือต่อไปยังอินเดียจากเอกสารโบราณของจีนนับแต่ราชวงศ์ซันถึงราชวงศ์ถังดินแดนประเทศไทยปัจจุบันประกอบด้วยหลายอาณาจักร เช่น อาณาจักรจิงหลิงหรือสุวรรณภูมิ พุทธศตวรรษที่ 8 อาณาจักรชื่อทูตั้งอยู่บริเวณสงขลาและปัตตานีในพุทธศตวรรษที่ 11-16 อาณาจักรตามาลิงหรือตามพรลิงค์บริเวณเมืองนครศรีธรรมราช พุทธศตวรรษที่ 17-18 อาณาจักรลังกาสุกาบริเวณปัตตานี พุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรป่าไปชีฟูบริเวณเชียงใหม่จนถึงสุโขทัยและอยุธยา

หลักฐานเกี่ยวกับชาวจีนที่สำคัญสมัยอยุธยาคือชุมชนจีนที่วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสร้างตามความเชื่อในศาสนาพุทธใน พ.ศ.1867 ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา 36 ปี³ มีพระพุทธรูปสำคัญคือพระไตรรัตนนายกฐักกัน ในนามซาปองกที่คนจีนและคนไทยนับถือมาก บริเวณวัดพนัญเชิงวรวิหารเดิมเป็นชุมชนชาวจีนเป็นตลาดและเขตการค้าขายสำคัญ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางชาวโปรตุเกสและญี่ปุ่นได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้ในปี พ.ศ.1950 ขันทีแต่ฮั่วหรือเงินเหอหรือเจ็งเหอแห่งราชวงศ์หมิงได้เคยเดินเรือมาถึงบริเวณนี้คราวเดินทางเยือนฝั่งทะเลตะวันตกครั้งที่ 2 และต่อมาในปี พ.ศ.1952 ได้เดินทางมาเยือนกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่งโดยใช้เรือเล็กมาค้าขายแถบนี้ การมาเยือนกรุงศรีอยุธยาของขันทีแต่ฮั่วนั้นได้

มีส่วนช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศคือไทยและจีน ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่บริเวณแถบนี้ได้ขนานนามวัดพญูเชิงวรวิหารว่า ซานเป่ากงเมี่ยวเพื่อระลึกถึงขันทีแต่ฮั่วหรือเงินเหอหรืออีกชื่อหนึ่งคือขันทีซานเป่า ก่อนปี พ.ศ.2160 วัดพญูเชิงวรวิหารใช้ชื่อว่า ซานเป่ากงเมี่ยวตามหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือตงซีหยางเช่าหรือการสำรวจทะเลตะวันออกและตะวันตกเขียนโดยจางเซียในสมัยราชวงศ์หมิง ในปี พ.ศ.2160 ได้บันทึกไว้ว่าซานเป่าเมี่ยว อยู่ในด่านที่ 2 เพื่อรักษาขันทีเงินเหอ ในปี พ.ศ. 2310 การเสียกรุงศรีอยุธยา วัดพญูเชิงวรวิหารถูกทำลายเล็กน้อย และได้รับการซ่อมแซมเป็นวัดทางพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

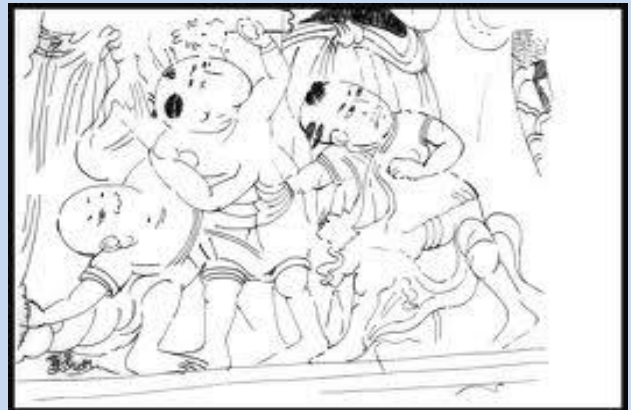
ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมากหรือตึกเจ้าแม่ ตั้งอยู่ริมท่าน้ำแห่งวัดพญูเชิงวรวิหาร ชาวจีนเรียกกันว่าศาลเจ้าแม่อาเนี่ย ประวัติของศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมากนี้มีความเป็นมายาวนานในหมู่คนกรุงเก่า มีเนื้อหาว่าพระเจ้ากรุงจีนได้พระราชทานพระราชธิดาชื่อว่าพระนางสร้อยดอกหมาก ให้อภิเษกสมรสกับพระเจ้าสายน้ำผึ้งกษัตริย์แห่งกรุงอโยธยา มีผู้สันนิษฐานกันว่าชื่อของวัดพญูเชิงวรวิหารนี้อาจมาจากคำว่า พระนางเอาเชิงหรือพระนางท่าเชิงและศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก⁴ ตึกเจ้าแม่เป็นศาลเจ้าที่มีลักษณะแบบบ้านทรงจีน มีกำแพงล้อมรอบสี่ด้าน เป็นลักษณะของบ้านชาวจีนทั่วไป ด้านหน้าเหนือช่องประตูมีป้ายเขียนว่า ซ่านฉิ่งอาน ผ่านประตูเข้าไปห้องโถงด้านหน้าเป็นแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป ชั้นสองเป็นห้องตั้งแท่นบูชาพระแม่แห่งความกรุณาหรือฉือเปยเหนียงเหนียง มีแผ่นป้ายจารึกอักษรจีนว่า ฉือผางลี่จี้ หมายถึงเขียนในปีเจียอู่ สมัยจักรพรรดิกวงซี ตรงกับ พ.ศ.2437 ชาวจีนกวางตุ้งชื่อ จงเขาโจวจัดทำถวาย อีกป้ายหนึ่งเขียนว่า ฉือเปยเหนียงเหนียง หมายความว่าพระแม่แห่งความกรุณา จางเหนียวซู่ จัดทำถวาย อีกป้ายหนึ่งเขียนว่า กวางซีอิมฝ่อสั๊ก หมายถึงพระกวนอิมโพธิสัตว์ เขียนในปี พ.ศ. 2500 จัดทำถวายโดยฟูหงไท่ ศาลนี้มีประวัติยาวนานมากกว่า 700 ปี เดิมเป็นศาลเจ้าแม่กวนอิมปรากฏป้ายจารึกอักษรจีนเก่าแก่ที่สุดระบุในปี พ.ศ. 2437 ต่อมาซ่อมแซมใหม่ในปี พ.ศ.2500 และพ.ศ. 2512⁵



เจ้าแม่สร้อยดอกหมาก



ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก



ลายเส้นคัดลอกภาพจิตรกรรมฝาผนังสองด้าน กรุปรangk์ประธานวัดราชบูรณะ

ชุมชนจีนเก่าอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาหลังวัดพนัญเชิงวรวิหารและตลาดน้อย⁶ ตลอดจนเรือนแพริมแม่น้ำรอบเกาะกรุงศรีอยุธยามาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นเมืองหลวง ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี คนจีนเก่าบางส่วนได้อพยพมาอยู่ที่กรุงธนบุรีตามพระราชเสวยสิทธิ์ที่เคยช่วยราชการกรมท่าและ ต่อมาได้คุมกองทัพจีนช่วยราชการรบพม่า เมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีพระราชประสงค์จะย้ายพระนครใหม่ จึงโปรดให้พระยาราชเสวยสิทธิ์

หัวหน้าชาวจีนและชาวจีนทั้งหลายย้ายไปยังที่ซึ่งพระราชทานแลกเปลี่ยน ณ.สวนนอกกำแพงพระนคร^๖ ย่านคนจีนสมัยอยุธยา มีหลักแหล่งในพระนครศรีอยุธยา ทั้งในเกาะเมืองและนอกเกาะเมือง มีหลักฐานอยู่ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมเอกสารจากหอหลวง มีตลาด 9 ตลาด ได้แก่ตลาดจีน ตลาดขนมจีน ตลาดใหญ่ ตลาดน้อย ตลาดย่านเตียง ตลาดแลกหน้าวัด ตลาดวัดท่าราบ ตลาดบ้านจีนและตลาดน้ำ มีชุมชน 6 ชุมชนคือ ย่านทุ่งขวัญ บ้านปากข้าวสาร บ้านในคลองสวนพลู บ้านกำแพงนอกกรุง บ้านน้ำวนบางกะจะและใต้ศาลเจ้าหินนางลอย นอกจากนี้ยังมีลายเส้นคัดลอกภาพจิตรกรรมฝาผนัง 2 ด้าน ในกรุพระปรางค์ประธานวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เล่าเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนบนผนังกรุด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ ส่วนทิศตะวันตกเป็นภาพเขียนโดยช่างชาวจีน⁷

ชุมชนจีนในชลบุรี



จิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่อินทารามภาพทหารจีนถืออาวุธ



จิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่อินทารามภาพจีนไว้หางเป็ย

ชุมชนจีนในชลบุรี



จิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่อินทารามชาดกเรื่องวิรุณทัตติภาพชาวจีนนั่งอยู่ในเรือนทรงไทยที่ท่าเรือ มีเรือสำเภามาจอดพัก



จิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่อินทารามชาดกเรื่องมหาชนกภาพชาวจีนถูกเรือบนเรือกำปั่นชาวฝรั่ง

จิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่อินทารามชาดกเรื่องอุริทัตชาดกแสดงความสัมพันธ์กับชาวจีนภาพชุมนุมประดูยออกคอนบนเป็นแบบนิยมเขียนมาตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ชุมชนบางปลาสร้อย

ชุมชนบางปลาสร้อย ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมืองชลบุรี ประวัติการอพยพของชาวจีนหรือที่เรียกว่าผู้ลี้ภัยจากพวกแมนจูที่เข้ามายังประเทศไทยแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ

พวกที่มาจากเมืองเฉาโจวหรือเต้จิ๋วมาอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทยแถบเมืองชลบุรีหรือเมืองบางปลาสร้อย อีกพวกหนึ่งจากภาคใต้ของฟูเกี้ยนหรือฮักเกี้ยนมาอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยแถบสงขลา⁸ จากหลักฐานระบุว่าชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชลบุรีอย่างน้อยที่สุดก็ราวสมัยอยุธยาตอนปลายจากหลักฐานจิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่อินทารามเป็นภาพบุคคลที่ปรากฏอยู่ในลักษณะทหารจีนถือมีด ภาพชาวจีนเป็นลูกเรือกำปั่น⁹ มีกัปตันเป็นฝรั่งในซาดกเรือมหาราช ภาพชาวจีนสองคนนั่งอยู่ในเรือนไทยในซาดกเรือวิสุทธิบริพัตร รวมทั้งภาพชาวจีนไว้หางเปียยาวเป็นต้น หลักฐานที่ศาลหลักเมืองชลบุรีแสดงให้เห็นความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่ศาลหลักเมืองมีเจี๊วดแผ่นไม้กระดาน เป็นภาพแกะสลักรูปเทพารักษ์เจี๊วดแผ่นกลาง ภาพสลักมีลักษณะคล้ายศิลปะแบบอยุธยา เชื่อว่าศาลหลักเมืองนี้หรือศาลเทพารักษ์เดิมน่าจะสร้างร่วมสมัยกับวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี อาคารศาลหลักเมืองชลบุรีเป็นอาคารทรงไทยพื้นบ้านแบบเรียบง่ายไม่มีเสาหลักเมืองภายในอาคารมีอักษรจีนเขียนไว้ว่า เป่า โย่ว ซื่อ หมิน-ปกป้องคุ้มครองประชาชน และมีค้ำกลอนคู่ต้อยเคียงสลักที่เสาในศาลหลักเมือง

วัดสวนตาลวัดร้างอยู่ในความดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตั้งอยู่ที่ถนนวชิรปราการ ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีเนื้อที่ 1 ไร่ 65 ตารางวา มีโบสถ์สถาปัตยกรรมจีน 1 หลัง มีพระพุทธรูปบรรจุอยู่ในโบสถ์ 18 องค์ตำนานเล่าว่าโบสถ์และพระพุทธรูปในโบสถ์สร้างในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของชลบุรี¹⁰ วัดสวนตาลแสดงให้เห็นการตั้งชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี ในสมัยรัตนโกสินทร์การแข็งข้อของชาวจีนที่ได้รายละเอียดเป็นครั้งแรกก็คือการแข็งข้อที่ชลบุรีหรือบางปลาสร้อยในตอนต้นรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 สมามกลับเป็นผู้จุดชนวนขึ้นต่อต้านฝ่ายปกครองของท้องถิ่นที่ใช้อำนาจกดขี่ ตัวหัวหน้าหนีไปได้และพวกที่ก่อการแข็งข้อคนอื่นถูกสังหารหรือจำคุกตลอดชีวิต¹¹ พ.ศ. 2390 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหมมาชำระตัวเหี้ยที่วัดคงคาลัย ตำบลบางทรายจังหวัดชลบุรี ปัจจุบันวัดคงคาลัย เป็นที่ตั้งตลาดสด บางทรายเหลือเพียงศาลและป้ายชื่อวัดเท่านั้น¹²



โบสถ์วัดสวนตาล



**รัชกาลที่ 5 เสด็จชลบุรี-บางปลาสร้อย-เมื่อ
วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2451 ชาวจีนคนซำย
สุดคือ นายอากรหลวงอำนาจจินนิกร**

สังฆราชปาลเลกัวซ์ได้มาที่บางปลาสร้อยได้บันทึกถึงชาวจีนกล่าวว่า “เมืองนี้ตั้งอยู่ชาย
เนินในอ่าวอันมีปลาชุกชุม ฉะนั้นการจับปลาจะคงทำกันได้มากอย่างไม่น่าเชื่อที่เดียว เมื่อผ่าน
เข้าไปในตลาดจะเห็นแต่ปลาชนิดต่าง ๆ กองใหญ่ ๆ และด้วยเงินเพียงเฟื้องเดียวข้าพเจ้าอาจซื้อ
ปลาเลี้ยงคนที่ไปด้วยกันได้ตั้ง 15 คนพลเมืองทั้งไทยจีนรวมกัน 6,000 คนเป็นพ่อค้าและ
ชาวประมง จังหวัดนี้มีการเพาะปลูกอันอุดมสมบูรณ์มาก มีข้าว น้ำตาล ยาสูบชนิดดีผลไม้และ
ฝักอเนกอนันต์ มีนาเกลือและเปลือกหอยอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น ซึ่งพวกคนจีนนำเอาไปผลิตเป็น
ปูนขาว”¹³

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้เสด็จ
ประพาสเมืองชลบุรีเมื่อ พ.ศ.2419 ได้แวะเมืองชลบุรีหรือบางปลาสร้อย เมื่อถึงค่ายหลวงตำบล
อ่างศิลาทรงบันทึกไว้ว่า “ท่านกรมทำให้ปลัดจีนเมืองชลมาเป็นผู้รักษาอยู่ที่นี้คนหนึ่ง....แล้วไป
ดูเขาทำทอง เจ็กด้วงเป็นช่างที่บางปลาสร้อย.....ถึงบางปลาสร้อยแล้วแล่นตามลมมาขึ้นที่
ตพาน.....ทอดสมอหน้าบางปลาสร้อย....ตำบลอ่างศิลาแขวงเมืองชลบุรีบ้านราษฎรจีนมาแต่
เมืองจีนและเกิดเมืองไทย 560 คนเศษ รวมราษฎรไทยจีน ชายหญิงในบ้านอ่างศิลา 740 คนเศษ

ในแขวงบ้านอ่างศิลานั้น หลวงฤทธิศักดิ์เขต หลวงพิทักษ์จีนประชา 2 นายนี้เป็นปลัดเมือง ชลบุรี...บ้านเสม็ดมีราษฎรชาวบ้านชายหญิงไทยจีน 80 คนเศษ บ้านหัวโพงมีราษฎรชาวบ้านชายหญิงไทยจีน 320 คนเศษ บ้านโรงนอกมีราษฎรชาวบ้านหญิงไทยจีน 200 คนเศษ บ้านเนินมะกอกมีราษฎรชาวบ้านชายหญิงไทยจีน 200 คนเศษ” พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 เมื่อเสด็จประพาสเมืองชลบุรีเมื่อปี พ.ศ. 2451 อีก 13 ปีต่อมาทรงบันทึกว่า “จีนได้กั๊งว่าถ้าไปอ่างหินเห็นจะถูกคลื่นมากกว่านี้ จึงตกลงกันไปเมืองชล.....เรือเมล์เขามาจอดที่สะพานศาลเจ้าอยู่ระหว่างสะพานหลวงเดิม¹⁴ และสะพานหน้าที่ว่าการยาวกว่าทุกสะพานแต่แคบ.....มีร้านถ่ายรูปร้านหนึ่งช่างจีนอยู่ข้างจะมีกัลยาณมิตรได้เรียกให้ไปถ่ายรูปหมู่ที่ที่ว่าการ.....หลวงอำนาจนิกร¹⁵ตามไปหาที่ที่ว่าการ.....ได้ลงเรือฉลอม 2 ลำด้วยกันแล่นไปกลับไปที่สะพานศาลเจ้า¹⁶

สมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏเรื่องราวของชาวจีนในชลบุรีมากมาย เช่น ในนิราศเมืองแกลงสุนทรภู่กล่าวถึงคนจีนที่บางปลาสร้อยและที่พญาด้วย ชาวแต่จื๋วน่าจะเป็นคนจีนในชลบุรีเป็นส่วนใหญ่เข้ามาประกอบอาชีพทุกอย่างตั้งแต่รับจ้างสีข้าวด้วยมือ¹⁷ร่วมทุนกันตั้งโรงสีข้าว แยกออกมาตั้งโรงสีข้าวของตนเอง รับจ้างย้อมผ้า คำผ้าเป็นนายเรือ (จุนจู้) คำขายปลา-ของป่า เครื่องเทศทำกะปิเคย ทำน้ำปลากระตัก¹⁸รวมทั้งเป็นชาวไร่ เป็นช่างกล่าวคือเป็นตั้งแต่กูดิจจนถึงนายทุน

คนจีนเรียกชื่อบางปลาสร้อยว่า'มั่งกะส่วย' มีคำสันนิษฐานว่าคำว่าเกาะสีชัง น่าจะมาจากภาษาจีนว่า'ซีซัน' แปลว่าสีคนทำไร่นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อบ้านที่เกี่ยวกับชาวจีนอีกมากมาย เช่น ตลาดปูนเถ้าม้า เนินตัว ยี่กงยี่ ไร่ไหหลำ ศาลเจ้ากั๊งกวมินามหรือชื่อหมู่บ้านแสดงพื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่สำคัญของชาวจีนที่บริเวณชุมชนบางปลาสร้อย พานทอง พนัสนิคม บ้านบึง และเกาะสีชัง ชุมชนบางปลาสร้อยสามารถแบ่ง ออกได้เป็นสองกลุ่ม คือ

ประการแรกชุมชนประมงได้แก่บริเวณชุมชนที่ตั้งอยู่ติดทะเล ชาวจีนได้เข้ามาค้าขายทำงานช่างอุตสาหกรรมการต่อเรือ การประมงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงจนกระทั่งเป็นกูดิจรับจ้าง

ชุมชนบางปลาสร้อยหรือบริเวณเขตเทศบาลเมืองชลบุรีปัจจุบันเคยเป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งระหว่างทางน้ำและทางบก โดยรับสินค้าจากดินแดนหลังเมืองท่าที่พานทอง พนัสนิคมและบ้านบึงมาพักไว้ บริเวณท่าเรือที่สำคัญได้แก่ เกาะสีซัง อ่างศิลาและบางปลาสร้อยส่งสินค้าต่อทางน้ำไปยังเมืองต่างๆ โดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานครบรรทุกเรือกลไฟ เคนรับส่งสินค้าและรับคนโดยสารและเรือลอมทะเลขนาดใหญ่ สำหรับบรรทุกสินค้า นำน้ำตาลทรายแดง ข้าวปลาอื่นๆ ไปยังกรุงเทพมหานคร มีเรือสำเภากล่นติดต่อกันระหว่างกรุงเทพมหานครกับเมืองอื่นๆ เช่นบางปลาสร้อย บางปะกง บางพระ บางละมุง ระยอง จันทบุรี ทุ่งใหญ่และเกาะกงทั้งปีโดยไม่ต้องรอมรสุม ประการสำคัญชาวจีนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประมงอย่างมากเช่นที่อำเภอเมืองหรือเมืองปลาสร้อยอันเป็นแหล่งชุมชนจีนที่ใหญ่แห่งหนึ่งก็เป็นแหล่งที่มีการทำประมงกันอย่างใหญ่จนบางปลาสร้อยราคาถูกลง

ชาวจีนผู้ก่อตั้งถิ่นฐานอยู่แถบชายฝั่งทะเลมีบทบาทสำคัญในการผลิตทำให้มีการผลิตจำนวนมาก ขึ้นราคาสินค้าถูกลงเช่น ปลา และเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกในขณะที่คนไทยสมัยนั้นประกอบอาชีพ ประมงเพื่อยังชีพอาจจะมีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันอยู่บ้าง แต่ก็มีไม่มากพอที่จะขายหรือเพื่อการส่งออก ในปี พ.ศ.2532 ชลบุรีมีการอุตสาหกรรมมูลค่าถึง 1,027,638,022 บาท มีโรงงานซ่อม -ต่อเรือประมง เรือยนต์ 8 โรง เงินทุน 9,212,000 บาท จำนวนคนงาน 167 คน

เมืองท่าและชุมชนประมงเปรียบเสมือนประตูรับชาวจีนที่อพยพมาด้วยปัจจัยผลักดัน (Push factor) คือความยากลำบาก ความวุ่นวายในประเทศจีน และปัจจัยดึง (Pull factor) จากประเทศไทยซึ่งต้องการแรงงานชาวจีนจำนวนมากสำหรับการผลิตพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ประกอบด้วยอุตสาหกรรมหลายประเภททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในสังคมไทยอย่างมากมาย

ประการที่สองชุมชนเกษตรชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนหลังเมืองท่า เช่น พานทอง พนัสนิคม และบ้านบึงเข้ามาทำการเกษตรเพื่อการตลาดที่สำคัญที่สุดคือการปลูกอ้อย และการ

ผลิตน้ำตาล ในปีพ.ศ. 2365 การปลูกอ้อยทำน้ำตาลมีอยู่มากในแถบเมืองบางปลาสร้อย นครไชยศรี บางปะกงและแปดริ้ว ผู้ปลูกอ้อยนั้นมักจะเป็นชาวไทยเสมอในขณะที่ผู้ผลิตน้ำตาลเป็นชาวจีนเสมอไปเช่นกัน

ชาวจีนที่ทำไร่อ้อยหรือโรงหีบ ส่วนใหญ่เป็นชาวแต้จิ๋วเนื่องจากมีประสบการณ์จากถิ่นที่อยู่ของชาวแต้จิ๋วบนผืนแผ่นดินใหญ่ ในปี พ.ศ.2381 สังกษราชปาลเลกัวซังกล่าวถึงโรงหีบแถบเมืองฉะเชิงเทราว่ามีไม่ต่ำกว่า 20 โรง เจ้าของล้วนเป็นจีนทั้งสิ้น โรงหีบแห่งหนึ่งมีคนงานอยู่ถึง 200 คนและเพราะมีอุตสาหกรรมน้ำตาลอยู่มากที่นี่ ในเขตเมืองฉะเชิงเทรานอกจากอูมด้วยนาข้าว สวนผลไม้แล้วยังเต็มไปด้วยไร่อ้อยอีกด้วย ใน พ.ศ. 2401¹⁹ ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้แยกเจ้าภาน้ำตาลออกเป็นสามส่วนเก็บภาษีใน 3 เขต ชลบุรีอยู่ในเขตที่ 2 หัวเมืองฝ่ายตะวันออก ประกอบด้วยพนัสนิคม ชลบุรี บางละมุง เขตที่ 2 หัวเมืองฝ่ายตะวันออก ได้แก่ ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี พนัสนิคม ชลบุรี บางละมุง ระยอง ตราด จันทบุรี รวม 9 หัวเมืองยังได้มีการจัดตั้งโรงทำน้ำตาลทรายที่พนัสนิคมด้วย ชาวจีนที่อยู่ในชลบุรีมีบทบาทสำคัญ เป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในปี พ.ศ.2532 มีโรงงานน้ำตาลทรายในชลบุรีเป็นโรงงานน้ำตาลทรายแดง 50 โรง เงินทุน 26,713,000 บาท จำนวนคนงาน 891 คน โรงงาน น้ำตาลทรายขาว 6 โรง เงินทุน 490,200,000 บาทจำนวนคนงาน 2,065 คน

การตั้งโรงสีข้าวเป็นเรื่องที่ชาวจีนในชลบุรีมีบทบาทสำคัญมากในระยะแรกนั้นชาวจีนเข้ามาเป็นลูกจ้างรับสีข้าวด้วยมือ จนกระทั่งลงทุนทำโรงสีข้าวปัจจุบันมีโรงสีข้าวอยู่ถึง 254 โรง มีเงินทุน 71,806,000 บาท มีคนงาน 7,530 คนกิจการโรงสีข้าวจะไปรับซื้อข้าวที่พานทอง แปดริ้ว ซึ่งเป็นแหล่งที่ปลูกข้าวจำนวนมากแถบลุ่มแม่น้ำบางปะกง²⁰

ชุมชนแปดริ้ว

ชุมชนจีนเกี่ยวข้องกับการขยายตัวของเมืองฉะเชิงเทราเนื่องมาจากสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงวางนโยบายเรื่องการจัดที่ทางให้ชาวจีนออกไปตั้งหลักแหล่งโดยถือเรื่องเขตนา²¹รอบราชธานีและเรื่องความสะดวกของชาวจีนอพยพเป็นเรื่องสำคัญ เมืองฉะเชิงเทรา

เป็นเมืองอยู่นอกเขตนารอบราชธานีและตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง มีคลองตำโงงและคลองแสนแสบเป็นคลองเชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยามายังท่าส่งออกในกรุงเทพ ฯ นับว่าสะดวกในการคมนาคมขนส่งสินค้าสำหรับสนับสนุนเรื่องการใช้ที่ดินทำไร่อ้อยและโรงงาน เนื่องจากรัฐบาลได้กำหนดให้ราษฎรไทยจีนในแขวงเมืองฉะเชิงเทราทำไร่อ้อยตั้งโรงหีบขึ้น ให้กรมการจัดหาที่ให้ราษฎรไทยจีนตั้งโรงหีบอ้อยขึ้น โดยอาศัยความชำนาญและการจัดการของชาวจีนมาร่วมด้วย คนจีนค่อยเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองที่สำคัญ กรุงเทพ ฯ จากลูกจ้างเงินทำงานหนักหรือเป็นพ่อค้าเล็ก ๆ มาเป็นหัวหน้าคนงานในโรงงาน เป็นหลักรู้ผู้จัดการโรงงานที่ฉะเชิงเทรา มีตำแหน่งมีฐานะมีสถานภาพในเมืองจากประวัติศาสตร์จะเห็นการก่อกำเนิดของตัวเหี้ย²²

เนื่องจากชาวจีนอพยพแบ่งเป็นหลายกลุ่มตามภาษาพูดเช่น จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนไหหลำ จีนแคะ จีนฮกเกี้ยนและอื่น ๆ ชาวจีนบางกลุ่มได้ก่อปัญหาว่านวายขึ้นเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวจีนด้วยกันหรือการที่ชาวจีนขัดแย้งกับขุนนางไทย เช่น ในปี พ.ศ. 2391 พวกตัวเหี้ยที่เมืองฉะเชิงเทราก่อความวุ่นวายขึ้นเพื่อต่อต้านการกดขี่ข่มเหงของพระวิเศษฤาไชย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา โดยที่จีนสินทองเอางิ้วไปช่วยงานศพเงินเที่ยวสามีของอำแดงส้มเงินเกิดวิวาทกับนายลอยบุตรของแขวงจีนและพรรคพวก เนื่องจากพวกแขวงจีนไม่ยอมให้ชาวจีนกลุ่มนี้ข้ามสะพานจนเกิดทะเลาะวิวาทขึ้น หลวงยกบัตรซึ่งมางานศพนี้ด้วยได้ห้ามปรามการวิวาทนี้จึงสงบลงต่อมาแขวงจีนไปฟ้องพระวิเศษฤาไชยกล่าวหาว่าจีนสินทองและพรรคพวกเป็นตัวเหี้ยทำร้ายพวกแขวงจีน พระวิเศษฤาไชยให้หลวงยกกระบัตร์เป็นกรรมการชำระ จับตัวจีนฮกหลานสินทองและชาวจีนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ร่วมการวิวาทครั้งนี้มาหลายคนนำมาจำตรวนไว้ที่บ้านพระวิเศษฤาไชย จีนสินทองจ่ายเงินให้หลวงยกกระบัตร์ 4 ชั่งเพื่อถอนชื่อพวกตน จีนที่ถูกจำครั้งนี้ใครมีเงินให้กรรมการจะถูปลดปล่อยตัวเป็นอิสระใครไม่มีเงินแม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ทำความผิดจะถูกจำตรวนใช้งานหนักที่บ้านพระวิเศษฤาไชยไม่มีกำหนด เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ชาวจีนผูกใจโกรธคิดแก้แค้นพระวิเศษฤาไชยและกรรมการตลอดมา จีนสินทองชักชวนพวกชาวจีนแต้จิ๋ว ฮักเกี้ยน แคะและไหหลำให้เข้าเป็นสมัครพรรคพวกได้มากมาโจมตีโรงน้ำตาลของหลวงฮู้ฮี้และฆ่าพี่ชายชายของหลวงฮู้ฮี้คือจีนฮ่อผู้เป็นขุนกำจัดเงินพาลเสีย และเข้าตีเมืองฉะเชิงเทรา พวกตัวเหี้ยสามารถเข้ายึด

เมืองได้ค่อนข้างง่ายดายเอาไฟเผาบ้านหลวงยกบัตร บ้านกรมการและบ้านเรือนราษฎร ส่วนพระวิเศษฤาไชยถูกพวกตัวเหี้ยฆ่าตายระหว่างการสู้รบที่บางคล้า การปรามปรามกบฏในครั้งนี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้พระยาพระคลัง(ดิศ บุนนาค)ยกกองทัพไปทางเรือมีกองทัพเจ้าพระยาบดินทรเดชา ให้จมีนไวยวรนาถ(ช่วง บุนนาค) เข้าตีพวกตัวเหี้ยอยู่ที่นอกกำแพงเมือง พระอินท์อาสา นำลาวเมืองพนัสนิคมยกมาช่วยปราบทางบก พระอินท์อาสาให้เอาไฟจุดเผาโรงหีบที่พวกตัวเหี้ยหลบอยู่จนทำให้พวกตัวเหี้ยยอมแพ้ เจ้าพระยาบดินทรเดชาและพระยาพระคลังจับตัวหัวหน้าพวกตัวเหี้ยมาชำระที่กรุงเทพฯ ฯ จากปัญหาดังกล่าวทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองฉะเชิงเทราคนใหม่จากขุนนางไทยเชื้อสายจีนในกรมท่าคือขุนเทพภักดีเป็นเจ้าเมืองฉะเชิงเทรา เพื่อลดปัญหาและทำให้ชาวจีนสามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตร่วมกับคนไทยได้²³

การอพยพของชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดฉะเชิงเทราส่วนใหญ่เป็นชาวจีนอพยพมาจากเมืองท่าเช่นกรุงเทพฯ ฯ จันทบุรีและชลบุรีและชาวจีนที่มาจากประเทศจีนโดยตรง สาเหตุที่ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศเข้ามาในประเทศไทย เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ฉะเชิงเทราเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การค้าจากกรุงเทพฯ ฯ เดินเรือไปตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกไปยังบางปะกง บางปลาสร้อย บางละมุง บางพระ ระยอง จันทบุรี ประแส ตราดและเกาะกงต่อไปยังเขมรและญวน²⁴

เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในตัวเมืองฉะเชิงเทราได้นำคตินิยมเชื่อเรื่องการนับถือเจ้าเข้ามาด้วย ชาวจีนเห็นว่าคนไทยนับถือสักการะหลักเมือง ชาวจีนก็ให้ความเคารพสร้างศาลเจ้าและอัญเชิญเจ้าที่ตนเคารพมาประดิษฐานคู่กับเสาหลักเมืองภายในศาลเจ้าให้ประชาชนเข้ามานมัสการเจ้าพ่อและเสาหลักเมืองพร้อมกัน นับเป็นการผสมผสานทางคตินิยมเชื่อแบบหนึ่ง เทพารักษ์หรือเจ้าในศาลนิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า เจ้าพ่อหลักเมืองหรือเซียอ้วง เชี่ยวงตามทีชาวจีนเรียกขาน เปรียบเสมือนเป็นเจ้าเมืองคอยดูแลทุกข์สุขของราษฎร เจ้าพ่อเซียอ้วงจะมืองครักษ์และเลขาที่ทั้งชาวจีนและชาวไทยนับถือกันว่าจะช่วยปกป้องรักษาและคุ้มครองให้ตนมีความร่มเย็นเป็นสุข ชีวิตเจริญรุ่งเรืองไม่มีอันตรายมาแผ้วพาน ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ตั้งอยู่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทราหรือแนวเดียวกับป้อมกำแพงเมือง สร้างขึ้นในราว พ.ศ. 2377 สร้างขึ้นมาเพื่อจะช่วยปกป้องรักษาเมืองให้รอดพ้นจากภัยอันตรายนานาประการ กำแพงเมืองเก่าเป็นที่ประดิษฐานของศาลหลักเมืองและเสาหลักเมืองอันศักดิ์สิทธิ์ ภายในเสาหลักเมืองยอดหัวเม็ดแตกต่างกับเสาหลักเมืองจังหวัดอื่น คือมีลักษณะเป็นศิลปะจีนคล้ายศาลเจ้าจีน แสดงให้เห็นว่ามีคนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในเมืองฉะเชิงเทราเป็นจำนวนมาก เสาหลักเมืองฉะเชิงเทราสร้างขึ้นครั้งแรกตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการสร้างบ้านแปลงเมืองครั้งใหญ่โดยย้ายจากปากน้ำเจ้าโล้มาตั้งอยู่ตำบลท่าไข่ ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงจนล่วงมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สร้างเสาหลักเมืองขึ้นใหม่อีกครั้งเนื่องจากของเดิมเก่าและชำรุดทรุดโทรม²⁵ บริเวณศาลเจ้าหลักเมืองเดิมมีชาวจีนเป็นผู้ดูแลมาตั้งแต่ช่วงแรกในรูปคณะกรรมการศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจำนวน 18 คน มีประธาน 1 คน เรียกว่าเถ้านั่ง คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ดูแลจัดการมหรสพต่าง ๆ งานประเพณีประจำปีจัดขึ้นปีละ 3 ครั้ง งานในวาระสำคัญอื่น ๆ เช่น งานอัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมืองเข้าประดิษฐานในอาคารศาลเซี่ยอ้วงเซี่ยกงหลังใหม่

ศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา



ศาลหลักเมืองศาลาจตุรมุขสถาปัตยกรรมไทยหลังคาทรงปราสาท



หลักเมืองเก่าและหลักเมืองใหม่จำนวนสองหลัก

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสถาปัตยกรรมจีน



ป้ายชื่อศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแบบจีน

เจ้าพ่อหลักเมืองประติมากรรมจีนมีข้อความเขียนว่า ซ่าน เฮ้อ โยว เป้า ทำดีหรือทำชั่วก็มีผล เจิน ฮี เหล่า เสียน ว่วน จู หยิน หยาง ขวาง กง เจ็ง ซี่ ฉวน เซียน จิว ทำดีเพื่อประชาชนเพื่ออยู่ต่อไป



จิตรกรรมศาสนาเต๋าที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

จิตรกรรมเจียงจื่อหยางที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง



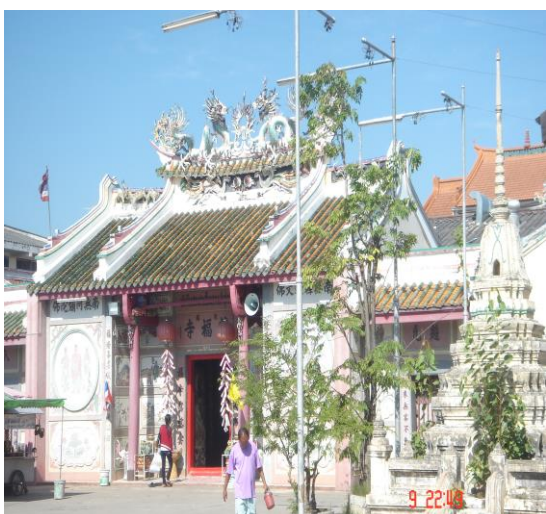
ชุมชนแปดริ้วหรือเมืองฉะเชิงเทรที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง อยู่ในกลุ่มเดียวกับเมืองนครนายกและเมืองปราจีนบุรี เส้นทางคมนาคมทางน้ำเชื่อมระหว่าง แปดริ้วกับชุมชนอื่นมี 2 ทางคือ

ประการแรก การคมนาคมทางน้ำผ่านทางคลองลำโรง²⁶และคลองแสนแสบ²⁷ เชื่อมแม่น้ำบางปะกงและแม่น้ำเจ้าพระยา การคมนาคมขนส่งภายในเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดและวิวัฒนาการของเมืองฉะเชิงเทราที่สำคัญประการหนึ่ง โดยมีคนจีนเป็นชนชั้นพ่อค้าผู้ปฏิบัติการ

ในอุตสาหกรรมน้ำตาล ด้วยการร่วมมือกับเจ้าของเงินทุนที่เป็นข้าราชการและเจ้านายชนชั้นสูง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ชาวจีนที่สำเพ็งกรุงเทพมหานครผู้ตัดสินใจอพยพมายังฉะเชิงเทรา มีโอกาสเลื่อนชนชั้นทางสังคมจากฐานะลูกจ้างที่มีความเป็นอยู่แออัด หลังคาบ้านชนกันจนไถ่บิ๋นได้ไม่ตก มีแหล่งการพนันต่าง ๆ เช่น เล่นเบี้ย หวย ถั่ว โป หากินอยู่กับโรงบ่อนสุบฝืน ยามว่างก็อยู่ตามโรงจิว สำเพ็งเป็นแหล่งที่แออัดที่สุดเป็นที่รวมของผู้ใช้แรงงานจ้างชั่วคราว และคนจีนชั้นต่ำไม่ปรากฏบ้านเงินเศรษฐีในแหล่งนี้เท่ากับแหล่งอื่น ๆ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจสมัยราชการที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อมีการทุ่มเททางการเกษตรเพื่อการตลาด ฉะเชิงเทราเป็นเมืองของการลงทุนทำให้คนจีนมีโอกาสเลื่อนชนชั้นมาทำงานยังแหล่งปลูกอ้อย และโรงงานน้ำตาลทรายขาวซึ่งมีกว่า 30 โรงที่ฉะเชิงเทราคนจีนเปลี่ยนสถานภาพจากลูกจ้างที่สำเพ็งมาเป็นพ่อค้าเล็ก ๆ เป็นหัวหน้าคนงานในโรงงานเป็นผู้หุงอาหารเลี้ยงคนงานตลอดจนเป็นหลังจู้จัดการโรงงาน มีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น



รัชกาลที่ 5 พระราชทานนามวัดจีนประชาสโมสรและวัดอุภัยภาติการาม

ประการที่สอง การคมนาคมทางทะเลจากอ่าวไทยผ่านปากน้ำบางปะกง เป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งทางทะเลมาขึ้นบกที่ชุมชนบางปะกง ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอบางปะกงจังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังตัวเมืองฉะเชิงเทราหรือกรุงเทพมหานคร เส้นทางคมนาคมสายนี้มีความสำคัญต่อเมืองฉะเชิงเทราและการตั้งถิ่นฐานต่อชาวจีนไม่มากนักเพราะไม่มีชุมชนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ มีแต่ชาวไทยที่ตั้งบ้านเรือนเรียงรายตามเส้นทางสองชายฝั่งแม่น้ำบางปะกงประกอบอาชีพทำนาไม่เป็นปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานแต่ประการใด เมืองฉะเชิงเทราหรือแปดริ้วยังมีความสำคัญทางด้านการเกษตรในเรื่องการทำนาข้าวและผลไม้ในปัจจุบันความสำคัญดังกล่าวนี้ก็ยังมีอยู่ในขณะที่อุตสาหกรรมทำน้ำตาลไม่มีปรากฏในเขตฉะเชิงเทราแล้ว การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของจังหวัดฉะเชิงเทราพืชที่ปลูกกันมากได้แก่ข้าวและมันสำปะหลัง ในแต่ละปีผลผลิตทางการเกษตรสามารถทำรายได้ให้แก่จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นจำนวนมาก ปีพ.ศ. 2528/2529 สามารถปลูกข้าวได้ในเนื้อที่ 1,064,542 ไร่ เนื้อที่ปลูกข้าวนาปรัง 352,433 ไร่ ผลผลิตรวม 711,792 ตันเป็นผลผลิตข้าวนาปี 500,334 ตัน ข้าวนาปรัง 211,459 ตันเป็นมูลค่า 1,623.71 ล้านบาท มันสำปะหลังมีพื้นที่เพาะปลูก 424,477 ไร่ ผลผลิตรวม 843,955 ตัน เป็นมูลค่า 424.47 ล้านบาท มีโรงสีข้าวรวม 141 โรง มีเงินทุน 253,648,000 บาท มีคนงาน 749 คน ชื่อภูมินามหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับคนจีนในฉะเชิงเทรามี 4 แห่ง คือ คลองเจ๊กพงษ์ คลองสี่ลิ่ง คลองศาลเจ้า ตลาดศาลเจ้า²⁸

ชุมชนจันทบุรีและระยอง

ชุมชนจันทบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองกำแพงเพชรหรือพระยากำแพงเพชร ได้จัดทหารไทยจีนโถมตีเมืองจันทบุรี ขณะที่พำนักอยู่เมืองจันทบุรีได้ให้ช่างจีนต่อเรือรบได้จำนวนร้อยลำเศษ ที่จันทบุรีพระยากำแพงเพชรได้เจอกับนางนกเอี้ยงผู้เป็นมารดาโดยนางนกเอี้ยงได้ลงเรือเลียบบปากอ่าวจากเมืองราชบุรีมากับนายสุดจินดา(บุญมา)และพรรคพวกมาจนถึงเมืองชลบุรี ไปพักแรมบ้านจีนเรื่องผู้เป็นญาติกับขุนพัฒน์ผู้นำในการปฏิสังขรณ์วัดใหญ่อินทารามหรือวัดหลวง จีนเรื่องให้ช่างเป็นพาหนะนำนางนกเอี้ยงเดินทางไปยังเมืองจันทบุรี²⁹

ชุมชนจีนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองจันทบุรีตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อยเมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชมาตั้งกองกำลังกู้ชาติที่เมืองจันทบุรีนั้นมีทหารจีนจำนวนมากเป็นทหารอยู่ในกองทัพ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้แต่งตั้งพระยาจันทบุรี(จีน โถ)เป็นนายอากรเตาสุรามี่ความชอบจึงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้รักษาเมืองจันทบุรี ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชสมบัติทรงเห็นว่าปกครองบ้านเมืองอ่อนแอจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี(น่วม)ไปรักษาเมืองจันทบุรีแทนเมื่อ พ.ศ.2367³⁰

รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เกิดกบฏตัวเหี้ยครั้งใหญ่ที่เมืองจันทบุรีบริเวณตำบลบางกะจะและเขาพลอยแหวนในปัจจุบัน ชาวแต่จิวซึ่งเป็นกรรมกรโรงงานน้ำมันถั่วลิสงและชาวไร่ถั่ว มีจีนช่วงตัวเหี้ยและจีนเกาอี้เหี้ยเป็นหัวหน้าไม่พอใจพระยาสุนทรเศรษฐีซึ่งเป็นหัวหน้าคนจีนอีกเกียน จีนช่วงตัวเหี้ยและจีนเกาอี้เหี้ยไม่พอใจจีนอีกเกียนด้วย จึงพาสมัครพรรคพวก 700-800 คน ทำร้ายจีนอีกเกียนยึดบ้านบางกะจะและเข้าโจมตีบ้านพระยาสุนทรเศรษฐี จนกลายเป็นศึกใหญ่ระหว่างจีนอีกเกียนและจีนแต่จิว พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี(น่วม) เจ้าเมืองเห็นว่าจะเป็นศึกลูกกลมกันใหญ่จึงให้พระยายกบัตรกับพระยาศรีสุนทรคุมกำลังปราบจีนตัวเหี้ย พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 3 บันทึกว่า “งานที่กระจัดมีจิวที่บ้านหนองปรือ พวกจีนอีกเกียนกับจีนแต่จิวเกิดวิวาทกัน จีนช่วงเป็นหลงฐู(ผู้จัดการ)โรงน้ำมันถั่วริมบ้านบางกะจะคบคิดกับจีนเกาจีนช่วงเป็นตัวเหี้ย จีนเกาเป็นยี่เหี้ยมีพวกเพื่อนเป็นแต่จิวไม่ชอบกับจีนอีกเกียนด้วยจีนอีกเกียนเป็นพวกของพระยาสุนทรเศรษฐี จีนช่วง จีนเกาก็ยกเข้าตีเอาบ้านบางกะจะได้แล้ว ไปตีบ้านพระยาสุนทรเศรษฐี พระยาสุนทรเศรษฐีก็เกณฑ์พวกจีนอีกเกียนออกสู้รบ และพระยาจันทบุรีจึงให้พระยาศรีสุนทรกับนายยี่สุน(ตำแหน่ง)พระยายกกระบัตคุมไพร่พลออกรบด้วยจีนตัวเหี้ย จีนช่วงสู้ไม่ได้แตกหนีกระจัดกระจายไป ต้องอาวุธล้มตายเป็นอันมาก กรมการจับได้ตัวจีนช่วง จีนเกาที่เขาพลอยแหวน ได้ให้การขัดทอดถึงพระยาปลัด(จีนจัน)ว่ารู้เห็นเป็นใจด้วย พระยาจันทบุรีก็ส่งตัวพระยาปลัด(จีนจัน) จีนช่วง จีนเกาเข้ามากรุงเทพฯ”³¹ พระยาปลัดรับเป็นสัตย์ว่ารู้เห็นเป็นใจ จึงให้เป็นตะพุนหญ้าช้าง ส่วนจีนช่วง จีนเกาให้จำคุกไว้จนตาย³²

สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เสด็จประพาสจันทบุรีเมื่อ พ.ศ.2417 ได้กล่าวถึง ชาวจีนที่เช่าพลอยแหวนและตำบลบางกะจะว่า “ที่บางกะจะเห็นเป็นโรงจีนเป็นร้านขายของทั้ง สองข้างทางมากหลายสิบโรง เห็นคนที่ขึ้นตามโรงร้านเป็นเงินแทบทั้งนั้น เห็นตึกเป็นเก๋งจีน ศาลเจ้าอยู่ 2 หลังมีโรงจิวและโรงไก่อี๋เคียงหลายโรง โรงขายของกินมีหมู เป็ด ไก่มาก เป็น ฮวงซุ้ยที่ฝังศพจีนมากมาย ตามข้างทางมีโรงจีน มีไร่อ้อย หน้าไร่อ้อยเป็นไร่ยาสูบ ถั่วลิสง นา ข้าว และค่างพริกไทย” ที่พลับพลานเขาพลอยแหวนทรงบันทึกว่า “ในรอบเขาพลอยแหวนนั้น เป็นที่พวกจีนทำไร่อ้อย ไร่พริกไทย ยาสูบ และถั่วต่าง ๆ ที่พลับพลามีจีนชาวบ้านมาล้อมคูรา” จากบันทึกจะเห็นว่าตำบลบางกะจะและพื้นที่บริเวณรอบเขาพลอยแหวนเป็นชุมชนจีนขนาดใหญ่ตั้งรกรากทำมาหากินมานานเพราะมีฮวงซุ้ยมากมาย ชาวจีนค้าขาย ทำเกษตรกรรม โรงหีบ อ้อย ไร่พริกไทย ยาสูบและถั่วต่าง ๆ ชาวจีนในเมืองยังรับราชการเป็นขุนนางจำนวนมาก เช่น หลวงวิเศษนาวา(จีนโป้) ขุนภบาลจีนประชา และขุนพินิจภาษา(ล่ามจีน) จีนฮวด(เจ้าภาษีฝิ่น) จีนเจียะ(นายอากรเตาสุราและบ่อนเบี้ย) จีนโป้(ชาวบ้านบายศรี) จีนจู(ชาวบ้านตีพยา) เป็นต้น³³

ดูเหมือนว่าจะมีลักษณะไม่แตกต่างกันเมืองชลบุรีเท่าใดนัก เนื่องจากมีเมืองท่าชายทะเล และดินแดนหลักเมืองท่าตั้งอยู่โดยรอบดินแดนหลังเมืองท่าเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชเศรษฐกิจประเภทพืชสวนและพืชไร่ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด พริกไทยและยาสูบ นอกจากนี้ยังมีพืชสมุนไพรที่มีค่าจากป่าและอัญมณีล้ำค่ามากมายสามารถแบ่งชุมชนจันทบุรี ออกเป็น 2 ประเภทคือ³⁴

ประการแรก ชุมชนประมงบริเวณเมืองท่าได้แก่แหลมสิงห์ ซึ่งคนจีนเห็นว่าเป็นมังกรพ่น น้ำแหลมสิงห์เป็นเมืองท่าที่สำคัญของจันทบุรีจากคำบอกเล่าของชาวจีนได้กล่าวถึงเส้นทาง การเดินทาง จากแหลมสิงห์ไปตราจะต้องไปพักที่เกาะช้าง อ่าวฉนวน ท่าเลื้อน ท่าพริกและแหลมกุดจาก แหลมสิงห์ไประยองก็ต้องไปพักที่เกาะเสม็ดก่อนเข้าระยอง ที่ระยองต้องรอน้ำรอคลื่นลม เนื่องจากอ่าวระยองเป็นอ่าวที่แปรปรวนตามร่องน้ำที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ทำให้ต้องรอ

เวลาชาวจีนที่จันทบุรีผู้ประกอบการเดินเรือโดยสารระหว่าง กรุงเทพมหานคร -จันทบุรีเล่าว่าเรือแตกเพราะไปชนหินโสโครกที่ระยองทำให้หมดตัว

ชาวแต้จิ๋วจากเมืองซัวเถาซึ่งเป็นเมืองท่าชายทะเลบอกเล่าว่าอพยพมาจากทางเรือเพราะต้องการหนีการเกณฑ์ทหารเนื่องจากขณะนั้นเมืองจีนทำสงครามกับญี่ปุ่น ครั้งแรกมาอยู่ที่แหลมสิงห์มาอาศัยอยู่กับญาติ ระยะแรกมาช่วยทำงาน เมื่อมีเวลาก็ค้าขายส่วนตัวหาบปูนหลังจากนั้น 2 ปี เมื่อมีทุน จึงออกมาค้าขายเอง โดยซื้อเรือ 1 ลำลงทุนขายข้าวเปลือกโดยรับซื้อจากชาวนามาจ้างโรงสีเป็นข้าวสาร นำไปขายถึง 10 ปีมีทุนจึงจ้างคนงานมาช่วยแจวเรือ เนื่องจากไม่มีเครื่องยนต์ใช้เรือใบบางครั้งแล่นเรือไปถึงเกาะช้างบรรทุกระป๋าวมาขายที่จันทบุรีเมื่อมีทุนมากขึ้นก็ซื้อโรงสีรับสีข้าว เป็นเวลา 7-8 ปีเลิกไปทำโรงค้าไม้ที่ตำบลพลี๊ว พร้อมกับโรงกระเบื้อง หลังจากนั้นก็มีเพื่อนคนจีนด้วยกันมาชวนไปเข้าหุ้นทำโรงเลื่อยที่จันทบุรีและขยายกิจการไปยังระยอง

คนจีนเป็นผู้มีความสามารถเลือกประกอบอาชีพได้หลายอย่าง เช่นเป็นลูกจ้างผู้อยู่อาศัยกับญาติ เป็นผู้ประกอบการส่วนตัวประเภทหาบเร่เป็นเจ้าของกิจการขนาดเล็ก เป็นพ่อค้าคนกลางในชุมชน ที่คนเข้ามาอาศัยอยู่สามารถเลื่อนชนชั้นทางสังคมและเปลี่ยนปรับการประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลาใน ช่วง 2 ปี 8 ปี 10 ปีเพราะมีความเชื่อว่าการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพไม่มีหลักเกณฑ์อะไรมากนักและไม่เชื่อเรื่องโชคลางตาคิดว่าเป็นเรื่องส่วนประกอบเท่านั้นเชื่อว่าความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่น

ประการที่สอง ชุมชนเกษตรหลังเมืองท่าดูเหมือนว่าจะเป็นชุมชนที่มีบทบาทมากในฐานะที่เป็นผู้ผลิตพริกไทยมากที่สุดการปลูกพริกไทยเพื่อส่งออกนั้นมีหลักฐานว่าทำมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ชาวแต้จิ๋วซึ่งอพยพเข้ามาจำนวนมากสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความชำนาญในการปลูกพริกไทยมาตั้งแต่อยู่ในประเทศจีนแล้ว คงได้เริ่มปลูกพริกไทยในประเทศไทยเพื่อส่งออกไปขายยังตลาดจีน แหล่งที่ชาวจีนไปชุมนุมเพื่อผลิตพริกไทยอยู่มากที่สุดคือเมืองจันทบุรีในปี พ.ศ. 2366 มีการส่งออกพริกไทยไปยังประเทศจีนปีละ 60,000 หาบ การเปิดตลาดพริกไทย

ในประเทศจีนทำให้การผลิตพริกไทยเพิ่มปริมาณขึ้นมากการผลิตพริกไทยได้ขยายจากจันทบุรีไปเขตอื่น ๆ โดยเฉพาะทางภาคใต้การผลิตพริกไทยเพื่อการพาณิชย์ จึงขยายเข้าไปในวิถีชีวิตของชาวไทยจำนวนหนึ่งด้วยพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องสมเด็จประพาสจันทบุรีได้กล่าวว่า พระยาจันทบุรีแจ้งความว่าพวกจีนมาทำไร่อ้อย ไร่พริกไทย ยาสูบและถั่วต่างๆ ตามทางไปเขาพลอยแหวนและยังมีศาลเจ้า โรงจันทน์ร้านขายของเป็นเงินแทบทั้งนั้น มีโรงจิว และฮวงซุ้ยของชาวจีนด้วย

แหล่งที่ปลูกยาสูบอย่างดีและปลูกกันมากคือจันทบุรีและบางปลาสร้อยเนื่องจากแหล่งทั้งสองนี้ เป็นชุมชนใหญ่ของชาวจีนทำให้เข้าใจว่าชาวจีนจะได้มีส่วนสำคัญในการผลิตยาสูบในประเทศไทยเพื่อส่งออกชาวจีนปลูกยาสูบเพื่อการพาณิชย์มาก่อน การปลูกยาสูบในประเทศไทยคงทำกันมานานแล้ว แต่จะปลูกเพื่อเลี้ยงตนเองและบริโภคภายในครัวเรือนคนไทยทั่วไปบริโภคยาสูบกันมากแต่ปริมาณการผลิตไม่พอต้องนำเข้ามาจากฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย สมัยต้นรัตนโกสินทร์ไทยก็ยังนำเข้ายาสูบจากอินโดนีเซีย เมื่อไทยสามารถผลิตยาสูบได้เพียงพอและยังได้ส่งออกไปยังกัมพูชาและเวียดนามด้วย

ชาวจีนที่จันทบุรียังได้เข้าไปมีบทบาทในการค้าอัญมณี โดยเริ่มจากการซื้อขายแลกเปลี่ยนประเภท "ซื้อก้อนขายก้อน" ที่บางกะจะ บ่อไร่บ่อเวฬุ และตลกพรหม ชาวจีนถือว่าพลอยเป็นของสูงระดับมงกุฎของพระมหากษัตริย์และพระราชินี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องเสด็จประพาสจันทบุรีได้กล่าวถึงเงินจวบ่านสีพยาและเงินที่ถวายเป็นของบุญศุขน้ำทองยอดหนึ่งขนาดเกือบเท่ากับพลอยในตรานพรัตน์เป็นต้น ภูมินามหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนในจันทบุรี มี 3 แห่งคือกงมีไร่ ตั่วตั้งและหนองเจ๊กสร้อย จังหวัดจันทบุรี สามารถทำกสิกรรม เกษตรกรรม ปลูกพืชไร่ มีมูลค่าปีละ 2029.1 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2528 ทำประมงมูลค่า 288.1 ล้านบาทในปีเดียวกัน

ศาลเจ้าที่จันทบุรีและระยอง



เงิน หวง กง เติน- เทพเงิน หวง กง- เจ้าพ่อหลักเมืองจันทบุรี



ศาลหลักเมืองขลุง-เจียง หวง กู่ เหมียว



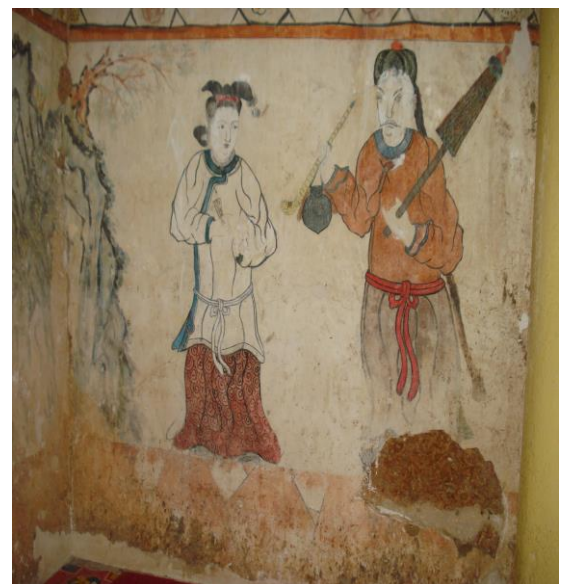
ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองปึงเต้ากง ระยอง



กวางซู่ วู่ ชื่อเหมียนตงเขว-ฮ้องเค็กวังซวี
ราชวงศ์ชิงมอบระฆังให้ศาลเจ้า ระฆังผลิตปี
ค.ศ.1898- พ.ศ.2441 ศาลเจ้าแม่ทับทิม ระยอง

ชุมชนจิตรกร

จิตรกรรมฝาผนังที่วัดปลายคลองจังหวัดตราด



จิตรกรรมฝาผนังที่แสดงให้เห็นความสำคัญของชาวจีนสมัยช่วงอยุธยาคือจิตรกรรมที่วัดบูรพารามหรือเรียกอีกชื่อว่าวัดปลายคลอง³⁵ จิตรกรรมแสดงพระพุทธรูปจีน ชาวจีนชายหญิง แต่งกายและอาวุธแบบต่าง ๆ ฝาผนังในโบสถ์และวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์เขียนขึ้นในสมัย

รัตนโกสินทร์เป็นฝีมือช่างท้องถิ่นแต่ล้วนแล้วผสมกลมกลืนด้วยศิลปะจีนและวรรณคดีจีน แสดงให้เห็นว่าวัดแห่งนี้อาจได้รับการอุปถัมภ์จากชาวจีนที่มาก้าขายแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก พ่อค้าชาวจีนอพยพทางเรือมาที่เมืองตราดตั้งแต่สมัยอยุธยา บางคนอพยพจากอยุธยากรุงเทพฯ เวียดนาม บ้างก็มาจากมาเลเซีย สิงคโปร์³⁶

หลักฐานสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองกำแพงเพชรหรือพระยากำแพงเพชร ระบุว่าเมื่อเข้าจัดการเมืองตราดพบว่าเรือสำเภากินที่มาก้าขายอยู่ปากน้ำจำนวนหลายลำ พระยากำแพงเพชรมีความประสงค์ต้องการเรือสำเภานั้นเป็นพาหนะยกไพร่พลทางทะเลมายังกรุงศรีอยุธยา จึงวางแผนเกณฑ์เรือสำเภานี้แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากพ่อค้าสำเภากินเหล่านั้น จึงให้ข้าหลวงไปหาตัวนายสำเภากินเข้ามาพบปรึกษาขอราชการแต่โดยดี แต่นายสำเภากินขัดแย้งไม่มา กลับต่อรบยิงเอาเรือข้าหลวง ข้าหลวงกลับมารายงานก็โกรธนายสำเภากิน จึงสั่งให้ลงเรือใหญ่ยกกองทัพเรือออกไปล้อมกองสำเภากินไว้คืนหนึ่ง พวกสำเภากินยังไม่อ่อนน้อม ครั้นรุ่งขึ้นจึงให้นายทัพนายกองยกเข้าโจมตีสำเภากินต่อรบยิงปืนโต้ตอบกันอยู่ครึ่งวัน กองทหารปืนขึ้นเรือสำเภากินได้ ไล่ฆ่าฟันคนจีนตายไปหลายคน พวกสำเภากินยอมพ่ายแพ้ เก็บทรัพย์สิน สิ่งของ เงินทอง เสื้อผ้าแพรภรณ์ที่ได้เป็นอันมาก จีนเยี่ยมผู้เป็นใหญ่ของสำเภากินทั้งปวงก็อ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ ยอมถวายบุตรหญิงด้วย 1 คน ในวันเดียวกันนั้นก็สั่งให้ยกทัพกลับมายังเมืองจันทบุรีทันทีโดยเดินทางมาทางทะเลด้วยกองเรือรบและเรือสำเภากินเหล่านั้น เมื่อได้สำเภากินจำนวนหนึ่ง แต่ยังเห็นว่าหากยกทัพเรือใหญ่มายังกรุงศรีอยุธยา จำเป็นจะต้องใช้เรือสำเภากินจำนวนมากเพื่อแล่นไปมาทางทะเล ฉะนั้นขณะที่พำนักอยู่เมืองจันทบุรีได้ให้ช่างจีนต่อเรือรบได้จำนวนร้อยลำเศษ เรือรบเป็นเรือยาวใช้ฝีพายไปในแม่น้ำ ส่วนเรือสำเภารบรรทุกเสบียงอาหาร กำลังพลและยุทโธปกรณ์³⁷

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราดตั้งอยู่บนถนนหลักเมืองใกล้วัดโยธานิมิต ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นจังหวัดเดียวที่มีอาคารศาลหลักเมืองแบบจีนไม่มีอาคารศาลหลักเมืองแบบไทย สันนิษฐานว่าพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นผู้สร้างไว้เมื่อครั้งมารวบรวมวีรพลกอบกู้เอกราชที่ตราดชาวเมืองตราดได้บูรณะให้คงสภาพดีและศาลหลักเมืองนี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดตราดเป็นอย่างมากสถาปัตยกรรมศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราดสร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ.2543 รูปทรงคล้ายพระราชวังจีนโบราณหลังคามี 3 ช่วงมุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผา มีรูปมังกรคู่อยู่บนหลังคา ชายคา 2 ชั้น ส่วนชายคาล่างเป็นรูปหงส์ทั้ง 4 มุมคู่อ่อนช้อยงดงามภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองได้แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ชั้นในของศาลเจ้าตรงกลางเป็นแท่นที่ประทับองค์เจ้าพ่อหลักเมืองเสี่ยอึ้งกง เคียงข้างด้วยเทพเจ้าอีก 2 องค์ด้านซ้ายคือเทพเจ้าโชคลาภ ไล่ซึ่งเอี้ยด้านขวาคือเทพเจ้าปฐพีกำเที่ยงใต้ใต้ชั้นนอกของศาลหลักเมืองเป็นที่ประดิษฐานของเสาหลักเมือง 2 หลักเสาด้านสูงคือเสาหลักเมือง เสาด้านต่ำคือเสาศิวลึงค์ จังหวัดตราดมีศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสองแห่งคือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราดและศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบ่อไร่ รวมทั้งศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งอยู่บนเรือที่วัดโยธานิมิต จังหวัดตราด



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด



หลักเมืองภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด

ศาลหลักเมืองบ่อไร่และศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบ่อไร่

หลักเมืองภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบ่อไร่



พระราชอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่วัด โสธานิมิตร จังหวัดตราด



รูปเรือที่ตั้งศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่วัด โสธานิมิตร จังหวัดตราด

ชาวจีนใช้เรือสำเภาก็เป็นพาหนะสำคัญสำหรับเดินทางมายังประเทศไทยดังจะเห็นได้หลักฐานสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างสำเภากันวัดยานนาวาถ่ายเมื่อมี พ.ศ.2525³⁸ เรือสำเภากันในจิตรกรรมที่วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรีและวัดแก้วพิจิตรที่ปราจีนบุรี นอกจากนี้ยังเทศบาลเมืองชลบุรียังใช้เรือสำเภากันเป็นตราสำคัญของเทศบาล พื้นฐานจากแนวความคิดของเรือสำเภากันที่มีหลักฐานในการบันทึกการเดินทางของเจิ้งเหอ นอกจากเรือสำเภากันแล้วชาวจีนยังใช้เรือกลไฟซึ่งเป็นเรือแบบชาติตะวันตกเดินทางมายังประเทศไทยด้วย



ภาพจินตนาการเรือสำเภากันของเจิ้งเหอที่ใช้สำหรับเดินทางในการสำรวจมหาสมุทร



อนุสรณ์สถานเจิ้งเหอในสวนสาธารณะเจิ้งเหอ เขาเซวีซาน กุหนิงมิงประเทศจีน



การสร้างเรือจำลองเรือมหาสมบัติแห่งราชวงศ์หมิงที่ โรงต่อเรือโบราณ เมืองหนานจิงหรือนานจิง มณฑลเจียงซู



การเดินทางของเจิ้งเหอได้นำเอากิเลนมาถวายแก่ จักรพรรดิหย่งเล่อจะพบจิตรกรรมที่ศาลเจ้าจิน โดยทั่วไป

หลักฐานเรือประเภทต่าง ๆ ที่ชาวจีนใช้ในการคมนาคมทางทะเล



ถูกเรือกลไฟชาวจีนในจิตรกรรมฝาผนัง
ชาคกเรื่องมหาชนกที่วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี



ชาวจีนนั่งดูเรือสำเภาในจิตรกรรมฝาผนัง
ชาคกเรื่องวิสุทธิวงศ์ที่วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี



เรือสำเภาจำลองที่วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร



ตราเทศบาลเมืองชลบุรีเรือสำเภาจีน



จิตรกรรมเรือสำเภาจีนในชาคกเรื่องมหา
ชนกที่วัดแก้วพิจิตร จังหวัดปราจีนบุรี



เรือสำเภาจีนซึ่งเป็นของเซ่นไหว้ที่ได้รับความนิยมที่ศาลเจ้า

ศาสนาและความเชื่อ

ชาวจีนอพยพรุ่นแรกจะเป็นกลุ่มคนชั้นกรรมคาวพหุเข้ามาค้าปลีเกื้อฝืนหมอนใบ ไม่มีความรู้มากนัก **ประการแรก** ชาวจีนผู้อพยพได้ยอมรับนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานที่คุ้นเคยนำมาจากจีนมาผสมกลมกลืนกับศาสนาพุทธในประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ และความเชื่อแบบพื้นเมืองเดิมมาหล่อหลอมเป็นความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่สำคัญอย่างมีเอกลักษณ์โดดเด่น ชาวจีนยอมรับนับถือพุทธศาสนาทันทีที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย ไม่ว่าจะคนจีนจะถือศาสนาใดมาก่อนหรือไม่ว่าจะมีศาสนาหรือไม่มี คนจีนจะรับรูปแบบนับถือของพุทธศาสนิกชนชาวไทยคือไปวัดไทย ใส่บาตรพระ บางคนบวชพระ คนจีนในประเทศไทยได้สร้างวัดทางพุทธศาสนาในประเทศไทยโดยเฉพาะแบบหนึ่งขึ้นมาตามรากฐานของศาสนาพุทธในเรื่องพระรัตนตรัยแปลตามตัวอักษรเป็นภาษาจีนคือชั้นเป่า คนจีนในประเทศไทยได้ยกย่องเจิ้งเหอซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปชื่อชั้นเป่าไทเซียน เจิ้งเหอได้รับการบูชาอย่างเทพเจ้าในประเทศไทยในชื่อ ชั้นเป่ากง วัดพุทธชั้นเป่ามีชื่อเสียงที่สุดอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัดชั้นเป่าสามวัดคือที่ธนบุรีและละแวกเชิงเทราเป็นวัดแบบไทย มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายในเป็นที่นับถือทั้งคนไทยและคนจีน ชั้นเป่ากงเป็นเทพองค์หนึ่งของชาวจีน การเคารพชั้นเป่ากงที่อยู่ในรูปแบบพระไทยทำให้ลูกจีนในไทยเปลี่ยนไปเป็นพุทธศาสนาแบบไทยได้ง่าย³⁹ นอกเหนือไปจากพุทธศาสนานิกายมหายานซึ่งผู้อพยพชาวจีนส่วนใหญ่คุ้นเคยมาแล้วก่อนออกจากประเทศจีน

ประการที่สอง ชาวจีนผู้อพยพได้นำเอาความเชื่อศาสนาเต๋าก็คือในประเทจีนเข้ามาในประเทศไทยด้วย ศาสนาเต๋านับถือเล่าจื้อ(老子-Lao Ziหรือ Lao Tzu) นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงชาวจีนที่สุดท่านหนึ่งของชนชาติจีนเชื่อกันว่าอาศัยอยู่ในช่วง 400 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ในช่วงของสงครามปรัชญา และสงครามการเมืองยุคชุนชิวเล่าจื้อได้เขียนตำราอันเป็นแบบแผนในทางเต๋า นั่นคือ "เต๋าเต็กเก็ง" (Tao TeChing -道德經) ซึ่งเป็นผลงานทางลัทธิเต๋ายังคงตกทอดมาถึงยุคปัจจุบันนี้ เล่าจื้อเป็นนักปราชญ์ที่เชี่ยวชาญทางเต๋าประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พงศาวดารจีนกล่าวถึงเล่าจื้อ ในฐานะที่เป็นผู้แต่งกัมภีร์ *เต๋าเต็ก*

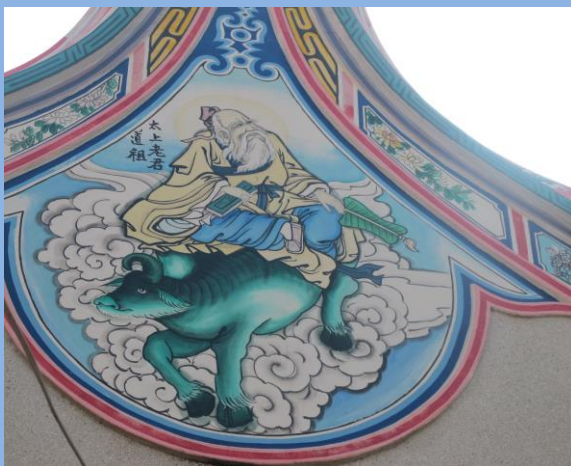
เก็ง หรือ เต้าเต๋อจิง ซึ่งเนื้อหาในคัมภีร์นี้มีความสำคัญกับวัฒนธรรมจีนในรุ่นต่อ ๆ มาอย่างมาก ถือได้ว่าเทียบเท่าได้กับขงจื้อ⁴⁰ ศาลเจ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถือเอาจื่อโดยสร้างเป็น ประติมากรรมและจิตรกรรมในหลายสถานที่ เช่นที่มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน สระแก้ว วิหารเซียน ชลบุรี วัดโพธิ์ตัดตาราม ชลบุรี และศาลเจ้ากวางตี้หลง ชลบุรี เป็นต้น



เล่าจื่อศาสดาของเต้าที่ศาลเจ้ามูลนิธิสว่าง สระแก้วธรรมสถาน สระแก้ว



เล่าจื่อศาสดาของเต้าที่อนุสาวรีย์ศาลเจ้า(วิหารเซียน) จังหวัดชลบุรี



เล่าจื่อศาสดาของเต้าที่วัดโพธิ์ตัดตาราม จังหวัดชลบุรี เล่าจื่อศาสดาของเต้าที่ศาลเจ้ากวางตี้กุง บ้านบึง ชลบุรี



ประการที่สาม ความเชื่อลัทธิขงจื้อ ขงจื้อ (孔子; Confucius) ขงฟู่จื่อ ขงจื่อ หรือข่งชิว เกิดเมื่อวันที่ 28 กันยายน 551 - 479 ปีก่อน ค.ศ. ชื่อรอง ช้งหนี่ เป็นนักคิดและนักปรัชญาสังคมที่

มีชื่อเสียงของจีน คำสอนของขงจื้อนั้นฝังรากอิทธิพลลึกกลงไปในสังคมเอเชียตะวันออกมาก หลักปรัชญาของขงจื้อนั้นเน้นเกี่ยวกับศีลธรรมส่วนตัวและศีลธรรมในการปกครอง ความถูกต้องเหมาะสมของความสัมพันธ์ในสังคม และความยุติธรรมและบริสุทธิ์⁴¹ คำสอนของขงจื้อ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ การอยู่ร่วมกันในสังคม ความกตัญญูการเช่น ไหว้บรรพบุรุษ ความซื่อสัตย์ เช่น การบูชาเทพเจ้ากวนอูเป็นการเน้นการสั่งสอนเรื่องความซื่อสัตย์ เป็นคำสอนที่สำคัญของขงจื้อ ชาวไทยเชื้อสายจีนกวางตุ้งนิยมมากราบไหว้ประติมากรรมขงจื้อในศาลเจ้ากวางตุ้ง⁴² ภาคตะวันออกจะมีประติมากรรมขงจื้อที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) ชลบุรี และที่สถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี



ประติมากรรมขงจื้อที่อเนกกุศลศาลา วิหารเซียน



ประติมากรรมขงจื้อที่สถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาษาและวรรณกรรม

ศาลเจ้าชาวไทยเชื้อสายจีนมักจะเขียนภาษาและวรรณกรรมของจีนประเภทต่าง ๆ เช่น วรรณกรรมสมัยราชวงศ์หมิง พ.ศ.1911-2187 วรรณคดีนิยายที่ประสบความสำเร็จสูงที่สุดนั้นได้แก่สามก๊ก ซ้องกั๋งไซอิ๋ว จินผิงเหมยและห้องสินหรือสถาปนาเทพ⁴³ วรรณกรรมเรื่อง ความฝันในหอแดง-อั่งเต๋ามั่ง⁴⁴ บรรยายความสัมพันธ์ในระหว่างชาย 235 คน หญิง 213 คน

ทำให้เห็นชีวิตคนมั่งมีในสมัยกษัตริย์เคียงลึงปี พ.ศ. 2280 กษัตริย์เคียงลึงแห่งราชวงศ์เซ็งอย่างละเอียด มีเรื่องเกร็ดประวัติบัณฑิตหยูก่อนและบรรดาผู้ที่หากินโดยใช้ลัทธินูเป็นเครื่องมือได้ดีเยี่ยมเรื่องหนึ่ง

สามก๊ก (Romance of the Three Kingdoms ; 三國演義;จีนตัวย่อ: 三国演义) เป็นวรรณกรรมจีนอิงประวัติศาสตร์เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง เป็นวรรณกรรมเพชรน้ำเอกของโลกและมรดกทางปัญญาของปราชญ์ชาวตะวันออก มีผู้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ มากกว่า 10 ภาษา ได้รับการตีพิมพ์อย่างแพร่หลายทั่วโลก แต่งขึ้นประมาณในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 หรือพุทธศตวรรษที่ 18 ยุคสมัยราชวงศ์หยวน บทประพันธ์โดยหลิว ก้วนจง (羅貫中: LuóGuànzhōng) แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยครั้งแรกโดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อปี พ.ศ. 2345 เป็นแบบสมุดไทย ตีพิมพ์ครั้งแรกโดยโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ ในปี พ.ศ. 2408 และได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอีกครั้งภายใต้ชื่อ "หนังสือสามก๊ก ฉบับราชบัณฑิตยสภา" โดยโรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร ในปี พ.ศ. 2471 ปัจจุบันสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้รับการตีพิมพ์ใหม่อีกหลายครั้งโดยหลายสำนักพิมพ์ถือเป็นวรรณกรรมจีนอิงประวัติศาสตร์เล่มที่ 2 โดยแปลหลังจากไซอิ๋วและเก้าเก้าที่สุดในไทย

สามก๊กมีเนื้อหาหลากหลายรสชาติเต็มไปด้วยกลเล่ห์เพทุบาย กลศึกในการรบ การชิงรักหักเหี้ยว ความเคียดแค้นชิงชัง ความซื่อสัตย์และการให้อภัย มีเนื้อหาและเรื่องราวในทางที่ดีและร้ายปะปนกัน ภาพโดยรวมของสามก๊กกล่าวถึงประวัติศาสตร์จีนในยุคสามก๊ก ในปี พ.ศ. 763 - พ.ศ. 823 โดยจุดเริ่มต้นของสามก๊กเริ่มจากยุคโจรโพกผ้าเหลืองในปี พ.ศ. 726 ที่ออกอาละวาด จนเป็นเหตุให้บุคคลทั้งสามคือเล่าปี่ กวนอูและเตียวหุยได้ร่วมสาบานตนเป็นพี่น้องและร่วมปราบกบฏโจรโพกผ้าเหลือง รวมทั้งการแย่งและช่วงชิงอำนาจความเป็นใหญ่ในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นของก๊กต่าง ๆ อันประกอบด้วยวุยก๊กหรือก๊กเว่ย (魏) จ๊กก๊กหรือก๊กอู๋ (蜀) และง่อก๊กหรือก๊กหวู่ (吳) จนถึงการสถาปนาราชวงศ์จิ้นโดยสุมาเอี้ยน รวมระยะเวลาประมาณ 60 ปี นอกจากนี้ สามก๊กยังเป็นหนึ่งในสี่สุดยอดวรรณกรรมจีนร่วมกับไซอิ๋ว ซ้องกั๋ง และความฝันในหอแดง นักอ่านหนังสือจำนวนมากยกย่องสามก๊กเป็นบทเรียนตำราพิชัยสงครามภาคปฏิบัติ การบริหารและเศรษฐกิจ⁴⁵ ชาวไทยเชื้อสายจีนจะกราบไหว้เทพเจ้ากวนอู

ตามความเชื่อในลัทธิขงจื้อ นับถือกวนอูเป็นเทพเจ้าตามศาสนาเต๋า ด้านความกตัญญู มี ประติมากรรมและจิตรกรรมคนสำคัญคนอื่นในวรรณกรรมสามก๊ก เช่น เล่าปี่ เตียวหุย ขงเบ้ง และฮั่วท้อเซียงชื่อหมอหัวโถหรือฮูโต่แพทย์ผู้มีชื่อเสียงสมัยสามก๊กประดิษฐานไว้สำหรับให้ กราบไหว้บูชาที่ศาลเจ้าหลายแห่งในภาคตะวันออก⁴⁶



ประติมากรรมเตียวหุย เล่าปี่และกวนอูที่วัดอุทัยสถิตยาราม ฉะเชิงเทรา



ฮั่วท้อเซียงชื่อ วัดเทพพุทธาราม เขื่อนสุโขทัย ชลบุรี

ไซอิ๋ว (西遊記; จีนตัวย่อ: 西游记; Xīyóuji ซีโหยวจี; Journey to the West - บันทึกการเดินทางสู่ตะวันตก) เป็นนิยายคลาสสิกของจีนแต่งขึ้นประมาณปี พ.ศ.2133 หรือ ค.ศ. 1590 ช่วงราชวงศ์หมิง ประพันธ์โดยอู๋เจิงเอนไซอิ๋วเป็นเรื่องของการเดินทางไปยังชมพูทวีป หรืออินเดีย เพื่ออัญเชิญกัมภีร์พระพุทธศาสนาของหลวงจีนชื่อ พระถังซำจั๋งอ้างอิงจากผู้มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์มีนามว่าพระเสวียนจั้ง (玄奘大師) โดยมีสัตว์ 3 ตัวเป็นเพื่อนร่วมทาง คือ หังเจีย (ลิง) ตื่อโป๊ยก่าย (หมู) และซัวเจ๋ง (ปีศาจปลา) ระหว่างการเดินทางต้องพบกับ การขัดขวางของเหล่าปีศาจมากมาย ด้วยเนื้อหาที่เป็นการผจญภัยและมีสัตว์เป็นตัวเอก คำว่าซำจั๋ง แปลว่าไตรปิฎก คนจีนนิยมเรียกพระที่แปลพระสูตรว่า ซำจั๋งฮวบชื่อ แปลว่าพระอาจารย์ไตรปิฎก คำว่าถังซำจั๋งก็คือพระอาจารย์ไตรปิฎกแห่งราชวงศ์ถัง ทำให้ไซอิ๋วได้รับความนิยมจากหมู่เยาวชนมากที่สุดในวรรณกรรมเอกทั้ง 4 เรื่อง เป็นหนึ่งในสี่สุดยอดวรรณกรรมจีนร่วมกับสามก๊ก ความฝันในหอแดง และซ้องกั๋ง (水滸傳) ไซอิ๋วแปลเป็นภาษาไทยครั้งแรกก่อน พ.ศ. 2349 มีความยาว 17 เล่มสมุดไทย แต่ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2417 โดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์⁴⁷ ภาคใต้ของประเทศไทยมีวัดพระถังซำจั๋งที่อำเภอท่าศาลา จังหวัด

นครศรีธรรมราชเป็นที่บูชากราบไหว้พระถึงห้าเจ็ด⁴⁸ ศาลเจ้าในภาคตะวันออกหลายศาลเจ้ามีจิตรกรรมเรื่องไซอิ๋ว เช่น ที่วัดอุภัยภาติการาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) จังหวัดชลบุรีได้สร้างประติมากรรมประดิษฐานไว้สำหรับผู้คนเข้าสักการะบูชา



จิตรกรรมไซอิ๋วที่วัดอุภัยภาติการาม



ประติมากรรมไซอิ๋วที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน)

ความฝันในหอแดง (The Dream of the Red Chamber;- 红楼梦 หงโหล่วเหมิง) เป็นหนึ่งในสี่สุดยอดวรรณกรรมจีนร่วมกับสามก๊ก ไซอิ๋ว และซ้องกั๋ง แต่งโดยเฉาเสียนฉินประมาณปี พ.ศ. 2297 แต่เฉาเสียนฉินเสียชีวิตก่อนแต่งจบ มีนักประพันธ์มากมายแต่งเรื่องต่อให้จบ ฉบับที่ได้รับการยอมรับคือฉบับของเกาเออเป็นเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวในตระกูลเจีย ซึ่งเป็นตระกูลชั้นสูงในสมัยราชวงศ์ชิง ตัวเอกคือเจียเป่าอี้และหลินไต้อี้ ผู้ซึ่งคนในตระกูลกีดกันเรื่องความรัก นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของตัวละครอื่น ๆ ในตระกูลด้วย ความฝันในหอแดงได้สะท้อนจาริต ประเพณีและความเป็นอยู่ของชาวจีนในยุคนั้นเป็นอย่างดี⁴⁹

นิทานเรื่องเด็กเลี้ยงวัวและสาวทอผ้า เป็นตำนานที่เกิดมาจากการรู้ทางด้านดาราศาสตร์ของจีนโบราณ คือกลุ่มดาว 2 กลุ่มได้แก่กลุ่มดาวเด็กเลี้ยงวัว และกลุ่มดาวสาวทอผ้า กลุ่มดาวทั้ง 2 นี้จะโคจรมาพบกันที่ทางเผือกในเวลาประมาณเดือน 7 จันทรคติจีนของทุกปี ประมาณเดือนสิงหาคมตามปฏิทินสุริยคติในปัจจุบัน ทำให้เกิดเป็นตำนานว่าทุกวัน 7 ค่ำ เดือน 7 จันทรคติเด็กเลี้ยงวัวและสาวทอผ้าจะมาพบกัน เกิดเป็นตำนานรักอมตะที่กล่าวขานมาถึงปัจจุบันตาม ตำนาน โดยย้อนนั้นเด็กเลี้ยงวัวเป็นมนุษย์แต่สาวทอผ้าเป็นเทพ มีความรักต่อกัน เป็น

การผัดทวนสวรรค์จึงถูกกีดกัน ทั้ง 2 พบอุปสรรคมากมายและสุดท้ายก็ไม่อาจสมหวังในรัก แต่ได้ก็ยังได้รับอนุญาตว่าใน 1 ปีสามารถพบกันได้ คือในวัน 7 ค่ำ เดือน 7 จันทรคติจีน ดังกล่าวข้างต้นตามความเชื่อของศาสนาเต๋า⁵⁰

ชียินกั๋ว (薛仁贵; จีนตัวย่อ: 薛仁贵; Xuē Rén'guì : Hsüeh Jengui, Xue Rengui) เป็นบุคคลที่ตัวตนจริงในพงศาวดารของจีน เรื่องราวของแม่ทัพที่มีพลกำลังมาก ไม่เคยแพ้ใคร และเป็นแม่ทัพที่กษัตริย์บรูษอีกคนในวัฒนธรรมจีนรุ่นต่อมานับถืออีกด้วย เรื่องราวของชียินกั๋วมักเล่าเป็นตำนาน เรื่องราวของชียินกั๋วไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ได้แต่งเนื้อเรื่องต่อมาในรุ่นลูกและรุ่นหลาน คือ ชีเต็งซาน (薛丁山, Xue Dingshan) และชีกัง (薛刚, Xue Gang) ชียินกั๋วเกิดที่มณฑลซานซี ในปี ค.ศ. 614 ตรงกับรัชสมัยฮ่องเต้สุยหยางตี้ แห่งราชวงศ์สุย ชียินกั๋วและภรรยา มีแซ่เล่า (柳) มีชื่อเดิมว่า **ชิลี่** (Xue Li, 薛礼) มาจากครอบครัวชาวนาที่ยากจน ก่อนจะสมัครเป็นทหารจนเติบโตในหน้าที่จนถึงเป็นแม่ทัพใหญ่ รับราชการถึง 2 รัชกาล ในรัชกาลฮ่องเต้ถังไท่จงและฮ่องเต้ถังเกาจง เป็นแม่ทัพที่มีบทบาทสำคัญในยุคราชวงศ์ถังกับการทำสงครามกับอาณาจักรทางทิศตะวันออกก่อนจะเสียชีวิตในปี พ.ศ. 1226 หรือ ค.ศ. 683⁵¹

ไซซี ตามสำเนียงแต้จิ๋ว หรือ **ซี ซื่อ** ตามสำเนียงกลาง (西施; Xī Shī; Xi Shi) เป็นหนึ่งในสี่หญิงงามแห่งแผ่นดินจีน เกิดประมาณ 506 ปีก่อนคริสตกาลตรงกับยุคชุนชิวที่มณฑลเจ้อเจียงในรัฐเยว่ (State of Yue) ไซซีได้รับฉายานามว่า "มัจฉาจมวารี" (: 沉魚: chényú) ซึ่งหมายถึง "ความงามที่ทำให้แม้แต่ฝูงปลายังต้องจมลงสู่ใต้น้ำ" (so beautiful as to make swimming fish sink) ในยุคเลียดก๊ก⁵²

เจียงจื่อหยาง (姜子牙; Jiāng Zǐyá) หรือที่รู้จักกันในชื่อ **เจียง ไท่กง** (姜太公: Tai Gong Wang) เป็นนักยุทธศาสตร์คนสำคัญของโจวเหวินหวังและโจวอู่หวังที่ได้โค่นราชวงศ์ซางและสถาปนาราชวงศ์โจวขึ้น มีชีวิตเมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการได้ให้ความเห็นว่าเมื่อเทียบกับผลงานแล้วเจียงจื่อหยาง คือ 1 ใน 2 นักยุทธศาสตร์แห่งการสงครามที่เก่งที่สุดในประวัติศาสตร์ของจีน อีกคนหนึ่งก็คือเตียวเหลียง มีชีวิตอยู่ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก(คนละคนกับเตียวเหลียงในสามก๊ก) เสนาบดีแห่งราชวงศ์ฮั่นของหลิวปังหรือปฐมจักรพรรดิฮั่นเกา ซึ่งว่ากันว่าเตียวเหลียงก็ได้เรียนรู้ตำราพิชัยสงครามมาจากตำราพิชัยสงครามของเจียงจื่อหยางนั่นเอง เจียงจื่อหยางเดิมเคยเป็นขุนนางในราชวงศ์ซาง แต่ทนความ

โหดร้ายในการปกครองของอ๋องโจ้ว ผู้ปกครองแห่งราชวงศ์ไม่ได้ จึงหลบมาพำนักที่ชนบทห่างไกลแห่งหนึ่งติดแม่น้ำเว่ยส่วยปัจจุบันอยู่ในมณฑลส่านซี

ประวัติศาสตร์บันทึกเกี่ยวกับการพบกันของโจวเหวินหวังและเจียงจื่อหยางไว้ว่า ขณะนั้น เจียงจื่อหยางอายุได้ 80 ปี โจวเหวินหวังไปล่าสัตว์ ได้พบกับคนชราคนหนึ่งนั่งตกปลา โดยที่ไม่มีเหยื่อได้เข้าไปทักทายอย่างสุภาพแล้วถามว่า ท่านมีความสุขในการตกปลาหรือเปล่า เจียงจื่อหยางก็ตอบไปว่า บุคคลที่น่ายกย่องที่แท้จริงนั้นมีความสุขในการทำให้ความมุ่งมั่นนั้นสำเร็จ โจวเหวินหวังจึงรู้ทันทีว่านี่คือคนที่ปู่ของตนได้หวังไว้ว่าจะเจอ บุคคลสำคัญที่จะสามารถช่วยโค่นล้มทรราชได้ โจวเหวินหวังจึงได้เชิญเจียงจื่อหยางไปรับตำแหน่งสำคัญและตั้งชื่อให้ว่า เจียงไท่กง วัง ต่อมาได้ย่อให้เป็น ไท่กง วัง (太公望; Taigōng Wàng) มีความหมายว่า ความหวังแห่งราชวงศ์โจวจะรู้จักกันดีในนาม เจียง ไท่กง เมื่อโค่นราชวงศ์ซางลงแล้วเจียงจื่อหยางก็ได้รับตำแหน่งเป็นอัครมหาเสนาบดีแห่งราชวงศ์โจวและได้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองแคว้นฉี เจียงจื่อหยางได้ช่วยสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมืองมากทั้งด้านการเมือง การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ จนเป็นราชวงศ์ที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์จีนจนมีคำกล่าวที่ว่า บุคคลที่เป็นทั้งเป็นบิดาและเจ้าแห่งตำราพิชัยสงครามในประวัติศาสตร์จีนแรกคนแรกก็คือ เจียงจื่อหยาง ได้เขียนตำราพิชัยสงครามไว้เล่มหนึ่งชื่อว่า หกความลับแห่งยุทธศาสตร์ ในตำนานเรื่องห้องสิน ได้กล่าวไว้ว่าคนที่ปราบนางต่าจีซึ่งเป็นนางจิ้งจอกพันปีนั้นก็คือเจียงจื่อหยาง ได้บอกว่าไว้เจียงจื่อหยางนั่นเองที่เป็นคนสังหารนางต่าจี⁵³ ศาลเจ้าในภาคตะวันออกเฉียงใต้เขียนจิตรกรรมเกี่ยวกับเจียงจื่อหยางไว้หลายแห่ง เช่นที่ ศาลเจ้าเซียนซือไท่ จังหวัดชลบุรี ศาลเจ้าที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และระยอง เป็นต้น



จิตรกรรมเจ้าจื่อหยาง ศาลเจ้าเซียนซือไท่ ชลบุรี



จิตรกรรมเจ้าจื่อหยาง ศาลเจ้าโจซือกง ระยอง

เชิงอรรถ

¹เจียแยนจอง และจิตร ภูมิศักดิ์ มีความเห็นสอดคล้องกันในงานค้นคว้าของทั้งสองท่าน คุรายละเอียดยในเจียแยนจอง, “คนไทย” ไม่ใช่”คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2527 หน้า 427-435. และ จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย จำกัด พ.ศ.2544. หน้า 136.

²ถ้วน ถี เชิง และ บุญยิ่ง ไรรุขสิริ, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท ส่องสยาม จำกัด 2543, คำนำหน้า 7-11.

³ถ้วน ถี เชิง แหล่งเดียวกัน หน้า 220-223

⁴ <http://www.moohin.com/108tripsboon/108trips010c008.shtml> เข้าถึงเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2556

⁵ถ้วน ถี เชิง แหล่งเดียวกัน หน้า 224-226

⁶ม.ล. วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์ประวัติศาสตร์สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : จีน-คนนอกระบบสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529, หน้า 49-68.

⁷ <http://www.sujitwongthes.com/suvarnabhumi/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2556

⁸ จี.วิลเลียม สกินเนอร์,ชาลิววิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ.สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์.กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้า, 2548.หน้า 10-11

⁹ เรือกำปั่นหรือเรือกำปั่นใบเป็นเรือใบเดินทะเลแบบยุโรป มีหลายแบบด้วยกันแต่แบบที่ปรากฏหลักฐานในจิตรกรรมฝาผนังในวัดของไทยนั้นเป็นแบบเรือที่มีหัวเรือเรียวยแหลม มีเสาชี้ไปข้างหน้า ท้ายเรือเป็นแบบกำปั่นหากเป็นเรือกำปั่นขนาดใหญ่จะมีเสาสามเสา ใบเรือมีขนาดใหญ่แต่ไม่มีใบแบบใบเรือสำเภาจีน ในพงศาวดารระบุว่ามีการต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่ง อย่างน้อย

ตั้งแต่ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231) เรือกำปั่นขนาดใหญ่ไม่สามารถแล่นผ่านสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาได้แต่ลำที่มีขนาดเล็กนั้นคงจะเข้ามาได้ จึงเกิดปรากฏหลักฐานการยิงสลุตรับการวะซึ่งกันและกันระหว่างป้อมเมืองบางกอกกับเรือกำปั่นฝรั่ง ยังมีเรือกำปั่นอีกชนิดหนึ่งเรียกว่าเรือกำปั่นแปลง คือเรือที่ต่อแบบเรือกำปั่นของฝรั่งแต่ไม่เหมือนกันทีเดียว ได้มีการดัดแปลงรูปแบบไปบ้าง เช่น "หัวเรือเป็นปากปลาไม่มีเสาชี้ แต่ทำเรือเป็นแบบกำปั่น จะทำเครื่องหางเสือของเรือให้เป็นอย่างฝรั่งซึ่งสะดวกกว่าแบบจีน"หรือ" บางทีก็ต่อตัวเรือทั้งลำอย่างแบบกำปั่นแต่เครื่องเสาเพลลาใบใช้แบบจีน" หรือ "สมัยรัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นผู้ริเริ่มต่อเรือกำปั่นแปลงสำหรับใช้เป็นเรือรบมีรูปลักษณะหัวเรือเป็นปากปลาท้ายเรือเป็นกำปั่น ขนาดยาว 11 วา กว้าง 9 ศอก 1 คืบ มีทั้งแจวและใบจับเคลื่อนเรือเรือแบบนี้บางทีก็เรียกว่าเรือรบอย่างนคร

<http://www.skn.ac.th/skl/project/boat1/img3.htm> เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2556 รูปภาพในภาคผนวก 2 ประกอบ

¹⁰http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=4301 เข้าถึงเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2556

¹¹จี.วิลเลียม สกินเนอร์ แหล่งเดียวกัน หน้า 143-144

¹² <http://www.oocities.org/sukhabot/s-watbang.htm> เข้าถึงเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2556

¹³ มงเซญอร์ ปาลเลกัวซ์,เขียน สันต์ ท.โกมลบุตร แปล เล่าเรื่องกรุงสยาม พิมพ์ครั้งที่ 4 นนทบุรี:ศรีปัญญา, พ.ศ. 2552 หน้า 72

¹⁴ สะพานหลวงที่ปรากฏในบันทึกปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสะพานเสริมสันติ เมื่อแรกก่อสร้างนั้นกองทหารเรือสร้างสะพานไม่มีความยาวมากยื่นไปในทะเลเพื่อใช้เป็นที่จอดเรือและเป็นที่ให้ทหารหัดว่ายน้ำ และได้สร้างระจิมไฟไว้ที่ปลายสะพานด้วย ชาวบ้านเรียกสะพานนี้

ว่าสะพานหลวง-อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายวิชัย อนุาภูณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม
ชลบุรี 23 พฤษภาคม 2519 กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, 2519, หน้า 13

¹⁵ หลวงอำนาจเงินนิกรคือนายฮั่ว แซ่ตั้งเป็นบุตรชายคนที่ 2 ของจีนฮ้อ แซ่ตั้งชาวเงินจาก
อำเภอโพนพิสัย มณฑลแต้จิ๋ว ประเทศจีนอพยพโดยทางเรือมาเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ.2375 ได้มาตั้ง
หลักแหล่งที่เมืองบางปลาสร้อยโดยประกอบอาชีพประมงและภายหลังตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สะพาน
บ้านจีนต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสะพานสำราญราษฎร์ หลวงอำนาจเงินนิกรประกอบอาชีพการ
ประมงและเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยได้ถ่ายภาพพร้อมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเมื่อคราวเสด็จเมืองชลบุรีที่หน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรีเมื่อปี พ.ศ.2451 คูใน อธิก
สวัสดิ์มงคลและธีรชัย ทองธรรมชาติ **รวมเรื่อง"เมืองชล"** กรุงเทพฯ : บริษัทพันทนา บรรจุกัณฑ์
จำกัด พ.ศ.2550, หน้า 105-106

¹⁶ ปัจจุบันคือสะพานท่าเรือพลีมีศาลเจ้าของชาวจีนอยู่ศาลหนึ่งเป็นศาลเดิม ด้านหน้าของ
ศาลหันออกทางทะเล ชาวบ้านเรียกศาลนี้ว่าศาลเจ้าตีนทะเลและเป็นท่าเรือ คูในอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพนายวิชัย อนุาภูณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี 23 พฤษภาคม 2519
กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, 2519, หน้า 15และ35 และ ในขุนวิจิตรมาตรา, **เรื่อง
ของเมืองชล** ฯ พระนคร: โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, พ.ศ.2497 หน้า 5-29

¹⁷บุญเดิม พันรอบ."คนจีนและชุมชนจีนในชลบุรี" การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "**ชลบุรี
: ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม**". วันที่ 13-16 กันยายน 2532. โรงแรมบางแสนวิลล่า, จัด
โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน. หน้า 1-21 และดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ 1
ประกอบ

¹⁸ตระกูลทั้งซังฮะอธิบายว่า ทำน้ำปลาเพราะชาวจีนที่มาจากประเทศเวียดนามพูดถึงและ
บอกถึงกรรมวิธีการผลิตน้ำปลา

¹⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ชาวจีนปัจจัยสำคัญของความเปลี่ยนแปลง,” **ศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ 9
ฉบับที่ 4 กุมภาพันธ์ 2531 หน้า 46-47

²⁰บุญเดิม พันรอบ."คนจีนและชุมชนจีนในชลบุรี" แหล่งเดียวกัน

²¹ ม.ล. วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์ แหล่งเดียวกัน หน้า 74

²² ม.ล. วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์ แหล่งเดียวกัน หน้า 75

²³ อังคณา แสงสว่าง บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่าง พ.ศ.2398-2475 กรุงเทพฯ ฯ :ปริชญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ การศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาประวัติศาสตร์ พ.ศ.2550 หน้า 36-37

²⁴ อังคณา แสงสว่าง แหล่งเดียวกัน หน้า 23-29

²⁵ คณะผู้จัดทำหนังสือศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา, ศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา:ปรารภผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรากทม. ฯ : สำนักพิมพ์ดาวฤกษ์,พ.ศ.2542 หน้า 50

²⁶ คลองตำโรง เป็นคลองที่สำคัญของจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลตำโรงและตำบลตำโรงกลาง (เทศบาลเมืองตำโรงใต้) อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผ่านพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอบางพลี อำเภอบางเสาธง อำเภอบางปะอง จังหวัดสมุทรปราการ และบรรจบแม่น้ำบางปะกง ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา สันนิษฐานว่าเป็นคลองที่ขุดขึ้นในสมัยขอมเรืองอำนาจ ระหว่าง พ.ศ. 978 - พ.ศ. 1700 คลองตำโรงมีระยะทางยาวประมาณ 55 กิโลเมตรเศษ สำหรับความกว้างของคลองตำโรง ช่วงที่กว้างที่สุดอาจกว้างได้ถึง 50 เมตร และมีความลึกโดยประมาณ 4-5 เมตร

²⁷ คลองแสนแสบคือคลองที่ขุดขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงเข้าด้วยกัน เมื่อปี พ.ศ. 2380 ซึ่งนับได้กว่าหนึ่งร้อยหกสิบปีมาแล้ว ด้วยพระราชประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งอาวุธยุทธภัณฑ์กำลังรบและเสบียงอาหารไปยังญวน (เวียดนาม) ในราชการสงครามไทย-ญวน ซึ่งใช้เวลาดำเนินการถึง 14 ปี ใน "สงครามอานามสยามยุทธ" คลองแสนแสบเป็นเส้นทางโดยสารที่นิยมเพราะสะดวกรวดเร็วและเป็นเส้นทางเรือโดยสารคลองแสนแสบ แต่ปัจจุบันมีปัญหาหมลภาวะในน้ำ ส่งกลิ่นเหม็น เนื่องจากมีการทำลายสิ่งแวดล้อมและทิ้งขยะ

²⁸บุญเดิม พันรอบ, สังคมจีนภาคตะวันออก ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน พ.ศ.2532 หน้า 1-19

²⁹ธวัช ปุณ โณทก, กองทัพกู้ชาติของพระเจ้าตากสินและเมืองจันทบุรี กรุงเทพฯ ๗ : สำนักพิมพ์หลักพิมพ์, 2547, หน้า 49

³⁰ธวัช ปุณ โณทก, แหล่งเดียวกัน หน้า 84 และหน้า 111

³¹ธวัช ปุณ โณทก, แหล่งเดียวกัน หน้า 112

³²ดูรายละเอียดในกรมศิลปากร ,พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.) 2367-2395)ฉบับพระยาพิพากรวงศ์ หน้า 10-11 อ้างใน ธวัช ปุณ โณทก, แหล่งเดียวกัน

³³ธวัช ปุณ โณทก, แหล่งเดียวกัน หน้า 85 และหน้า 87

³⁴บุญเดิม พันรอบ, สังคมจีนภาคตะวันออก, แหล่งเดียวกัน

³⁵วัดปลายคลองตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านปลายคลองถนนพัฒนาการปลายคลอง ตำบลวังกระแจะ เป็นวัดเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา ราวรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2191) พระครูคุณสารพิสุทธิ์ (หลวงพ่อโห) อดีตเจ้าอาวาสในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะถาวรวัตถุในวัด พระครูสุวรรณสารวิบูลพร้อมทั้งชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานและดูแลภูมิทัศน์โดยรอบวัดให้สะอาดเรียบร้อยวัดนี้จึงเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติศาสนกิจ สิ่งที่น่าสนใจภายในวัดได้แก่พิพิธภัณฑสถานแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุอันทรงคุณค่าไว้มากมายโดยเฉพาะพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเป็นมงคลสูงสุด คู่บ้านเมือง มีพระพุทธรูปทองบุเงิน พระพุทธรูปปางต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยยุโรป กลองมโหระทึกแสดงให้เห็นถึงการเดินทางแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเมืองท่าชายฝั่งตะวันออกกับเมืองท่าโพ้นทะเลในแถบเอเชียอาคเนย์ข้ามไปไกลถึงซีกโลกตะวันตก

³⁶นอกจากนั้นยังมีสิ่งที่น่าสนใจภายในวัด คือ หมู่กุฏิเล็กทรงไทยที่สร้างได้ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติมีขนาดพอแก่ภิกษุอยู่ได้รูปเดียวเท่านั้นคนในท้องถิ่นเมื่อให้ลูกหลานบวชเรียนที่วัดก็จะสร้างกุฏิให้พร้อมเสร็จแล้วช่วยกันหามแห่มาที่วัดในวันทำพิธีบวช หอสวดมนต์ เป็นศาลา

ไม้ยกพื้นสูงหลังคามุงกระเบื้องเคลือบชั้นเดียว ชายคาปีกนก หน้าบันไม้จำหลักปิดทองลายเทพพนม ฝาประกน เสาไม้แปดเหลี่ยม เจดีย์ เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ก่อด้วยศิลาแลงฉาบปูนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส วิหารฝากระดาน ก่ออิฐ ถูปูน รูปเรือสำเภารูปเดียวกับฐานโบสถ์วิหาร สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หลังคาชั้นเดียวฝาผนังไม้ เป็นต้นและดูใน thai.tourismthailand.org/.../วัดบุปผาราม เข้าถึงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2556

³⁷ ธวัช ปุณโณทก,แหล่งเดียวกัน หน้า 51-52

³⁸ http://www.princess-it.org/th/kp9/images/hmk-IT/ktp27_2.jpg เข้าถึงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2556

³⁹ จี.วิลเลียม สกินเนอร์,แหล่งเดียวกัน หน้า 131และดูรายละเอียดในล.เสถียรสุด, เรียบเรียง ประวัติวัฒนธรรมจีน กทม: ห้างหุ้นส่วน ภาพพิมพ์ , พ.ศ.2509 หน้า 35

⁴⁰ตามพงศาวดารระบุไว้ว่า เล่าจื้อ เกิดในแคว้นชู่ (苦縣 KǔXiàn) ปัจจุบันคือบริเวณอำเภอหลู่อี้ (鹿邑) ของมณฑลเหอหนานบางตำนานกล่าวไว้ว่าเล่าจื้อเมื่อเกิดมามีผมสีขาว และอยู่ในครรภ์มารดานานถึง 8 ทศวรรษ หรือ 80 ปี ชื่อของเล่าจื้อแปลโดยนัยได้ 2 แบบว่า "อาจารย์ผู้อาวุโส" หรือ "เด็กผู้อาวุโส" เกิดที่หมู่บ้านซีเหยินลี อำเภอชู่เสียน แคว้นชู่ เมื่อวันที่ 15 เดือนยี่ ก่อนค.ศ.ราว 576 ปี (ก่อนพ.ศ. 33 ปี)จากพงศาวดารของซือหม่าเชียน (SimaQian) กล่าวว่า เล่าจื้อมีอายุมากกว่าขงจื้อ แต่อยู่ในยุคสมัยเดียวกัน และเคยได้พบปะเสวนากัน เล่าจื้อได้ทำงานในราชวงศ์โจว ขงจื้อและเล่าจื้อได้มาพบเจอโดยบังเอิญกันในแคว้นโจวปัจจุบันคือแถบเมืองลั่วหยาง โดยขงจื้อได้มาค้นหาตำราในห้องสมุด จากเรื่องเล่านี้ทั้งสองได้แลกเปลี่ยนทัศนคติความเห็นในหลายๆด้าน เป็นเวลาหลายเดือนหลังจากการเสวนาในครั้งนี้ ขงจื้อกล่าวว่า"การได้เสวนากับท่านเล่าจื้อ ถือว่าเป็นการศึกษาที่ล้ำลึกและดีเยี่ยมกว่าหนังสือในห้องสมุดเสียอีก" th.wikipedia.org/wiki/เล่าจื้อ เข้าถึงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2556

⁴¹วาระสุดท้ายของขงจื้อได้ทิ้งท้ายข้อความไว้ว่า "ขุนเขาต้องพังทลาย ชื่อคนแข็งแกร่งปานใด สุดท้ายต้องพังลงมาเหมือนเช่น บันดาลที่สุดท้ายต้องร่วงโรย"เมื่อขงจื้อเกิดมาได้เพียง3ปี บิดาที่มีร่างกายสูงใหญ่และแข็งแรงได้เสียชีวิตจากไป ขงจื้อในวัยเยาว์ชอบเล่นตั้งโต๊ะเช่นไหว่ ชอบเลียนแบบท่าทางพิธีกรรมของผู้ใหญ่ เมื่ออายุได้ 15 ปี ฝึกไฝ่การเล่าเรียน อายุ 19 ปี ได้

แต่งงานกับแม่นางหยวนกวน ในปีถัดมาได้ลูกชายให้ชื่อว่า คงลี อายุ 20 ขงจื้อได้เป็น เสมียนชั้นสูง และได้ใส่ใจความถูกต้องเนื่องจากทำงานกับตัวเลข ต่อมาได้ทำหลายหน้าที่รวมทั้ง คนดูแลสัตว์ คนคุมงานก่อสร้างและในระหว่างที่ศึกษาพิธีกรรมจากรัฐโจว ได้โอกาสไปเยี่ยมเล่าจื้อ ขงจื้อมีความสัมพันธ์อันดีกับเสนาธิบดีของอ๋องจึงได้ฝากตัวเป็นพ่อบ้าน และมีการพูดคุยกับอ๋อง ในการวางแผนและหลักการปกครอง แต่เนื่องจากโดนไล่ความจากที่ปรึกษาของรัฐ ขงจื้อจึงเดินทางต่อไปรัฐอื่น ภายหลังได้ฝากฝังตัวเองช่วยบ้านเมืองกับอ๋องตง และได้รับการแต่งตั้งดินแดนส่วนกลางของกลุ่มเป็นเสนาธิบดีใหญ่ บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง อาชญากรรมลดลง คนมีคุณธรรมและเคารพผู้อาวุโส ระหว่างนั้นได้มีการแก่งแย่งดินแดนการแย่งชิงเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้น ขงจื้อได้เดินทางจากเมืองไปสู่เมืองต่างๆ เรียนรู้หลักการปกครองและวัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ละที่ ภายหลังได้ถูกหมายเอาชีวิตจนกระทั่งถูกขับไล่ให้ตกทุกขได้ยาก เมื่อได้กลับมาสู่แคว้นลู่อีกครั้ง ขงจื้อได้เริ่มรวบรวมพิธีกรรมโบราณ บทเพลง ตำราโบราณ และลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้สอนสั่งลูกศิษย์แถบแม่น้ำซู่กับแม่น้ำลี ภายหลังขงจื้อได้ล้มป่วยหนักเจ็ดวันให้หลังได้อาลาโลกตรงกับเดือนสี่ทางจันทรคติในปีที่ 16 รัชสมัยอ๋องอี้รวมอายุได้ 73 ปี ดูรายละเอียดใน th.wikipedia.org/wiki/ขงจื้อ เข้าถึงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2556

⁴² กุลศิริ อรุณภักย์, **ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ ฯ กรุงเทพฯ ฯ : มิวเซียมเพรส,2553** หน้า 13 และ 64

⁴³ วรรณภา เชื้อจีน, แปล **ประตูวัฒนธรรมจีน** กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ พ.ศ. 2551 หน้า 177

⁴⁴ ล.เสถียรสุด, **เรียบเรียง แหล่งเดียวกัน** หน้า 239-240

⁴⁵ th.wikipedia.org/wiki/สามก๊ก เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2556 อุทยานสามก๊ก ตั้งอยู่ที่ตำบลโป่ง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในอาณาเขตพื้นที่กว่า 36 ไร่ มีการจัดวางรูปแบบตามหลักฮวงจุ้ยของจีน พื้นที่ทั้งหมดของอุทยานสามก๊กประกอบไปด้วยต้นไม้และสถาปัตยกรรมแบบจีนเป็นจำนวนมาก มีหยินและหยางตามแบบฉบับปรัชญาแห่งความสมดุลของจีน สร้างขึ้นตามเจตนารมณ์ของคุณเกียรติ ศรีเฟื่องฟุ้ง เป็นการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและจีนได้อย่างลงตัว

⁴⁶ หมอฮูโต หมอเทวลาในตำนาน สามก๊ก ผู้เป็นแพทย์ประจำตัวโจโฉ หรือ คนจีนจะเรียก "เซียงซื่อกง" <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=540030> เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁴⁷ th.wikipedia.org/wiki/ไขอิ้ว เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556 และดูรายละเอียดใน ล.เสถียรสุด, แหล่งเดียวกัน หน้า 149

⁴⁸ วสันต์ ชีวะสารณ์, แผนภูมิทัศนภาคใต้ ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม : ศาลเจ้าและศาสนสถานอื่น ๆ หน้า 15

⁴⁹ th.wikipedia.org/wiki/ความฝันในหอแดง เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁵⁰ เด็กเลี้ยงวัวชื่อหนิวหลงแปลว่าคนเลี้ยงวัวมีพีสะใภ้ให้ไปเลี้ยงวัว โดยให้วัวไป 9 ตัวและบังคับว่าจะต้องรองจนกว่าจะมีวัวครบ 10 ตัวจึงจะกลับบ้านได้ ในขณะที่หนิวหลงกำลังอัศจรรย์อยู่ ณ นั้น ก็มีชายชราหรือเทวดาเข้ามาถามเมื่อทราบที่เกิดเรื่องอะไร ก็ได้แนะนำว่าเขาให้วัวแก่ที่ป่วยอยู่ หนิวหลงไปช่วยรักษาจนหายก็สามารถกลับบ้านได้ เมื่อเข้าไปหาตามคำบอกเล่าของชายชราก็ได้พบวัวแก่ตัวดังกล่าว จึงให้อาหารแล้วพยายามหาสมุนไพรต่าง ๆ มาดูแลรักษาจนหายจึงพาวัว 10 ตัวกลับไปยังบ้าน หลังจากครั้งนั้นพี่ชายและพีสะใภ้ก็แบ่งสมบัติให้เป็นวัว 1 ตัว กับคันไถ 1 อันมาถางป่าผืนหนึ่งบริเวณดินเขา แล้วปักหลักใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นตามลำพัง หนิวหลงต้องแปลกใจเมื่อวัวที่เลี้ยงนั้นพูดได้และบอกว่าแท้จริงแล้วตนเป็นดาววัวบนท้องฟ้าแต่ทำผิดกฎของฟ้า จึงถูกเนรเทศลงมาอยู่เมืองมนุษย์ จึงแนะนำให้ไปที่ทะเลสาบจะมีนางฟ้าผู้หญิงหลายคนเล่นน้ำอยู่ ให้หนิวหลงหยิบเสื้อผ้าของพวกนางชุดหนึ่งไว้ เมื่อนางฟ้าทั้ง 7 ลงมาที่ริมแม่น้ำ ก็ได้ลงอาบน้ำชำระกายหนุ่มเลี้ยงวัวเห็นดังนั้นก็รีบคว้าเสื้อผ้าของสาวทอผ้าแล้ววิ่งกลับไป มีนางฟ้า 6 นางต่างองค์ต่างสวมเสื้อผ้าของตนแล้วกลับสู่สวรรค์ มีแต่สาวทอผ้าไม่มีเสื้อผ้าจะสวม หนิวหลงจึงขอแต่งงานและคืนเสื้อผ้าให้สาวทอผ้าและเล่าความเป็นมาของนางว่านางคือ จี๋นวิ-แปลว่าสาวทอผ้า -เป็นลูกสาวคนที่ 7 ของพระแม่เจ้าบนสวรรค์ผู้ซึ่งชายาของเง็กเซียนฮ่องเต้ หลังจากได้แต่งงานอยู่กินกันอย่างมีความสุข

เวลาล่วงเลยมาได้ 7 ปี ซึ่งเท่ากับ 7 วันในเมืองสวรรค์ และทั้งคู่มีลูก 2 คน ชาย-หญิง เมื่อเง็กเซียนฮ่องเต้ได้ทราบเรื่องเข้า ได้ส่งพระชายาของพระองค์ลงมาบนโลก นำตัวสาวทอผ้ากลับ

ขึ้นไปบนสวรรค์อีกครั้งหนึ่ง ทำให้คู่รักต้องพรากจากกัน วัวบอกกับชายหนุ่มว่าหลังจากที่มันตายให้ชายหนุ่มเอาหนังมาตัดเป็นรองเท้า เมื่อใต้อาจจะสามารถขึ้นไปบนสวรรค์ได้ วัวแก่ตาย หนิวหลงจึงนำหนังของมันมาทำรองเท้า พร้อมจูงลูกชายและลูกสาวของตนเดินทาง มีคลื่นลูกใหญ่มาขวางกั้นไว้ กลายเป็นทางช้างเผือกขึ้นขวางกั้นหนิวหลงกับหญิงทอผ้าไว้คนละฟากฟ้า ทั้งสองรู้สึกเสียใจจนเอาแต่ร้องไห้ แต่ด้วยความรักของหนิวหลงกับสาวทอผ้าที่มีให้กันจึงบันดาลให้มีนกกกระสานับพันตัวรวมตัวกันจนเป็นสะพานนกกกระสา วาดเป็นเส้นโค้งข้ามทะเลนั้นไปได้ พระแม่เจ้าเห็นแก่ความรักของทั้งสองจึงยอมให้ทั้งคู่พบกันได้ทุกวันที่ 7 เดือน 7 ของทุกปี <http://www.ichat.in.th/archaraschool/topic-readid83727-page1> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁵¹ th.wikipedia.org/wiki/ชยีนกั๋ว เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁵² th.wikipedia.org/wiki/ไซซี เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁵³ th.wikipedia.org/wiki/เจียง_ไท่กง เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

บทที่ 3

วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้า

ศาลเจ้าจีนในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้าถือว่าเป็นสิ่งเก่าแก่ใกล้ตัวมากที่สุด ในประเทศไทยหากค้นร่องรอยความเป็นมาของชาวจีนนับตั้งแต่เริ่มเข้ามาติดต่อกับค้าขาย ตั้งแต่ สมัยสุโขทัยจนกระทั่งลงหลักปักฐานในสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ ชาวจีนในเมืองไทยเริ่ม มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น วัดและศาลเจ้าเป็นสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาของ สาธารณชน คำว่าศาลเจ้าและวัดในภาษาจีนใช้คำว่า ชื่อหรือชื่อเมียว ชื่อแทนสถานที่ทางศาสนา พุทธ ส่วนคำว่าเมียวเดิมหมายถึงสถานที่ที่ชาวจีนใช้เคารพนับถือบรรพบุรุษ

ศาลเจ้าและวัดจีนมีการบริหารงานแตกต่างกันคือ คือ แบบแรก ศาลเจ้าจัดระบบการ บริหารงานรูปคณะกรรมการเฉพาะศาลเจ้า ในรูปของศาลเจ้าเล็ก ๆ ประจำท้องถิ่นต่าง ๆ ศาล หลักเมือง รวมทั้งโรงเจเป็นต้น แบบที่สอง มูลนิธิสมาคมจีนจัดระบบการบริหารงานแบบกวาน ซี่ระบบเครือข่ายทางสังคม(Guanxi - 关系) คือสายสัมพันธ์ที่เกิดจากการที่อยู่ในวงสังคม เดียวกัน มีความมุ่งหมาย มีความสนใจร่วมกัน และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะ เกิดและอาศัยในหมู่บ้านเดียวกันหรือไม่ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารและมีความสัมพันธ์ ระหว่างกันในสังคม นอกจากนี้ความสัมพันธ์แบบกวานซี่ยังหมายถึงความสัมพันธ์ของบุคคล สามารถถ่ายโอนต่อไปได้ ไม่ว่าจะถ่ายโอนในลักษณะคนในรุ่นหลังนำไปใช้จนประสบความสำเร็จหรือไม่ กวานซี่คือความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) เป็นกุญแจ วัฒนธรรมจีนและมีบทบาทสำคัญกิจกรรมธุรกิจของจีน นักวิชาการจีนเห็นพ้องต้องกันว่ากวาน ซี่มีบทบาทความเป็นศูนย์กลาง (The centrality of guanxi) ในสังคมและวัฒนธรรมจีนและ ชีวิตประจำวัน สมาคมเหล่านี้เป็นมรดกทางสังคมชิ้นสำคัญที่ชาวจีนโพ้นทะเลมอบไว้ให้ผู้มีเชื้อ สายจีนคือ องค์กรการกุศล รวมทั้งสมาคมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันองค์กรเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ เป็นสะพานเชื่อมการติดต่อและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เชื้อสายจีนในต่างดินแดนกัน ตลอดจนเป็น พลังในการสร้างเครือข่ายสายใยไม้ไผ่(Bamboo Network) ที่สะท้อนความร่วมมือทั้งทาง

เศรษฐกิจและสังคมระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลที่ตั้งรกรากอยู่ดินแดนโพ้นทะเล¹ ระบบการบริหาร เป็นมูลนิธิที่สามารถทำกิจกรรมได้มากกว่าศาลเจ้าแบบแรก เช่น มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน โดยอยู่ในระบบกว่านซีของสมาคมพุทธมามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย(ชื่อย่อเม้ง เลี้ยง) ชลบุรีเป็นศูนย์กลางของชาวไทยเชื้อสายจีนทั่วประเทศไทยจุ่มงหมายเพื่อส่งเสริม วัฒนธรรม-การศึกษา สืบทอดคุณธรรมและประเพณีอันดีงามของจีน ปัจจุบันมีสมาชิก เครือเม้งในสังกัด 52 แห่ง แบบสุดท้าย วัดจีนจะจัดระบบการบริหารขึ้นอยู่กับคณะสงฆ์จีนนิกาย แห่งประเทศไทยได้แก่วัดจีนประชาสโมสร วัดเขียนสุคดี วัดมังกรบุปผารามและวัดโพธิ์ตัดตา ราม ส่วนวัดอุภัยภาติการามการบริหารขึ้นอยู่กับคณะสงฆ์ฝ่ายอานันนิกาย²

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมหมายรวมถึงอาคารหรือสิ่งก่อสร้างรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้ง ภายในและภายนอกสิ่งปลูกสร้างนั้น ที่มาจากการออกแบบของมนุษย์ ด้วยศาสตร์ทางด้านศิลปะ การจัดวางที่ว่าง ทศนศิลป์ และวิศวกรรมการก่อสร้าง เพื่อประโยชน์ใช้สอย สถาปัตยกรรมยังเป็นสื่อความคิดและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมในยุคนั้น ๆ ด้วย ชาวจีนได้สร้าง สถาปัตยกรรมที่สำคัญคือศาลเจ้า ศาลเจ้าสร้างขึ้นมาจากแรงศรัทธาในศาสนาเต๋า ขงจื้อ ศาสนา พุทธนิกายมหายานและความเชื่อถือพื้นบ้าน ศาลเจ้าของชาวจีนมีความสำคัญเป็นศูนย์กลางทาง สังคมของชาวจีน มีตั้งแต่ศาลเจ้าขนาดเล็กในชนบทที่ห่างไกล จนถึงศาลเจ้าขนาดใหญ่ประดับ ตกแต่งวิจิตรตระการตาส่วน โรงเจซึ่งเป็นสถานที่อาคารถาวรที่สร้างขึ้นประกอบด้วยศาลเจ้านั้น สืบเนื่องมาจากศาสนาพุทธนิกายมหายานศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อและขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิมสืบทอดกันมาบ้างคำภาษาจีนที่ใช้เรียกศาลเจ้านั้นแตกต่างกันไปตามลักษณะภาษาของแต่ละกลุ่มชาวจีนใช้กันอยู่หลายคำ คือ กง ตี้ กัง หมู่ ซื่อ เหนียง เตี้ยน จู ฐาน มา เมี่ยวและอื่น ๆ สำหรับโรงเจมักจะใช้ชื่อภาษาจีนว่า “โจก้ง” ซึ่งชาวจีนแต้จิ๋วเรียกว่า “เจต้ง” ไม่ว่าจะเป็งาน ฉลองหรืองานบูชาเทพประจำปีตามประเพณีชาวจีนก็มักจะไปชุมนุมกันที่ศาลเจ้าทำให้ศาลเจ้ามี บทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนมากยิ่งขึ้น

สถาปัตยกรรมศาลเจ้าจีนและวัดจีนในประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมแบบ โบราณของจีนสืบต่อกันมา โดยคำนึงถึงคุณค่าในด้านการใช้สอยและศิลปะที่มีความสวยงาม ดู

จากภาพนอกส่วนใหญ่ก่อสร้างตามรูปแบบวัดและศาลเจ้าทางภาคใต้ของประเทศไทย รูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก ประเภทสวนหรือบ้านแบ่งได้ตามขนาดเป็น 1 ชั้น 1 ลานบ้าน 1 วิหาร หรือ 2 ลานบ้านหรือ 3 ลานบ้าน 3 วิหาร แบบนี้พัฒนามาจากบ้านที่เรียกว่าซื่อหือเวีย ห้องที่ปิดมุม 4 ด้าน ประเภทที่สอง ประเภทวิหารหรือพระราชวัง รูปแบบการก่อสร้างจะเป็นอาคารใหญ่คล้ายกับพระราชวัง อาจมีการประยุกต์หรือเสริมส่วนต่าง ๆ เช่น ความสูงเพื่อแสดงความสง่าสวยงาม วัดและศาลเจ้าจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่จะมีมุงหลังคาใหญ่ปูกระเบื้องเคลือบสี มีชายหลังคายกสูงชัน อาคารสถาปัตยกรรมศาลเจ้าในภาคตะวันออกที่สำคัญได้แก่

1.ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยอง อาคารศาลเจ้าที่มีการบันทึกว่าสร้างด้วยไม้เมื่อปี พ.ศ. 2421 เพื่อประดิษฐานองค์เจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกหลายองค์อันเป็นที่เคารพนับถือและกราบไหว้ของชาวยุทธทั้งชาวไทยและชาวจีนเริ่มแรกได้สร้างเป็นอาคารไม้หลังคาเตี้ย ต่อมาในปี พ.ศ.2448 ได้ซ่อมแซมเปลี่ยนเป็นอาคารคอนกรีตมีชื่อเป็นทางการว่าศาลเจ้าจุ้ยบ้วยเหนียว ตั้งอยู่ที่ถนนยมจินดาตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมมีระฆังผลิตในปี พ.ศ.2441³ จักรพรรดิชิงกวางซวี ราชวงศ์ชิงมอบให้ศาลเจ้านับเป็นศาลเจ้าที่มีหลักฐานว่ามีอายุเก่าแก่แห่งหนึ่งในภาคตะวันออก โดยเฉพาะระฆังที่ผลิตในสมัยเดียวกันนี้ในประเทศไทยพบที่ศาลเจ้าอีกหลายแห่ง เช่นที่ศาลเจ้ากวางตี้ ศาลเจ้าชินเฮงกง กรุงเทพฯ ฯ ศาลเจ้าไหหลำ บ้านดอน สุราษฎร์ธานี⁴ ศาลเจ้าแม่ทับทิมหรือศาลเจ้าจุ้ยบ้วยเหนียวเป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำทั่วโลก บูชาเทพธิดาแห่งท้องทะเลที่คุ้มครองผู้เดินทางทางเรือเรียกว่า จุ้ยบ้วยเหนียว แปลว่า เจ้าแม่ชาวน้ำ ชาวจีนฮักเกี้ยนเรียกว่า เทียนส่งเซ่งโบ๊ แปลว่า เจ้าแม่สวรรค์ หรือ มาจ้อโป๊ เป็นที่เคารพบูชาในหมู่ชาวเรือ ชาวประมงในประเทศไทยรู้จักเทพธิดาองค์นี้ในชื่อว่า "เจ้าแม่ทับทิม" เพราะมีเครื่องประดับประจำองค์เป็นพลอยสีแดง⁵ เนื่องจากชาวจีนผู้อพยพจากจีนในภาคตะวันออกส่วนใหญ่เป็นชาวประมงจะเห็นว่ามีศาลเจ้าแม่ทับทิมเป็นจำนวนมากในภาคตะวันออกนิยมตั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมสำหรับเคารพกราบไหว้



ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยองสร้างในปี พ.ศ.2421



เจ้าแม่ทับทิม

แผนผังศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยอง



2. วัดจีนประชาสโมสร-เล่งฮอกยี่ (龍福寺) ฉะเชิงเทรา ความหมายของวัด' สกแปลว่า
วาสนา โชคลาภ ความมั่งมีศรีสุข เล่งหรือเล้งคือมังกร เรียกวัดนี้ว่ามังกรวาสนา อาคารศาลเจ้า

ภายในวัดเป็นแบบศาสนาพุทธมหายานขยายมาจากวัดมังกรกมลาวาส กรุงเทพมหานคร เมื่อเข้าประตูไปภายในทั้งสองข้างมีประติมากรรมท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 องค์ ถัดไปเป็นแท่นบูชาพระศรีอริยเมตไตรโพธิสัตว์ ด้านหลังแท่นบูชาเป็นพระเวทธรรมโพธิสัตว์หันหน้าเข้าหาพระอุโบสถทำหน้าที่รักษาพระอาราม แท่นบูชาพระประธานของวัดคือพระศากยมุนีพระพุทธเจ้าประทับอยู่ตรงกลาง พระอมิตาภะพุทธเจ้าประทับด้านขวาของพระศากยมุนีพระพุทธเจ้า และพระโภษัชยครุไวฑูรยประภาพุทธเจ้าประทับอยู่ด้านซ้ายของพระศากยมุนีพระพุทธเจ้า ระฆังใบใหญ่ น้ำหนักกว่า 1 ตัน ซึ่งเป็น 1 ใน 3 ใบในโลกที่รอบระฆังมีอักษรมหาปรัชญาปารมิตาสูตร ถือกันว่าผู้ใดได้ไต่ระฆังก็เหมือนกับการสวดมนต์ซึ่งได้บุญกุศลมาก⁷ นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมือง เทพเจ้าไฉ่เซ่งเอี้ยเทพเจ้าแห่งโชคลาภ อำนาจความมั่งคั่งและร่ำรวย ชาวไทยเชื้อสายจีนจะต้องไหว้เป็นเทพเจ้าองค์แรกของวัดในวันตรุษจีน โดยเฉพาะคนที่ทำธุรกิจค้าขาย ที่วัดจีนประชาสโมสรมีเทพเจ้าไฉ่เซ่งเอี้ยเป็นที่นิยมที่สุดและใหญ่ที่สุดในประเทศไทย⁸

วัดจีนประชาสโมสร เล่งฮกยี่



เทพเจ้าไฉ่เซ่งเอี้ยที่ชาวจีนนิยมมากราบไหว้ ระฆังสำริดขนาดใหญ่วัฒนธรรมชาวจีนที่ศาลเจ้า

วัดจีนประชาสโมสร เล่งฮกยี่



แผนผังวัดจีนประชาสโมสร เล่งฮกยี่



3 . โรงเจเป้าฮกตั่วเป็นอาคารศาลเจ้าจีนที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรีสร้างเมื่อปี พ.ศ.2446 เป็นโรงเจเพื่อประกอบพิธีกินเจซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ภายในโรงเจมีเทพเจ้าจีนประดิษฐาน 3 องค์คือ

1.เต้าเล่าบ๊อง่วนกุนคือโด้วหมู่หยวนจวินหรือเต้าบ๊อง่วนกุนเป็นเทพเจ้าในลัทธิเต๋าได้สถาปนาองค์เต้าเล่าบ๊อง่วนกุนให้เป็นองค์ผู้ทรงสร้างดาวฤกษ์ดาวเคราะห์ทั้งมวลฟากฟ้าทรงเป็นเทพธิดาแห่งดาวเหนือพระนามเต็มคือ “จิวเถียงไท่เมี่ยวไป้อวี่ก๊วยไท่จิวกวง จินจิงจิวี่หมู่หยวนจวิน” 九靈太妙白玉貴台祖光金精祖母元君 จากเทพนิยายการสร้างโลกในพงศาวดารจีนหนังสือชื่อไคเถ็กกล่าวถึงการสร้างโลกไว้โดยอาศัยพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเป็นพื้นฐานประกอบตำนานกับศาสนาเต๋า⁹ แสดงความสำคัญของศาสนาเต๋าที่ศาลเจ้าโดยมีการนับถือรูปเคารพเทพเจ้าในศาสนาเต๋าที่ศาลเจ้าสำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนไว้เป็นที่เคารพบูชาเพื่อเป็นศูนย์รวมและเป็นที่พักพิงทางใจ

2.ยูไล้สุดโ้ววี่คือองค์พระศากยมุนีพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นศาสดาแห่งพุทธศาสนา แสดงความสำคัญของศาสนาพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธนิกายมหายานที่เป็นที่นิยมสร้างรูปเคารพพระพุทธรูปองค์พระศากยมุนีพระพุทธเจ้าที่ชาวพุทธนิกายหินยานให้ความเคารพนับถือร่วมกัน แสดงถึงการปรับตัวของชาวพุทธทั้งสองนิกาย

3.กิวอ้วงฮุกโ้ววี่คือเทพตามคติพุทธมหายานนั้นคือพระพุทธรูป 9 องค์ที่เสด็จลงมาโปรดสัตว์ในเมืองมนุษย์ ประกอบไปด้วยการอวตารของพระพุทธรูปเจ้า 7 พระองค์และพระโพธิสัตว์อีก 2 พระองค์ ซึ่งทั้ง 9 พระองค์นี้ ได้แบ่งภาคลงมาเป็นเทพเจ้า 9 องค์ ที่จะทรงเครื่องแบบกษัตริย์จึงทรงได้รับการขนานพระนามว่า “เก้าอ้วง” หรือ “กิวอ้วง” มีความหมายว่า นพราชาทรงอำนาจในการบริหารธาตุทั้งห้า คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และทอง¹⁰

ที่โรงเจเป้าฮกตั่วมีระฆังที่จารึกคนชื่อจื่อเหลียงจากฮ่องกงสมัยจักรพรรดิชิงกวางซวี นับว่าเป็นโรงเจเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีประวัติการก่อตั้งยาวนาน เป็นศาลเจ้าที่สำหรับผู้นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานและศาสนาเต๋า นอกจากนี้ที่โรงเจเป้าฮกตั่วยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนวุฒิวิทยา-บ่วงฮุดช่วยไต้เจ่งหักเหา- นับเป็นบทบาทของศาลเจ้าด้านการศึกษาในชุมชนที่สำคัญอีกด้านหนึ่งด้วย

โรงเจเป้าฮกตั่ว



แผนผังโรงเจเป้าฮกตั่ว

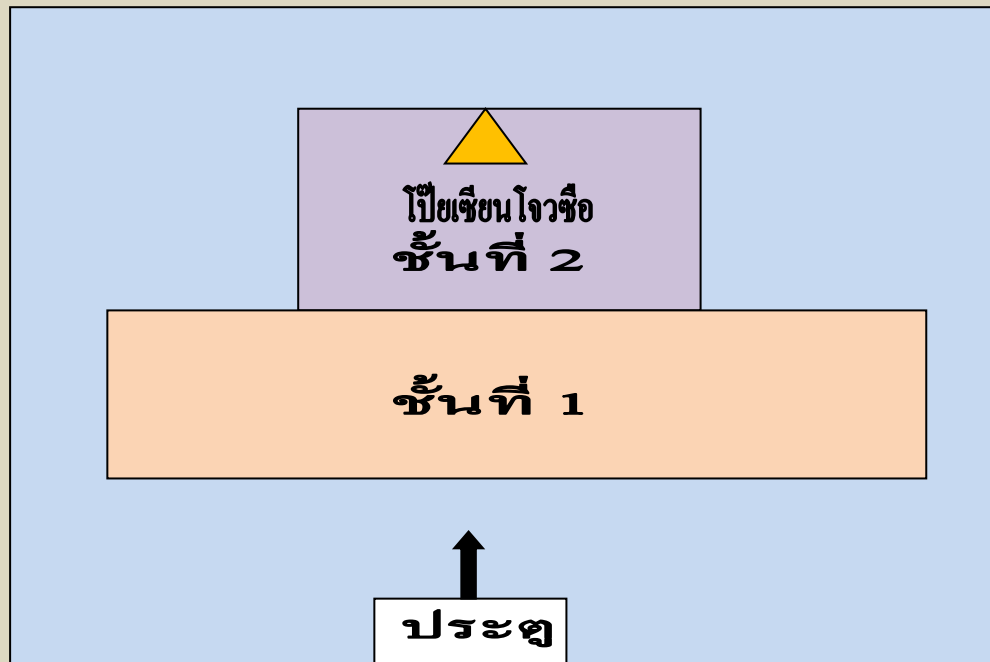


ศาลเจ้าเซียนซือไท่



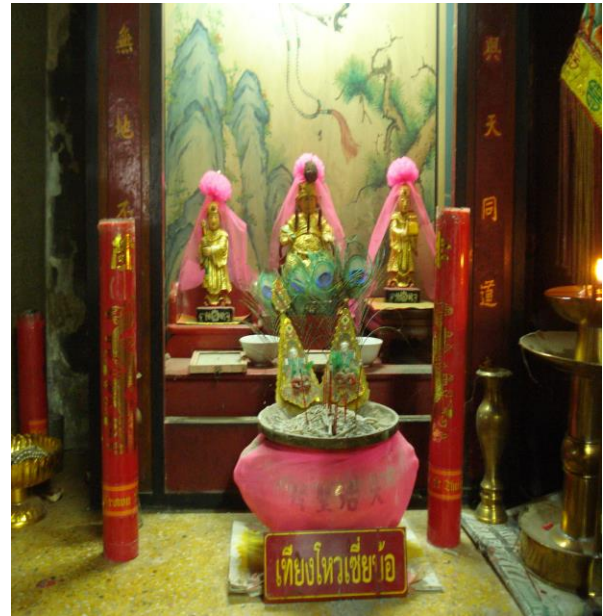
โป๊ยเซียนโจวซือ

แผนผังศาลเจ้าเซียนซือไท่



4.ศาลเจ้าเซียนซือไท่บ้านบึง ชลบุรี ตัวอาคารสร้างในปี พ.ศ.2475 เดือน 11 จีน การก่อสร้างเทวสถานเซียนซือไต้หวันับว่าเป็นอาคารคอนกรีตแบบสองชั้นหลังแรกของตลาดบ้านบึง มีความโอ้อ่า สง่างามในขณะนั้นเป็นที่โจษขานของคนทั่วไป ในปี พ.ศ. 2476 คุณพ่อโต๊ะเท่าได้จัดหาเทวรูปองค์โป๊ยเซียนมาจากเมืองจีน เทวสถาน เซียนซือไท่สร้างเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ.2476 ได้

กำหนดให้วันเสาร์ที่ 10 พฤศจิกายนพ.ศ.2476 อัญเชิญเทวรูปองค์ไ้ยเซียนโจวซือขึ้นประดิษฐานพร้อมกระถางรูปเป็นอันเสร็จพิธีงานอันยิ่งใหญ่¹¹ ภายในศาลเจ้ามีภาพจิตรกรรมเจ้า จื่อหย่าและจิตรกรรมอื่น ๆ สวยงาม

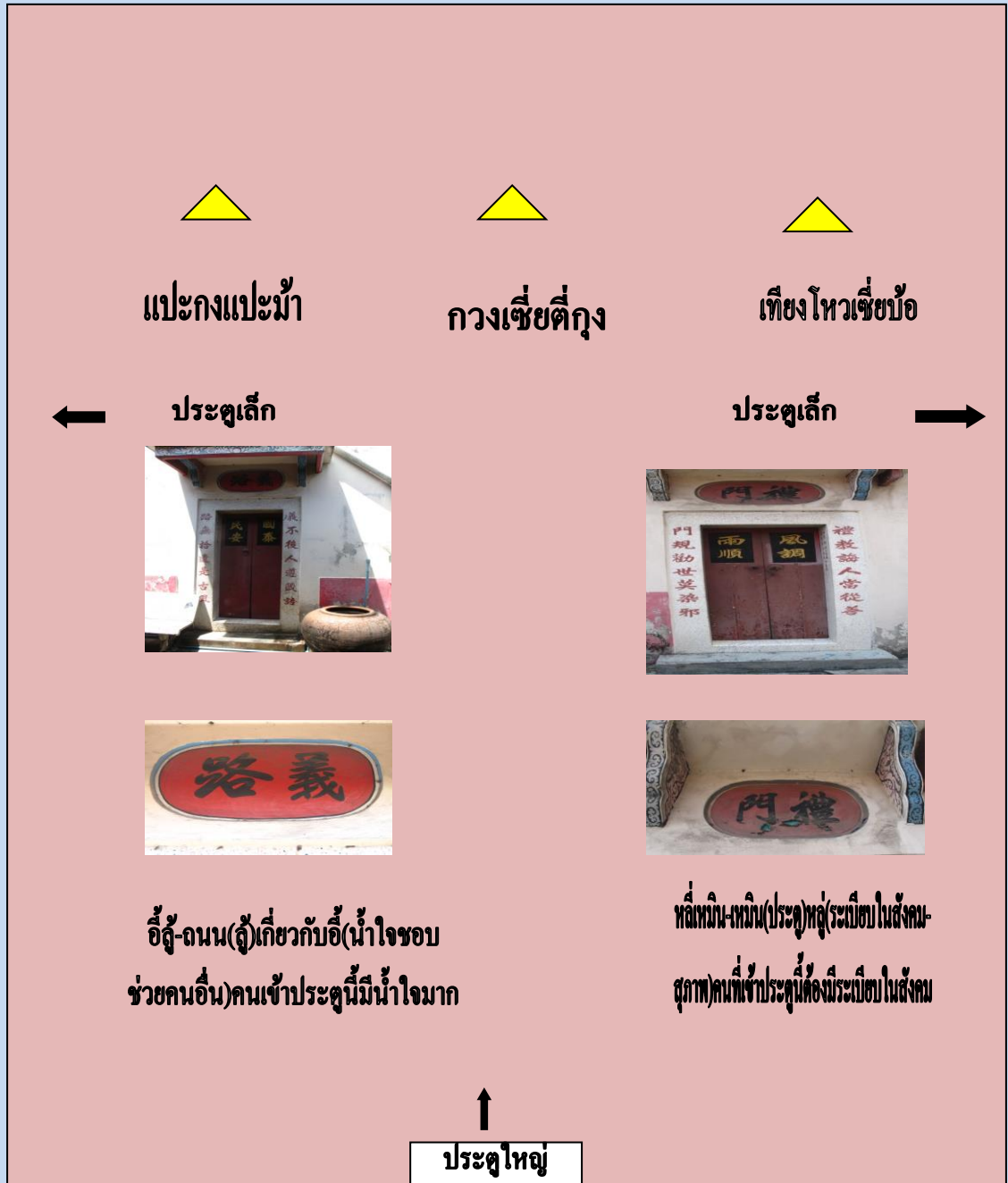


จิตรกรรมภายในศาลแสดงการแต่งกายชายชาวจีนใส่หมวกแบบตะวันตก



เปรียบเทียบกับ การแต่งกายชายชาวจีน

แผนผังศาลเจ้าฮักเกี้ยนจังหวัดชลบุรี



5.ศาลเจ้าฮักเกี้ยน อาคารศาลเจ้าฮักเกี้ยนน่าจะสร้างก่อนสมัยก่อนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะมีหลักฐานบันทึกไว้เมื่อครั้งเสด็จประพาสเมืองชลบุรีเมื่อปี พ.ศ.

2451 ได้ทรงบันทึกว่า “...เรือเมล์เขามาจอดที่สะพานศาลเจ้าอยู่ระหว่างสะพานหลวงเดิม”¹² ศาลเจ้าฮักเกี้ยนตั้งอยู่เชิงสะพานท่าเรือพลีหรือสะพานศาลเจ้าเป็นศาลเดิมด้านหลังศาลติดถนนด้านหน้าหันออกทางทะเล ชาวชลบุรีเรียกศาลนี้ว่าศาลเจ้าดินทะเลเป็นศาลเจ้าที่ตั้งมาก่อน พ.ศ. 2451 หลังจากเกิดเพลิงไหม้บางปลาสร้อยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ.2457 ตัวอาคารศาลเดิมเปลี่ยนสภาพไป¹³ ปัจจุบันเป็นอาคารคอนกรีตขนาดสามคูหา ภายในศาลเจ้ามีจิตรกรรมภาพชายหญิงชาวจีนแต่งกายแบบต่าง ๆ ศาลเจ้ามีประตูใหญ่เข้าด้านหน้า มีประตูเล็ก 2 ด้านเข้าด้านข้าง ประตูเล็กสำหรับผู้ติดตามประตูใหญ่สำหรับผู้อาวุโส ภาษาจีนที่เขียนไว้ที่ประตูเล็กทั้งสองด้านจะสอนให้ผู้อาวุโสหน่อยเป็นคนมีระเบียบและมีน้ำใจ¹⁴ ศาลเจ้าฮักเกี้ยนเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่มีเทพเจ้าหลายองค์ให้ผู้คนได้เคารพสักการะบูชาโดยเฉพาะเทพเจ้าสำคัญคือเทพเจ้ากวนอูเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ ถือเป็นเทพเจ้าสำคัญประจำศาลเจ้าแห่งนี้ ชุมชนชาวฮักเกี้ยนที่อพยพเข้ามาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นกลุ่มที่ผูกพันกับการเดินเรือสำเภามาก ศาลเจ้าที่ชาวฮักเกี้ยนล้วนแต่เป็นศาลสำหรับเทพหรือวีรบุรุษของชาวเรือ เช่น กวนอู กวนอูเป็นเทพที่ชาวเรือนับถือเพราะเป็นสัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของลูกเรือสำเภาเมื่อได้ออกเรือมาเสี่ยงโชคผจญภัยในทะเลจีนใต้ร่วมกัน¹⁵ นอกจากนี้ยังมีเจ้าแม่เทียงโหวเซียบ้อหรือเจ้าแม่ทับทิมเทพธิดาแห่งท้องทะเลประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าด้วย

6. ศาลหลักเมืองเมืองขลุง อยู่ที่อำเภอขลุง ประวัติศาสตร์อำเภอขลุงเริ่มจากการค้นพบศิลาจารึกขลุงซึ่งเป็นหินทรายสีแดงใช้อักษรปัลลวะพุทธศตวรรษ 12 เมืองขลุงนี้น่าจะเป็นเมืองขึ้นของของอาณาจักรขอมสำหรับเป็นสถานที่ตั้งด่านไปเมืองเพนียด จันทบูรณแล้วคัดช่างส่งไปใช้แรงงานในอาณาจักรขอม อำเภอขลุงเป็น “เมือง” มีเจ้าเมืองปกครองเรียกกันว่า “เมืองขลุง” (หรือเมืองขลุงบุรี ตามหลักฐานเมื่อปีจ.ศ.1233/ค.ศ.1871/พ.ศ.2414) จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในรัชกาลที่ 3 ฉบับที่ 12 ใบบอกเจ้าพระยาบดินทรเดชา(สิงห์ สิงหเสนี) ปัจจุบันยังพบซากบ้านเมืองเก่าบริเวณโรงเจขลุงซึ่งพบก้อนอิฐโบราณมากมาย จากคำบอกเล่าของผู้ดูแลว่าภายใต้พื้นดินซึ่งทางโรงเจก่อผนังปูนล้อมไว้ นั้น เป็นสิ่งก่อสร้างจากอิฐและมีของเก่าโบราณมากมายแต่ยังไม่อนุญาตให้ใครขุดขึ้นมาด้วยเหตุผลหลายประการปัจจุบันอำเภอขลุงเคยเป็นเมืองขลุงมาก่อน จนกระทั่งปีพุทธศักราช 2448 ยุบเป็นอำเภอต่อมาในปีพุทธศักราช 2449 กลับได้ยกฐานะเป็นเมืองอีกแล้วกลับยุบเป็นอำเภอขลุงถึงปัจจุบัน จาก

หลักฐานภาพถ่ายอาคารเดิมเป็นอาคารทรงไทยพื้นบ้าน หน้าจั่วมีลายเทพพนมแบบไทยใช้ชื่อว่า ศาลเจ้าหลักเมือง-เมือง หวง เหมียว รูปทรงตัวอาคารคล้ายกับศาลเจ้าหลักเมืองที่ค่ายเนินวงซึ่งเป็นศาลหลักเมืองอีกแห่งหนึ่งของจันทบุรีใช้คำว่าเจ้าหลักเมือง-เมือง หวง เหมียวด้วย เมื่อมีการซ่อมแซมศาลใหม่แทนหลังเดิมเป็นอาคารคอนกรีตประดับลวดลายอาคารแบบจีนเข้าไปเป็นทรงเก็งจิ้นและเรียกชื่อศาลเปลี่ยนจากศาลเจ้าหลักเมืองเป็นศาลหลักเมือง¹⁶ภายในศาลมีหลักเมืองตั้งอยู่ 2 หลัก มีประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมืองขลุ่ย มีอักษรจีนกำกับว่า “กง เซิง หวู ซื่อ” – คนชื่อสัตย์ และมีสัญลักษณ์ศาสนาเต๋าอยู่ด้านหลัง ภายในศาลเจ้ามีจิตรกรรมศาสนาเต๋าและวรรณกรรมเลียดก๊กมีอักษรจีนกำกับไว้



ศาลเจ้าหลักเมืองขลุ่ยในอดีต



การปรับปรุงก่อสร้างศาลเจ้าหลักเมืองขลุ่ยเพิ่มเติมการประดับตกแต่งแบบจีนเข้าไป



ศาลหลักเมืองขลุงปัจจุบัน



เจ้าพ่อหลักเมืองขลุง



7.ศาลหลักเมืองระยองไม่พบหลักฐานว่าได้มีการสร้างหลักเมืองไว้ในสมัยก่อนหรือไม่ จึงได้มีการสร้างอาคารศาลหลักเมืองระยองขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2438 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ถนนหลักเมือง ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองในเขตเทศบาลเมืองระยอง เมื่อปีพ.ศ.2486 ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา เสาหลักเมืองเกิดชำรุดหักขาดลง ชาวบ้านได้ช่วยกันนำไปฝังไว้ในที่เดิมโดยไม่มีอาคารคลุม ต้องกราแดด กราฝนผูกธนูไปตาม

กาลเวลา ต่อมาชาวระยองได้ช่วยกันสร้างศาลหลักเมืองด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กสร้างเสร็จเมื่อปีพ.ศ.2510 แต่เนื่องจากบริเวณที่ตั้งศาลหลักเมืองเดิมมีพื้นที่คับแคบชาวจังหวัดระยองจึงได้พร้อมใจกันสร้างศาลหลักเมืองขึ้นมาใหม่ โดยสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช ฯ ได้ทรงพระกรุณาเสด็จมาทรงวางศิลาฤกษ์สร้างมณฑป เมื่อปีพ.ศ. 2535 เป็นมณฑปจัตุรมุขและได้นำเสาหลักเมืองที่ทำขึ้นใหม่ด้วยไม้สักทอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงพระสุหร่ายและพระราชทานกลับมาสวมหลักเมืองเก่าให้สูงและสง่างามยิ่งขึ้นเป็นมิ่งขวัญสำคัญแก่ชาวระยองตลอดไป¹⁷

อาคารศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแบบจีนตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับอาคารศาลหลักเมืองมณฑปจัตุรมุข ภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองประดิษฐานเจ้าพ่อหลักเมืองปึงเถ่ากงหรือปุนเถ่ากง ปรากฏหลักฐานว่าที่ประเทศจีนไม่พบเทพเจ้าที่เรียกเช่นนี้ ในกลุ่มชุมชนไทยเชื้อสายจีน สันนิษฐานว่าคำว่าปุนเถ่ากงนั้นเป็นชื่อเรียกเทพเจ้าของชาวจีน โป้นทะเลที่มาจากอักษรปึงแปลว่าเดิมหรือดั้งเดิมรวมกับอักษรเถ่าน่าจะลดคำมาจากคำว่า โป้วเถ่าแปลว่าชุมชน เมื่อรวมคำแล้วจึงน่าจะหมายถึงชุมชนดั้งเดิม ปุนเถ่ากงจึงน่าจะแปลว่าเป็นเทพเจ้าผู้รักษาชุมชนดั้งเดิม เพราะคนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยมักมีความผูกพันกับแผ่นดินมาตุภูมิหรือแผ่นดินแม่ในประเทศจีน รวมทั้งการกราบไหว้บูชาเทพเจ้าที่ตนเคยนับถือมาก่อนครั้งที่อยู่เมืองจีน เทพเจ้าประจำชุมชนของชาวแต้จิ๋วส่วนใหญ่มักเป็นเจ้าที่เรียกว่าเป๊ะเอี้ยกงคือเทพเจ้าที่คุ้มครองรักษาท้องถิ่นต่าง ๆ ปุนเถ่ากงจึงน่าจะหมายถึงเทพเจ้าผู้คุ้มครองรักษาชุมชน ความเชื่อเรื่องการนับถือปุนเถ่ากงได้สืบทอดชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นหลัง เนื่องจากมีการตั้งศาลปุนเถ่ากงทั้งที่บ้านและตามชุมชนต่าง ๆ เป็นอันมาก¹⁸ ในภาคตะวันออกนอกจากมีการประติมากรรมปุนเถ่ากงที่ศาลหลักเมืองระยองแล้วยังมีประติมากรรมปุนเถ่ากงที่ศาลหลักเมืองบางพระ จังหวัดชลบุรี และที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองปอไร – จู ซาน โป้ว เถ่า กง เหมี่ยว” จังหวัดตราด¹⁹ รวมทั้งศาลเจ้าปุนเถ่ากงหรือปุนเถ่ากงที่โรงเจขลุ่ย จันทบุรีอีกด้วย แสดงให้เห็นบทบาทความสำคัญของเทพเจ้าปุนเถ่ากงเทพเจ้าที่พบที่ศาลเจ้าจีนในประเทศไทยที่สำคัญในชุมชน



อาคารศาลเจ้าพ่อหลักเมืองปึงเต๋างหรือปูนเต๋าง




เจ้าพ่อหลักเมืองปึงเต๋างหรือปูนเต๋าง




เจ้าพ่อหลักเมืองปึงเต๋างหรือปูนเต๋าง

ประตูใหญ่



ประตูเล็ก-หอง เฝิง -อินทิด่อน
รับความเป็นมงคล



ประตูเล็ก-จี เต๋อ- มีบุญมากมาย

↑



8.วัดเทพพุทธาราม เขียนสุดยี่ อาคารวัดเทพพุทธารามสร้างในปี พ.ศ.2480 ประตูทางเข้าวิหารด้านหน้ามีจารึกด้วยธารณิมนต์ภาษาทิเบตและภาษาจีน ด้านหน้าประตูทางเข้าจะมีวิหารท้าวจตุโลกบาลรักษาประตูทั้งสี่ทิศ ตรงกลางมีวิหารระหว่างประตูเป็นวิหารพระศรีอริยเมตไตรหั้นพระพักตร์ไปนอกศาลเจ้า ด้านหลังพระศรีอริยเมตไตรประดิษฐานพระเวทธรรมโพธิสัตว์หรือพระสกันทโพธิสัตว์หั้นพระพักตร์เข้าไปดูแลศาลเจ้า ภายในวิหารซึ่งประกอบด้วยพระศรีศากยมุณีพระพุทธรเจ้า พระอมิตาภะพุทธรเจ้า พระโภษะชยคุรุไวฑูรยประภาพุทธรเจ้าเป็นประธาน และพร้อมด้วยอัครสาวกทั้งสอง คือ พระอานนทเถระและพระมหากัสสปะมหาเถระ ด้านหน้าพระประธานมีแผ่นป้ายไม้แกะสลัก บันทึกโดยมหาอำมาตย์ตรีพระยาพิพัฒน์นครจารึกไว้ว่าวัดนี้สร้างเสร็จในปีพุทธศักราช 2480 ภายในพระวิหารเป็นศิลปะจีนแท้เขียนลวดลายและรูปภาพตามความเชื่อของชาวจีน ด้านซ้ายมือของพระประธานเป็นที่ประดิษฐานของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ปางสหัสตรภุขสหัสตรเนตร และด้านขวามือเป็นที่ประดิษฐานของบูรพาจารย์นิกายฉาน คือ พระสังฆนายกมหาโพธิธรรมหรือปรมาจารย์ตักม้อและพระสังฆปริณายกฮ่วยเหนิงหรือเว่ยหลาง ด้านข้างทั้งสองของวิหารประดิษฐานพระอรหันต์ทั้งสิบแปดองค์สิบแปดอรหันต์ด้านซ้ายมือเป็นวิหารเทพเจ้าต่าง ๆ ตามความเชื่อของคนจีน และด้านขวามือเป็นสำนักงานเจ้าอาวาส และห้องเก็บพระคัมภีร์ เป็นรูปแบบการจัดแผนผังภายในวัดที่สวยงามแบบหนึ่ง

พระอุโบสถตัวอาคารสถาปัตยกรรมอุโบสถก่อสร้างด้วยศิลปะจีนแท้ยุคตักทิเบต ก่อสร้างเป็นรูปเจดีย์ทรงจีนสูง 7 ชั้น ด้านหน้าตรงข้ามประตูทางขึ้นพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานของพระเวทธรรมโพธิสัตว์ ด้านในเจดีย์มีพระศรีศากยมุณีพระพุทธรเจ้าเป็นประธานพร้อมด้วยพระอัครโพธิสัตว์สาวก คือ พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ และพระสมันตภัทรโพธิสัตว์ อยู่ด้านข้างทั้งสองข้าง สถาปัตยกรรมนี้สร้างขึ้นตามคติความเชื่อในพระสูตรมหายาน ชื่อพระสูตรว่า "อวตังสกะคณทวายุหสูตร" ภายในเป็นภาพเขียนสีพระพุทธรเจ้าฝ่ายมหายานและพุทธรภายิตฝ่ายมหายาน รอบอุโบสถเป็นใบเสมาแกะสลักจากหินเป็นรูปท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ศิลปะทิเบต และมีจารึกอักษรภาษาทิเบต ด้านข้างของพระอุโบสถเป็นกุฏิสงฆ์สองชั้น แบ่งเป็นห้อง ๆ ด้านขวามือเป็นหอฉัน และด้านหลังหอฉันเป็นหออาคันตุกะ²⁰ นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมืองเซี่ยฮั้งกง เทพเจ้ากวนอู เทพเจ้าไฉ่เซ่งเอี้ยและฮั่วท้อเซียงชื่อหมอเทวดาประดิษฐานอยู่ด้วยรูปแบบการวางรูปเคารพภายในอาคารเหมือนกับวัดจีนประชาสโมสร ฉะเชิงเทรา

วัดเทพพุทธาราม เชียงนาคคี



แผนผังวัดเทพพุทธาราม เชียงนาคคี



9.ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราดตั้งอยู่บนถนนหลักเมืองใกล้วัดโยธานิมิต ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราดสร้างอาคารศาลหลักเมืองแบบจีน สันนิษฐานว่าพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นผู้สร้างศาลไว้เมื่อครั้งมารวบรวมวีรพลกองทัพเอกราชที่ตราด ชาวเมืองตราดได้บูรณะให้คงสภาพดีและศาลหลักเมืองนี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดตราดเป็นอย่างมาก²¹ สถาปัตยกรรมศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราดสร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2543 รูปทรงคล้ายพระราชวังจีนโบราณ หลังคามี 3 ช่วงมุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผา มีรูปมังกรคู่อยู่บนหลังคา ชายคา 2 ชั้น ส่วนชายคาล่างเป็นรูปหงส์ทั้ง 4 มุม คู่อันซ้อยงดงาม ภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองได้แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ชั้นในของศาลเจ้าตรงกลางเป็นแท่นที่ประทับองค์เจ้าพ่อหลักเมืองสี่องค์ เคียงข้างด้วยเทพเจ้าอีก 2 องค์ด้านซ้ายคือเทพเจ้าโชคลาภโจ้ซึ่งเอี้ยด้านขวาคือเทพเจ้าปฐพีกำเที่ยงได้ดี ชั้นนอกของศาลหลักเมืองเป็นที่ประดิษฐานของเสาหลักเมือง 2 หลัก เสาต้นสูงคือเสาหลักเมือง เสาต้นต่ำคือเสาศิวลิ่งค์ มีเรื่องเล่าว่าสิวลิ่งค์เดิมอยู่ที่ตำบลห้วยแร้ง เจ้าเมืองสมัยนั้นเดินทางไปพบมีผู้คนศรัทธากราบไหว้เชื่อว่าสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้จึงอัญเชิญมาไว้คู่กัน

การสร้างวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่ก่อสร้างตามรูปแบบศาลเจ้าทางภาคใต้ของประเศจีนแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ประเภทแรกสวนหรือบ้าน ประเภทที่สองวิหารหรือพระราชวัง ศาลเจ้าในประเทศไทยที่สร้างอาคารเป็นแบบพระราชวังจีนโบราณที่อื่น เช่นที่ วัดมังกรกมลาวาส กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิธรรมกัตัญญู –เสียนหลอ ใต้เทียนกง จังหวัดสมุทรปราการและ ศาลเจ้าไหหลำ จังหวัดสุราษฎร์ธานี²² รูปแบบอาคารและแผนผังของสถาปัตยกรรมจีนมีรูปแบบโดดเด่นเฉพาะตัว กลุ่มอาคารต่าง ๆ มักมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน

ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพระราชวัง วัด หรือศาลเจ้า หลังคาสี่สกลไศ เครื่องประดับบนหลังคา ประกอบด้วยสัตว์มงคลตามธรรมเนียมจีน 10 ชนิด การประดับหลังคาด้วยสัตว์ครบชุดจะสามารถประดับได้เฉพาะอาคารของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ส่วนพระมเหสีหรือขุนนางก็จะมีจำนวนสัตว์ประดับลดหลั่นกันไปตามศักดิ์ของเจ้าของอาคาร สัตว์ในเทพนิยายที่พบเห็นทั่วไปคือมังกร หลังคาศาลเจ้าในประเทศไทยจะนิยมหลังคาแบบ “ซานเหมินดิง” เป็นแบบที่นิยมแพร่หลายทางตอนใต้ของจีน อันเป็นถิ่นดั้งเดิมของชาวจีนในประเทศไทย²³



เสาหลักเมือง



เสาสิวลึงค์

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด

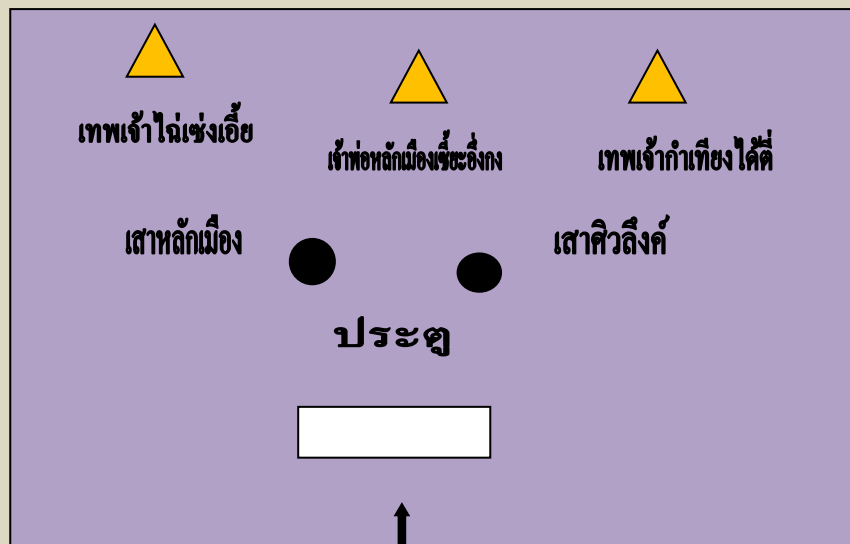


สถาปัตยกรรมศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด



เจ้าพ่อหลักเมืองเซี่ยะอึ้งกง

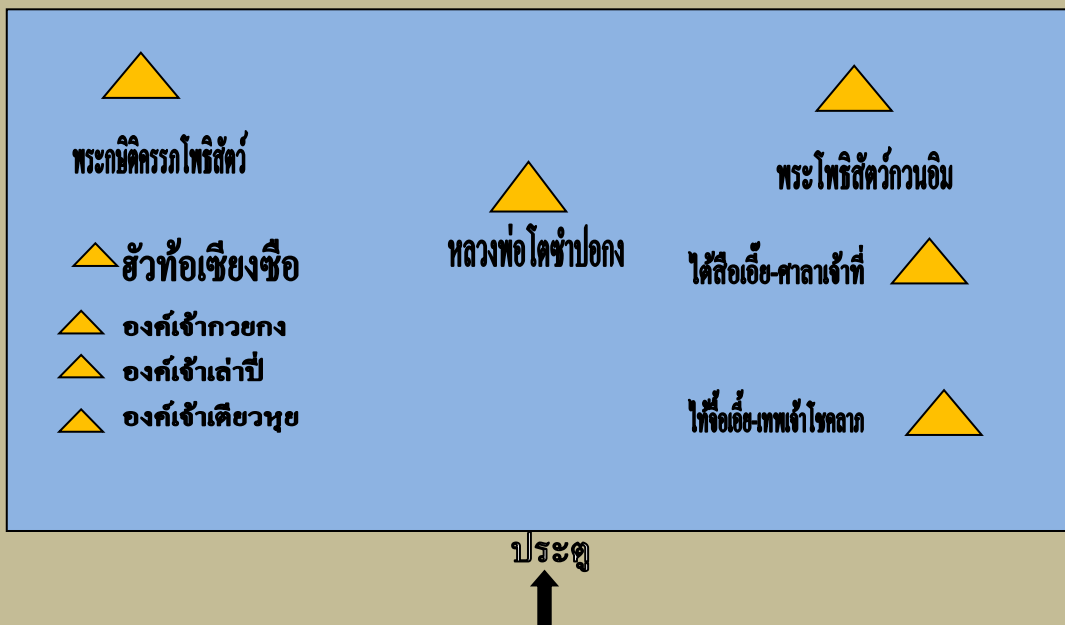
แผนผังศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด



วัดอุภัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา



แผนผังวัดอุภัยภาติการาม



10. วัดอุภัยภาติการามหรือวัดชำปอกเดิมเป็นวัดจีน

ปัจจุบันเป็นวัดญวนในลัทธิ

มหายานภายในวัดมีวิหารลักษณะเหมือนศาลเจ้าเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อโตหรือพระไตรรัตนนายกที่ชาวจีนเรียกว่าเจ้าพ่อชำปอก เจ้าพ่อชำปอก-ต้าจง เป้า เตียน วัดอุภัยภาติการามสร้างโดยขุนพิพิธพานิชกรรมเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดนี้ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวัด 200 บาทและพระราชทานนามวันนี้ว่า วัดอุภัยภาติการาม

ประติมากรรม

ประติมากรรมคืองานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้น แกะสลัก หล่อ และการจัดองค์ประกอบความงามอื่นลงบนสื่อต่างๆ เช่น ไม้ หิน โลหะ สำริด ฯลฯ เพื่อให้เกิดรูปทรง 3 มิติ มีความลึกหรือขนาน สามารถสื่อถึงสิ่งต่างๆ สภาพสังคม วัฒนธรรม รวมถึงจิตใจของมนุษย์ ประติมากรรมที่ศาลเจ้าที่สำคัญได้แก่พระพุทธรูปตามความเชื่อของชาวจีนในศาสนาพุทธมหายาน เช่น พระพุทธรูปที่วัดอุภัยภาติการาม วัดชำปอกง ที่ฉะเชิงเทรา เป็นต้น ประติมากรรมที่ประดิษฐานที่ศาลเจ้าที่สำคัญได้แก่

1. หลวงพ่อชำปอกง ต้า ฉง เป่า เตียน ที่วัดอุภัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา ประวัติการสร้างประติมากรรมหลวงพ่อชำปอกงเกิดจากเศรษฐีสองคนพ่อลูกชาวตลาดบ้านใหม่มีใจศรัทธาหลวงพ่อโตวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2499 ได้สละทรัพย์สร้างชำปอกงโดยจำลองมาจากที่วัดพนัญเชิงวรวิหาร และสละที่ดินใกล้ตลาดบ้านใหม่เพื่อสร้างเป็นที่ประดิษฐานชำปอกงที่สร้างมีขนาดหน้าตักกว้าง 6.50 เมตร สูงประมาณ 12 เมตร คนไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือชำปอกง เป็นความเชื่อโดยเฉพาะแบบหนึ่งตามรากฐานของศาสนาพุทธเกี่ยวกับพระรัตนไตรที่นับถือหลักศาสนาสำคัญสามประการ คือองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ แปลตามตัวอักษรเป็นภาษาจีนคือ ฉันเป่า แม้ว่าเป่าในชื่อตัวเล็กของเจิ้ง เหนื่อนามาเขียนในลักษณะอื่นและมีความหมายต่างออกไปคือหมายถึงการคุ้มครองปกป้องภัย แตกต่างกับคำว่าเป่าความความคิดของชาวพุทธ คำสองคำนี้ออกเสียงอย่างเดียวกันแต่ความหมายต่างกัน จึงไม่น่าประหลาดใจเลยว่าคนจีนในไทยไม่รู้หนังสือส่วนใหญ่จะสับสนกับชื่อที่ออกเสียงเหมือนกันสองชื่อในตำนานความเชื่อของชาวจีน ชาวจีนในไทยบูชาเจิ้งเหออย่างพระผู้เป็นเจ้าของในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ชื่อของฉันเป่ากงเขียนบ่อยครั้งหมายถึงพระรัตนไตรปกป้องรักษาสามประการ ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิงกล่าวถึงพระรัตนไตรในประเทศไทยสร้างโดยเจิ้งเหอ สมัยอยุธยาที่มีความสับสนเกิดขึ้นระหว่างฉันเป่ากงที่ได้รับการยกย่องอย่างเทพเจ้ากับความคิดของชาวพุทธ แทนที่จะหมายถึงการคุ้มครอง เกิดจากการยก

ย่องเจิ้งเหอที่เป็นที่รู้จักกันในชื่อซันเป่าไท่เซียน เจิ้งเหอได้รับการบูชาอย่างเทพเจ้าในหมู่คนไทย เชื้อสายจีนในชื่อซันเป่ากงหรือซำปอกง²⁴ นอกจากหลวงพ่อซำปอกง ต้า ฉง เป่า เตียนแล้วยังมีการบูชากวนอู เล่าปี่และเตียวหุยตามเรื่องสามก๊ก พระกษัตริศรรกโพธิสัตว์หรือนอลากินซีโปรดสัตว์ให้บรรลุนิพพาน ปลุกพวกหลงหลับให้ตื่นขึ้น พ้นจากทุกคดี²⁵ พระโพธิสัตว์กวนอิม เทพเจ้าได้ชื่อเอี้ย ฮั่วท้อเซียงซือ เทพหมอยา และเทพไท่จื่อเอี้ย เป็นต้น



ต้า ฉง เป่า เตียน ซำปอกง - พระพุทธรูปซำปอกงหรือพระพุทธรโคตรคณนาชกที่วัดอุภัยกิจการาม



พระกษัตริศรรกโพธิสัตว์

ประติมากรรมในศาสนาพุทธลัทธิมหายาน



พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุณีพระพุทธรเจ้า พระโภษัรคุรุไวชุกรยประภาพุทธเจ้า วัดจีนประชาตโมสร ฉะเชิงเทรา



พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุณีพระพุทธรเจ้า พระโภษัรคุรุไวชุกรยประภาพุทธเจ้า วัดเซียนสุคยี่ ชลบุรี

2. ประติมากรรมในศาสนาพุทธนิกายมหายาน พระพุทธรูปที่ประดิษฐานที่ศาลเจ้า เช่น ที่วัดจีนประชาสโมสรจะมีอักษรจีนเขียนไว้ว่า- โฝ กวาง ผู้ เจ้า- ปัญญาของพระพุทธรูปเจ้าแผ่ไปทั่วโลก ส่วนอักษรจีนที่เขียนไว้ที่วัดเซียนสุตยี่เขียนไว้ว่า - ต้า ฉง เป่า เตียน -วิหารที่ตั้งพระพุทธรูป หรือซำปอกง- พระพุทธรูปที่พบในศาลเจ้าคือ พระศากยมุนีพระพุทธรูปเจ้า หมายถึงพระพุทธรูปเจ้าหรือเจ้าชายสิทธัตถะในฝ่ายหินยานชื่อจีนเรียกท่านว่า ลิกแกเหม่านี้สุด พระอมิตตะพระพุทธรูปเจ้าพระพุทธรูปผู้ให้แสงสว่างและอายุอันประมาณมิได้ชื่อจีนเรียกว่า อามีท้อสุด พระโภษัชคุรุไวฑูรยประภาพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปผู้เป็นครูแห่งยารักษาโรค ชื่อจีนเรียกว่าเอี้ยะชื่อสุด ประติมากรรมแบบนี้เป็นรูปแบบที่พบในวัดศาสนาพุทธในจีน พระพุทธรูปทั้งสามองค์ประดิษฐานตรงกลางคือองค์กลางเป็นพระศากยมุนีพระพุทธรูปเจ้า องค์ขวาเป็นพระโภษัชคุรุไวฑูรยประภาพุทธรูปเจ้า องค์ซ้ายเป็นพระพุทธรูปอมิตตะพระพุทธรูปเจ้า²⁶ นอกจากนี้ชาวจีนนับถือหัวโถแพทย์หรือฮั่วท้อเซียงชื่อที่มีชื่อเสียงในสมัยสามก๊กว่าเป็นเทพเจ้าแห่งการแพทย์²⁷

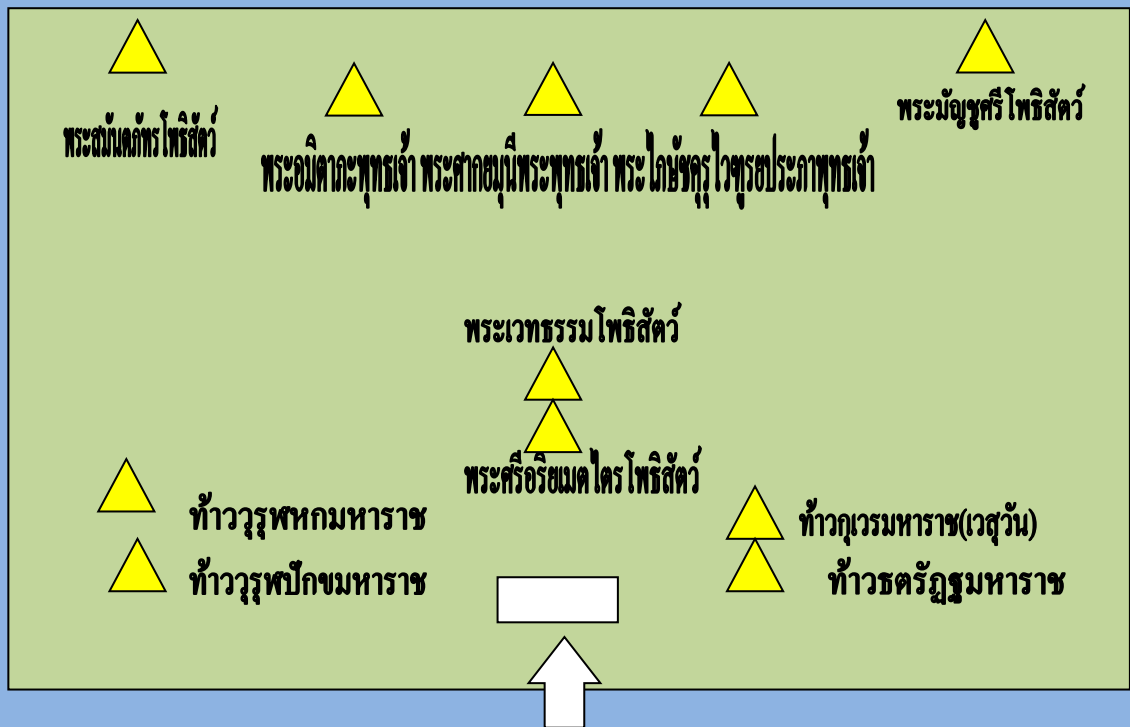
วัดเทพพุทธาราม เซียนสุตยี่ จังหวัดชลบุรี วัดจีนประชาสโมสร จังหวัดฉะเชิงเทรา และวัดมังกรบรุษาราม จังหวัดจันทบุรีเป็นวัดจีนในประเทศไทยที่มีการบริหารจัดการขึ้นอยู่กับคณะสงฆ์นิกายมหายานมีการบูรณาการพระพุทธรูปเจ้าสามพระองค์ด้วยกัน โดยเฉพาะวัดมังกรบรุษาราม จังหวัดจันทบุรี แต่อาจมีรูปแบบประติมากรรมแตกต่างกันในรายละเอียดที่สำคัญบ้าง





วัดมังกรบุปผาราม จังหวัดจันทบุรี พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุนีพระพุทธเจ้า พระโฆษคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า

แผนผังวัดมังกรบุปผาราม



วัดมังกรบุปผารามมีชื่อเรียกในภาษาจีนว่าเล่งฮั่วยี่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2520 มีพื้นที่จำนวน 8 ไร่เศษ เป็นวัดในพุทธศาสนาเถรวาทฝ่ายจีนนิกายมหายานมีประวัติเกี่ยวข้องกับพระอาจารย์

จีนวังสสมาธิวัตร-สภหัง ปฐมเจ้าคณะใหญ่จีนนิกายเจ้าอาวาสวัดมิ่งกรมลาวาส-เล่งเน่ย ยี่ กรุงเทพฯ และวัดจีนประชาสโมสร- เล่งฮกยี่ จังหวัดฉะเชิงเทรา สถาปัตยกรรมเป็น ลักษณะผสมผสานระหว่างพุทธศิลป์ไทยและจีน ศิลปะแบบสถาปัตยกรรมจีนภาคใต้ ด้านหน้า วัดมีซุ้มประตูวัดสร้างด้วยศิลปะจีน ลานหน้าวัดด้านนอกเป็นลานโล่งมีสนามหญ้า มีหอแปด เหลี่ยมเคียงคู่กันสองหลัง ตกแต่งด้วยกระเบื้องโมเสกและหินขัดลวดลายสวยงาม หอแปด เหลี่ยม หลังด้านซ้ายเป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อหลวงจีนกษัตริย์จีนพรต-เย็นบุญ อดีตปลัดขวา จีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดทิพวารีวิหาร และรักษาการเจ้าอาวาสวัดมิ่งกรมบุปผาราม ผู้ดูแลการ ก่อสร้างวัดได้สำเร็จจนมรณภาพ เมื่อ พ.ศ. 2526

ด้านหน้าวัดเป็นวิหารทำวงจตุโลกบาล ด้านหน้าวิหารจารึกธารณีภาษาสันสกฤต อักษร ลีทัมภายในประดิษฐานพระศรีอารยเมตไตร โปธิสัตว์-หมีเล็กผ่อสัก พระโปธิสัตว์ผู้จะตรัสรู้ เป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต ด้านหลังเป็นพระสกันทโปธิสัตว์-อยู่ท้อผ่อสัก และทำวงจตุโลกบาล ทั้งสี่-สี่ใต้เตียงอ้วง อุโบสถเป็นรูปทรงจีนหลังคาซ้อน 3 ชั้น ภายในเป็นที่ ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานสามพระองค์ ถัดหน้าสู่ภายในอุโบสถคือองค์กลางพระศากย มุนีพระพุทธรูปเจ้า-เซ็กเกียหม่อนี้ฮุก องค์ซ้ายพระอมิตะเกพุทธรูปเจ้า- ออมีท้อฮุก องค์ขวาพระ ไภษัชคุรุฑูรยประภาพุทธรูปเจ้า-เอียะฮือฮุก- พร้อมด้วยพระสาวกเบื้องซ้ายและขวาคือพระ มหาภัตตปละ-เกียเหียะจุนเจียและพระอานนท์-ออหน่งท้อจุนเจีย ด้านข้างประดิษฐานพระ มัญชุศรี โปธิสัตว์-บุงฮู้อ้อสัก ผู้เลิศด้วยมหาปัญญาประทับบนหลังสิงโตหมายถึงพระพุทธรูปเจ้า และพระโปธิสัตว์ ทรงมีพระปัญญาคุณเลิศกว่าหมู่สรรพสัตว์ พระสมันตภัทรโปธิสัตว์-โผวเฮีย ังผ่อสัก ผู้เลิศด้วยมหาจริยาประทับบนหลังช้างเผือกหงา อันหมายถึงบารมีหกที่พระพุทธรูปเจ้า และพระโปธิสัตว์ทั้งหลายบำเพ็ญ รูปเคารพทั้งหลายปิดทองคำเปลวประดิษฐานภายในซุ้มแบบ จีนบนฐานชุกชี ภายในมีลวดลายไม้แกะสลักปิดทองแบบศิลปะจีน พื้นภายในเป็นหินขัดยอด หลังคาอุโบสถเป็นเจดีย์ พื้นอุโบสถด้านนอกเป็นหินขัดลายจีน

ด้านหลังอุโบสถเป็นวิหารสุวรรณภูมิอารยะ ภายในประดิษฐานพระอมิตาภพุทธ เจ้า องค์ศาสดาแห่งสุวรรณภูมิโลกธาตุปัจฉิมทิศ พร้อมด้วยพระอวโลกิตศวร โปธิสัตว์-กวงซิม ผ่อสักและพระมหาสถามปราปต์โปธิสัตว์-ไต่ซี้จื่อผ่อสักมหาสาวกของพระองค์ แห่งสุวรรณภูมิพุทธ เกษตร จึงเรียกกันว่าพระตรีอารยะแห่งปัจฉิมทิศ-ไซซิงซาเสี่ยคือแดนสุวรรณภูมิ ด้านข้าง ประดิษฐานรูปเหมือนพระอาจารย์จีนวังสสมาธิวัตร-สภหังมหาเถระ ปฐมเจ้าคณะใหญ่จีน

นิกาย ผู้สถาปนาวัดมิ่งกรบุปผารามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และรูปเหมือนพระเย็นฮ้าง ผู้พัฒนาวัดมิ่งกรบุปผารามในสมัยต่อมา นอกจากนี้ยังมีวิหาร พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์-กวนซิมผ่อสัก ปางสหรัศมีหัตถ์สหรัศมีเนตร -พระกวนอิมปางพันมือพันตา วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์-ตั้งจั่งฮ้างผ่อสัก วิหารบรรพบุรุษเป็นที่สาธุชนตั้งป้ายบูชาวิญญานผู้ล่วงลับ และสถูปเจดีย์ทรงทิเบตที่บรรจุอัฐิบูรพาจารย์ด้านหลังวัด แวดล้อมด้วย หมู่กุฏิสงฆ์ โรงครัว โรงอาหาร ที่พักผู้ปฏิบัติธรรม เรียงรายอยู่โดยรอบอย่างเป็นระเบียบ ทางเดินภายในวัดส่วนใหญ่เป็นหินขัด²⁸ พระเมตไตรโพธิสัตว์-มีดีหลีเย คือพระโพธิสัตว์เป็นรูปพระเมตไตรโพธิสัตว์-แนะนำสรรพสัตว์ ปฏิบัติมหากรุณาธรรมพระเวทธรรมโพธิสัตว์ ชาวจีนเรียกว่าอู่ย่ท้อผู้สักในภาษาสันสกฤตแปลความหมายตามภาษาจีนว่าผู้มีอานุภาพสนอง ปฏิการะ เป็นมหาเทพโพธิสัตว์องค์หนึ่งมีหน้าที่รักษาพระศาสนา ได้บำเพ็ญพรตพรหมจรรย์ ทรงเคารพนอบน้อมต่อพระธรรมวินัยพร้อมที่จะรักษาพระธรรมวินัยและมีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย มหาเทพองค์นี้มีหน้าคุ้มครองรักษาวัดวาอารามตลอดจนพุทธบริษัททั้งหลาย พระเวทโพธิสัตว์หัตถ์หนึ่งประคองวัชกราวีเศษ อีกหัตถ์หนึ่งในท่าประณม วัชกราวุธนี้ใช้ปราบปรามพวกปีศาจมารร้ายที่มารังควาญพระพุทธศาสนา ผู้บูชาจะพ้นภัยพิบัติมีสุขสมบูรณ์ และมั่งคั่งปรารถนาทุกประการ พระเวทธรรมโพธิสัตว์ตั้งประดิษฐานคู่กับพระศรีอริยเมตไตรโพธิสัตว์ โดยพระศรีอริยเมตไตรโพธิสัตว์ประทับนั่งต้อนรับผู้เข้ามากราบไหว้ ส่วนพระเวทธรรมโพธิสัตว์ประทับยืนหันหน้าเข้าไปในศาลเจ้าเพื่อดูแลศาลเจ้า พระสมันตภัทรโพธิสัตว์คือพระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิบนกันธหัตถ์ร้อยรัดนะให้สรรพสัตว์บรรลุมรรคปฏิบัติธรรมโดยสมบูรณ์ ประทับนั่งบนหลังช้าง พระมัญชุศรีโพธิสัตว์คือพระโพธิสัตว์ปรากฏเป็นอากาศครรภโพธิสัตว์ ถี้อดอกไม้นั่งบนอาสน์หินให้สัตว์โลกมั่นคงในศรัทธา วิริยะกล้าหาญ²⁹



พระโพธิสัตว์ที่วัดมิ่งกรบุปผาราม จังหวัดจันทบุรี

ก



**พระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์-มิติหัลเย
ที่วัดมังกรนุปศาราม จังหวัดจันทบุรี**



**พระเวทธรรมโพธิสัตว์-อุยท้อผู้สัก
ที่วัดมังกรนุปศาราม จังหวัดจันทบุรี**



**พระสมันตภัทรโพธิสัตว์-นำมอออกหัลเย
ที่วัดมังกรนุปศาราม จังหวัดจันทบุรี**



**พระมัญชุศรีโพธิสัตว์-ผ่องอุกิตติ
ที่วัดมังกรนุปศาราม จังหวัดจันทบุรี**

มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถาน-เม่งเจีย สระแก้ว เป็นเทวสถานทีประดิษฐานพระพุทธรูป
ประติมากรรมรูปเคารพในศาสนาพุทธนิกายมหายานไว้ชั้นสองมีอักษรจีนเขียนไว้ทั้งสองแบบ
คือ- โฝ กวาง ผู้ เจ้า- ปัญญาของพระพุทธรเจ้าแผ่ไปทั่วโลก และ - ต้า ฉง เป่า เตียน -วิหารที่ตั้ง
พระพุทธรูป หรือซำปอกง- พระพุทธรูปในศาลเจ้าคือ พระศากยมุนีพุทธเจ้า พระอมิตาพุทธ

เจ้าและพระโภษัชยคุรุพุทธเจ้า ชั้นที่หนึ่งจะประดิษฐานเทพเหนือได้ โป๊ยเซียนโจวซือและพระ
โพธิสัตว์กวนอิม



มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถาน สระแก้ว

พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากย牟尼พระพุทธรเจ้า
พระโภษัชยคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า

แผนผังมูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถาน สระแก้ว



3. ประติมากรรมในศาสนาเต๋า ศาสนาเต๋าเป็นที่พึงทางใจให้กับชาวจีนผู้อพยพเข้ามาในประเทศไทยมาก โดยเฉพาะเมื่อต้องเดินทางผจญภัยในทะเล เมื่อสามารถตั้งถิ่นฐานได้ก็ประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจและทำให้เป็นศูนย์รวมการทำกิจกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน ศาสนาเต๋ามีความสำคัญกับวัฒนธรรมจีนในรุ่นต่อ ๆ มาอย่างมาก ถือได้ว่าเทียบเท่าได้กับขงจื้อ ศาลเจ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสร้างขึ้นโดยสร้างเป็นประติมากรรมและจิตรกรรมในหลายสถานที่ เช่นที่ มูลนิธิชำเต็กไท้ ชลบุรี มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน สระแก้ว อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน)ชลบุรี วัดโพธิ์ตัดตาราม ชลบุรี และศาลเจ้ากวางตี้หลุง ชลบุรี เป็นต้น ประติมากรรมเล่าจื้อจะทำเป็นรูปเล่าจื้อขี่ควายเขียวทั้งในที่ที่เป็นควายยืน ควายหมอบ ควายมีสามขา เหตุที่เล่าจื้อชอบใช้ควายเป็นพาหนะเดินทางท่องเที่ยวจนกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำก็เพราะเล่าจื้อบำเพ็ญตนเป็นผู้มีก้น้อยสันโดษ ชอบความเรียบง่าย ความสงบ ไม่วุ่นวาย ถ่อมตัวและมีจิตเมตตาต่อผู้อื่น³⁰

ความเชื่อในลัทธิขงจื้อมักจะมีอิทธิพลในกลุ่มนักคิดและนักปรัชญาสังคมที่มีชื่อเสียงตามความคิดชาวจีนซึ่งเป็นปัญญาชนและชนชั้นสูงผู้นำในสังคม คำสอนของขงจื้อนั้นฝังรากอิทธิพลลึกกลงไปในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลักปรัชญาของขงจื้อนั้นเน้นเกี่ยวกับศีลธรรมส่วนตัวและศีลธรรมในการปกครอง การอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบและมีเหตุผล ความถูกต้องเหมาะสมของความสัมพันธ์ในสังคมและความยุติธรรมและบริสุทธิ์ คำสอนของขงจื้อเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ความกตัญญูการเช่นไหว้บรรพบุรุษ ความซื่อสัตย์ เช่น การบูชาเทพเจ้ากวนอูเทพแห่งความซื่อสัตย์ เป็นการเน้นการสอนเรื่องความซื่อสัตย์เป็นคำสอนที่สำคัญของขงจื้อ ชาวจีนเชื้อสายจีนกวางตุ้งนิยมมากราบไหว้ประติมากรรมขงจื้อในศาลเจ้ากวางตุ้ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประติมากรรมขงจื้อที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) ชลบุรี และที่สถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี ปัจจุบันมีสถาบันขงจื้อในหลายมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ผลงานและเกียรติคุณของขงจื้อและศึกษาวัฒนธรรมจีนตามแนวของขงจื้อ จึงเป็นการเน้นบทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นผู้นำทางการศึกษาวิจัยในสังคม



เล่าชื่อศาสนาของเต๋าที่ศาลเจ้ามุลนิธิซาเติกไท
อำเภอเมือง ชลบุรี



เล่าชื่อศาสนาของเต๋าที่อเนกคุณศาลา (วิหารเซียน) ชลบุรี



ขงจื้อที่อเนกคุณศาลา (วิหารเซียน) ชลบุรี



ขงจื้อที่สถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี

ประติมากรรมในสามก๊ก



เทพเจ้าเตียวหุยกง เทพเจ้าเล่าปี่กง เทพเจ้ากวนอูงที่ศาลกวนอู จังหวัดชลบุรี



เทพเจ้ากวนอูที่ศาลกวนอู จังหวัดตราด



ซัวท้อเซียนจื่อ หมอเวทศา ที่อนุสาวรีย์ (วิหารเซียน) ชลบุรี

4.ประติมากรรมสามก๊กที่ศาลเจ้าจะพบหลายรูปแบบ เช่น แบบเทพสามองค์คือเล่าปี่ กวนอู และเตียวหุยที่วัดอุภัยภาติการาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เทพเจ้ากวนอูเป็นเทพที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยมสร้างเป็นประติมากรรมกราบไหว้มากที่สุดเพราะเป็นเทพด้านความซื่อสัตย์ตามหลักคำสอนของขงจื้อ กวางตี้หรือกวนอูเดิมชื่อกวางหยี่ได้พบกับเล่าปี่และเตียวหุยสาบานเป็นพี่น้องกัน โจโฉนับถือกวนอูมากแต่กวนอูยังมีจิตใจซื่อสัตย์ต่อเล่าปี่ ต่อมาเมื่อเล่าปี่ได้เป็นกษัตริย์จึงแต่งตั้งให้กวนอูปกครองเมืองเก็งจิว ในปี พ.ศ.762 ชุนกวนยกทัพไปโจมตีเมืองเก็งจิวและฆ่ากวนอูตาย สมัยราชวงศ์ซ้องกวนอูได้รับยกย่องให้เป็นเทพบิดมิมิชื่อว่ากวางตี้ คำว่า ดี้หมายถึงบดิคือผู้เป็นใหญ่ เพื่อต้องการให้ชื่อของเทพเจ้าองค์นี้เป็นที่บูชาของประชาชนให้เข้าร่วมต่อสู้กับ

ชาวต่างชาติทางภาคเหนือ สมัยราชวงศ์ซิง เขียนหลงฮ่องเต้เชื่อว่าพระองค์ระลึกชาติได้ว่าชาติก่อนพระองค์เป็นหลิวเป่พี่ชายร่วมสาบานของกวนอู จึงยกย่องกวางตี้ให้เป็นเทพเจ้าแห่งสงครามมีฐานะเทียบเท่ากับขงจื้อซึ่งยกย่องให้เป็นเทพเจ้าทางด้านวัฒนธรรม ทำให้มีการสร้างศาลเจ้ากวางตี้ขึ้นทุกแห่งในเมืองต่าง ๆ ของจีน ชาวไทยเชื้อสายจีนก็ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดนี้ ในศาสนาเต๋ายุคกวางตี้เป็นเทพเจ้าแห่งสงครามถือว่าปราบมารและปีศาจทุกวันที 15 เดือน 2 เป็นวันที่กวางตี้ถึงแก่กรรมชาวไทยเชื้อสายจีนจะไปกราบไหว้ที่ศาลเจ้ากวางตี้มากมาย ประติมากรรมเทพเจ้ากวางตี้ส่วนใหญ่จะมีใบหน้าสีแดง หนวดยาว มีดวงตาเหมือนตานกฮูก สวมเสื้อปักลายมังกรเหมือนเสื้อของกษัตริย์ที่บันเอวคล้องกระบี่ไว้สองข้าง มีขุนพลโจวซางถือง้าวและมีกวางผิงบุตรบุญธรรมยืนอยู่อีกข้างหนึ่ง³¹

5. ประติมากรรมไชอิ้ว ประติมากรรมได้เชี่ยฮุกโจ้วหรือหั่งเจียปรากฏในวรรณคดีเรื่องไชอิ้วเรื่องการเดินทางผจญภัยของพระถังซัมจั๋งไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่อินเดียดินแดนแห่งชมพูทวีป การเคารพบูชาหั่งเจียมีมาก่อนแล้วในชุมชนจีนฮักเกี้ยนซึ่งเป็นชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เนื่องจากลึงเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีอำนาจวาสนา เป็นเครื่องหมายของสิริมงคล ชาวจีนได้นำเอาปาฏิหาริย์และอิทธิฤทธิ์ของหั่งเจียที่สามารถปกป้องพระถังซัมจั๋งพระสงฆ์ในศาสนาพุทธ ทำให้ยกขึ้นเป็นเทพได้เชี่ยฮุกโจ้วแปลว่าพระผู้ยิ่งใหญ่เทียบเท่าพระโพธิสัตว์ มณฑลฮักเกี้ยนนับถือหั่งเจียมากที่สุดและมีศาลเจ้าหั่งเจียเก่าแก่ที่สุด หั่งเจียเป็นสัญลักษณ์ของกบฏต่อระบบอำนาจที่ครอบงำในสังคมขณะนั้น เป็นความหวัง ความยุติธรรม และจิตวิญญาณแห่งการต่อสู้³² ชาวจีนในประเทศไทยเคารพนับถือเทพเจ้าหั่งเจียมาก ได้ตั้งศาลขึ้นโดยทั่วไป³³ ศาลเจ้าเก่าแก่ในภาคตะวันออก เช่น ที่วัดอุภัยภาติการาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประติมากรรมได้เชี่ยฮุกโจ้วสำหรับผู้เข้าเคารพสักการะ รวมทั้งเทพเจ้าได้เชี่ยฮุกโจ้วที่อำเภอพนัสนิคม และศาลเจ้าแม่สามमुख ชลบุรี ซึ่งเป็นศาลเจ้าในชุมชนที่สำคัญในภาคตะวันออก นอกจากนี้มีประติมากรรมพระถังซัมจั๋งกับลูกศิษย์ครบทั้งสามที่อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน) ประดิษฐานไว้สำหรับผู้เข้าเยี่ยมชม



ใต้เขี้ยวสุกโจ้ว วัดอุภัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา ใต้เขี้ยวสุกโจ้ว ชลบุรี

5. ประติมากรรมที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ชาวไทยเชื้อสายจีนได้สร้างประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมืองปึงเถ่ากงถึงสามแห่งคือที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองปึงเถ่ากง บางพระ ชลบุรี ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองปึงกง ระยอง และศาลเจ้าพ่อบ่อไร่เป็นโถ้วกง คำว่าปุนเถ่ากงเป็นภาษาแต้จิ๋ว ภาษาจีนกลางออกเสียงว่าเป็น โถ้วกง ทั้งสองคำมีความหมายเช่นเดียวกัน หมายถึงที่ดั้งเดิม ส่วนคำว่า เถ่า หมายถึงผู้อาวุโส เถ่าปุนเถ่ากงหมายถึงผู้เป็นใหญ่หรือผู้นำชุมชนหรือที่นั่น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเจ้าที่ท้องถิ่นนั้น ๆ อาจเป็นผู้ที่เคยทำคุณประโยชน์แก่ท้องถิ่นเมื่อเสียชีวิตแล้วจึงได้รับการยกย่องให้ขึ้นเป็นเทพคอยดูแลทุกข์สุขของประชาชน

อีกนัยหนึ่ง ปุนเถ่ากงอาจมาจากคำว่า ถูด้กง หมายถึงเจ้าที่อาจหมายถึงคำที่สื่อแทนบรรพบุรุษของชาวจีนโพ้นทะเล หรืออีกความหมายหนึ่งเถ่าปุนเถ่ากงอาจเป็นเทพที่นักเดินเรือในสมัยราชวงศ์ซ่งเคารพนับถือเดิมชื่อว่า โถ้วกง ความหมายอื่นคือ เถ่า หมายถึงเทพเจ้าที่มีบทบาทระดับสูงดูแลคุ้มครองอาณาเขตกว้างใหญ่ พื้นที่ขนาดเล็กลงมาในระดับหมู่บ้านเป็นหน้าที่ของเทพเป๊ะกง ตีจู้เอี้ยทำหน้าที่คุ้มครองเขตบ้าน สันนิษฐานว่าการนับถือเถ่าปุนเถ่ากงเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลชาวแต้จิ๋วและชาวฮักเกี้ยนที่นับถือเทพองค์นี้ โดยนำองค์จำลองติดต่อมาแล้วสร้างศาลประดิษฐานไว้เพื่อให้คุ้มครองดูแลทุกข์สุขชุมชน อีกความเห็นหนึ่งปึง เถ่ากงหมายถึงเทพที่ช่วยเหลือคนเดินทางทะเล สืบเนื่องมาจากนิยายจินในไหหลำ³⁴ ศาลเจ้าปึงเถ่ากงที่จันทบุรีเป็นศาลเจ้าสร้างขึ้นบูชาเถ่าปุนเถ่ากงโดยเฉพาะ

นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมเชิงหวงกงที่ศาลหลักเมืองจันทบุรีและเนินหวงกงเมืง ศาลหลักเมืองขลุง จันทบุรี ชาวจีนนับถือหลักเมืองเท่ากับเชิงหวงซึ่งเป็นเทวดาประจำกำแพง และถูกรอบล้อมปราการของคนจีนตามเมืองต่าง ๆ ที่มีกำแพงล้อม ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราดจะมีเจ้าพ่อหลักเมืองเซี่ยอึ้งกงเป็นประติมากรรมที่พบในหลายศาลเจ้า เช่นที่วัดเซียนสุคดียี่ ชลบุรีมีประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมืองเซี่ยอึ้งกงให้ประชาชนเข้าไปบูชา แม้ว่าที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองชลบุรีจะไม่มีประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมืองไว้สำหรับประชาชนเข้าสักการะกราบไหว้ รวมทั้งเจ้าพ่อเซี่ยอึ้งกงที่วัดจีนประชาสโมสร ฉะเชิงเทราด้วย

ประติมากรรมในศาลหลักเมือง



เนิน หวง กง เติง เทพเนิน หวง กง
เจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดจันทบุรี



กง เจริง หวู ซื่อ - คนซื่อสัตย์ -
เจ้าพ่อหลักเมืองขลุง เทพเนินหวงกง



เทพเจ้าปึงเต้ากง ศาลปึงเต้ากง ขลุงจันทบุรี

ประติมากรรมในศาลหลักเมือง



เจ้าพ่อหลักเมืองสี่ชะอ้งกงเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา



สี่ชะ อ้ง กง -เจ้าพ่อหลักเมืองตราด



เจ้าพ่อหลักเมืองปึงเถ่ากง จังหวัดระยอง



เจ้าพ่อหลักเมืองบ่อไร่-ฉะ ชานเป็น ไต่่ว กง เหมี่ยว จังหวัดตราด



เหล่าปึงกง ศาลหลักเมืองบางพระ จังหวัดชลบุรี

6. ประติมากรรมพระโพธิสัตว์กวนอิม จากตำนานเล่าว่าทรงเป็นพระราชธิดานาม เมี่ยวซ่าน เดิมเป็นเทพธิดาจตุลมาลัย โลกมนุษย์เพื่อมาช่วยปลดปล่อยทุกข์ภัยแก่มวลมนุษย์ เป็นราชธิดาองค์สุดท้ายของกษัตริย์เมี่ยวจวง ซึ่งมีราชาธิดา 3 องค์ องค์โตชื่อ เมี่ยวอิมองค์รองชื่อ เมี่ยว หยวนเยว่วัยเป็นพุทธมามกะรู้แจ้งในหลักธรรมลึกซึ้ง ตั้งพระทัยแน่วแน่จะบำเพ็ญภาวนา เพื่อหลุดพ้นสังสารวัฏ ภายหลังสำเร็จอรหัตตผลแสดงปาฏิหาริย์เป็นปางกวนอิมพันมือ องค์หญิง เมี่ยวซ่านนั้นตอนแรกเป็นชาวพุทธ ตอนหลังเทพไท้ไปได้มาโปรดชี้แนะหนทางดับทุกข์ เหตุนี้ พระโพธิสัตว์กวนอิมจึงเป็นเทพทั้งฝ่ายพุทธและฝ่ายเต๋าในเวลาเดียวกัน³⁵ ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือพระโพธิสัตว์กวนอิมมาก ในประเทศจีนศาลเจ้าแม่กวนอิมมีอยู่มากมายมักเรียกว่าวัดกวนอิม หรือกวนอิมอาน วัดไผ่้อานแปลว่าวัดเสื้อขาว ศาลเจ้าแม่กวนอิมเป็นอารามสำหรับภิกษุณีหรือแม่ชีอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ พระโพธิสัตว์กวนอิมมักทรงพัดตราภรณ์สีขาวประทับบนดอกบัว พระหัตถ์ถือแจกันบรรจุทิพย์วารีอีกข้างหนึ่งถือกิ่งหลิว บางครั้งก็ประทับนั่งอยู่บนสัตว์เรียกว่า หោ หัวเป็นมังกรร่างกายเป็นสิงโต พระโพธิสัตว์กวนอิมทรงช่วยเหลือสรรพสัตว์ทุกเรื่อง รวมทั้งช่วยเหลือในการให้กำเนิดบุตรธิดา จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ช่งจื่อกวนอิม แปลว่าเจ้าแม่กวนอิมผู้ให้บุตร³⁶ ศาลเจ้าแม่กวนอิมมีอยู่หลายแห่งในภาคตะวันออก เช่น ศาลเจ้าแม่กวนอิมหนองมน ศาลเจ้าแม่กวนอิมหนองใหญ่ ชลบุรี นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมเจ้าแม่กวนอิมประดิษฐานไว้ที่ศาลเจ้าแห่งอื่น ๆ เป็นจำนวนมากด้วย



ประติมากรรมเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าแม่กวนอิม เขาสามมูข

ประติมากรรมเจ้าแม่กวนอิม



เจ้าแม่กวนอิมที่ศาลเจ้า
แม่ทับทิมจังหวัดระยอง



เจ้าแม่กวนอิมพันมือที่โรงเจ
หลวงพ่อโสธรจังหวัดเชิงเทรา



เจ้าแม่กวนอิมที่ศาลเจ้า
แม่กวนอิม หนองใหญ่ ชลบุรี



เจ้าแม่กวนอิมที่ศาลเจ้า
แม่กวนอิม หนองมน ชลบุรี

ประติมากรรมเจ้าแม่ทับทิม



เจ้าแม่ทับทิม ระยอง



เจ้าแม่ทับทิม ลัดหีบ ชลบุรี



เจ้าแม่ทับทิม บางละมุง ชลบุรี



เจ้าแม่ทับทิม จังหวัดปราจีนบุรี

7.ประติมากรรมเจ้าแม่ทับทิม หรือ ศาลเจ้าจួយ่วยเนี้ยว เป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำ บูชาเทพธิดาแห่งท้องทะเลที่คุ้มครองผู้เดินทางทางเรือเรียกว่า จួយ่วยเนี้ยว แปลว่าเจ้าแม่ชายน้ำ ชาวจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า เทียนส่งเซ่งโป้ แปลว่าเจ้าแม่สวรรค์ หรือมาจ้อโป้หรือม้าโจ้ว อาจเพราะว่าเป็นสตรี คำว่าม้าแปลว่าแม่ โจ้วแปลว่าบรรพชน ม้าโจ้วแปลว่าบรรพสตรี เป็นที่เคารพบูชาในหมู่ชาวเรือ ชาวประมง ชาวแต้จิ๋วเรียกว่าซิดเซี้ยมาเนื่องจากเป็นเทพองค์สุดท้าย อิกชื่อหนึ่งคือเทียนโหวแปลว่าราชินีแห่งสวรรค์ ชื่ออื่นคือเทียนพีแปลว่าพระสนมของราชาแห่งสวรรค์ สมัยราชวงศ์หมิง ขันทีเจิ้งเหอเดินเรือได้สักการะบูชาพระนางเทียนโหว ชาวจีนผู้อพยพนิยมกราบไหว้นับถือสร้างศาลเจ้าเพื่อเคารพสักการะมากมาย³⁷ ชาวจีนฮกเกี้ยนสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมรอบอ่าวและเมืองค้าขายตามปากแม่น้ำต่าง ๆ³⁸ เจ้าแม่ประจำเรือ ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัด

ระยองเป็นศาลเจ้าเก่าแก่แห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าแม่ทับทิม ชลบุรีหลายแห่งคือที่บางละมุง พนัสนิคมและสัตหีบ รวมทั้งศาลเจ้าแม่ทับทิม จังหวัดปราจีนบุรีด้วย ศาลเจ้าแม่บุษบาหรืออาม่าที่พานทอง จังหวัดชลบุรี ตั้งชื่อศาลเจ้าตามคนทรงเจ้าเดิมน่าจะเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมมาก่อนมีอักษรจีนเขียนไว้ว่า -ซี เซ็ง มา กู๋ เมี่ยว -ศาลเจ้าโบราณของนางฟ้า รวมทั้งมีจิตรกรรมแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับนางฟ้า บริเวณที่ตั้งศาลเจ้าแม่บุษบาเป็นท่าเรือเดิมชื่อท่าเรือท่าตะกูดที่พานทอง ชลบุรี ศาลเจ้าแม่บุษบาเป็นศาลเจ้าเก่าอายุประมาณ 180 ปีเป็นอาคารไม้และทรวดโถม ภายในศาลมีเจ็ดไม้ 3 อันบูชาไว้คู่กับประติมากรรมเจ้าแม่บุษบา ภายหลังสร้างศาลเจ้าแม่บุษบาหรือที่ชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ซิกเซียม่าเปลี่ยนจากแสดงงิ้วมาเป็นลิเกสมโภชนแทน พาหนะของเจ้าแม่บุษบาหรืออาม่าเป็นจระเข้หรืองักฮื้อ 2 ตัว คอยคุ้มครองผู้คนที่เดินเรือสัญจรไปมาเป็นที่นับถือกราบไหว้บูชาชาวชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชน ได้ขุดพบโครงกระดูกจระเข้และเก็บรักษาไว้ที่ศาลเจ้า³⁹

จิตรกรรม

จิตรกรรม คืองานศิลปะที่แสดงออกด้วยการวาด ระบายสี และการจัดองค์ประกอบความงามอื่น จิตรกรรม คือ การระบายชั้นสีลงบนพื้นรองรับ เป็นการจตุรูปทรงรวมกัน และสีที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของศิลปินแต่ละคนในการเขียนภาพนั้น พจนานุกรมศัพท์ อธิบายว่าเป็นการสร้างงานทัศนศิลป์บนพื้นระนาบรองรับ ด้วยการ ลาก ป้าย จีด ขูด วัสดุ จิตรกรรมลงบนพื้นรองรับ จิตรกรรมที่แสดงวิถีชีวิตของชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหลักฐานเห็นได้ที่จิตรกรรมฝาผนังวัดใหญ่อินทารามสมัยอยุธยาตอนปลายในซาดกเรื่องมหาชนกเป็นภาพเรือกำปั่นที่ฝรั่งเป็นกับตันส่งกล่องแต่ลูกเรือทั้งหมดเป็นจีน เรือกำปั่นหมายถึงเรือแบบยุโรป เรือสำเภामาหมายถึงเรือต่อด้วยไม้แบบจีน มีเสา 3 - 5 เสาเรือสำเภาของไทยมีกำเนิดมาจากจีน⁴⁰ นอกจากนี้ยังมีภาพชายชาวจีนสองคนนั่งอยู่ในเรือนไทยอยู่บริเวณท่าเรือที่มีเรือสำเภาจีนจอด จิตรกรรมฝาผนังในวิหารซาดก มีภาพทหารชาวจีนถืออาวุธและชายชาวจีนไว้หางเปียด้วย ที่วัดวัดบุปผารามหรือเรียกอีกชื่อว่าวัดปลายคลอง จังหวัดตราดมีภาพจิตรกรรมฝาผนังพระพุทธรูปแบบจีนและมีภาพชายชาวจีนยืนอยู่ รวมทั้งลวดลายพรรณพืชและสัตว์แบบจีน ที่วัดแก้วพิจิตรจังหวัดปราจีนบุรีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องมหาชนกสมัยรัตนโกสินทร์มีภาพเรือสำเภาจีนจอดอยู่ที่

ท่าเรือ จิตรกรรมจีนที่ศาลเจ้าและวัดจีนในภาคตะวันออกได้แสดงให้เห็นศิลปวัฒนธรรมจีนที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1.จิตรกรรมตามความเชื่อศาสนาพุทธนิกายมหายาน มีจิตรกรรมเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระพุทธเจ้า เช่น ตอนประสูติที่วัดเทพพุทธาราม ศาลเจ้ากวนอิม มหาโพธิสัตว์ หนองใหญ่ และ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด การเขียนภาพเน้นธรรมชาติ ต้นไม้ ดอกไม้ การแต่งกายแบบจีน ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราดยังมีจิตรกรรมพุทธประวัติตอนออกบวช และที่มูลนิธิชำเต็กไต้ ชลบุรีภาพแสดงการแต่งกายแบบจีน พุทธประวัติตอนบำเพ็ญเพียรที่โรงแรมงเตกตั้ว ฉะเชิงเทรา และที่มูลนิธิชำเต็กไต้ พุทธประวัติตอนปฐมเทศนาปัญญาวัคคีย์ที่วัดเทพพุทธาราม และโรงเจหลวงพ่อ โสธรแสดงให้เห็นความเชื่อการประดับตกแต่งแบบจีนอย่างเรียบง่าย ที่มูลนิธิชำเต็กไต้ ชลบุรีจิตรกรรมเริ่มชำรุดเสียหายมากแล้ว



**จิตรกรรมพุทธประวัติตอนประสูติที่
วัดเทพพุทธาราม เขียนสุดยี่ ชลบุรี**

จิตรกรรมศาสนาพุทธลัทธิมหายาน



พุทธประวัติตอนประสูติที่
ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด



พุทธประวัติตอนออกบวชที่
ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด



พุทธประวัติตอนบำเพ็ญเพียรใต้ต้นศรี
มหาโพธิ์ โรงเจหม่วงเตกั่ว ฉะเชิงเทรา



พุทธประวัติตอนปฐมเทศนาที่
โรงเจหลวงพ่อโสธร ฉะเชิงเทรา

จิตรกรรมตามความเชื่อในศาสนาเต๋า



เล่าจื้อกับวัวเขียวศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา



เล่าจื้อกับวัวเขียววัดโพธิ์ตัดคาราม ชลบุรี



เล่าจื้อกับวัวเขียวศาลหลักเมืองขลุง จันทบุรี



ชี คี คอง ไล -ขอให้ความสุข-เล่าจื้อ-ศาลเจ้าโจ ชีอ กง ระยอง

2.จิตรกรรมในศาสนาเต๋า เป็นศาสนาที่มีเทพเจ้ามากมายและซับซ้อนมาก มีเทพเจ้าที่นับถือหลายองค์ เล่าจื้อหรือเต๋าเต๋อเทียนจึงเป็นเทพที่ชาวไทยเชื้อสายจีนให้ความเคารพมากที่สุด จะเห็นได้ว่ามีจิตรกรรมอยู่ทั่วไปทั้งในศาลเจ้าและส่วนต่าง ๆ ของศาลเจ้า หลายศาลเจ้าในภาคตะวันออกจะต้องมีจิตรกรรมเล่าจื้อให้ผู้ศรัทธาไว้สักการะบูชามากมายในภาคตะวันออก

3.จิตรกรรมสามก๊ก เป็นจิตรกรรมที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะจิตรกรรมเกี่ยวกับกวนอูคติเทพในศาสนาเต๋า ศาลเจ้ากวนอูหรือกวางตี้มีอยู่มากมายในภาคตะวันออก นอกจากนี้ยังมี

จิตรกรรมเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในเรื่องสามก๊ก เช่น เล่าปี่ เตียวหุย ขงเบ้ง ลิโป้และหมอหัวโตะเป็นต้น



หลิว เป่ย์ เจ้า ชิง -เล่าปี่หาภรรยา
ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา



กวนอูสู้กับลิโป้ที่ศาลเจ้ากวนอู ชลบุรี

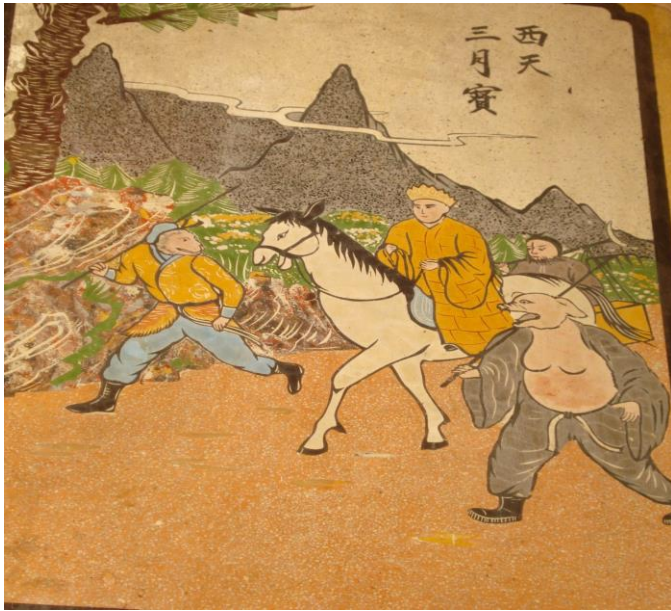


หมอฮูโต๋ ที่ศาลเจ้ากวนอู จังหวัดตราด



ขงเบ้งที่ศาลเจ้ากวนอู จังหวัดตราด

4.จิตรกรรมไชอิว จิตรกรรมที่พบบ่อยหลายศาลเจ้าในภาคตะวันออก ภาพจิตรกรรมแสดงให้เห็นการเดินทางผจญภัยของพระถังซำจั๋งพร้อมกับลูกศิษย์ 3 คนคือ เหว่งเจีย ตื่อโป๊ยก่าย และซัวเจ๋ง เพื่อไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ประเทศอินเดีย สมัยราชวงศ์หมิง แสดงภูมิประเทศที่อันตราย ทุรกันดารหลายรูปแบบ ปัจจุบันได้มีผู้นำเอาเรื่องไชอิวมาสร้างเป็นสื่อหลายรูปแบบ ทำให้เรื่องไชอิวกลายเป็นต้นแบบการผจญภัยแบบใหม่ที่ได้รับความสนใจจากผู้ชมมากเรื่องหนึ่ง



ไซอิ๋ว วัดอุทัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา



ไซอิ๋ว โรงเจหลวงพ่อโสธร ฉะเชิงเทรา



ไซอิ๋ว ศาลเจ้าแม่กวนอิมหนองมน ชลบุรี



ไซอิ๋ว ศาลหลักเมืองจันทบุรี



ฉิว เซียน ฤ-หาคนทำงานในวัง ฮ่องเต้
ราชวงศ์โจวขอร้องให้เจียงจื่อหยางมาช่วยรบ
ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา



เจียงจื่อหยางศาลเจ้ากวนอู ตราด



ฮ่องเต้ราชวงศ์โจวขอร้องให้เจียงจื่อหยาง
มาช่วยรบ ศาลเจ้าโจ้ซาฮือบ้านบึง ชลบุรี



เจียงจื่อหยาง ศาลเจ้าโจ้ฮ็อกง ระยอง



เจียงจื่อหยาง ศาลหลักเมืองขลุ้ง จันทบุรี

5.จิตรกรรมเจียงจื่อหยางหรือเจียงจื่อหยง พบมากในหลายศาลเจ้า เช่นที่ ศาลหลักเมือง ละเซิงเทรา ศาลเจ้าไต้ซำจื่อ บ้างบึงชลบุรี ศาลหลักเมืองขลุ้งจันทบุรี ศาลเจ้ากวนอูจังหวัดตราด และศาลเจ้าโจซือกง ระยอง จิตรกรรมเจียงจื่อหยางส่วนใหญ่จะพบในรูปจิตรกรรมผู้ชายนั่งตกปลามากกว่ารูปแบบอื่น พร้อมทั้งภาพแสดงกระบวนฮ่องเต้จินเสด็จมาหาเจียงจื่อหยาง เพื่อเชิญให้เข้าร่วมรับราชการ แสดงภาพให้เห็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชาวจีนในชนบท และการประดับตกแต่งตามแบบศิลปะจีนที่สวยงามในรูปของจิตรกรรมที่ศาลเจ้า

6.จิตรกรรมห้องสิน หนี่วา (女媧,ตัวย่อ: 女娲: Nǚwāหนี่วา,ฮกเกี้ยน: ลู่อ้อ) วรรณกรรมเรื่อง ห้องสิน ฉบับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยฯ เรียกในสำเนียงฮกเกี้ยนว่า หนี่งวาตีและเรื่องไคเก็ก ฉบับภาษาไทย เรียกว่า หนี่งออสี่เป็นเทพเจ้าในเทพนิยายของจีนเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นผู้สร้างมนุษย์และซ่อมฟ้า ต่อมาภายหลังเชื่อกันว่าเป็นผู้สร้างโลกของจีนตามเรื่องห้องสินฉบับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยฯ กล่าวถึงพระนางหนี่งออสี่ไว้ว่าพระนางเป็นพระกนิษฐาองค์ที่ 9 ร่วมพระมารดาเดียวกับกับฮอกฮีสี่ฮ่องเต้ นอกจากทรงมีพระปรีชาสติปัญญาและทรงช่วยฮอกฮีสี่ฮ่องเต้ ทำนุบำรุงแผ่นดินและจัด

บ้านเมืองมีระเบียบยิ่งขึ้น พงศาวดารจีนเรื่องห้องสินเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับราชวงศ์เซียง(พระเจ้าเซียงทางปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึงพระเจ้าติวอ๋อง รวม 28 พระองค์ จำนวนรัชกาล 650 ปีก่อนพุทธกาล 1240 ถึง 590 ปี เรื่องไคเก็กตอนปลายเรื่องห้องสินตอนต้น.ราชวงศ์จิ่ว พระเจ้าจิ่วอ๋องปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึงพระเจ้าจิ่วหมั่นอ๋อง รวม 34 องค์ จำนวนรัชกาล 888 ปี ตั้งแต่ก่อนพุทธกาล 591 ปี ถึง พ.ศ. 297 เรื่องห้องสินเรื่องเลียดก๊ก ยุคจ้านกั๋วหรือเลียดก๊ก⁴¹ ห้องสินประพันธ์โดยสวีจ้งหลินเป็นนวนิยายเกี่ยวกับเทพและภูติผีปีศาจที่เต็มไปด้วยสีสันแห่งจินตนาการ เหตุการณ์ในนวนิยายเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วยปลายสมัยราชวงศ์ซัง ช่วงที่กษัตริย์โจ้วอู่หวังเจ้าโจมติกษัตริย์ซังโจ้วอู่หวัง⁴² จิตรกรรมห้องสินจะมีเขียนไว้ที่ศาลเจ้าที่ละเซิงเทราและปราจีนบุรี แสดงการจัดกระบวนทัพแบบจีนสมัยโบราณผสมกับจินตนาการที่สวยงามแบบศิลปะจีนที่พบในศาลเจ้าแบบหนึ่ง



จิตรกรรมห้องสิน ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองละเซิงเทรา

จิตรกรรมห้องสิน มุลินีสว่างบำเพ็ญสถาน ปราจีนบุรี

7.จิตรกรรมตำนานหญิงทอผ้ากับชายเลี้ยงวัว จิตรกรรมหญิงทอผ้ากับชายเลี้ยงวัวทำเป็นรูปนกบินเชื่อมเป็นสะพานให้ชายเลี้ยงวัวเดินไปหานางฟ้าหญิงทอผ้า และเป็นรูปหญิงทอผ้ากับชายเลี้ยงวัวที่ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่บ้านนา นครนายก แสดงการดำเนินชีวิตของนางฟ้ากับชายเลี้ยง

วัวหิว หลางในภาคโลกมนุษย์เปรียบเทียบกับการเดินทางไปหากันที่บนสวรรค์ที่มูลนิธิชาเด็ก
ไถ่ ชลบุรี



เด็กเลี้ยงวัวกับหญิงทอผ้าที่ศาลเจ้ามูลนิธิชาเด็กไถ่
อำเภอเมือง ชลบุรี



เด็กเลี้ยงวัวกับหญิงทอผ้าที่ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่บ้านนา นครนายก

8. ความฝันในหอแดง จิตรกรรมความฝันในหอแดงจะจำลองภาพการดำเนินชีวิตของตัวละครสำคัญในเรื่อง เพื่อสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตของคนจีนในสมัยนั้นให้มากที่สุด เช่น จิตรกรรมความฝันในหอแดงที่มูลนิธิชาเด็กไถ่ ชลบุรี และที่มูลนิธิสว่างบำเพ็ญสถาน ปราจินบุรี เป็นต้น



ความฝันในหอแดงที่ศาลเจ้ามูลนิธิชาเด็กไถ่
อำเภอเมือง ชลบุรี



จิตรกรรมความฝันในหอแดง มูลนิธิสว่างบำเพ็ญสถาน ปราจินบุรี

9. **ไซซี** เป็นหนึ่งในสี่หญิงงามแห่งแผ่นดินจีน จิตรกรรมไซซีที่ศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา มุลนิธิสว่างบำเพ็ญสถานสะท้อนให้เห็นภาพการดำเนินชีวิตของชาวจีนในสถานที่ต่าง ๆ และในยามพักผ่อนเดินทางท่องเที่ยวตามแบบฉบับของชาวจีน โดยเฉพาะการล่องเรือและภาพการดำรงชีวิตในอาคารที่อยู่ในสมัยนั้น



ไซซี กงนางแห่งแผ่นดิน ศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา



ไซซี มุลนิธิสว่างบำเพ็ญสถาน ปราจีนบุรี

10. **ซียินกู่ย** บุคคลที่ตัวตนจริง ๆ ในพงศาวดารของจีน เป็นเรื่องราวของแม่ทัพที่มีพละกำลังมากและไม่เคยแพ้ใคร เป็นแม่ทัพที่รักสุขวิรบุรุษอีกคนในวัฒนธรรมจีนรุ่นต่อมานับถือ เรื่องของซียินกู่ยเล่าจนเป็นตำนานคล้ายเป็นเรื่องแต่งมากกว่าเรื่องจริง เรื่องของซียินกู่ยไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งเรื่องต่อมาในรุ่นลูกและรุ่นหลานคือ ซิเต็งซานและซิกัง เป็นภาคต่อเนื่องสืบมาคือซิเต็งซานเป็นบุตรชายของซียินกู่ย ทำปิตุฆาตเพราะเห็นภาพหลอนว่าซียินกู่ยเป็นเสือกระโจนเข้าใส่ เนื่องจากซียินกู่ยเป็นเทพจตุมาจากเสือขาวและมีศัตรูคู่อาฆาตคือมังกรเขียวคือซิเต็งซาน เรื่องของซิเต็งซานและซิกังนั้นเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาภายหลังในยุคราชวงศ์ชิงพ.ศ.2187-2455⁴³ ที่มุลนิธิชำเต็กไต้ ชลบุรีมีจิตรกรรมเรื่องซิเต็งซานกับทหารไปปราบฝ่งตะวันตก ที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) มีจิตรกรรมปูนปั้นประดับกระเบื้องเคลือบสีสดใสรูปซียินกู่ยรบกับไก่โฆวุ้นัน ซิเต็งชันรบกับฮวงหลิวประดับหลังคาด้านข้างสองด้าน ประเทศจีนมีประติมากรรมซียินกู่ยประดิษฐานเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับแม่ทัพจีนผู้ยิ่งใหญ่



จิเต็งซันกับทหาร ไปปราบคิงตะวันตก ศาลเจ้ามุนิริซาเต็กไท่
อำเภอเมืองชลบุรี



อนุสาวรีย์จิเต็งซันที่ประเทศจีน



จิเต็งซันกับไก่ไชว่บู๊น จิเต็งซันกับฮวงหลี่ฮั่ว อเนกกุศลศาลา (วิหารเจียน) ชลบุรี

11.กิเลน (鹿其鹿麟; qílín: ch'i-lin ลีหลิน; ญี่ปุ่น: 鹿其鹿麟 คิริน สะกดเป็น Qilin, Kylin หรือ Kirin) คำมาจากภาษาจีนเป็นชื่อของสัตว์ชนิดหนึ่งในเทพนิยายของจีนถ้าเป็นตัวผู้เรียกว่า "กิ" ถ้าเป็นตัวเมียเรียกว่า "เลน" หรือ "กิเลน" กิเลน ตามตำนานจีนว่ามีรูปร่างเหมือนกวางมีเขาเดี่ยวหางเหมือนวัว หัวเป็นมังกร ดินมีกิบเหมือนม้า บางตำราว่ามีตัวเป็นสุนัข ลำตัวเป็นแอนทีโลป เกิดจากธาตุทั้งห้า คือ ดิน, น้ำ, ไฟ, ไม้ และโลหะ ผสมกันเชื่อว่ามีอายุอยู่ได้ถึงพันปี ถือเป็นยอดแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี ปรากฏให้เห็นเมื่อใดจะเกิดผู้มีบุญมาปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขเมื่อนั้น เช่น ในยุคของฟูซีเป็นผู้ปกครองโลก กิเลนได้ปรากฏตัวขึ้นที่แม่น้ำฮวงโห หลังกิเลนมีลายอักษรจารึกต่อมาได้พัฒนากลายมาเป็นตัวอักษร กิเลนถือเป็นหนึ่งในสี่สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งประกอบด้วย หงส์, เต่า, มังกร และกิเลน ⁴⁴การปรากฏ กิเลนสัตว์ในเทพนิยายชนิดนี้ถือว่ามิ่งมงคลหรือความโชคดีปรากฏ ไม่มีเรื่องร้ายเกิดขึ้น ⁴⁵ เนื่องจากความเชื่อดังกล่าวทำให้ศาลเจ้าทุกแห่งมักจะเขียนรูปกิเลนไว้ให้ผู้คนที่ย้ำตักการะ ร่วมกับประติมากรรมในศาลเจ้าได้เคารพบูชา



กิเลนที่วัดบุปผารามจังหวัดตราด



กิเลนที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยอง



กิเลนที่โรงเจวัดโสธรจังหวัดฉะเชิงเทรา



กิเลนที่ศาลเจ้าฮักเกี้ยน ชลบุรี

ภาษาและวรรณกรรม

ศาลเจ้าจีนมักจะเขียนวรรณกรรมประกอบจิตรกรรม ประกอบแผ่นป้ายจารึกแผ่นหิน ป้ายแขวน ป้ายอักษรคำโคลงคู่ ระฆัง เป็นต้น วรรณกรรมแสดงความจงรักภักดี กตัญญูรู้คุณ มีคุณธรรมและชื่อเสียงเป็นเลิศตามแนวความคิดของศาสนาพุทธลัทธิมหายาน ศาสนาเต๋า และศาสนาขงจื้อ ได้แก่วรรณกรรมภาษาและวรรณกรรมจีนเกี่ยวกับศาสนาพุทธนิกายมหายาน จารึกที่ระฆังที่วัดจีนประชาสโมสรจารึกอักษรมหาปรัชญาปารมิตราสูตร เป็นต้น การจารึกประวัติการสร้างระฆังที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ระยอง และ โรงเจเป้าฮกตั่ว ชลบุรี แสดงให้เห็นประวัติการเดินทางเข้ามาของคนจีนในประเทศไทยและกล่าวถึงการสร้างศาลเจ้าประกอบไว้ในระฆัง



ระฆังวัดจีนประชาสโมสร ฉะเชิงเทรา



แก้ว ไต มิน อัน ตัว ของ ชูย ไร่ แซ่ เนิยง -
 ประเทศไม่มีสงครามผู้คนที่ใช้ชีวิตสงบสุข -
 โดลงเขียนบนระฆังมอบให้ศาลเจ้าแม่ทับทิม
 จังหวัดระยอง
 กวางซู่ วู ชื่อเหมือนตงเขว-ฮ่องเต็กวังซวี
 ราชวงศ์ชิงมอบระฆังให้ศาลเจ้า ระฆังผลิตปี
 ค.ศ.1898- พ.ศ.2441 ศาลเจ้าแม่ทับทิม ระยอง



**ระฆังจารึกว่าคนชื่อจื่อเหลียงจากฮ่องกง
 มอบให้ศาลเจ้าในสมัยฮ่องเต็กวังซวี
 โรงเจเป้าฮกคิ้ว ชลบุรี**



ป้ายพระพุทธรูป วัดโพธิ์ตัดาราม ชลบุรี ป้ายสำริดเทพเจิน หวง กง หลักเมืองจันทบุรี



ค้ำกลอนคู่ ซ้ายเขียน แกะสลักตัวอักษรจีนลงบนไม้เนื้อแข็งตัวอักษรปัดทองที่มีความหมายในทางศาสนาธรรมศาลเจ้าพ่อหลักเมืองชลบุรี



ป้ายชื่อศาลเจ้าพระหลักเมืองปราจีนบุรี กิ้ว จู้ เหมี่ยว

ป้ายชื่อศาลเจ้าหลักเมืองบางพระชลบุรี ปิ่ง เต้า กิ่ง

ภาษาและวรรณกรรมจีนยังได้เขียนไว้บอกชื่อพระพุทธรูป เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พบที่ศาลเจ้าหลายแห่ง ป้ายภาษาบอกชื่อเทพเจ้า ป้าย

ชื่อศาลเจ้าประจำชุมชนทำให้สามารถศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งศาลหลักเมือง รวมทั้งการเขียนป้ายชื่อเทพเจ้าที่เป็นป้ายขนาดเล็กภายในศาลเจ้าทำด้วยไม้หรือสำริดเป็นหลักฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าประวัติของศาลเจ้าได้คืออย่างหนึ่ง การบูชาเจ้าพ่อศาลหลักเมืองตามคติความเชื่อของคนจีนได้ดียิ่ง โคลงคู่ยี่สิบสี่บริเวณเสาของอาคารบริเวณสำคัญ พบว่ามีทุกศาลเจ้าทำให้สามารถเข้าใจหลักความคิด ความเชื่อของคนจีนที่ถ่ายทอดเป็นภาษาและวรรณกรรมประจำศาลเจ้าทุกศาล

ภาษาและวรรณกรรมเขียนอธิบายภาพส่วนต่างๆ ของศาลเจ้า





ภาษาและวรรณกรรมเขียนอธิบายภาพส่วนต่างๆ ของศาลเจ้า

ภาษาอธิบายประกอบจิตรกรรมต่าง ๆ เป็นตัวอย่างภาษาและวรรณกรรมที่มีอยู่ทุกศาลเจ้ามีความสำคัญทำให้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับศึกษาแนวความคิด ประวัติชุมชน ประวัติวรรณกรรมที่เป็นภูมิปัญญาของชาวจีนเชื้อสายไทยรักษาไว้ที่ศาลเจ้า รูปแบบการใช้ภาษาประกอบภาพที่พบอยู่ทุกแห่งในศาลเจ้า

สรุปศิลปวัฒนธรรมจีน

สถาปัตยกรรม	ประติมากรรม	จิตรกรรม	ภาษาและวรรณกรรม
1.ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยอง มีประวัติสร้างเมื่อ พ.ศ. 2421	1.หลวงพ่อบ้างปางง ต้า ฉง เป้า เตียน	1.จิตรกรรมตามความเชื่อศาสนาพุทธนิกายมหายาน	1.ภาษาและวรรณกรรมจีนเกี่ยวกับศาสนาพุทธนิกายมหายานจารึกที่ระฆังที่วัดจีนประชาสโมสร
2.วัดจีนประชาสโมสร-เล่งฮกยี่มีประวัติสร้างเมื่อก่อน พ.ศ. 2449	2.ประติมากรรมในศาสนาพุทธนิกายมหายาน	2.จิตรกรรมในศาสนาเต๋า	2.การจารึกประวัติการสร้างระฆังที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ระยอง และ โรงเจเป้าฮกตั่ว ชลบุรี

3. โรงเจเปาสกตัวสร้างเมื่อ พ.ศ. 2440	3.ประติมากรรมในศาสนา เต๋า	3.จิตรกรรมสามก๊ก	3.โคลงคู่ขี้เลี้ยงบริเวณเสา ของอาคารบริเวณสำคัญ
4.ศาลเจ้าเซียนซื่อให้สร้าง เมื่อ พ.ศ. 2475	4.ประติมากรรมสามก๊ก	4.ไชอู้	4.แผ่นป้ายจารึกบนแผ่น สำริด เช่น จารึกชื่อเทพเงิน หวง กง
5.ศาลเจ้าฮักเกี้ยนมีประวัติ สร้างเมื่อก่อน พ.ศ. 2451	5.ไชอู้	5.เจียงจื่อหยาง	5.แผ่นป้ายชื่ออาคาร เทพ เจ้า ต่าง ๆ
6. ศาลหลักเมืองเมืองขลุยมิ ประวัติสร้างเมื่อก่อน พ.ศ. 2448	6.ประติมากรรมที่ศาลเจ้าพ่อ หลักเมือง	6.ห้องสิน	6.ภาษาอธิบายประกอบ จิตรกรรมต่าง ๆ
7.ศาลหลักเมืองระของมี ประวัติสร้างเมื่อ พ.ศ. 2448	7.ประติมากรรมพระ โพธิสัตว์กวนอิม	7.ตำนานหญิงทอผ้ากับชาย เลี้ยงวัว	
8.วัดเทพพุทธารามสร้าง เมื่อ พ.ศ. 2448	8.ประติมากรรมเจ้าแม่ ทับทิม	8.ความฝันในหอแดง	
9.ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดตราดมีประวัติสร้าง ก่อนเมื่อ พ.ศ. 2310		9.ไชซี	
10.วัดอุภัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา มีประวัติสร้าง เมื่อก่อน พ.ศ. 2449		10.ซิ่นก้อย	
		11.กิเลน	

สถาปัตยกรรมศาลเจ้าที่มีประวัติการสร้างสามารถนำเสนอเป็นตัวอย่างอาคาร
 สถาปัตยกรรมจำนวน 10 ศาลเจ้า แม้ว่าตัวอาคารบางศาลเจ้าจะมีการซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิม แต่ก็มีคุณค่าด้านประวัติความเป็นมาของชุมชนด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สามารถศึกษาประวัติชุมชนได้จากศาลเจ้าแม้จะไม่มีการบันทึกการซ่อมแซมไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม

ด้านประติมากรรมจำนวน 8 ประเภทแสดงให้เห็นประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยเชื้อสายจีนตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยา เนื่องจากวัฒนธรรมจีนเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่มีประวัติความเป็นมา และรายละเอียดมากมาย ตัวอย่างประติมากรรมที่เลือกศึกษาจึงสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายจีนที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะศาลเจ้าที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านจิตรกรรมจำนวน 11 ประเภทแสดงให้เห็นความสำคัญของการประยุกต์และการถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนจากแผ่นดินแม่ของชาวไทยเชื้อสายจีน จิตรกรรมเป็นการแสดงการสื่อสารประวัติศาสตร์การเดินทางของชาวไทยเชื้อสายจีนนอกจากจะแสดงออกมาเป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรมแล้ว ยังแสดงออกมาในรูปจิตรกรรมที่ใช้สีสรรคังดงาม และถ่ายทอดเป็นภาษาและวรรณกรรมอย่างเป็นเอกลักษณ์

เชิงอรรถ

¹พศ.ดร.ธีรยุทธ วัฒนาศุภโชค "Guanxi" : สัมพันธระหว่างบุคคล กลยุทธ์หลักเจาะธุรกิจจีน” แยกย่อยกลยุทธ์ ประชาชาติธุรกิจ หน้า 8 วันที่ 23 สิงหาคม 2547 ปีที่ 28 ฉบับที่ 3612 (2812) คุราเยลเยียดใน Doug Guthrie and Junmin Wang, **Business organization in China**, <http://business.gwu.edu/dean/publications/pdf/china/business-organizations-in-china-2006.pdf> เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2555 และในศิริลักษณ์ มาศวิระยกุล, บทวิเคราะห์เกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียอาคเนย์, [http:// www.polpacon 7.ru.ac.th /download/article/บทความ%2029.doc](http://www.polpacon.7.ru.ac.th/download/article/บทความ%2029.doc) เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2555

²ระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกาย ได้กำหนดให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมในราชสำนักของพระสงฆ์อนัมนิกาย ต่อมาได้รวมเอาพระสงฆ์จีนนิกายเข้าไปด้วย แสดงถึงความจงรักภักดีของคณะสงฆ์ทั้ง 2 นิกาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้คณะสงฆ์เหล่านี้ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ในทำนองเดียวกันกับพระสงฆ์มอญที่ได้รับมาแล้วในรัชกาลที่ 4 แต่เนื่องจากพระสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกายนับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานและประกอบพิธีกรรมที่ต่างไปจากพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาท คือ พระไทย และพระมอญ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีทำเนียบสมณศักดิ์สำหรับพระสงฆ์ญวนขึ้นต่างหาก และโปรดเกล้าฯ ให้มีสมณศักดิ์สำหรับพระสงฆ์จีนด้วยในคราวเดียวกัน อีกทั้งให้เลื่อมพระสงฆ์ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ขึ้นเป็นพระครู พระปลัด รองปลัด (เทียบด้วยสมุห์) ผู้ช่วยปลัด (เทียบด้วยใบฎีกา) และได้พระราชทานสัญญาบัตร มีราชทินนามและพัดยศ จำลองแบบมาจากพัดยศของพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทแต่มีขนาดเล็กกว่า คณะสงฆ์อนัมนิกายเดิมให้สังกัดกรมท่าซ้ายในความดูแลของพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (ปั้น) และมีขุนอนัมนัสมการเป็นผู้ดูแลพระสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกายควบคู่กันไป โดยให้เป็นผู้แทนติดต่อกับสำนักพระราชวัง กรมธรรมการและกรมท่าซ้าย ต่อมาจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้โอนพระสงฆ์ทั้งฝ่ายอนัมนิกายและจีนนิกาย มาขึ้นกับกระทรวงธรรมการเมื่อพ.ศ.2441 ปัจจุบันวัดญวนมีสถานะเป็นองค์กรทางศาสนาเทียบเท่ากับมหาเถรสมาคมภายใต้การบังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

³สมเด็จพระจักรพรรดิชิงกวงซวี (光绪帝; Guāngxù) พระนามเดิมว่า อ้ายซินเจวี่ หลัว ไข่เถียน (愛新覺羅載湉; Aixin-Jueluo Zàitián) ครองราชย์วันที่ 14 สิงหาคม 2414-ถึงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2451 เป็นพระโอรสในเจ้าชายซุนที่ 1 ซึ่งเป็นพระอนุชาในสมเด็จพระจักรพรรดิเสียนเฟิง พระราชชนนีคือพระขนิษฐาในพระนางซูสีไทเฮา ขึ้นครองราชย์ตั้งแต่พระชนมพรรษา 3 พรรษา

⁴ คูรายละเอียดในตัวน ถี เซิง และ บุญยั้ง ไร่สุขศิริ, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท ส่องสยาม จำกัด 2543.

⁵th.wikipedia.org/wiki/ศาลเจ้าแม่ทับทิม เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁶เนตรนภา แก้วแสงธรรม ยานะชโกวา, **ไหว้เทพเจ้า 9 ศาลจีนมงคล** กรุงเทพฯ ฯ : อัมรินทร์, 2554 หน้า 49

⁷[www.touronthai.com/วัดจีนประชาสโมสร_\(วัดเล่งฮกยี่\)](http://www.touronthai.com/วัดจีนประชาสโมสร_(วัดเล่งฮกยี่)) เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁸เนตรนภา แก้วแสงธรรม ยานะชโกวา, **แหล่งเดียวกัน** หน้า 66

⁹ อีกตำนานหนึ่งกล่าวถึงประวัติไว้ว่าเดิมพระนางเป็นสามัญชนผู้หญิงพรหมจรรย์พำนักอยู่ในราชอาณาจักรทางทิศเหนือ กษัตริย์แห่งอาณาจักรนี้ทรงทราบข่าวของนางจึงได้ขออภิเษกสมรสจนพระนางได้มีพระโอรสถึง 9 องค์ อาณาจักรแห่งนี้มีกษัตริย์ทรงไว้ซึ่งคุณธรรม ทศพิธราชธรรม ความเป็นธรรม ราษฎรต่างได้รับความสุขกันถ้วนหน้า ขณะนั้นเทพหยวนชื่อ เทียนจวินเทพผู้ปกครองท้องฟ้าในศาสนาเต๋าเสด็จผ่านทางอาณาจักรนั้นทรงเห็นจึงเหาะลงไปหาท่านอ๋อง มเหสีและโอรสทั้ง ๙ องค์ แล้วตรัสชวนให้ขึ้นสวรรค์ไปพร้อมกัน ทรงสถาปนา นางให้เป็นเทพไต้หว่มุ่หยวนจวินและโอรสทั้งเก้าเป็นเทพกลุ่มดาวเหนือที่เรียกว่า จิวหวางต้าตี้ หรือ กิวอ๋องไต้เต่ ตำนานหนึ่งจากคัมภีร์ของเต๋า กล่าวเกี่ยวกับเทพเต๋าบ้อหยวนกุนไว้ว่า วันหนึ่งพระนางได้เสด็จประพาสอุทยานเสด็จไปถึงสระน้ำพุร้อน และสระบัวทรงหลงใหลน้ำอุ่นจึง

เสด็จลงทรงน้ำอุ่นในสระ ปรากฏว่ามีดอกบัวตูมกำลังทยอยกันโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำจำนวน ๕ ดอกในดอกบัวนั้นมีเด็กผู้ชายพระนางจึงทรงนำขึ้นไปพระตำหนัก ทรงเลี้ยงเป็นบุตรทั้งเก้าองค์ และทรงได้รับการสถาปนาพระนามว่า เป่ย์โต้วจิวจินเซ็งเต๋อเทียนจวิน(北斗九真聖德天后) <http://www.phuketvegetarian.com/borad/data/4/0220-1.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2556

¹⁰<http://www.samsenvilla.com/index.php/blog-categories/kin-j/item/47-god-of-je> เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2556

¹¹ <http://www.banbung.in.th/Seansuitai.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2556

¹² ขุนวิจิตรมาตรา, เรื่องของเมืองชล ฯ พระนคร: โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, พ.ศ.2497 หน้า 28

¹³ สุบิน สืบสงวน “เรื่องเมืองบางปลาสร้อย หรือเมืองชลบุรี” ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายวิชัย อุณาภูม ฌ เมรุวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี 23 พฤษภาคม 2519 กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, 2519, หน้า 13-15 คุณสุบิน สืบสงวนได้บันทึกไว้ว่าไฟไหม้เมืองชลบุรีเมื่อปี พ.ศ.2457 หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จจังหวัดชลบุรี 6 ปี ทรงบันทึกว่า “..ตลาดเมืองชลนี้ตั้งแต่ไฟไหม้แล้วไม่ได้เคยมาเห็นอีกเลย”

¹⁴ ความเห็นของ Ni Yu นิติปรัชญาโทสาขาบริหารศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งทำหน้าที่ผู้อ่านภาษาจีน

¹⁵ วสันต์ ชีวะสาธน์, "แผนที่ภูมิทัศน์ศักดิ์ : ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม ” ศาลเจ้าและศาสนสถานอื่น หน้า 3

¹⁶ <http://www.watkhilung.org> เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2555

¹⁷ <http://www.rayong-culture.org> เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2553

¹⁸ด้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขศิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 107

¹⁹บุญเดิม พันรอบ “วัฒนธรรมจีนที่ศาลหลักเมืองในภาคตะวันออก” วารสารศิลปกรรม
บูรพา ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มิถุนายน – พฤศจิกายน 2555 หน้า 58-74

²⁰th.wikipedia.org/wiki/วัดเทพพุทธาราม เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2556

²¹http://www.thai-tour.com/thai-tour/east/trad/data/place/pic_citypole.htm เข้าถึงเมื่อ
วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2553

²²ดูรายละเอียดในด้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขศิริ, แหล่งเดียวกัน

²³กุลศิริ อรุณภาคย์, ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ ฯ กรุงเทพฯ ฯ : มิวเซียมเพรส,2553,หน้า

21

²⁴จ. วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ. **สังคมจีนในประเทศไทย :**

ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้า, 2548. หน้า 131-132และดูรายละเอียดใน
ล.เสถียรสุด, เรียบเรียง **ประวัติวัฒนธรรมจีน** กทม: ห้างหุ้นส่วน ภาพพิมพ์ , พ.ศ.2509 หน้า
225-229 เห็นว่าคำปอกน่าจะเกี่ยวข้องกับพวกแต้ฮั่วซึ่งน่าจะเป็นชนชาติอาหรับนับถือศาสนา
อิสลามในยุคนาน คำว่าคำปอก น่าจะหมายถึงพวกแต้ฮั่ว คำว่ากงแปลว่าปู่หรือนิยมเรียกผู้สูงอายุ
หรือคุณธรรมสูง ชาวจีนรู้จักแต้ฮั่วในนามคำปอก ชาวจีนในไทยเรียกวัดพญูเชิงวรวิหารเป็น
วัดคำปอกอาจจะเพราะแต้ฮั่วเคยมาแะที่วัดนี้ คำว่าคำปอกของแต้ฮั่วกับคำปอกในพุทธ
ศาสนามีความหมายแตกต่างกัน คำปอกในพุทธศาสนาแปลว่าไตรรัตน์และไม่ได้ต่อคำว่ากงซึ่ง
แปลว่าปู่ นอกจากนี้มีคำว่าชื่อกงแปลว่าพระอาจารย์หลวงปู่ จีนในไทยออกชื่อคำปอกมักจะ
หมายถึงวัดพญูเชิงวรวิหารหรือวัดกัลยาณมิตรมหารวิหารนั้นเป็นการเอาชื่อแต้ฮั่วไปปะปน
กับคำว่าไตรรัตน์

²⁵ หลวงจีน(เย็นบุญ) คณาณัติจีนพรต, พระมหากรุณาธารณี กรุงเทพ ฯ : ไทยวิสิณการพิมพ์, 2539 หน้า 118

²⁶ <http://www.phuketvegetarian.com/borad/data/2/0196-1.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2556 และ <http://www.buddhaweekly.com/the-first-doctor-medicine-buddha-bhaisajyaguru/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2556 คูรายละเอียดในล.เสถียรสุด, เรียบเรียงประวัติวัฒนธรรมจีน กทม: ห้างหุ้นส่วน ภาพพิมพ์ , พ.ศ.2509 หน้า 109-110

²⁷ ต้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 49

²⁸ <http://www.chanthaburi.go.th/tour/detail/lenghuayi.htm> เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2556

²⁹ หลวงจีน(เย็นบุญ) คณาณัติจีนพรต, แหล่งเดียวกัน หน้า 114,172, 174,และ 188

³⁰ [http://hselearning.kku.ac.th/UserFiles/chapter6\(2\).pdf](http://hselearning.kku.ac.th/UserFiles/chapter6(2).pdf) เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2556

³¹ ต้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 29-30.

³² กุลศิริ อรุณภักย์, ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพ ฯ กรุงเทพ ฯ : มิวเซียมเพรส,2553, หน้า 88-94

³³ ต้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 34

³⁴ กุลศิริ อรุณภักย์, แหล่งเดียวกัน, หน้า27-29

³⁵ th.wikipedia.org/wiki/เจ้าแม่กวนอิม เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2556

³⁶ ต้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 26.

³⁷ ต้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ, แหล่งเดียวกัน หน้า 22-23.

³⁸จี. วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ.แหล่งเดียวกัน หน้า 83.

³⁹ศาลเจ้าแม่บูชาเป็นศาลเจ้าเก่าแก่อายุประมาณ 180 ปี เดิมศาลเจ้าแม่บูชาเป็นอาคารไม้และทรวดโถม ภายในศาลมีเจ็ดไม้ 3 อันบูชาไว้คู่กับประติมากรรมเจ้าแม่บูชา จากการสัมภาษณ์คุณหัสชัย จ้อยดีกรรมการสมาคมสว่างอุทยานธรรมสถาน พานทอง เห็นว่าเดิมศาลเจ้าแม่บูชาน่าจะเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมมาก่อน เดิมชื่อศาลอามา มีคนทรงเจ้าชื่อนางบูชา ภายหลังสร้างศาลเจ้าแม่บูชาหรือที่ชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ซิกเซียมาหรือซิดเซียมา เปลี่ยนจากแสดงงิ้วมาเป็นลิเกสมโภชน์แทน ได้ก่อสร้างอาคารหลังใหม่ขึ้นแทนอาคารหลังเก่า สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2516 ดูรายละเอียดใน พิธีเปิดวิหารเทวสถานแปดเซียน(เจ้เยี่ยงไท้) 40 ม.8 ต.พานทอง อ.พานทอง จ.ชลบุรี 11พฤศจิกายน 2550 ชลบุรี : บริษัทงามช่าง ปรีน แอด มีเดีย จำกัด พ.ศ.2550 หน้า113-115

⁴⁰ บุญเดิม พันรอบ อุตสาหกรรม การต่อเรือประมงภาคตะวันออก ทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. 2537 หน้า 4

⁴¹ช่วง 477-222 ปีก่อนค.ศ. เป็นยุคย่อยยุคที่ 2 ในสมัยราชวงศ์โจวตะวันออก ต่อจากยุคชุนชิวโดยในยุคนี้เป็นยุคที่เหลือแคว้นใหญ่ที่ทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันเพียง 7 แคว้น คือ ฉู่, ฉี, หาน, เยียน, จ้าว, เว่ย และฉิน โดยทั้ง 7 แคว้นนี้ทำสงครามกันมายาวนานถึง 255 ปี ก่อนที่ฉินหวางเจี๊ยะ(ฉินอ๋องเจี๊ยะ)จะรวบรวมแผ่นดินจนเป็นปึกแผ่นได้สำเร็จเมื่อ 221 ปีก่อนค.ศ. th.wikipedia.org/wiki/หน้า_เข้าถึง_เมื่อวันที่_15_กรกฎาคม_พ.ศ.2556

⁴² วรรณภา เชื้อจีน, แปล ประตู่ผู้วัฒนธรรมจีน กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ พ.ศ. 2551, หน้า 178

⁴³ <http://www.utdid.com> และ <http://www.86wiki.com/view/22296.htm> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁴⁴ th.wikipedia.org/wiki/กิเลน เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2556

⁴⁵ลิ ไป ไส-Li-Pei Sai, มงคลจีน Chinese Good Luck Charms กรุงเทพฯ ๗ บางกอกมู้ด
พ.ศ.2552 หน้า 48

บทที่ 4

เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนและการเปลี่ยนแปลง

ชาวไทยเชื้อสายจีนได้นำเอาความเชื่อและศาสนาตามแบบอย่างบรรพบุรุษแผ่นดินจีนซึ่งเป็นแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนก่อนที่จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ถูกหลานในรุ่นต่อมาก็ได้ยึดแนวปฏิบัติตามแบบอย่างความเชื่อและศาสนาของบรรพบุรุษ ความเชื่อดังกล่าวได้หล่อหลอมเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อแรงบันดาลใจสำหรับสร้างงานวัฒนธรรมแบบคนไทยเชื้อสายจีนอย่างมีลักษณะสำคัญ ชุมชนที่สำคัญในภาคตะวันออกที่ชาวจีนอาศัยกันอยู่อย่างหนาแน่นคือ ชุมชนเมืองท่าชายทะเลฝั่งตะวันออกเมืองสำคัญ 5 แห่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือ เมืองบางปลาสร้อยตั้งอยู่ที่ชลบุรี เมืองแปะที่ระยอง เมืองระยอง จันทบุรีและตราด การตั้งชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในแหล่งดังกล่าวทำให้มีการก่อตั้งศาลเจ้าจำนวนมากในชุมชนเหล่านั้น และได้กระจายตัวไปตามชุมชนอื่น ๆ รอบชุมชนหลักทั้ง 5 แห่ง การวิจัยได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนในประเด็นต่าง ๆ คือ

ประการแรก เอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมจีนแผ่นดินแม่มีอิทธิพลกำหนดสถาปัตยกรรมตัวอาคารที่ศาลเจ้าอย่างเป็นทางการประดับตกแต่งอาคารแสดงความเป็นจีนอย่างโดดเด่น เช่น การประดับหลังคาอาคารด้วยมังกร มังกรเรียกว่าเล้งหรือหลงปรากฏในสมัยรัชสมัยรัชกาลที่ ๑๑ สร้างขึ้นมาโดยให้ถือว่าเป็นเครื่องหมายประจำชาติ¹ รูปแบบเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมจีนมีความโดดเด่นในเรื่องหลังคาสี่ทิศ เครื่องประดับบนหลังคาประกอบไปด้วยสัตว์มงคลต่าง ๆ ตามธรรมเนียมจีน สัตว์ในเทพนิยายเชื่อว่าสามารถขจัดภูติผีปีศาจและภัยต่าง ๆ การประดับหลังคาด้วยสัตว์ครบทุกชนิดจะสามารถประดับได้เฉพาะอาคารของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ส่วนพระมหาลีหรือขุนนางจะมีจำนวนสัตว์ประดับลดหลั่นกันลงไปตามศักดิ์ของเจ้าของอาคาร สัตว์ที่นิยมประดับหลังคาที่พบเห็นได้ทั่วไปคือมังกร

หลังคาศาลเจ้าในเมืองไทยจะนิยมหลังคา ชานเหมินต้ง เป็นแบบที่นิยมแพร่หลายทางภาคใต้ ของจีนอันเป็นที่ดั้งเดิมของชาวจีนในไทย²



มังกรคู่ที่วัดจีนประชาสโมสร จังหวัดเชียงใหม่



มังกรคู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราดเป็นแบบพระราชวังโบราณจีน

การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีนด้านสถาปัตยกรรมแสดงให้เห็นเด่นชัดที่ วัดพญูเชิงวรวิหารที่เคยเป็นศาลเจ้าแบบจีนมาก่อนปัจจุบันเปลี่ยนเป็นวัดไทย ทำให้มีการ เลียนแบบสร้างวัดหลวงพ่อโตชำปอกงที่วัดกัลยาณมิตรมหารวิหาร ธนบุรี เจ้าพระยานิกร บดินทร์ (โต) ต้นสกุลกัลยาณมิตรว่าที่สมุหนายก ได้อุทิศบ้านและที่ดินบริเวณใกล้เคียง เดิมเป็น หมู่บ้านที่มีภิกษุจีนพำนักอยู่และเรียกกันต่อมาว่าหมู่บ้านกุฎิจีน สร้างเป็นวัดจีนเมื่อ พ.ศ. 2368 และน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระราชทานนามว่าวัดกัลยาณมิตร และทรงสร้างพระวิหารหลวงและพระประธานพระราชทาน เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ชื่อพระพุทธไตรรัตนนายกหรือหลวงพ่โตด้วยมีพระประสงค์จะให้ เหมือนกรุงเก่า คือมีพระโตอยู่นอกกำแพงเมืองอย่างเช่นวัดพญูเชิงวรวิหาร หลวงพ่อโตเป็นที่ เคารพสักการะในหมู่ชาวจีนเรียกชื่อแบบจีนว่า ชำปอสุคกงหรือชำปอกง เป็นพระพุทธรูปปูน ปั้น ปางมารวิชัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทานช่วย เจ้าพระยานิกรบดินทร์ เสด็จก่อพระฤกษ์เมื่อ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2380 อยู่ในพระวิหาร ขนาดใหญ่³

ศาลเจ้าอื่น ๆ ในประเทศไทยที่ได้ผสมผสานวัฒนธรรมไทยเข้าไว้ เช่น วัดชัยภูมิการาม กรุงเทพมหานคร วัดพุทธศาสนานิกายมหายาน อานัมมิกายวัดญวน ตัวอาคารเป็นบ้านโบราณแบบจีน ภายในมีระฆังแบบไทย วัดมงคลสมาคมสร้างแบบศาสนาพุทธภายในวิหารมีพระพุทธรูปแบบวัดไทย เป็นวัดที่ชาวเวียดนามเชื้อสายจีนสร้างขึ้น ปัจจุบันไม่มีพระเวียดนามจำพรรษาแต่มีพระไทยทำพิธีกรรมแบบไทย และศาลเจ้าปู่-ย่า อุดรธานี เป็นศาลเจ้าที่มีความเชื่อท้องถิ่นและเชื่อเทพเจ้าจีน มีการฉลองเทพเจ้าปู่-ย่าด้วยขบวนสิงโต เป็นตัวอย่างความสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย-จีนที่ศาลเจ้า การศึกษาศาลเจ้าจีนที่ชุมชนยี่สารก็พบว่าศาลเจ้าจีนเปลี่ยนเป็นศาลเจ้าแบบไทยด้วย⁴ การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนและไทยของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ศาลเจ้าเป็นตัวอย่างความพยายามปรับตัวของคนจีนผู้อพยพเข้ามาในชุมชนไทย ทางด้านการปรับตัวทางวัฒนธรรมด้านรูปธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม อันจะนำไปสู่การยอมรับวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ ตามมาด้วย

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองชลบุรีแสดงให้เห็นตัวอย่างการสร้างสถาปัตยกรรมแบบไทยพื้นถิ่นภาคกลางที่นำเอาเอาวัฒนธรรมไทย-จีนเข้าไปประดิษฐานประกอบไว้ภายในและรอบนอกปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะศูนย์กลางของชุมชนโดยทั่วไป ในชุมชนภาคตะวันออก เช่นที่ ศาลหลักเมืองระยอง ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองระยองและและศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบ่อไร่ จังหวัดตราดแสดงให้เห็นการสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแบบจีนเคียงคู่กับศาลหลักเมืองแบบไทย ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแบบจีนจะเป็นที่ประดิษฐานประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมืองแบบจีน ส่วนศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแบบไทยจะเป็นที่ประดิษฐานหลักเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากสิวลึงค์ของอินเดียผ่านทางกัมพูชา แสดงความสัมพันธ์เคียงคู่ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนด้านสถาปัตยกรรม ลักษณะโดดเด่นของศาลหลักเมืองจันทบุรีสถาปัตยกรรมแบบไทยภายในมีประติมากรรมจีนเจ้าพ่อหลักเมืองคู่กับเสาหลักเมือง เป็นต้น เจวิดไม้ก็เป็นเครื่องแสดงอย่างหนึ่งให้เห็นบทบาทความสำคัญของวัฒนธรรมไทยที่ศาลเทพารักษ์ เจวิดพบอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองชลบุรี ศาลหลักเมืองนครนายก ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองระยอง และศาลเจ้าแม่บุญบา พานทอง ชลบุรี



ศาลหลักเมืองชลบุรีหรือคารสถานโดยกรมไทยพื้นถิ่นมีวัฒนธรรมจีนประกอบ เจว็ดไม้ที่ศาลเจ้าแม่บูชา ปานทอง ชลบุรี



ศาลหลักเมืองนะเชิงเตตรา



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนะเชิงเตตรา



ศาลหลักเมืองระยอง



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองระยอง



ศาลหลักเมืองบ่อไร่ ตราด



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบ่อไร่ ตราด



สถาปัตยกรรมแบบไทยศาลหลักเมืองจันทบุรี



เทพเงิน หวง กงภายในศาลหลักเมืองจันทบุรี



สถาปัตยกรรมแบบไทยศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนครนายก



ประติมากรรมเงินภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนครนายก



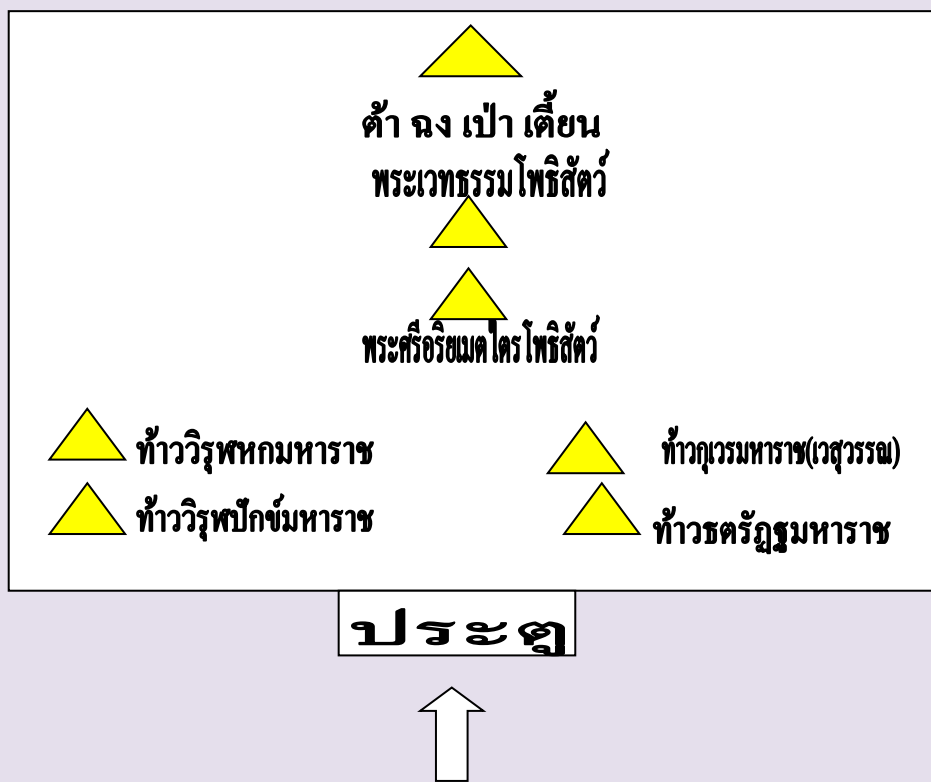
สถาปัตยกรรมแบบไทยศาลพระหลักเมืองปราจีนบุรี



ป้ายศาลพระหลักเมือง ก้าว จู๋เหมี่ยว ปราจีนบุรี



แผนผังวัดโพธิ์ตัดตาราม



วัดโพธิ์ตัดตาราม (โผวเต็กยี่- 普德寺) ตั้งอยู่ที่ศรีราชา จังหวัดชลบุรีคือตัวอย่างการสร้างสถาปัตยกรรมไทยที่วัดสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ภายในอาคารมีการประดับตกแต่งทั่วไปเหมือนวัดจีนสังกัดคณะสงฆ์จีน พระประธานประดิษฐานหลวงพ่อช่าปอ กง ด้า นง เป้า เตียน ไม่มีพระประธานพระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุนีพระพุทธเจ้า พระไภษัชคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า มีพระภิกษุจีนประจำอยู่

ศาลเจ้าในภาคตะวันออกที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม จังหวัดระยอง วัดจีนประชาสโมสร จังหวัดฉะเชิงเทรา โรงเจเป่าฮกตั่ว จังหวัดชลบุรี ศาลเจ้าเซียนซือไท่ จังหวัดชลบุรี ศาลเจ้าฮักเกี้ยน จังหวัดชลบุรี ศาลหลักเมืองชลบุรี จังหวัดจันทบุรี ศาลหลักเมืองระยอง วัดเทพพุทธาราม จังหวัดชลบุรี ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดตราด และวัดอุภัยภาติการาม โดยพิจารณาจากประวัติการก่อตั้ง และเอกลักษณ์ด้านผังตัวอาคาร เป็นต้น



อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน) ชลบุรี



อุทยานสามก๊ก ชลบุรี



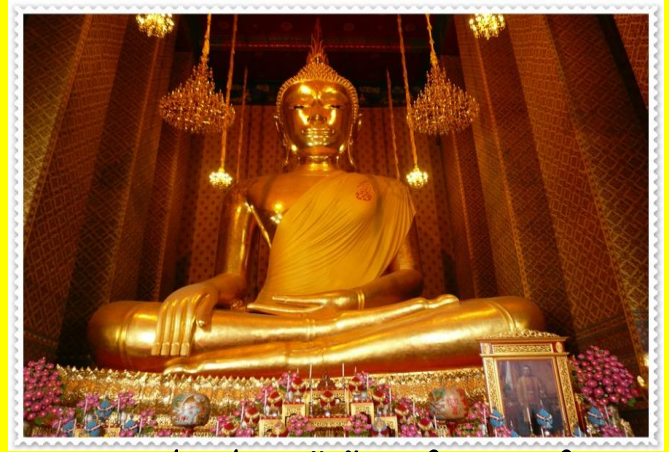
ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบางพระ จังหวัดชลบุรี



สมาคมพุทธนามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี

อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) และอุทยานสามก๊กแสดงให้เห็นแนวโน้มการบริหารจัดการและการปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ใช้สถาปัตยกรรมเป็นจุดดึงดูดจัดระบบคล้ายพิพิธภัณฑ์หรืออุทยานกลางแจ้ง มีพนักงานเฝ้าเก็บบัตรผ่านประตู เป็นรูปแบบการบริหารจัดการศาลเจ้าแบบใหม่ที่มีการจัดหารายได้เพื่อบำรุงศาลเจ้า ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบางพระ ชลบุรีมีการออกแบบสร้างอาคารสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ สมาคมพุทธมามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี ออกแบบตัวอาคารเป็นสำนักงานศูนย์กลางศาลเจ้าในเครือข่ายจำนวน 51 ศาลเจ้า

ประการที่สอง เอกลักษณะด้านประติมากรรม เอกลักษณะของประติมากรรมที่ศาลเจ้าคือ หลวงพ่อชำปอกง ต้า ฉง เป่า เตียน ที่วัดอุภัยภาติยาราม จังหวัดฉะเชิงเทราสร้างโดยช่างพื้นบ้านที่แตกต่างกับหลวงพ่อชำปอกงที่วัดพญูเชิงวรวิหาร อูชยาและวัดกัลยาณมิตรมหาวิหาร ธนบุรี เป็นเอกลักษณะโดดเด่นด้านประติมากรรมศาสนาพุทธนิกายมหายานในประเทศไทยของคนไทยเชื้อสายจีน ประติมากรรมที่โดดเด่นอีกรูปแบบหนึ่งคือประติมากรรมพระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุนีพระพุทธเจ้า พระโภษะคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า ที่วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นวัดที่สร้างสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โดยชาวไทยเชื้อสายจีนเนื่องจากพระจีนมีมากขึ้น กลุ่มขุนนางจีน พ่อค้าชาวจีน และพระอาจารย์สักแห้งเป็นผู้นำสร้างวัดจีนสำคัญ 3 วัดคือ วัดมังกรกมลาวาส(เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ส่วนวัดมังกรบุปผาราม(เล่งฮัวยี่)จังหวัดจันทบุรีสร้างเสร็จในสมัยรัชกาลที่ปัจจุบัน รูปแบบประติมากรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบพุทธศิลป์แบบไทยมากขึ้นดังที่ปรากฏที่ศาลเจ้ากวนอู จังหวัดตราด นอกจากนี้ยังมีการสร้างประติมากรรมพระพุทธเจ้าทั้งสามประดิษฐานในศาลเจ้าประเภทอื่นที่ไม่ใช่วัด เช่นที่มูลนิธิสว่างเทียนธรรมสถาน จังหวัดสระแก้วที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) ชลบุรี ได้สร้างประติมากรรมพระพุทธเจ้าทั้งสามแสดงให้เห็นผู้เข้าชมสักการะไว้ทั้งสามแห่ง เป็นต้น



พระพุทธรูปชำ ปอ กง วัดพญ์ญเชิงวรวิหาร พระพุทธรูปชำ ปอ กง วัดกัลยาณมิตรมหารวิหาร



พระพุทธรูปชำ ปอ กง วัดอุทัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา

ประติมากรรมพระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากยมุนีพระพุทธเจ้า พระโภชคุรุไวฑูรย
 ประภาพุทธเจ้าเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากวัดศาสนาพุทธในประเทศจีนเป็นต้นแบบ ศาล
 เจ้าในประเทศไทยส่วนใหญ่ก็จะนำมาปรับรูปแบบให้มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะถิ่น เช่น รูปแบบ
 การจัดแสดงที่อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) จะแสดงให้เห็นพัฒนาการประติมากรรม
 พระพุทธเจ้าสามองค์ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังจนถึงปัจจุบัน ที่ศาลเจ้ากวนอู จังหวัดตราดได้ปรับ
 รูปแบบพุทธศิลป์เป็นแบบไทยมากขึ้น ส่วนที่มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถาน สระแก้วได้
 ประดิษฐานพระพุทธเจ้าสามองค์สำหรับผู้เข้าสักการะบูชานอกจากศาลเจ้าประเภทวัดที่วัดจีน
 ประชาสโมสร ฉะเชิงเทรา วัดเทพพุทธาราม เซียนสุตยี่ ชลบุรี และวัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี

นอกจากนี้ที่ศาลเจ้าองค์รักรัถย์ นครนายกยังได้ประดับตกแต่งพระพุทธรเจ้าสามพระองค์เป็นจิตรกรรมสำหรับผู้สักการบูชาอีกด้วย



พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากย牟尼พระพุทธรเจ้า
พระโภษัฎฐะ ไวยุทธประภาพุทธเจ้า มูลนิธิสว่างเต็ยธรรมสถาน สระแก้ว



พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากย牟尼พระพุทธรเจ้า
พระโภษัฎฐะ ไวยุทธประภาพุทธเจ้า ศาลเจ้ากวนอู จังหวัดตราด



พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากย牟尼พระพุทธรเจ้า
พระโภษัฎฐะ ไวยุทธประภาพุทธเจ้า อเนกกุศลศาลา
(วิหารเซียน) ชลบุรี



พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระศากย牟尼พระพุทธรเจ้า
พระโภษัฎฐะ ไวยุทธประภาพุทธเจ้า อเนกกุศลศาลา
(วิหารเซียน) ชลบุรี

เทพเจ้าปูนเถ่ากงหรือปึงเถ่ากงเป็นเทพเจ้าที่ชาวไทยเชื้อสายจีนนำภายในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองประดิษฐานเจ้าพ่อหลักเมืองปึงเถ่ากงหรือปูนเถ่ากง ปรากฏหลักฐานว่าที่ประเทศจีนไม่พบเทพเจ้าที่เรียกเช่นนี้ สันนิษฐานว่าคำว่าปูนเถ่ากงนั้นเป็นชื่อเรียกเทพเจ้าของชาวจีนโพ้นทะเลที่มาจากอักษรปึงแปลว่าเดิมหรือตั้งเดิมรวมกับอักษรเถ่าน่าจะลดคำมาจากคำว่า โปวเถ่าแปลว่าชุมชน เมื่อรวมคำแล้วจึงน่าจะหมายถึงชุมชนดั้งเดิม ปูนเถ่ากงจึงน่าจะแปลว่าเป็นเทพเจ้าผู้รักษาชุมชนดั้งเดิม เพราะคนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยมักมีความผูกพันกับแผ่นดินมาตุภูมิหรือแผ่นดินแม่ รวมทั้งการกราบไหว้บูชาเทพเจ้าที่ตนเคยนับถือมาก่อนครั้งที่อยู่เมืองจีนเป็นความผูกพันกับชุมชนเดิมที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอน

เทพเจ้าประจำชุมชนของชาวแต้จิ๋วส่วนใหญ่ในประเทศไทย มักเป็นเจ้าที่เรียกว่าเป๊ะเอี้ยกงคือเทพเจ้าที่คุ้มครองรักษาท้องถิ่นต่าง ๆ ปูนเถ่ากงจึงน่าจะหมายถึงเทพเจ้าผู้คุ้มครองรักษาชุมชน⁶ พวกแต้จิ๋วและแคะจะนับถือเจ้าองค์ใหม่คือ เป็น โถว กง เป็นโถวนี้น่าจะเลียนแบบมาจากตี้ โถว เจ้าของท้องถิ่นที่ซึ่งจะด้อยกว่าเจิ้งหวงเป็นเทพชุมชนใหญ่กว่า จะพบเห็นได้ในหมู่บ้านของเมืองเฉา-โจวและเจีย-เอ็งโจว โถวคือเจ้าองค์หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเหยน ฉิง กลุ่มสูญหูกลายเป็นบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรมจีน เหยน ฉิงเป็นเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไทย แสดงว่าเป็นเทพเจ้าเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน มีศาลเจ้าเป็นโถวที่มีชาวแต้จิ๋วอยู่เป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะในภาคตะวันออก ชาวจีนแต้จิ๋วเป็นกลุ่มชนใหญ่ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชนบทและผสมกลมกลืนชาวไทย บ้างก็แต่งงานกับคนไทยทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมในที่สุด

ความเชื่อเรื่องการนับถือปูนเถ่ากงได้สืบทอดชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นหลังซึ่งพยายามสืบทอดวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีน พยายามรักษามรดกของบรรพบุรุษให้มากที่สุด พยายามทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามแบบบรรพบุรุษที่เคยปฏิบัติให้มากที่สุด เนื่องจากมีการตั้งศาลปูนเถ่ากงทั้งที่บ้านและตามชุมชนต่าง ๆ เป็นอันมาก เป็นเทพที่พบเห็นในหลายศาลเจ้าในชุมชนต่าง ๆ เทพเจ้าปึงเถ่ากงที่ประดิษฐานที่ศาลหลักเมืองบางพระ ชลบุรี ศาลหลักเมืองบ่อไร่ จังหวัดตราด ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ขลุง จังหวัดจันทบุรีจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อคนไทยเชื้อสายจีน



ปูนเกล้ากงหรือเหล่าปึงกงที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองระยอง

ปูนเกล้ากงหรือเหล่าปึงกงที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบางพระ



เทพเจ้าวปูนเกล้ากงที่ศาลเจ้าวปึงเท่าง จันทบุรี

เทพเจ้าวปูนเกล้ากงที่ศาลพ่อหลักเมืองบ่อไร่ ตราด

ประติมากรรมที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกที่สำคัญอื่น ๆ เช่น ประติมากรรมสามก๊ก ประติมากรรมไชอิ้ว ประติมากรรมที่ศาลหลักเมือง ประติมากรรมพระโพธิ์สัตว์กวนอิมปางต่าง ๆ ประติมากรรมเจ้าแม่ทับทิม เป็นต้น โดยเฉพาะประติมากรรมเจ้าแม่ทับทิมแสดงให้เห็นความสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนในแถบเมืองท่าชายฝั่งทะเลในหมู่ชาวจีนฮักเกี้ยน ชาวแต้จิ๋ว ผู้เคารพเจ้าแม่ทับทิม ชาวจีนฮักเกี้ยนสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิมรอบอ่าวและเมืองค้าขายตามปากแม่น้ำต่าง ๆ เจ้าแม่ทับทิมเป็นเจ้าแม่ประจำเรือ ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยองเป็นศาลเจ้าเก่าแก่แห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าแม่ทับทิม ชลบุรีอีกหลายแห่งที่พนัสนิคม บางละมุงและสัตหีบ

เนื่องจากจังหวัดชลบุรีเป็นเมืองท่าสำคัญของภาคตะวันออกตั้งแต่เมืองศรีพะโล เมืองบางปลาสร้อยหรือเมืองชลบุรีปัจจุบัน รวมทั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมที่ปราจีนบุรีซึ่งเป็นเมืองสำคัญแถบลุ่มน้ำบางปะกงด้วย

ประการที่สาม เอกลักษณะด้านจิตรกรรม จิตรกรรมที่ศาลเจ้าจำนวน 11 ประเภทที่พบในการศึกษารั้งนี้ได้แก่ จิตรกรรมตามความเชื่อของศาสนาพุทธนิกายมหายาน จิตรกรรมในศาสนาเต๋า เป็นจิตรกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อศาสนาที่กลมกลืนมาจากบรรพบุรุษ จิตรกรรมสามก๊ก ไช้อ้ว เจียงจื่อ หยาง ห้องสิน เป็นความสำคัญของพงศาวดารที่มีการบันทึกเรื่องราวไว้ตามหลักฐานการบันทึกต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้บันทึกไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ตำนานหญิงทอผ้ากับชายเลี้ยงวัว ความฝันในหอแดง ไชซี ฉีอินก๊วยและกิเลน เป็นตัวอย่างจิตรกรรมที่พบที่ศาลเจ้าที่มีเอกลักษณ์มีคุณค่าสำหรับศึกษาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ศรัทธาสักการะศาลเจ้าให้มีความรู้และความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นจากที่มีมาแต่เดิม เนื่องจากได้มีการแปลวรรณกรรมจีนหลายเรื่องมาเป็นภาษาไทยอยู่ก่อนแล้ว

จิตรกรรมพุทธประวัติพระพุทธเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีน



**พุทธประวัติพระพุทธเจ้าตอนประสูติ
ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดตราด**



**พุทธประวัติพระพุทธเจ้าตอนเสด็จออกบรรพชา
มูลนิธิชาตึกไห่ ชลบุรี**

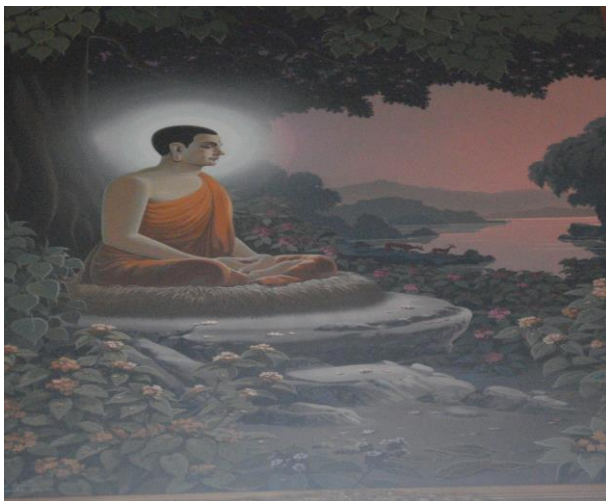
จิตรกรรมพุทธประวัติพระพุทธรเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีน



พุทธประวัติพระพุทธรเจ้าทรงคตพระโมฬี มุณรชานตก ไท จังหวัดชลบุรี



พุทธประวัติพระพุทธรเจ้ามาเพ็ญเพียร มุณรชานตก ไท จังหวัดชลบุรี



พุทธประวัติพระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้เนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) จังหวัดชลบุรี

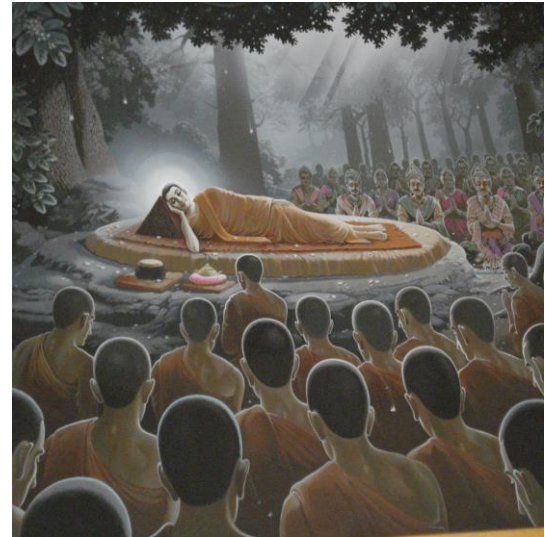


พุทธประวัติพระพุทธรเจ้าทรงโปรดบิณฑกวัคคีย์ มุถนิชชาเด็กไห้ จังหวัดชลบุรี

จิตรกรรมพุทธประวัติพระพุทธรเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีน



พุทธประวัติพระพุทธรเจ้าทรงโปรดองคฺลีมาล
มุลนิธิชำเต็กไ้ จังหวัดชลบุรี



พุทธประวัติพระพุทธรเจ้าปรินิพพาน
อเนกกุศลศาลา (วิหารเขียน) จังหวัดชลบุรี

ประการสุดท้าย เอกลักษณ์ด้านภาษาและวรรณกรรม วรรณกรรมที่ศาลเจ้าส่วนใหญ่ มักจะเป็นวรรณกรรมจีนที่แปลเป็นภาษาไทยแล้ว เช่น สามก๊ก รวมทั้งที่มีการนำไปทำบทภาพยนตร์ หรือหนังการ์ตูน เช่น ไซอิ๋ว เป็นที่นิยมรู้จักกันแพร่หลายมากในรูปของสื่อที่ทันสมัย เนื่องจากที่ศาลเจ้าไม่มีภาษาไทยอธิบายกำกับภาพ มีเพียงผู้สร้างถวาย ศาลเจ้าหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงใต้เขียนภาษาไทยกำกับระบุชื่อผู้สร้างถวายเพื่อให้ผู้ที่เข้าสักการะบูชาศาลเจ้า รวมทั้งนักท่องเที่ยวได้เข้าใจวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายจีนมากขึ้น เป็นวิธีการเผยแพร่วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่น่าสนใจรูปแบบหนึ่ง



พุทธประวัติตอนปาเพ็ญเพียรใต้ต้น
มหาโพธิ์ โรงเจเม่งเตกตั่ว ฉะเชิงเทรา



ความฝันในหอแดงที่ศาลเจ้ามุนีซาเต็กไท้
อำเภอเมือง ชลบุรี

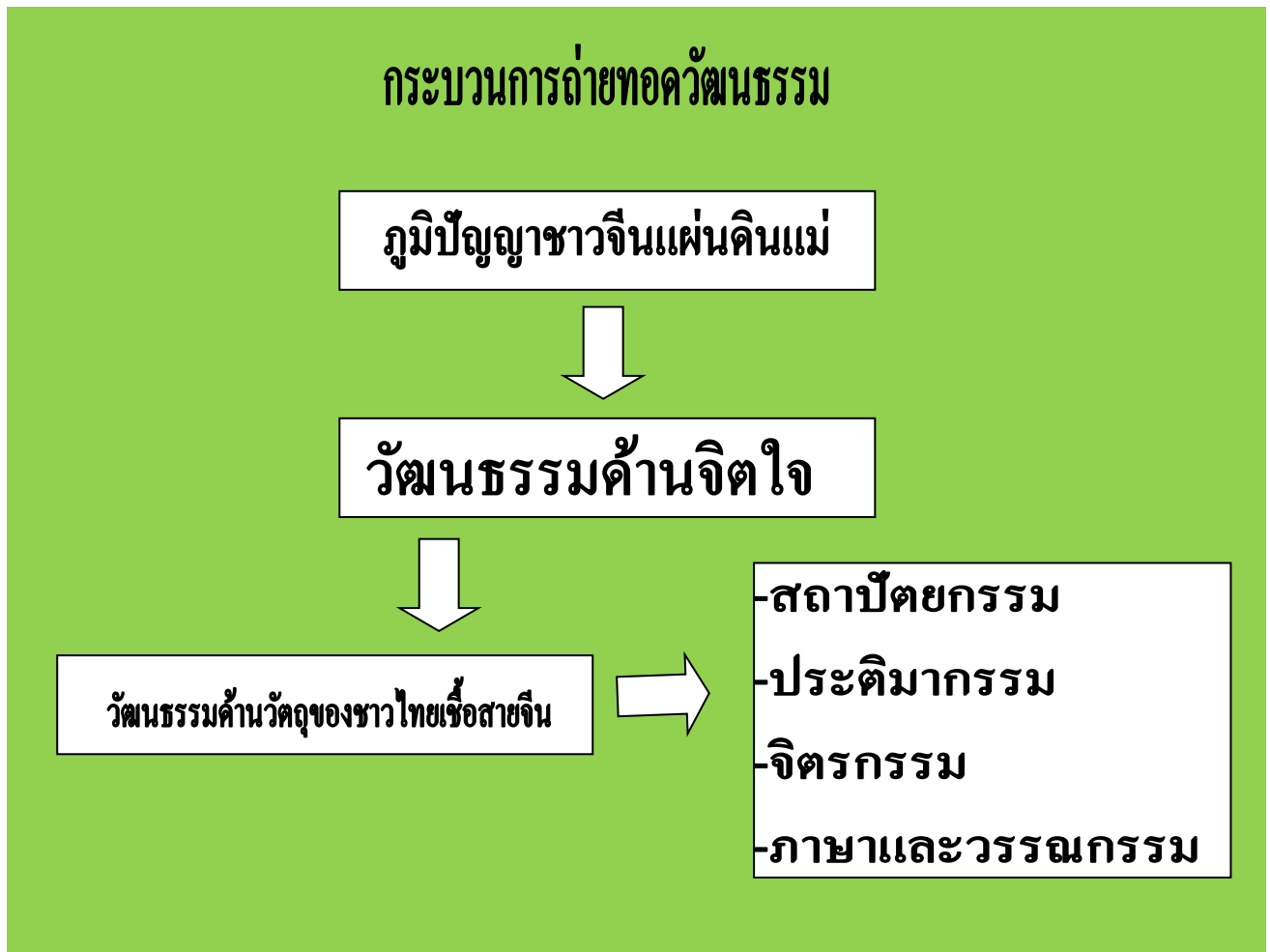
การเปลี่ยนแปลง

วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนตั้งแต่ระดับรัฐสู่ระดับประชาชน ชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภารแห่งพระมหากษัตริราชเจ้า ได้อาศัยอยู่ภายใต้ร่มพระบวรพุทธศาสนาในผืนแผ่นดินไทยได้นำอารากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนมาสู่สังคมสยามจนหลอมรวมเป็นรูปแบบวัฒนธรรมไทย-จีนแบบใหม่อย่างน่าสนใจ ได้ฝังรากลึกกลงสู่กระแสสำนึกและจิตวิญญาณของคนไทยเชื้อสายจีน ชาวจีนในรุ่นที่อพยพมาสู่แผ่นดินไทยได้ปรับตัวและหล่อหลอมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับคนไทยได้โดยสมานฉันท์เป็นพลังทางสังคมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมอย่างมีคุณค่า การประยุกต์ทางวัฒนธรรมคู่ได้จากสถาปัตยกรรมอาคารศาลเจ้า แสดงให้เห็นความศรัทธาความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป แสดงให้เห็นวัฒนธรรมไทยและศาสนาพุทธผสมผสานควบคู่ไปกับขนบธรรมเนียมแบบจีนอย่างลงตัวและเป็นศูนย์รวมแห่งศิลปวัฒนธรรมไทยจีนอันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในปัจจุบัน⁷

กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับอิทธิพลจากภูมิปัญญาจีนจากแผ่นดินแม่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเภทจิตใจ คือแบบอย่างการปฏิบัติหรือแนวทางแห่งความคิด ความเชื่ออุดมการณ์ ศีลธรรมจรรยา ธรรมเนียมประเพณี ประชญา กฎหมาย พิธีการต่าง ๆ ของชาวจีนแผ่นดินแม่ที่เกิดจากศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาเต๋า ลัทธิขงจื้อ และภูมิปัญญาจีนทั้งหลาย หล่อหลอมส่งทอดให้กับชาวไทยเชื้อสายจีนที่เดินทางอพยพเข้ามาในประเทศไทยบ้างก็ล้มเหลว บ้างก็ประสบความสำเร็จ ในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้สละทรัพย์สมบัติเพื่อสร้างวัฒนธรรมประเภทวัตถุที่ศาลเจ้าในรูปแบบของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยกันมาทำกิจกรรมร่วมกัน ศาลเจ้าจึงเป็นแหล่งสถานที่ที่มีบทบาทความสำคัญในชุมชนบันทึกประวัติความเป็นมา การอพยพ และความสัมพันธ์ของชาวจีนที่มีต่อคนไทย

ชาวไทยเชื้อสายจีนประกอบพิธีกรรมเพื่อรักษาวัดธรรมที่วัดโพธิ์ตัดราม ชลบุรี





เอกลักษณ์ศาลเจ้าในภาคตะวันออก

เนื่องจากภาคตะวันออกประกอบด้วย 8 จังหวัดมีลักษณะเป็นเมืองท่าชายทะเลในส่วนใหญ่เป็นภาคตะวันออกตอนล่างและภาคตะวันออกตอนบน ภาคตะวันออกตอนล่างเป็นชายฝั่งทะเล เอกลักษณ์ศาลเจ้าในภาคตะวันออกแสดงให้เห็นได้ในประเด็นสาระสำคัญดังนี้คือ **ประการแรก** เอกลักษณ์ความสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย-จีน รูปแบบสถาปัตยกรรมตัวอาคาร การจัดวางเครื่องสักการบูชา ประติมากรรมรูปเคารพ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน ตามแบบการสร้างอาคารสถาปัตยกรรมศาลเจ้าแรกที่วัดพนัญเชิงวรวิหาร แสดงให้เห็นความเคารพวัฒนธรรมไทยแต่ก็ยังคงนำวัฒนธรรมจีนเข้าไปไว้ในวัดพนัญเชิงวรวิหารได้อย่างผสมผสานกลมกลืน นอกจากนี้วัดจีนยังเริ่มสร้างแบบสถาปัตยกรรมไทยบ้างแล้วการจัดวางเจ็ด

ประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมือง เทพเจ้าประจำถิ่น เหล่านี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทย-จีนอย่างเป็นรูปธรรม ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งทรงมีเชื้อสายเป็นจีนแต่จิวราชสำนักปักกิ่งบันทึกว่าพระเจ้าตากสินเป็นเจิ้ง เจาทรงมีพระบิดาชื่อเจิ้งยุงได้รับแต่งตั้งเป็นขุนพัฒน์ พระมารดาเป็นชาวไทยชื่อนกเอี้ยงสมัยอยุธยาใกล้จะเสียกรุงแก่พม่าครั้งที่ 2 ได้รวบรวมกำลังต่อสู้กับพม่าจนได้สถาปนาเมืองหลวงกรุงธนบุรีสำเร็จ สมเด็จพระเจ้าตากสินสนับสนุนชาวจีนแต่จิวรู้จักกันในนามของจีนหลวง¹⁰ ในภาคตะวันออกเป็นเส้นทางเดินทัพเพื่อกู้ชาติที่สำคัญ ศาลพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นแบบไทยและมีวัฒนธรรมจีนอยู่ด้วยที่ละเซียงเทราระยอง จันทบุรีและตราดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนที่มีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยอยุธยา



ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ฉะเชิงเทรา



ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ระยอง



ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จันทบุรี



ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตราด

ประการที่สอง เอกลักษณ์ศาลเจ้าไทยจีนในภาคตะวันออก แสดงให้เห็นการยอมรับโลกาภิวัตน์ เช่น การสร้างอาคารแบบสมัยใหม่ การจัดการแบบใหม่ เพื่อสามารถร่วมมือกับชุมชน ศาลเจ้าในบริเวณนี้จะเป็นศาลเจ้าที่เกี่ยวกับการเดินเรือ เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิมเทพผู้พิทักษ์รักษาทะเล เทพเจ้ากวนอูเทพผู้ซื่อสัตย์เป็นคุณลักษณะสำคัญสำหรับผู้เดินทางผจญภัยในท้องทะเลที่มีแต่อันตรายรอบด้าน รวมทั้งภูมิปัญญาด้านศาสนาพุทธนิกายมหายานที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาพุทธในชุมชนไทยเป็นต้น บริเวณเมืองท่าสำคัญในแถบตะวันออกตอนล่างประกอบด้วย ชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด เป็นชุมชนสำคัญของชาวจีนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งทรงมีเชื้อสายเป็นจีนแต่จิวในฐานะเป็นจีนหลวงได้ทำสงครามกู้ชาติได้กำลังชาวจีนในภาคตะวันออกเป็นกำลังสำคัญสนับสนุนจนสำเร็จ

ประการสุดท้าย เอกลักษณ์ศาลเจ้าแบบเมืองชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออกตอนล่างชายฝั่งทะเลศาลเจ้าในบริเวณนี้จะเป็นศาลเจ้าที่เกี่ยวกับการเดินเรือ เช่นศาลเจ้าชาวจีนฮักเกี้ยน ศาลเจ้าพ่อกวนอู และศาลเจ้าแม่ทับทิม ภาคตะวันออกตอนบนเป็นดินแดนที่ประกอบด้วยลุ่มน้ำบางปะกง ลุ่มน้ำระยอง ลุ่มน้ำจันทบุรี และลุ่มน้ำตราด ชาวไทยเชื้อสายจีนได้สร้างศาลเจ้าแม่ทับทิม เอกลักษณ์ศาลเจ้าที่ได้รับอิทธิพลจากชาวไทยเชื้อสายจีนจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นจุดรวมของชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อนอพยพแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา คือวัดจีนประชาสโมสร สร้างวัดตามแบบวัดจีนที่กรุงเทพมหานครตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมทั้งวัดอุทัยภาติการามที่รับวัฒนธรรมศาลเจ้าแบบอยุธยาที่วัดพนัญเชิงวรวิหารที่เคยเป็นศาลเจ้ามาก่อนมาสร้างพระพุทธรูปแบบช่าปองกงนำมาเป็นพระพุทธรูปประธานของศาลเจ้า

ศาลเจ้าแม่เขาสามมุข บางแสน ชลบุรี ¹¹ มีปรากฏอยู่ในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ.2329-2398 ว่า“เห็นจวนจวนบนเจ้าเขาสามมุข จงช่วยทุกข์ถึงที่จะทำถวาย พอขาดค้ำน้ำขึ้นทั้งคลื่นคลาย” สอดคล้องกับชื่อตำนานพื้นบ้านเรื่องตำนานเขาสามมุข แสดงความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้ากับตำนานพื้นบ้านชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ปัจจุบันศาลเจ้าแม่

สามสุขมีสองศาลเป็นที่เคารพของชาวเรือ มักถือเป็นประเพณีที่ต้องกราบไหว้ บนบานศาลกล่าว เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและเดินทางโดยปลอดภัย ภายในศาลเจ้ามีประติมากรรมต่าง ๆ เป่าเตียน พระพุทธรูปชำปอกง เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่เทียงโฮวเซี้ยบ้อ เจ้าแม่ทับทิม นุยปุยเนี้ย ซึ่ง هنگเจีย หรือสูกโจ้ว และเทพหมอยาฮั่วท้อเซียง เป็นต้น

ประติมากรรมในศาลเจ้าแม่สามมุข ชลบุรี



ต้า งง เป่า เตียน ชำปอกง



เจ้าพ่อกวนอู



เซียงฮังกง



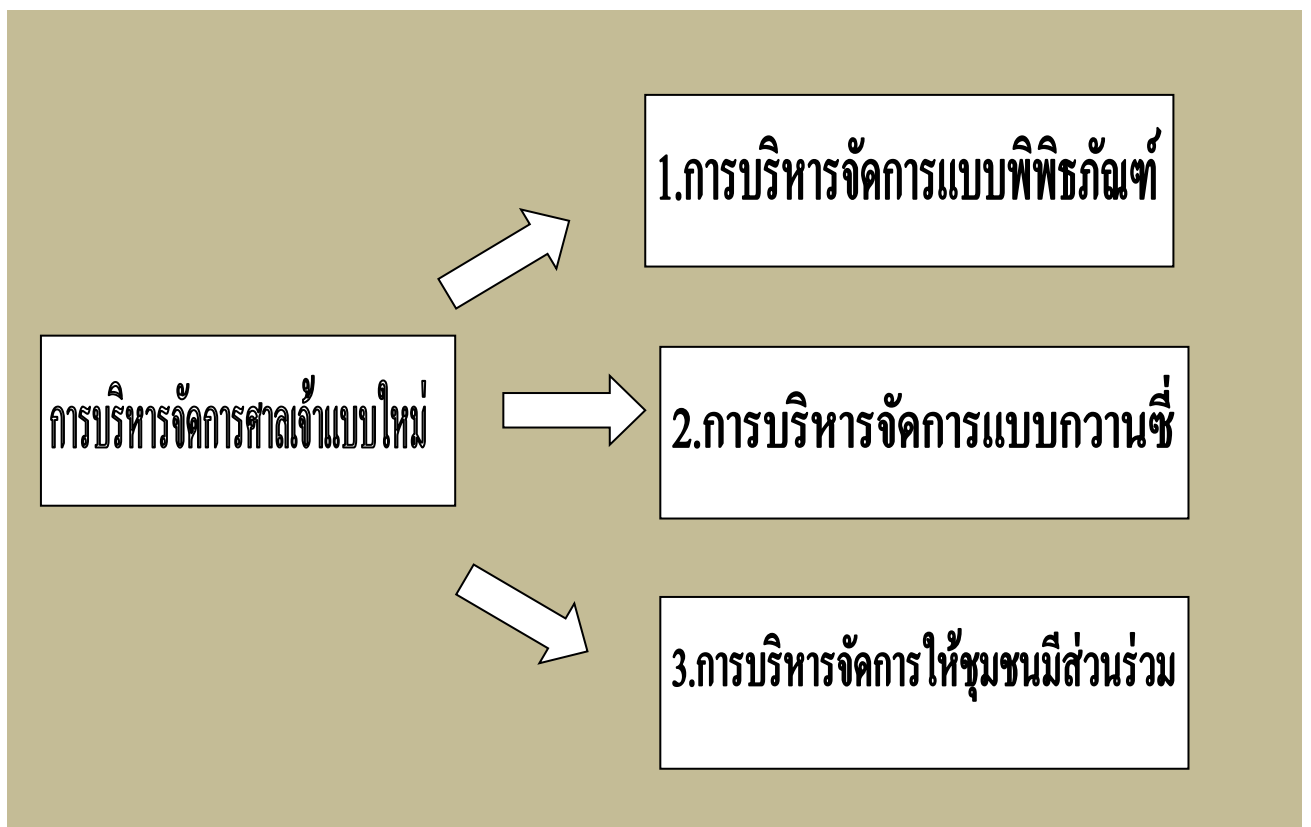
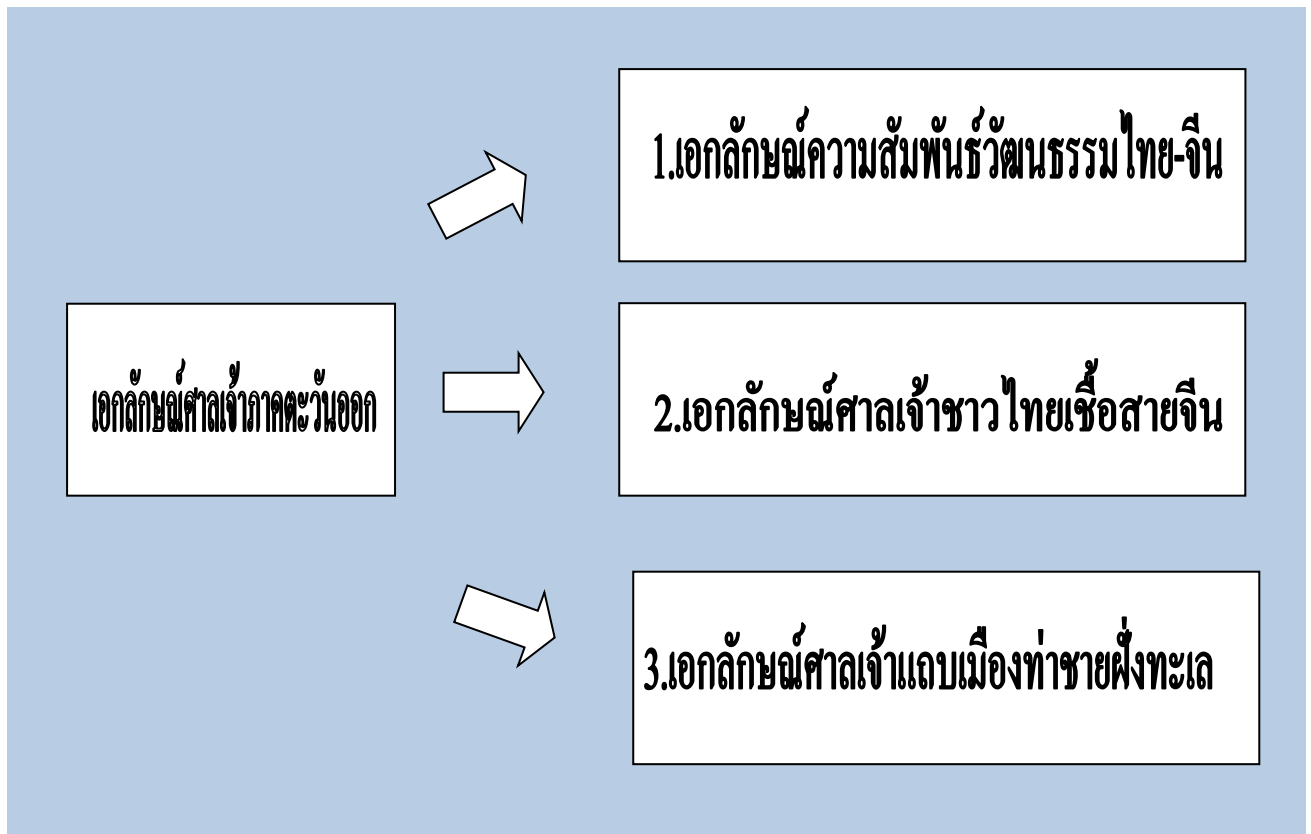
เจ้าแม่ทับทิม นุยปุยเนี้ย



ซิ่งเฮ่งเจีย



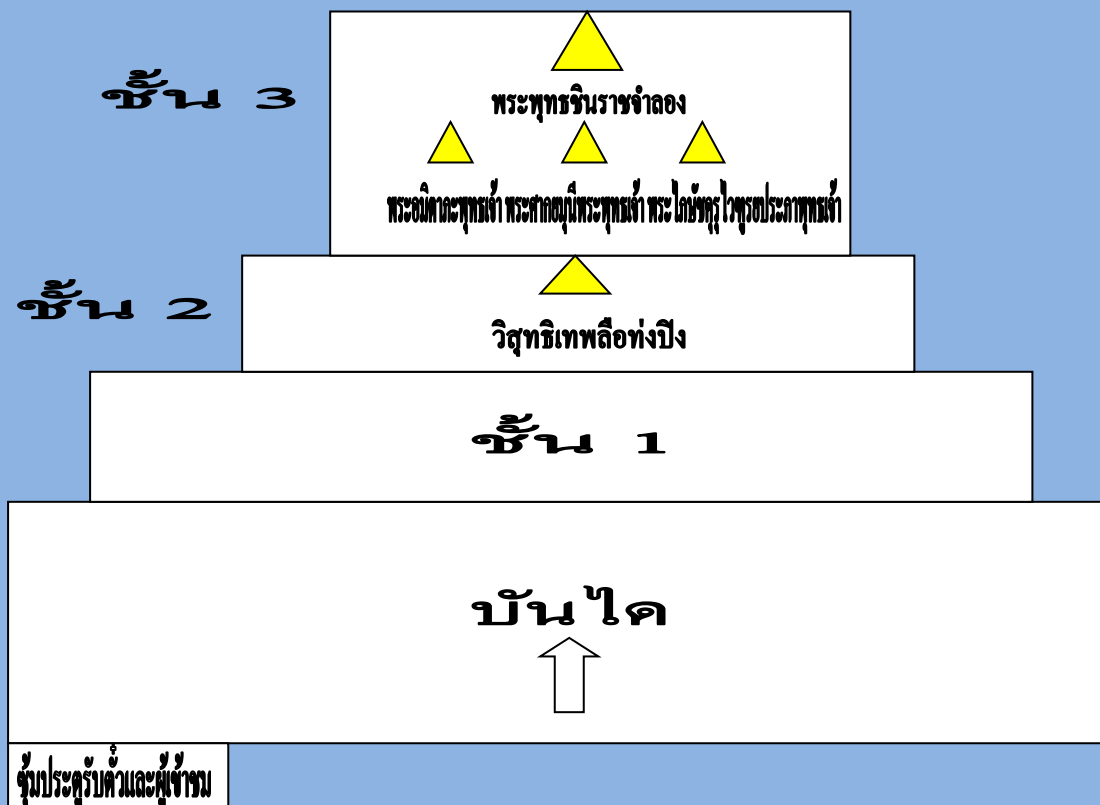
ฮั่วท้อเซียงฮั่ว เทพหมอยา



การบริหารจัดการศาลเจ้าแบบใหม่เป็นรูปแบบที่แสดงให้เห็นแนวโน้มการจัดการบริหารศาลเจ้าเพื่อสามารถดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนแสดงให้เห็นได้จากรูปแบบที่สำคัญดังนี้คือ **ประการแรกคือ** การบริหารจัดการแบบพิพิธภัณฑน์ เนื่องจากภาคตะวันออกเป็นภาคที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวมากโดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีมีห้องพักสูงที่สุดทั่วประเทศ¹² รูปแบบการปรับตัวการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นสำคัญที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดการบริหารแบบพิพิธภัณฑน์ พิพิธภัณฑน์คือสถานที่รวบรวมศิลปวัตถุที่คุณค่าและมีความสำคัญด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมหรือทางประวัติศาสตร์สำหรับสาธารณชนด้วยวิธีการจัดการแสดงแบบชั่วคราวหรือถาวร พิพิธภัณฑน์ส่วนใหญ่มักอยู่ในชุมชนใหญ่ การจัดการแสดงมักจะใช้สารสนเทศแบบทันสมัยเพื่อเป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้เข้าชมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พิพิธภัณฑน์ทางศิลปะเน้นพื้นที่การแสดงศิลปะวัตถุด้านตัวอาคารสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมเป็นต้น อาจจัดรวมจิตรกรรมไว้เป็นกลุ่ม หรืออาจมีศิลปะอื่นด้วย เช่น เครื่องถ้วยชาม โลหะ เฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ของศิลปินคนสำคัญ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑน์ขึ้นอยู่กับสายงานของภาครัฐบาลที่ทำหน้าที่กำกับดูแล ต่อจากนั้นก็เป็นที่ของผู้บริหารสูงสุดทำหน้าที่ด้านการจัดการพิพิธภัณฑน์ให้อยู่รอดได้ด้วยการวางแผนกลยุทธ์ (an institutional or strategic plan) ให้เป็นไปตามนโยบายของพิพิธภัณฑน์¹³ อเนกกุศลศาลา (วิหารเซียน) ชลบุรีเป็นตัวอย่างการบริหารจัดการศาลเจ้าแบบพิพิธภัณฑน์แบบใหม่ รูปแบบการจัดเก็บบัตรผ่านประตู การจัดวางประติมากรรมทั้งภายในและภายนอกอาคาร โดยเฉพาะรัฐบาลจีนมอบโบราณศิลปวัตถุจำนวน 328 รายการมาจัดแสดงไว้ อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน)เป็นงานก่อสร้างที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมชั้นสองของจีนด้านพุทธศาสนา ผนวกเข้ากับความสำเร็จในศาสนาเต๋าและขงจื้อแบบดั้งเดิมตามหลักฮวงจุ้ยหรือภูมิลักษณะ งานประดับตกแต่งตัวอาคารมีความหมายเชิงคตินิยมความเชื่อทางเทววิทยาของชาวจีนเป็นงานนฤมิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงเป็นที่ศูนย์กลางศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋าและขงจื้อ รวมทั้งประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีนที่สำคัญ



อเนกคุณศาลา(วิหารเซียน)ต้า ผู่ อี้ แผนผังอเนกคุณศาลา(วิหารเซียน)



ประการที่สอง การบริหารจัดการแบบกวางซีก็จะทำให้ศาลเจ้าในภาคตะวันออกมีศูนย์รวมการทำกิจกรรมตามประเพณีมากขึ้น เช่น ประเพณีกินเจซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว ตามเป้าหมายหลักของสมาคมพุทธมามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย (เม่งเลียง) คือส่งเสริมวัฒนธรรม-การศึกษา สืบทอดคุณธรรมและประเพณีอันดีงามของจีน ¹⁴

ประการสุดท้าย คือการบริหารจัดการแบบประชาชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะศาลเจ้าในท้องถิ่นชุมชนเล็ก ๆ ต่าง ๆ ต้องการให้ประชาชนโดยรอบมีส่วนร่วมเพื่อดูแลรักษาศาลเจ้าร่วมกันเนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ โดยเฉพาะ ผู้ดูแลศาลเจ้าที่เคยมีมาแต่เดิมก็อายุมากไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บางศาลเจ้ามีรายได้ก็จะจ้างคนท้องถิ่นอื่นมาดูแลศาลเจ้า เจ้าของผู้มีหน้าที่ดูแลศาลเจ้าอาจอาศัยอยู่ห่างไกลจากศาลเจ้า จึงเป็นปัญหาที่ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ร่วมกัน รวมทั้งการดูแลภูมิทัศน์รอบ ๆ ศาลเจ้าเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง



ศาลเจ้าแม่ทับทิม สัตหีบ ชลบุรี



ศาลเจ้าฮักเกี้ยน ชลบุรี

เชิงอรรถ

¹ล.เสถียรสุด, เรียบเรียง **ประวัติวัฒนธรรมจีน** กทม: ห้างหุ้นส่วน ภาพพิมพ์, พ.ศ.2509, หน้า 35

² กุลศิริ อรุณภาคย์, **ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพ ฯ กรุงเทพ ฯ** : มิวเซียมเพรส,2553,หน้า 21

³th.wikipedia.org/wiki/วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2556

⁴ ดูรายละเอียดในตัวหนังสือ **เชิง และ บุญยั้ง ไร่สุขศิริ, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย** กรุงเทพ ฯ : บริษัท ส่องสยาม จำกัด 2543 และ <http://www.lek-prapai.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2556

⁵ พุทธสมาคม สว่างผล หนองมน หนังสืออนุสรณ์งานฉลองครบรอบ 61 ปี พร้อมงานพิธีมหาจุฬาลงกรณราชูไร้ญาติ ล้างป่าช้า ครั้งที่ 4 ร่วมกับเทศบาลเมืองแสนสุขและผู้มีจิตศรัทธา(20 เมษายน พ.ศ. 2551) หน้า 289-291 และอนุสรณ์สถาปนาครบรอบ 63 ปีและพิธีเปิดเทวสถาน-สำนักงาน-หอประชุม สมาคมกพุทธมามกสงเคราะห์แห่งประเทศไทย 2009-2552

⁶จี. วิลเลียม สกินเนอร์, ชาลววิทย เกษตรศิริ บรรณาธิการ. **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์.** กรุงเทพ : มูลนิธิโตโยต้า, 2548. หน้า 139-140

⁷**อนุสรณ์ศาลา(วิหารเซียน) กรุงเทพ ฯ** : บริษัทแมงป่อง(มหาชน) จำกัด พ.ศ.2531หน้า 61

⁸บุญเดิม พันรอบ **มานุษยวิทยาวัฒนธรรม: Cultural Anthropology** ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี พ.ศ.2546 หน้า 115

⁹บุญเดิม พันรอบ และภารดี มหาจันทร์. การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2522.

¹⁰จี. วิลเลียม สกินเนอร์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ. แหล่งเดียวกัน หน้า 18-29

¹¹ บุญเดิม พันรอบ และภารดี มหาจันทร์ แหล่งเดียวกัน ภาคผนวก หน้า 15-18

¹²บุญเดิม พันรอบ สังคมและวัฒนธรรมไทยสำหรับการท่องเที่ยว : **Thai Culture and Society for Tourism** ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. 2550 หน้า 258-259

¹³ wikipedia.org/wiki/Museum เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2556

¹⁴อนุสรณ์สถาปนาครบรอบ 63 ปีและพิธีเปิดทิวสถาน-สำนักงาน-หอประชุมสมาคมกพุทธมามกสงเคราะห์แห่งประเทศไทย 2009-2552 หน้า 27

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเพื่อศึกษาวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออก เพื่อศึกษาแนวความคิด ความสำคัญของวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนประเภทสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณกรรมที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาเป็น แหล่งการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวในภาคตะวันออก ศาลเจ้าจำนวน 51 แห่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสำรวจและสัมภาษณ์แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนาธิบายตามแบบการวิจัยเชิง คุณภาพ คนไทยเชื้อสายจีนได้สร้างวัฒนธรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างเห็นได้ ชัดเจนจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมแม่ในจีนที่ชาวจีนนำอพยพเข้ามาตั้งรกราก ในสังคมไทยและได้เลือกสรรวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับผู้อพยพชาวจีนด้านความเชื่อก่อให้เกิดภูมิ ปัญญาที่แตกต่างกับวัฒนธรรมแผ่นดินแม่ ผลการศึกษาสามารถสรุปในประเด็นหลักย่อยดังมี รายละเอียดสามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้คือ

ชาวไทยเชื้อสายจีนได้ตั้งชุมชนอยู่อย่างหนาแน่นแถบเมืองท่าชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จำนวน 5 แห่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือ เมืองบางปลาสร้อยตั้งอยู่ที่ชลบุรี เมืองแปดริ้ว ที่ฉะเชิงเทรา เมืองระยอง จันทบุรีและตราด การตั้งชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในแหล่งดังกล่าว ทำให้มีการก่อตั้งศาลเจ้าจำนวนมากในชุมชนเหล่านั้น การวิจัยได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในประเด็นต่าง ๆ คือ ตัวอย่างอาคารสถาปัตยกรรมจีนที่มีลักษณะ โดดเด่นสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาคือ ศาลเจ้าในภาคตะวันออกที่สำคัญจำนวน 10 ศาลเจ้า ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิมจังหวัดระยอง วัดจีนประชาสโมสร ฉะเชิงเทรา โรงเจเป่าฮกตั่ว ศาลเจ้า เซียนซือไท่ ศาลเจ้าฮักเกี้ยน จังหวัดชลบุรี ศาลหลักเมืองชลบุรี ศาลหลักเมืองระยอง วัด เทพพุทธาราม เซียนสุคดี ชลบุรี ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดตราดและวัดอุภัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา โดยพิจารณาจากปัจจัยด้านประวัติความเป็นมาของศาลเจ้า บทบาทความสำคัญใน ชุมชนประกอบกับปัจจัยด้านความโดดเด่นของตัวอาคารศิลปกรรมแบบจีน

ตัวอย่างประติมากรรมในศาลเจ้าประกอบด้วยประติมากรรม 8 ประเภทที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ด้านประวัตินการสร้างประติมากรรม บทบาทความสำคัญของประติมากรรมดังกล่าว ประกอบด้วย ประติมากรรมหลวงพ่อบ้างปางองค์ เต้า นง เป้า เตียน ที่วัดอุภัยภาติการาม ฉะเชิงเทรา ประติมากรรมในศาสนาพุทธนิกายมหายานที่วัดจีนประชาสโมสร ฉะเชิงเทรา วัดเทพพุทธาราม เขียนฮุดยี่ จังหวัดชลบุรี วัดมังกรบุปผาราม จังหวัดจันทบุรี และที่มูลนิธิสว่างเทียนธรรมสถาน สระแก้ว ประติมากรรมในศาสนาเต๋า ประติมากรรมสามก๊ก ประติมากรรมไชอิ้ว ประติมากรรมที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ประติมากรรมพระโพธิสัตว์กวนอิม และประติมากรรมเจ้าแม่ทับทิม

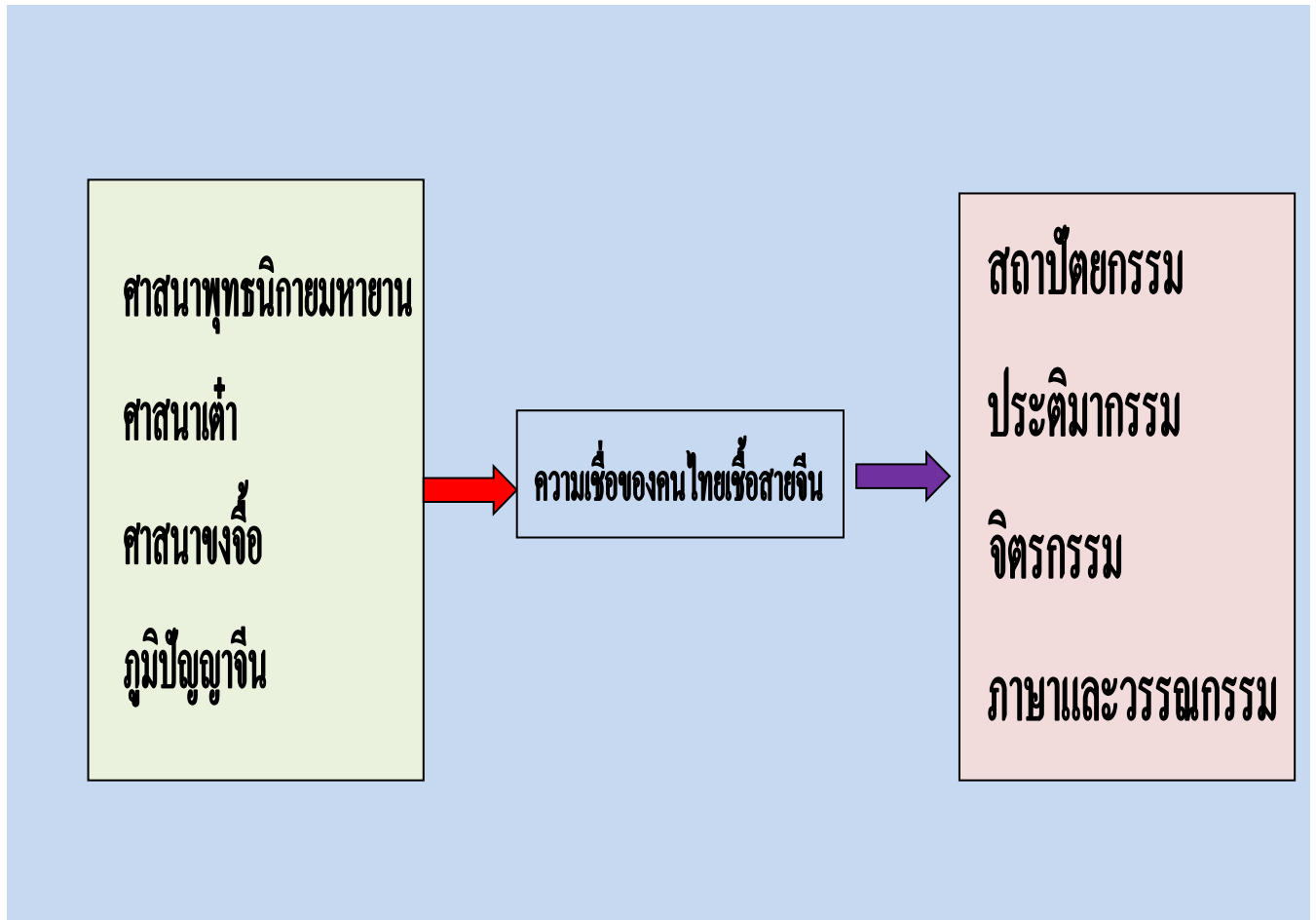
จิตรกรรมที่ศาลเจ้าที่มีลักษณะโดดเด่น มีจำนวน 11 จิตรกรรมได้แก่ จิตรกรรมตามความเชื่อศาสนาพุทธนิกายมหายาน จิตรกรรมในศาสนาเต๋า จิตรกรรมสามก๊ก จิตรกรรมไชอิ้ว จิตรกรรมเจียงเจือหยาง จิตรกรรมห้องสิน จิตรกรรมตำนานหญิงทอผ้ากับชายเลี้ยงวัว จิตรกรรมความฝันในหอแดง จิตรกรรมไชซี จิตรกรรมซิ่นก๊วย-ซิ่นเต็งซาน และจิตรกรรมกิเลน ความสวยงามของศิลปวัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออกมีรายละเอียดมากมายดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ 2 ประกอบ

ประการสุดท้ายภาษาและวรรณกรรมที่ศาลเจ้ามีลักษณะเป็นเอกลักษณ์แบ่งเป็น 6 ประการ คือ

ประการแรก ภาษาและวรรณกรรมจีนเกี่ยวกับศาสนาพุทธนิกายมหายานมีจารึกที่ระฆังสำริดที่วัดจีนสโมสร เป็นต้น ประการที่สอง การจารึกประวัตินการสร้างระฆังเช่นที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม จังหวัดระยอง โรงเจเป้าฮกตั่ว ชลบุรี ประการที่สาม การเขียนโคลงคู่ยี่เลียง เช่นที่บริเวณเสาของอาคารศาลเจ้าบริเวณสำคัญหลายแห่ง ประการที่สี่ แผ่นป้ายจารึกบนแผ่นสำริด เช่น จารึกชื่อเทพเงินหวงกงที่ ศาลหลักเมืองจันทบุรี ประการที่ห้า แผ่นป้ายชื่ออาคาร ชื่อเทพเจ้าต่าง ๆ ประการสุดท้าย ภาษาที่อธิบายประกอบจิตรกรรมต่าง ๆ

ผลการศึกษาเป็นไปตามกรอบแนวความคิดที่ตั้งไว้คือ แนวความคิดตามศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาเต๋า ลัทธิขงจื้อ และภูมิปัญญาจีนมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวไทยเชื้อ

สายจีนเป็นแนวความคิดวัฒนธรรมด้านจิตใจมีอิทธิพลทำให้เป็นแรงบันดาลใจสำหรับ
ออกแบบสร้างวัฒนธรรมประเภทวัตถุที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ภาษา
และวรรณกรรมอย่างมีนัยยะสำคัญ



กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับอิทธิพลจากภูมิปัญญาจีน
จากแผ่นดินแม่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเภทจิตใจ คือแบบอย่างการปฏิบัติหรือแนวทางแห่ง
ความคิด ความเชื่ออุดมการณ์ ศีลธรรมจรรยา ธรรมเนียมประเพณี ปรัชญา กฎหมาย พิธีการ
ต่าง ๆ ของชาวจีนแผ่นดินแม่ที่เกิดจากศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาเต๋า ลัทธิขงจื้อ และภูมิ
ปัญญาจีนทั้งหลาย หล่อหลอมส่งทอดให้กับชาวไทยเชื้อสายจีนที่เดินทางอพยพเข้ามาใน
ประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้สละทรัพย์สมบัติ
เพื่อสร้างวัฒนธรรมประเภทวัตถุที่ศาลเจ้าในรูปของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม

ภาษาและวรรณกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยกันมาทำกิจกรรมร่วมกัน ศาลเจ้าจึงเป็นแหล่งสถานที่ที่มีบทบาทความสำคัญในชุมชนบันทึกประวัติความเป็นมา การอพยพ และความสัมพันธ์ของชาวจีนที่มีต่อคนไทย

เอกลักษณ์ศาลเจ้าภาคตะวันออก เนื่องจากภาคตะวันออกประกอบด้วย 8 จังหวัดมีลักษณะเป็นเมืองท่าชายทะเลในส่วนที่เป็นภาคตะวันออกตอนล่างและภาคตะวันออกตอนบน ภาคตะวันออกตอนล่างเป็นชายฝั่งทะเล เอกลักษณ์ศาลเจ้าในภาคตะวันออกแสดงให้เห็นได้ในประเด็นสาระสำคัญดังนี้คือ **ประการแรก** เอกลักษณ์ความสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย-จีน รูปแบบสถานปัตยกรรมตัวอาคาร การจัดวางเครื่องสักการะบูชา ประติมากรรมรูปเคารพ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน ตามแบบอย่างการสร้างอาคารสถาปัตยกรรมศาลเจ้าแรกที่วัด

พญูเชงวรวิหาร แสดงให้เห็นความเคารพวัฒนธรรมไทยแต่ก็ยังคงนำวัฒนธรรมจีนเข้าไปไว้ในวัดพญูเชงวรวิหารได้อย่างผสมผสานกลมกลืน นอกจากนี้วัดจีนยังเริ่มสร้างแบบสถาปัตยกรรมไทยบ้างแล้ว การจัดวางเจ็ด ประติมากรรมเจ้าพ่อหลักเมือง เทพเจ้าประจำถิ่น เหล่านี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทย-จีนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปนมหากษัตริย์กับวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายจีนจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์บอกเล่าประเภทตำนานเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง กับพระนางสร้อยดอกหมากดังจะเห็นได้จากประวัติการสร้างศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก นอกจากนี้ยังมีประวัติการสร้างศาลเจ้าที่วัดพญูเชงวรวิหารจากประวัติที่เกี่ยวข้องกับการเดินเรือของเจิ้งเหอในสมัยราชวงศ์หมิงที่เดินทางมาในสมัยอยุธยา ตลอดจนศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งทรงมีเชื้อสายเป็นจีน แต่จิวราชสำนักปักกิ่งบันทึกว่าพระเจ้าตากสินเป็นเจิ้ง เจา ทรงมีพระบิดาชื่อ เจิ้งยุงได้รับแต่งตั้งเป็นขุนพัฒน์ พระมารดาเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนสมัยอยุธยาใกล้จะเสียกรุงแก่พม่าครั้งที่ 2 ได้รวบรวมกำลังต่อสู้กับพม่าจนได้สถาปนาเมืองหลวงกรุงธนบุรีสำเร็จ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสนับสนุนชาวจีนแต่จิวรู้จักกันในนามของจีนหลวง ในภาคตะวันออกเป็นเส้นทาง

เดินทัพเพื่อกู้ชาติที่สำคัญ ศาลพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นแบบไทยและมีวัฒนธรรมจีนอยู่ด้วยที่ ฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี และตราด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนที่มีบันทึก ไว้ในประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยอยุธยา

ประการที่สอง เอกลักษณ์ศาลเจ้าไทยจีนในภาคตะวันออก แสดงให้เห็นการยอมรับโลกาภิวัตน์ เช่น การสร้างอาคารแบบสมัยใหม่ การจัดการแบบใหม่ เพื่อสามารถร่วมมือกับชุมชน ศาลเจ้าในบริเวณนี้จะเป็นศาลเจ้าที่เกี่ยวกับการเดินเรือ เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิมเทพผู้พิทักษ์รักษาทะเล เทพเจ้ากวนอูเทพผู้ซื่อสัตย์เป็นคุณลักษณะสำคัญสำหรับผู้เดินทางผจญภัยในท้องทะเลที่มีแต่อันตรายรอบด้าน รวมทั้งภูมิปัญญาด้านศาสนาพุทธนิกายมหายานที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาพุทธในชุมชนไทยเป็นต้น บริเวณเมืองท่าสำคัญในแถบตะวันออกตอนล่างประกอบด้วย ชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด เป็นชุมชนสำคัญของชาวจีนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งทรงมีเชื้อสายเป็นจีนแต่จิวในฐานะเป็นจีนหลวงได้ทำสงครามกู้ชาติได้กำลังชาวจีนในภาคตะวันออกเป็นกำลังสำคัญสนับสนุนจนสำเร็จ

ประการสุดท้าย เอกลักษณ์ศาลเจ้าแบบเมืองชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออกตอนล่างชายฝั่งทะเลศาลเจ้าในบริเวณนี้จะเป็นศาลเจ้าที่เกี่ยวกับการเดินเรือ เช่นศาลเจ้าชาวจีนฮักเกี้ยน ศาลเจ้าพ่อกวนอู และศาลเจ้าแม่ทับทิม ภาคตะวันออกตอนบนเป็นดินแดนที่ประกอบด้วยลุ่มน้ำบางปะกง ลุ่มน้ำระยอง ลุ่มน้ำจันทบุรี และลุ่มน้ำตราด ชาวไทยเชื้อสายจีนได้สร้างศาลเจ้าแม่ทับทิม เอกลักษณ์ศาลเจ้าที่ได้รับอิทธิพลจากชาวไทยเชื้อสายจีนจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นจุดรวมของชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อนอพยพแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา คือวัดจีนประชาสโมสร สร้างวัดตามแบบวัดจีนที่กรุงเทพมหานครตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมทั้งวัดอู่ภัยภาคการามก็รับวัฒนธรรมศาลเจ้าแบบอยุธยาที่วัดพนัญเชิงวรมหาวิหารที่เคยเป็นศาลเจ้ามาก่อนมาสร้างพระพุทธรูปแบบชำปอกนำมาเป็นพระพุทธรูปประธานของศาลเจ้า

ศาลเจ้าแม่เขาสามมุข บางแสน ชลบุรี เป็นตัวอย่างความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเภทตำนานของชุมชนของชาวจีนผู้อพยพ โดยสร้างศาลเจ้าให้สอดคล้องกับตำนานเขาสามมุข แสดงความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้ากับตำนานพื้นบ้านชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ปัจจุบันศาลเจ้าแม่สามสุขมีสองศาลเป็นที่เคารพของชาวเรือ มักถือเป็นประเพณีที่ต้องกราบไหว้ บนบานศาลกล่าวเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและเดินทางโดยปลอดภัย ภายในศาลเจ้ามีประติมากรรมรูปเคารพแบบจีนประดิษฐานอยู่จำนวนมาก

การบริหารจัดการศาลเจ้าแบบใหม่เป็นรูปแบบที่แสดงให้เห็นแนวโน้มการจัดการบริหารศาลเจ้าเพื่อสามารถดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนแสดงให้เห็นได้จากรูปแบบที่สำคัญดังนี้คือ

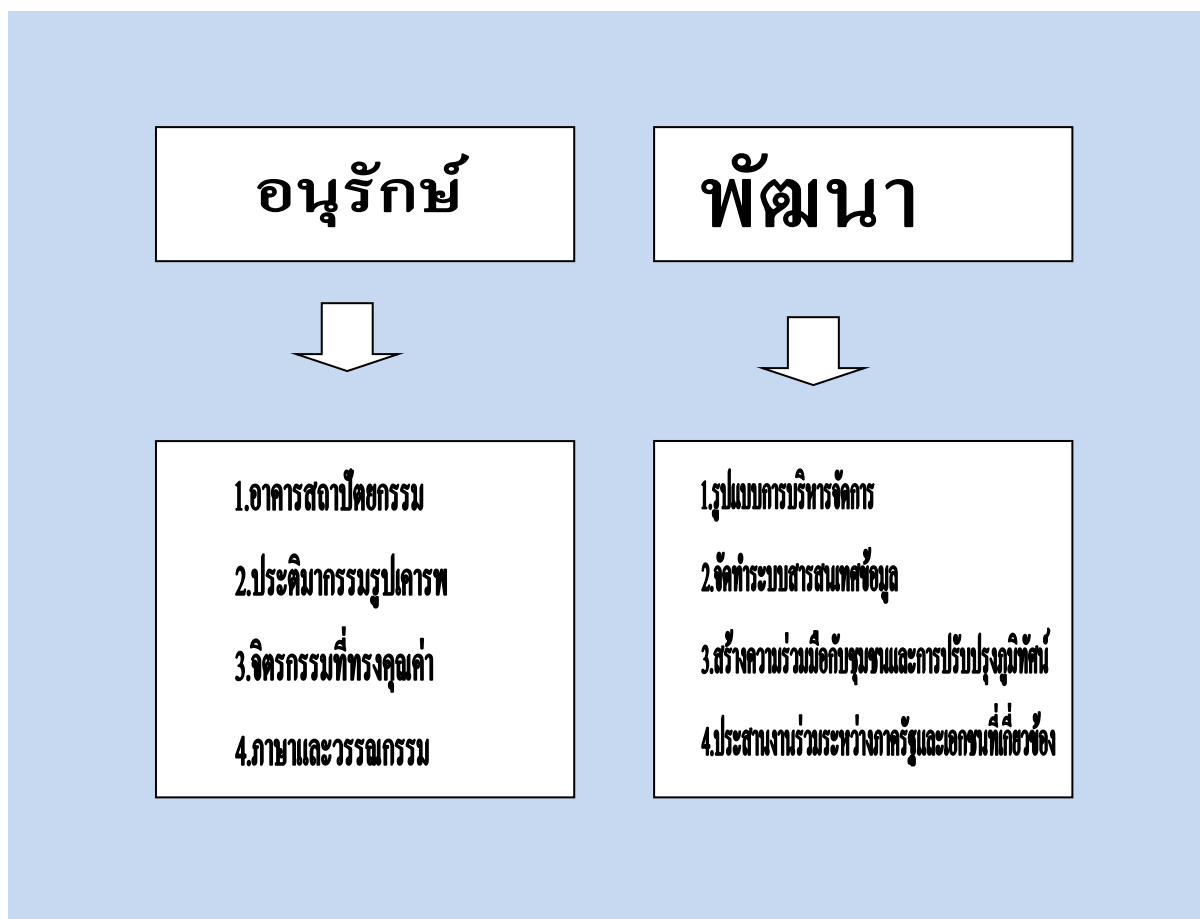
ประการแรกคือ การบริหารจัดการแบบพิพิธภัณฑน์ เนื่องจากภาคตะวันออกเป็นภาคที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวมากโดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีมีห้องพักรีสอร์ทที่สวยที่สุดทั่วประเทศ รูปแบบการปรับตัวการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นสำคัญที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดการบริหารแบบพิพิธภัณฑน์ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑน์ขึ้นอยู่กับสายงานของภาครัฐบาลที่ทำหน้าที่กำกับดูแล ต่อจากนั้นก็เป็นที่ของผู้บริหารสูงสุดทำหน้าที่ด้านการจัดการพิพิธภัณฑน์ให้อยู่รอดได้ด้วยการวางแผนกลยุทธ์ ให้เป็นไปตามนโยบายของพิพิธภัณฑน์ อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน) ชลบุรีเป็นตัวอย่างการจัดการบริหารศาลเจ้าแบบพิพิธภัณฑน์แบบใหม่ รูปแบบการจัดเก็บบัตรผ่านประตู การจัดวางประติมากรรมทั้งภายในและภายนอกอาคาร โดยเฉพาะรัฐบาลจีนมอบโบราณศิลปวัตถุจำนวน 328 รายการมาจัดแสดงไว้ อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน)เป็นงานก่อสร้างที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสำคัญของจีนด้านพุทธศาสนา ผนวกเข้ากับความเชื่อในศาสนาเต๋าและขงจื้อแบบดั้งเดิมตามหลักฮวงจุ้ยหรือภูมิลักษณะงานประดับตกแต่งตัวอาคารมีความหมายเชิงคตินิยมความเชื่อทางเทววิทยาของชาวจีนเป็นงานภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงเป็นที่ศูนย์กลางศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋าและขงจื้อ รวมทั้งประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีนที่สำคัญ

ประการที่สอง การบริหารจัดการแบบกวานซีก็จะทำให้ศาลเจ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมการทำกิจกรรมตามประเพณีมากขึ้น เช่น ประเพณีกินเจซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว ตามเป้าหมายหลักของสมาคมพุทธมามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย(เมิ่งเลียง) คือส่งเสริมวัฒนธรรม-การศึกษา สืบทอดคุณธรรมและประเพณีอันดีงามของจีน

ประการสุดท้าย คือการบริหารจัดการแบบประชาชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะศาลเจ้าในท้องถิ่นชุมชนเล็ก ๆ ต่าง ๆ ต้องการให้ประชาชนโดยรอบมีส่วนร่วมเพื่อดูแลรักษาศาลเจ้าร่วมกันเนื่องจากไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบ โดยเฉพาะ ผู้ดูแลศาลเจ้าที่เคยมีมาแต่เดิมก็อายุมากไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บางศาลเจ้ามีรายได้ก็จะจ้างคนท้องถิ่นอื่นมาดูแลศาลเจ้า หรืออาจอยู่มีหน้าที่การงานอยู่ห่างไกลจากศาลเจ้า จึงเป็นปัญหาที่ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ร่วมกัน

แนวทางการบริหารงานศาลเจ้าแบบใหม่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ศาลเจ้ามีรายได้ที่เหมาะสมกับรายจ่ายสำหรับการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ มีรายได้สามารถดำเนินการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การรักษากฎมิตถาปัตยกรรมให้มีคุณค่าสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้ การจัดการแบบกวานซีหรือเครือข่ายทางสังคม ด้วยการทำกิจกรรมทางสังคมควบคู่กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นอีกแนวทางหนึ่งเพื่อทำให้คนไทยเชื้อสายจีนมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี การกุศล และกิจกรรมสาธารณชนส่วนร่วมทุกอย่าง เป็นสถานที่สำหรับการจัดการพิธีกรรมที่สำคัญเป็นต้น

ประการสุดท้ายคือ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการดูแลศาลเจ้าร่วมกันกับเจ้าของศาลเจ้า เนื่องจากเป็นศาลเจ้าขนาดเล็กอยู่ไกลจากชุมชนเมือง ก็จะเป็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาได้อย่างหนึ่ง ส่วนการปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการท่องเที่ยวเป็นการจัดการทางกายภาพสำหรับดูแลบริเวณภายนอกอาคารศาลเจ้าทำให้เป็นแหล่งทางเลือกสำหรับการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ทั้งนี้การอนุรักษ์และการพัฒนาทุกด้านจะต้องเป็นไปเพื่อการสนับสนุนแนวความคิดและความเชื่อในการสร้างศาลเจ้าที่มีมาแต่เดิม



ประเด็นพิจารณา

แนวความคิดเพื่อการอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และวรรณกรรม เป็นแนวทางเร่งด่วน โดยเฉพาะการอนุรักษ์ด้านอาคารสถาปัตยกรรม ศาลเจ้าเป็นโบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรม ตัวอาคารควรค่าแก่การอนุรักษ์อย่างมีแบบแผนตามหลักวิชาการให้สอดคล้องกับทัศนคติความเชื่อและหลักปฏิบัติของชาวไทยเชื้อสายจีน แนวทางปฏิบัติคือขึ้นทะเบียนศาลเจ้าที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สำคัญ อบรมทัศนคติที่ถูกต้องต่อการอนุรักษ์แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้า เจ้าของหรือหน่วยงานที่ดูแลศาลเจ้าควรรวมกลุ่มกันจัดตั้งหน่วยงานหลักทำหน้าที่ประสานงานให้ความรู้ตั้งกองทุนเพื่องานวางแผนงานด้านอนุรักษ์และงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงงานบริหารงานศาลเจ้าให้โปร่งใสน่าเชื่อถือเพื่อเพิ่มจำนวนผู้สัการะบูชาเพิ่มมากขึ้น ประการสุดท้ายคือ ศึกษาพัฒนาความรู้ข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมจีนเพื่อเป็นฐานข้อมูล

การอนุรักษ์สิ่งสำคัญของศาลเจ้านอกจากอาคารสถาปัตยกรรมและโครงสร้างอาคาร ที่ต้องอนุรักษ์อย่างริบถ้วนประกอบด้วย ประติมากรรมรูปเคารพ จิตรกรรมสัญลักษณ์ศรัทธาหรืองานศิลปกรรมตกแต่งอาคาร การวางผังบริเวณหรือแผนผังอาคาร บรรยากาศเงียบสงบ ศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรม ปัญหาที่พบบ่อยคือปัญหาด้านกายภาพของสถาปัตยกรรม กรณีที่ศาลเจ้าตั้งอยู่ในย่านประวัติศาสตร์ควรปรับปรุงภูมิทัศน์ พร้อมกับความสามารถเข้าถึงศาลเจ้าได้ เช่น เส้นทางสะดวก มีป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายสารสนเทศข้อมูลที่จำเป็น มีสถานที่จอดรถเพียงพอสำหรับผู้เข้าเยี่ยมชมสักการะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ¹

การอนุรักษ์ศาลเจ้าไม่ใช่ทำเพื่อความสวยงามแต่เป็นการบูรณะเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนที่อยู่อาศัยให้กลับมีพื้นที่สาธารณะดังเช่นที่ประเทศสิงคโปร์ได้จัดพื้นที่สาธารณะเป็นทางเดินเท้า ทางจักรยาน พื้นที่พักผ่อนเชื่อมต่อกับพื้นที่จัดเป็นสวนหย่อมลานกิจกรรม ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่แต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกันแต่ที่เห็นตรงกันคือประเด็นด้านทุนทรัพย์นั้นสำคัญที่สุด นอกจากนี้ปัญหาการอนุรักษ์อาคารก็ยังเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ของอาคาร การดูแลรักษา การอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมยังต้องเน้นคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ของอาคาร สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้มีส่วนได้เสีย หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบกำหนดทางเลือกในการอนุรักษ์และพัฒนา²

การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน ศาสนาสถานในประเทศไทยก็พบว่ามีปัญหาคล้ายคลึงกันด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ตามความเหมาะสมกับความเป็นโบราณสถานทั้งภายในวัดและสภาพแวดล้อมของวัด เช่น ปลุกต้นไม้ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความร่มรื่นเหมาะสมที่จะเข้ามาหาความสงบร่มเย็น มีมาตรการรักษาความสะอาด การสร้างอาคารสูงใกล้วัดไม่ควรให้วัดเป็นที่จอดรถ วัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สงบ ร่มเย็น³

เชิงอรรถ

¹กองนโยบายและแผนงาน, สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, รายงานการศึกษาศาสนสถานประเภทศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2554

²<http://www.bangkokchinatown.net/download/วารสารย่านจีนฉบับที่%204.pdf> เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2556

³ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “การอนุรักษ์โบราณสถาน ศาสนาสถาน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข” วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 20 ฉบับที่1 มกราคม-เมษายน 2556, หน้า159-73

บรรณานุกรม

กองนโยบายและแผนงาน, สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, รายงานการศึกษาศาสนสถาน

ประเภทศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2554

กุลศิริ อรุณภักย์, ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพ ฯ กรุงเทพ ฯ : มิวเซียมเพรส,2553

ขุนวิจิตรมาตรา, เรื่องของเมืองชล ฯ พระนคร: โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, พ.ศ.2497

คณะผู้จัดทำหนังสือศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา, ศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา กรุงเทพ ฯ :

สำนักพิมพ์ดาวฤกษ์,2542

คณานต์จินพรต,หลวงจีน(เย็นบุญ) พระมหากรุณาธารณี กรุงเทพ ฯ : ไทยวิสิณการพิมพ์, 2539

จี. วิลเลียม สกินเนอร์, ชาลววิทย เกษตรศิริ บรรณาธิการ. สังคมจีนในประเทศไทย :

ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพ : มุลนิธิโตโยต้า, 2548.

จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ

พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย จำกัด พ.ศ.2544.

เจีย แยนจอง, “คนไท” ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ

กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2527

ถ้วน ลี เซ็ง และ บุญยิ่ง ไร่สุขศิริ, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย

กรุงเทพ ฯ : บริษัท ส่องสยาม จำกัด 2543

ธวัช ปุณโณทก. กองทัภูษาติของพระเจ้าตากสินและเมืองจันทบุรี กรุงเทพ ฯ :

สำนักพิมพ์หลักพิมพ์,2547

ผศ.ดร.ธีรยุทธ วัฒนาสุโขท "Guanxi" : สัมพันธระหว่างบุคคล กลยุทธ์หลักเจาะธุรกิจจีน”

แบบยลกลยุทธ์ ประชาชาติธุรกิจ หน้า 8 วันที่ 23 สิงหาคม 2547 ปีที่ 28 ฉบับที่ 3612

(2812)

นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ชาวจีนปัจจัยสำคัญของความเปลี่ยนแปลง,” ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 9 ฉบับที่ 4

กุมภาพันธ์ 2531

เนตรนภา แก้วแสงธรรม ยานะชโกวา, ใจหัวเทพเจ้า 9 ศาลจีนมงคล กรุงเทพฯ ฯ : อัมรินทร์, 2554

บุญเดิม พันรอบ ขบวนการกลายเป็นเมืองของเทศบาลเมืองชลบุรี สภาวิจัยแห่งชาติ 2528

บุญเดิม พันรอบ."คนจีนและชุมชนจีนในชลบุรี. การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "ชลบุรี :

ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม". วันที่ 13-16 กันยายน 2532. โรงแรมบาง

แสนวิลล่า, จัดโดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

บุญเดิม พันรอบ และภรดี มหาจันทร์. การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ภาคตะวันออก. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2522.

บุญเดิม พันรอบ , อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประมงภาคตะวันออก ภาควิชาสังคมวิทยา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี 2537.

บุญเดิม พันรอบ, ชุมชนศึกษาภาคตะวันออกเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง

ภาคตะวันออก : เอกลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 ณ

หอประชุมคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บุญเดิม พันรอบ สังคมจีนภาคตะวันออก ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน พ.ศ.2532

บุญเดิม พันรอบ “วัฒนธรรมจีนที่ศาลหลักเมืองในภาคตะวันออก” วารสารศิลปกรรมบูรพา ปี
ที่ 15 ฉบับที่ 1 มิถุนายน – พฤศจิกายน 2555

บุญเดิม พันรอบ มานุษยวิทยาวัฒนธรรม: **Cultural Anthropology** ภาควิชาสังคมวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี พ.ศ.2546

บุญเดิม พันรอบ สังคมและวัฒนธรรมไทยสำหรับการท่องเที่ยว : **Thai Culture and Society
for Tourism** ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
บูรพา พ.ศ. 2550

บุญเดิม พันรอบ วัดจีนในประเทศไทยและประเทศจีน **Chinese temple in Thailand and
China** <http://www.panrob.com>

ปรีวัฒน์ จันทร, เจิ้งเหอ แม่ทัพขันที “ข้าปอง” กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ.2548

พิธีเปิดมูลนิธิไตรคุณธรรม(ข้าดำไท้)ชลบุรี 14 มกราคม 2530 ชลบุรี : แสนยากรการพิมพ์
จำกัด พ.ศ.2530

พิธีเปิดวิหารเทวสถานแปดเซียน(เจ้เยี่ยงไท้) 40 ม.8 ต.พานทอง อ.พานทอง จ.ชลบุรี 11
พฤศจิกายน 2550 ชลบุรี : บริษัทงามช่าง ปรีน แอด มีเดีย จำกัด พ.ศ.2550

ภารดี มหาขันธุ์และนันท์ชญา มหาขันธุ์, ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี : วิถีและพลัง คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, พ.ศ.2544

มงเซญอร์ ปาลเลกัวซ์,เจียน สันต์ ท.โกมลบุตร แปล เล่าเรื่องกรุงสยาม พิมพ์ครั้งที่ 4 นนทบุรี:
ศรีปัญญา, พ.ศ. 2552

ล.เสถียรสุด, เรียบเรียง ประวัติวัฒนธรรมจีน กทม: ห้างหุ้นส่วน ภาพพิมพ์ , พ.ศ.2509

ลี ไป ไส-Li-Pei Sai, มงคลจีน **Chinese Good Luck Charms** กรุงเทพฯ ฯ บางกอกบู๊ค พ.ศ.2552

วรรณภา เชื้อจีน, แปล ประชัญญ์วัฒนธรรมจีน กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ พ.ศ.2551

วสันต์ ชีวะสารณ์, "แผนที่ภูมิทัศน์ภาคใต้ : ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม " ศาลเจ้าและศาสนสถานอื่น ม.ป.ป.

ม.ล. วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์ ประวัติศาสตร์สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : จีน-คนนอก

ระบบ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529
ศักดิ์ชัย สายสิงห์, "การอนุรักษ์โบราณสถาน ศาสนาสถาน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข" วารสาร

พุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 20 ฉบับที่1 มกราคม-เมษายน 2556

สุชาดา ตันตสุรฤกษ์, โปยก้วน : การส่งเงินกลับประเทศไทยโดยชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย

ไทย กรุงเทพฯ ฯ : คณะวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2532

สุชาติ เกาทอง จิตรกรรมฝาผนังริมฝั่งทะเลภาคตะวันออกของไทย งานวิจัยสถาปัตยกรรมไทย

สหรัฐอเมริกาและหอศิลปะและวัฒนธรรมภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ.2548

อริศ สวัสดิ์มงคลและธีรชัย ทองธรรมชาติ เรื่อง "เมืองชล" กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทพันทนา บรรจุ

ภัณฑ์จำกัด พ.ศ.2550

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิชัย อุนากุล ณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี 23

พฤษภาคม 2519 กรุงเทพฯ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, 2519

อนุสรณ์เปิดเทวสถานวิหารแปดเซียน จิง เยียง ใต้ มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ต.หน้าเมือง

อ.หน้าเมือง จ.ปราจีนบุรี 7 เมษายน 2550 ศกจงฮว่าหมินกว้อ ปีที่ 96

อนุสรณ์สถาปนาครบรอบ 63 ปีและพิธีเปิดเทวสถาน-สำนักงาน-หอประชุม สมาคมกพุทธมามก

สงเคราะห์แห่งประเทศไทย 2009-2552

อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน) กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทแมงป่อง(มหาชน) จำกัด พ.ศ.2531

เว็บไซต์

<http://www.panrob.com>

<http://www.polpacon7.ru.ac.th/download/article/บทความ%2029.doc>

<http://rb-history.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>

th.wikipedia.org/wiki

<http://www.86wiki.com/view/22296.html>

http://www.princess-it.org/th/kp9/images/hmk-IT/ktp27_2.jpg

<http://www.moohin.com/108tripsboon/108trips010c008.shtml>

http://khlungthailand.blogspot.com/2012/12/blog-post_17.html

<http://www.samsenvilla.com/index.php/blog-categories/kin-j/item/47-god-of-je>

<http://www.phuketvegetarian.com/borad/data/2/0196-1.html>

<http://www.phuketvegetarian.com/borad/data/4/0220-1.html>

<http://www.banbung.in.th/Seansuitai.html>

http://www.thai-tour.com/thai-tour/east/trad/data/place/pic_citypole.htm

<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=540030>

[http://hselearning.kku.ac.th/UserFiles/chapter6\(2\).pdf](http://hselearning.kku.ac.th/UserFiles/chapter6(2).pdf)

<http://www.utdid.com>

<http://business.gwu.edu/dean/publications/pdf/china/business-organizations-in-china-2006.pdf>

<http://shrine.go.th>

<http://www.buddhaweekly.com/the-first-doctor-medicine-buddha-bhaisajyaguru/>

<http://www.lek-prapai.go.th>

<http://www.bangkokchinatown.net/download/วารสารย่านจีนฉบับที่%204.pdf>

http://www.tourin thai.com/sitetravel/travel-detail.php?travel_id=181

<http://www.thaigoodview.com/node/88043>

<http://www.rayong-culture.org/vdn/index.php?c=showitem&item=497>

<http://www.watkh lung.org>

<http://www.chanthaburi.go.th/tour/detail/lenghuayi.htm>

www.thaipackagetour.com

<http://www.sujitwongthes.com/suvarnabhumi/>

<http://www.skn.ac.th/skl/project/boat1/img3.htm>

http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=4301

<http://www.oocities.org/sukhabot/s-watbang.htm>

thai.tourismthailand.org

<http://www.ichat.in.th/archaraschool/topic-readid83727-page1>

<http://www.thaiday.com/china/ViewNews.aspx?NewsID=9550000087769>

ภาคผนวกที่ 1

ชื่อ -นามสกุล	ชื่อไทย-นามสกุลไทย	ชื่อไทย -นามสกุลจีน	ชื่อจีน -นามสกุลไทย	ชื่อจีน -นามสกุลจีน
จังหวัด				
ชลบุรี	128	36	4	50
ฉะเชิงเทรา	27	0	0	3
ระยอง	19	11	1	20
จันทบุรี	16	7	0	8
ตราด	26	2	0	0
ปราจีนบุรี	32	4	1	2
นครนายก	25	2	3	15
สระแก้ว	50	0	0	19
รวม	323	62	9	117

ตารางข้อมูลการใช้ชื่อ - สกุล

ตารางข้อมูลเชื้อสายคนจีน

ประเภท	แต้จิ๋ว	แคะ	ไหหลำ	กวางตุ้ง	ฮักเกี้ยน	จีน กลาง	จีน แผ่นดินใหญ่	อื่นๆ
จังหวัด								
ชลบุรี	147	26	18	4	10	31	14	15
ฉะเชิงเทรา	22	2	1	20	3	0	1	1
ระยอง	28	6	0	0	0	1	0	0
จันทบุรี	10	7	0	0	0	4	1	2
ตราด	16	1	0	1	0	4	0	0
ปราจีนบุรี	20	1	1	2	4	2	0	11
นครนายก	29	3	2	0	0	1	1	0
สระแก้ว	34	7	2	1	3	2	0	1
รวม	306	53	24	28	20	45	17	30

ตารางข้อมูลภาษาที่ใช้ในบ้าน

ภาษาที่ใช้ในบ้าน	จีน	ไทย	ไทย - จีน	อื่นๆ
จังหวัด				
ชลบุรี	8	204	87	7
ฉะเชิงเทรา	0	18	12	0
ระยอง	3	16	15	1
จันทบุรี	1	25	7	1
ตราด	1	22	6	0
ปราจีนบุรี	0	33	6	0
นครนายก	0	20	16	0
สระแก้ว	0	29	21	0
รวม	13	367	170	9

ตารางข้อมูลการใช้ภาษาจีน

ประเภท	ฟัง - พูด - อ่าน - เขียน	ฟังภาษาจีนได้	พูดภาษาจีนได้	เขียนภาษาจีนได้	อ่านภาษาจีนได้
จังหวัด	ภาษาจีนได้				
ชลบุรี	81	103	80	6	17
ฉะเชิงเทรา	7	16	1	0	0
ระยอง	15	7	4	0	0
จันทบุรี	5	7	4	0	2
ตราด	6	11	5	1	1
ปราจีนบุรี	11	11	8	5	5
นครนายก	11	20	14	1	0
สระแก้ว	8	21	19	2	2
รวม	144	196	135	15	27

ตารางข้อมูลการใช้ภาษาไทย

ประเภท	ฟัง - พูด - อ่าน - เขียน ภาษาไทยได้	ฟังภาษาไทยได้	พูดภาษาไทยได้	เขียนภาษาไทยได้	อ่านภาษาไทยได้
จังหวัด					
ชลบุรี	256	32	38	17	17
ฉะเชิงเทรา	28	0	2	0	0
ระยอง	24	10	8	0	0
จันทบุรี	28	1	1	1	1
ตราด	26	4	5	4	4
ปราจีนบุรี	35	0	4	2	2
นครนายก	33	1	3	0	0
สระแก้ว	45	1	5	4	4
รวม	475	49	66	28	28

ตารางข้อมูลอายุ

อายุ	น้อยกว่า 16 ปี	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	60 ปี ขึ้นไป
จังหวัด		ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	
ชลบุรี	4	10	17	20	13	11	29	31	21	32	69
ฉะเชิงเทรา	0	1	2	0	0	0	3	1	4	1	18
ระยอง	0	0	0	0	0	3	1	6	6	7	12
จันทบุรี	1	1	3	4	3	2	3	6	3	3	3
ตราด	0	1	3	4	0	5	0	7	4	0	3
ปราจีนบุรี	0	3	1	1	7	2	5	2	4	2	12
นครนายก	0	1	2	3	1	3	2	2	3	1	18
สระแก้ว	0	0	1	0	2	6	5	4	10	10	12
รวม	5	17	29	32	26	32	48	59	55	56	147

ตารางสถานภาพ

สถานภาพ	โสด	สมรส	หม้าย	หย่าร้าง
จังหวัด				
ชลบุรี	77	193	20	0
ฉะเชิงเทรา	10	15	2	2
ระยอง	2	31	2	0
จันทบุรี	9	21	1	0
ตราด	10	18	0	0
ปราจีนบุรี	11	27	1	0
นครนายก	9	27	0	0
สระแก้ว	14	34	2	0
รวม	142	366	28	2

ตารางข้อมูลอาชีพ

อาชีพ	ค้าขาย	บริการ	ธุรกิจ	เกษตรกรรม	รับจ้าง	อุตสาหกรรม	อาชีพส่วนตัว	ประมง	อื่นๆ
จังหวัด									
ชลบุรี	195	11	18	7	23	3	33	24	46
ฉะเชิงเทรา	21	0	1	0	1	0	0	0	6
ระยอง	24	0	2	0	3	0	4	0	2
จันทบุรี	13	1	3	0	1	1	2	0	11
ตราด	19	0	1	0	4	0	1	3	0
ปราจีนบุรี	27	1	0	1	4	0	4	0	1
นครนายก	31	0	0	0	0	0	1	0	4
สระแก้ว	45	0	0	0	1	1	3	0	0
รวม	375	13	25	8	37	5	48	27	70

ตารางข้อมูลการนับถือศาสนา

ศาสนา	เต๋า	ขงจื้อ	พุทธ	ลัทธิมหายาน	ลัทธิหินยาน
จังหวัด					
ชลบุรี	13	5	289	0	2
ฉะเชิงเทรา	0	0	30	0	0
ระยอง	4	3	35	0	0
จันทบุรี	0	0	34	0	0
ตราด	1	0	29	1	1
ปราจีนบุรี	0	0	39	0	0
นครนายก	36	0	0	0	0
สระแก้ว	0	0	50	0	0
รวม	54	8	506	1	3

ตารางข้อมูลภูมิคำเนา

ภูมิคำเนา			
จังหวัด	ไทย	จีน	ไทย-จีน
ชลบุรี	244	28	0
ฉะเชิงเทรา	30	0	0
ระยอง	33	2	0
จันทบุรี	24	3	3
ตราด	29	0	0
ปราจีนบุรี	39	0	0
นครนายก	34	2	0
สระแก้ว	49	1	0
รวม	482	36	3

ตารางแสดงจำนวนศาลเจ้าในภาคตะวันออก

จังหวัด	จำนวน (แห่ง)
ชลบุรี	51
ตราด	7
นครนายก	10
ปราจีนบุรี	7
ระยอง	21
จันทบุรี	31
ฉะเชิงเทรา	19
รวม	146

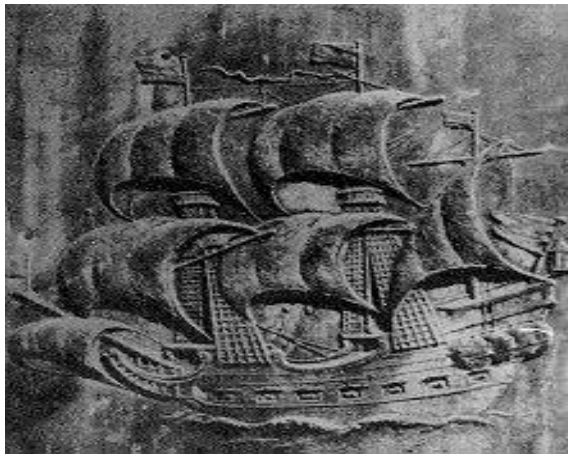
แหล่งที่มา: <http://shrine.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ไม่มีข้อมูลของจังหวัด

สระแก้ว

ภาคผนวก 2



เจิวัดที่ศาลเจ้าพ่อวิเชียร โชค สมุทรสาคร ศาลเจ้าแม่เบ็กไพร จังหวัดราชบุรี



เรือกำปั่นในประเทศไทย ศาลเจ้าหลักเมือง-เจิง หวง กู่ เมี่ยว ค่ายเนินวง จันทบุรี



ศาลหลักเมืองสุพรรณบุรีบูรณะปี พ.ศ.2433

ศาลหลักเมืองที่บ้านป่าพฤษฯ บางปลาม้า สุพรรณบุรี

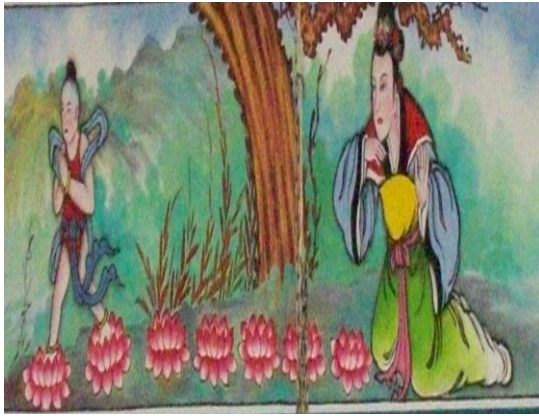
เจว็ดที่ศาลเจ้า



เจว็ดที่ศาลเจ้าแม่บุษบา พานทอง ชลบุรี



เจว็ดที่ศาลเจ้าพ่อสุวรรณพลอยชลอง ชลบุรี



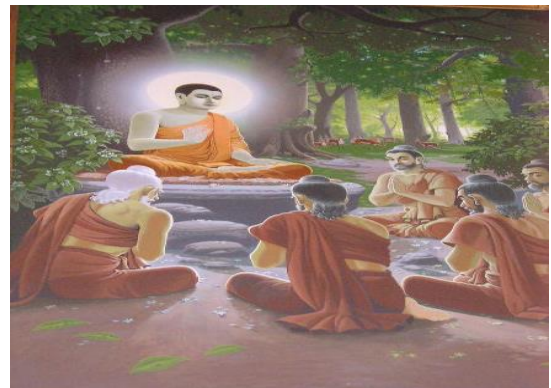
ศาลแม่กวนอิม หนองใหญ่ ชลบุรี



โรงเป่าฮกตั่ว ชลบุรี



วัดเข็ยนสุคย์ ชลบุรี



อนนทกุศลศาลา (วิหารเข็ยน) ชลบุรี



จำปอสุคใจ้ว ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ นครนายก



จำปอสุคใจ้ว ศาลเจ้าแม่กวนอิม หนองมน ชลบุรี

จิตรกรรมฝาผนัง



สมาคมสว่างอุทธานธรรมสถาน ชลบุรี



วัดจีนประชาศ โมสร ฉะเชิงเทรา



ศาลหลักเมืองจันทบุรี



ศาลหลักเมืองขลุง จันทบุรี



วัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี



มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ปราจีนบุรี

ประติมากรรมพระโพธิสัตว์



โรงเจหลวงพ่อพุทธโสธร



วัดจีนประชาสโมสร จังหวัดฉะเชิงเทรา



ศาลเจ้านาจาไท่จื่อ ชลบุรี



ศาลเจ้านาจาไท่จื่อ ชลบุรี



มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ปราจีนบุรี



อเนกคุณศาลา(วิหารเซียน)ชลบุรี



วัดเชียนสุคย์ ชลบุรี



ศาลเจ้านาจาไ้จ้อ ชลบุรี



วัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี



อุทยานสามก๊ก ชลบุรี



ลายประดับหน้าบันวัดโพธิ์ตัดคาราม ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อสุวรรณผลอยล่อง ชลบุรี

จิตรกรรมไก่



ศาลเจ้าแม่บูชา ปานทอง ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ นครนายก



ศาลเจ้าพ่อบ้านนา นครนายก



มูลนิธิสว่างเต็ยธรรมสถาน สระแก้ว



มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ปราจีนบุรี



วัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี



ศาลเจ้าว้บึงท่ากง จันทบุรี



ศาลเจ้าแม่สามมุข ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อเสือหนองมน ชลบุรี

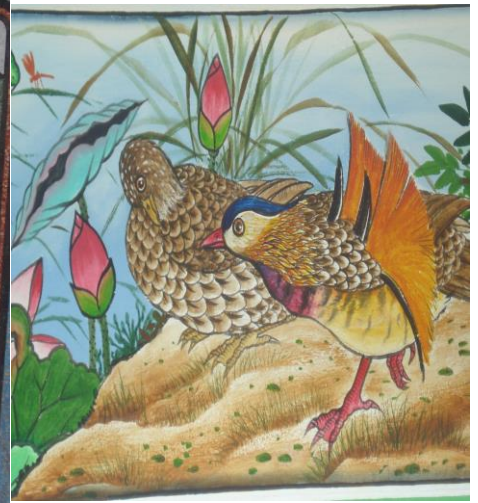
จิตรกรรมเปิด-อวงเกี่ยว-



มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ปราจีนบุรี



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด



โรงเจหวงพ่อไสร ระยอง



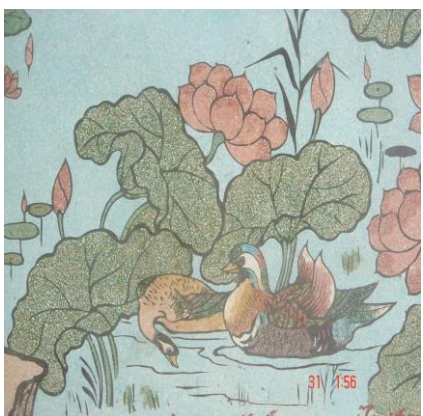
วัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี



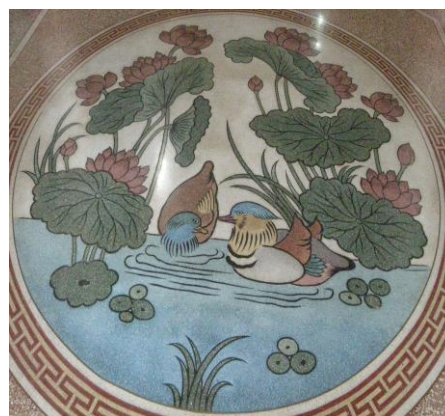
ศาลเจ้าโจซือกง ระยอง



ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ระยอง



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขลุง จันทบุรี



โรงเจเม่งเตกคิ้ว ระยอง

จิตรกรรมคอกบัวเหลียนฮวาหรือเหอฮวา



ศาลเจ้าแม่กวนอิมหนองมน ชลบุรี



ศาลเจ้าแม่ทับทิม ชลบุรี



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถานสระแก้ว



มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถานสระแก้ว



มูลนิธิโรจนธรรมสถาน ชลบุรี



ศาลเจ้าแม่จุกนุ้ยเนี้ยว ชลบุรี



ศาลเจ้าแม่ทับทิม ปราจีนบุรี



ศาลเจ้าแม่ทับทิม ปราจีนบุรี



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน

จิตรกรรมปลา-สัญลักษณ์ปลาคู่ หยิน-หยาง



โรงเจหลวงพ่อโสธร ฉะเชิงเทรา



ศาลหลักเมืองจันทบุรี



วัดมังกรบุปผารามจันทบุรี



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา



ศาลเจ้านาจาไ้จ้อ ชลบุรี



ศาลเจ้าแม่สามमुख ชลบุรี

จิตรกรรมผลไม้



อนนทกุศลศาลา วิหารเข็ญ ชลบุรี



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



ศาลเจ้าจุยปยุเนี้ยว ชลบุรี



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



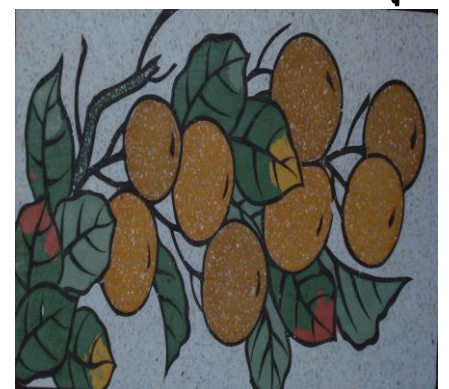
ศาลเจ้าตั้งเล่าเอี้ย เจ้าพ่อเสื่อ ชลบุรี



โรงเจเม่งเตกตั่ว ฉะเชิงเทรา



โรงเจเม่งเตกตั่ว ฉะเชิงเทรา



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด

-

ลัทธิมังกร



ศาลเจ้าแม่กวนอิม หนองใหญ่ ชลบุรี



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



โรงเจหล่ง จันทบุรี



มูลนิธิชำเค็กไห้ ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด



วัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี

โรงเจหลวงพ่อโสธร ฉะเชิงเทรา



มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถานสระแก้ว

อรั้งป้อตะที่เผาะกระดาษสำหรับไหว้



ศาลเจ้าแม่ทับทิม ระยอง

วัดจีนประชาศ โมสร ฉะเชิงเทรา

มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ปราจีนบุรี



ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ระยอง

ศาลแม่กวนอิม หนองใหญ่ ชลบุรี

โรงเจหลวงพ่อโสธร ฉะเชิงเทรา

หงส์จีน เฟิงหวง



วัดปลายคลอง ตราก



ศาลเจ้าแม่บูชา ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ นครนายก



มูลนิธิสว่างเทียนธรรมสถานสระแก้ว



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



ศาลเจ้าพ่อกวนอู ตราก

จิตรกรรมนก



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด



วัดอุภัยภาติการามระยอง



มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถานสระแก้ว



มูลนิธิสว่างเที่ยงธรรมสถานสระแก้ว



ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ นครนายก



โรงพยาบาลโตชร ระยอง



อนุสาวรีย์ (วิหารเซียน)ชลบุรี



มูลนิธิสว่างธรรมสถาน



ศาลหลักเมืองจันทบุรี



ศาลหลักเมืองจันทบุรี



ศาลเจ้าแม่จันทน์เขียว ชลบุรี



โรงเจหล่ง จันทบุรี



ศาลหลักเมืองจันทบุรี



ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่บ้านนา นครนายก



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



ถนุกุศลศาลา(วิหารเซียน)ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ นครนายก

นกยูง-ข่งเซี่ยะสัญลักษณ์เจ้าราชการฝ่ายขุน



ศาลเจ้าพ่อกวนอู ตราค

ศาลเจ้าโจเซือกง ระยอง



วัดมังกรบุปผาราม จันทบุรี

ศาลเจ้านางาโตะจ้อ ชลบุรี



มูลนิธิชำเต็กไท้ ชลบุรี

ศาลเจ้าแม่สามमुख ชลบุรี

ดอกไม้มงคลชนิดต่าง ๆ



ศาลเจ้าแม่ทับทิม บางละมุง ชลบุรี



มูลนิธิสว่างบำเพ็ญธรรมสถาน ปราจีนบุรี



วัดปลายคลอง ตราด



ศาลเจ้าแม่ทับทิม บางละมุง ชลบุรี

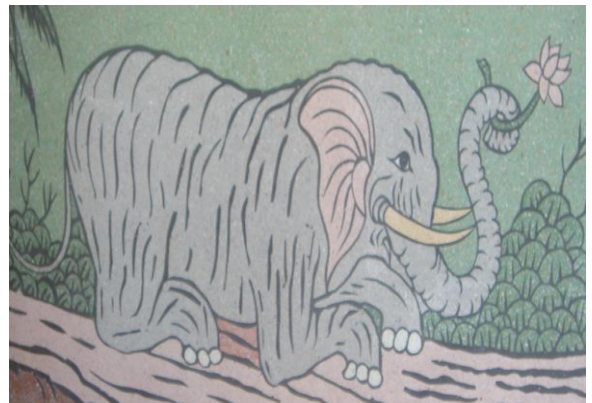
จิตรกรรมสัตว์มงคล



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน โรงเจหลวงพ่อพุทธโสธร ฉะเชิงเทรา ศาลเจ้าแม่ทับทิม ปราชินบุรี



มูลนิธิสว่างสระแก้วธรรมสถาน



ศาลเจ้าโจซือกง ระยอง



ศาลเจ้าแม่ทับทิม ระยอง



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา

การประดับหลังคาอาคารศาลเจ้า



อเนกกุศลศาลา(วิหารเซียน)ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองฉะเชิงเทรา



ศาลเจ้าแม่ทับทิม ปราจีนบุรี

เทพ มนุษย์ พืชและสัตว์มงคล



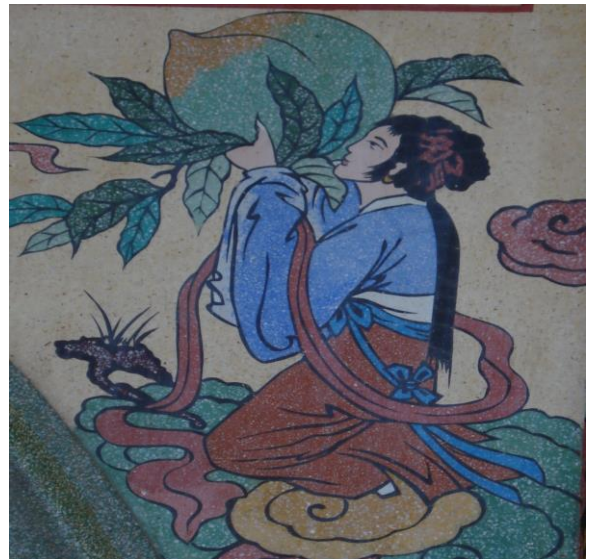
โรงเจหลวงพ่อพ่อโสธร ฉะเชิงเทรา



ศาลเจ้าแม่กวนอิม ชลบุรี



ศาลเจ้านางาโตะจ้อ ชลบุรี



ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด